

FUNDAMENTA
STILI CULTIORIS
IN USUM AUDITORII

ADORNAVIT

ET

SYLLOGEN EXEMPLORUM ADJECIT

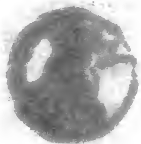
JO. GOTTL. HEINECCIUS

JC. ET ANTECESSOR.

NEAPOLI 1829.

TYPIS SALVATI.

AUDITORIBUS SUIS

PEREXIMIIS

S. P. D.

JO. GOTTL. HEINECCIUS.

Quae *adhuc calamo vestrum haud pauci exceperunt*, cultioris stili fundamenta, *ea jam typis exscripta*, *vobis offero*, *auditores*, *sed secundis perpolita curis*, *variisque hinc inde animadversionibus locupletata. Multae sunt*, *quae mihi id consilium extorserunt*, *rationes*, *quas a vobis non ignorari*, *mea haud parum interesse arbitror. Quum invictissimus*, *atque amplissimae gloriae princeps* FRIDERICUS, *rex Borussiae*, *publicum docendi munus in illustri hac academia mihi decrevisset*, *eo potissimum consilio id se facere professus est rex sapientissimus*, *ut iis*, *qui se politioribus litteris consecrassent*, *viam*, *qua ad pulcherrimam istam laudatissimamque doctrinam possent pervenire*, *commonstrarem. Quam bene de studiosa juventute merendi occasionem tametsi mihi*

tunc, nescio quae praeriperet invidia: tamen, ex quo potentissimus rex FRIDERICUS GUILIELMUS, *publice docendi provinciam mihi imposuit, dandam mihi operam existimavi, ne nullum ex illa invictissimi principis voluntate fructum caperetis. Quare non temere ullum praeterire passus sum annum quin tersae ac cultioris Latinitatis praecepta selectioribus ingeniis traderem, eaque non solum explicarem adcurate, verum etiam exemplis luculentissimis illustrarem. Quo in opere instituto que pulcherrimo, sextum jam annum magna animi contentione versantem; tanto alacriorem me reddidit fructus, quem vestrum haud pauci se hinc cepisse professi sunt, uberrimus. Plures enim, qui, me duce ac comite, in adsequenda elegantiorum litterarum scientia operam et industriam suam collocarunt, jam in aliis erudiendis instituendisque ad humanitatem, cum plausu, versantur. Alii ad eamdem laudem, pleno, ut ita dicam, gradu, contendunt. Enimvero, toties id saxum volventi, duae potissimum superandae mihi fuerunt difficultates. Primum enim, cum deessent, quibus cum fructu uti possem, praecepta, ipse*

ego hunc mihi laborem imposui, ut de concinnandis elegantioris Latinitatis elementis cum cura cogitarem. Deinde, quum ea nobis calamo essent excipienda, id et operosius, et cum magno temporis dispendio conjunctum esse deprehendi. Quare, ut et hac in re studiis vestris consulerem, praelo haec committere decrevi, sed multis locupletata animadversionibus, ac ita ubique adornata, ut et intelligi facilius, et diuturna exercitatione in succum et sanguinem converti possent. Facile intelligitis, auditores, hoc quidquid est, laboris me, non gloriae cujusdam captandae, sed vestrae utilitatis caussa suscepisse. Neque enim ullum mihi erit tam molestum onus, quod non, vestri caussa, prompto atque alacri animo sim subiturus. Vestrum erit favere hisce conatibus meis, atque ita rationes vestras componere, ut et meae mihi, et vobis operae vestrae, ratio constet. Valete. In academia Fridericiana, mense Sept. 1719.

PRAEFATIO NOVA.

Praeloqui aliquid jussi in viri illustris Jo. Gottl. Heineccii *stili cultioris fundamenta*, alios, alienis scriptis operam hanc navantes, jam non censuimus imitandos. Si enim eorum exempla essent sequenda, nobis aut de viri illustris ingenio, et quam doctrina illi conciliavit, fama, aut de reliquis, quae exegit, ingenii monumentis, aut denique de ipso hoc utilissimo ac praestantissimo opere dicendum, nihilque, quod ad horum omnium praestantiam intelligendam faceret, esset praetermittendum. Sed quum libri hujus intra tam paucorum annorum decursum repetitae editiones et ephemerides, quae in variis Europae provinciis prodeunt, et interpretationes ac enarrationes ejus a viris doctis publice institutae satis jam docuerint, et adhuc docere queant unumquemque, viris harum rerum intelligentibus hoc institutum non plane displicuisse; actum agere, et prologis scribendis opera abuti nolumus. Attamen quia superflua, ut vulgo ajunt, non nocent; vel unicum testimonium adscribere juvabit viri harum rerum peritissimi, et novae regiae academiae Goettigensis, immo totius Germaniae insignis ornamenti, IO. MATHIAE GESNERI (a), qui, ubi consilium coepit Goet-

(a) *Prolusione: de interrogandi in studiis litterarum ratione atque utilitate*, *Goettingae* cIɔIɔccxxxiii. publici juris facta, pag. 7.

tingenses etiam Musas *Heineccio* nostro conciliandi, *explicabimus*, inquit, *illustr.* Heineccii fundamenta stili cultiori, » libellum ita studiose arreptum, tritumque juvenum ad haec sacra contendentium manibus, ut classicam prope auctoritatem consequutus esse non immerito videatur libellum tanto majoris faciendum, quod earum rerum praeceptiones luculentas oppido continet, quibus subnixus magnus illius auctor ad id fastigium pervenit, in quo cum venerabunda quadam admiratione illum constitutum videmus. » Plura doctorum hominum, quibus aut ipsam illustris auctoris doctrinam, aut opus hoc ornarunt, elogia adducere quidem possemus, nisi verendum nobis esset, occini illud nobis jure optimo posse: stulte, quis vituperavit unquam, aut in dubium vocavit? Ne ergo diutius tua humanitate, benevole lector, abuti velle videamur, ut et tempori ac chartae parcamus, id unicum nobis negotii relictum esse intelligimus, ut primum quid in ac nova editione praetium sit, enarremus, dein ea quae addendorum nomine veniunt, breviter tecum, quantum fieri poterit, siugula tamen ordine justo, communicemus.

Ad primum ergo quod attinet, qum bibliopola *Gaspar Frichius*, vir integerrimus, et juvandus litteris natus, frustra ab harum litterarum cupidis libellis hujus venustissimi exempla in bibliopolis quaeri et desiderari animadvertisset, nihil fecit reliqui, ut novam, eamque auctoritatem atque emendatiorem publice redderet aditionem. Adit ergo

per litteras ipsum celeberrimum auctorem, ab eoque petiit enixe, ut ea, quae addenda vel emendanda censeret, pro sua humanitate secum communicaret. Sed quum res nostras aliter vulgo, quam optamus, cadere videamus: factum est, ut operam hanc praeter expectationem deprecaretur celeberrimus auctor, eamque hujus consilii caussam interesereret, quod fide orphano trophaeo Halensi de nova elementorum juris Germanici editione augenda facta, tempus omne, quod ipsi ab innumeris publicis privatisque occupationibus reliquum est, labore hoc suscepto consumeretur. Aliam ergo quercum excutiendam putavit bibliopola, de juvandis literis quam maxime sollicitus. Nam, ne quid in se desiderari pateretur, dedit operam, ut copia ipsi eorum, quae quis ex illustris auctoris ore accepta libello adscripsisset, fieret: quumque rescivisset, possidere nos aliquod exemplum, preces, ut id secum communicaremus, admovit. Cui ad juvandum publicum bonum comparato consilio moram injicere religioni nobis duximus, veriti, ne in bonas litteras peccare videremur, si hanc eas adjuvandi occasionem, quae ultro sese non iterum oblatura esset, praetermitteremus. Misimus ergo ad bibliopolam, quas margini libri nostri habebamus adscriptas, observationes. Eas ubique suis locis inserendas curavimus, nisi ubi observatio talis videretur, ut reliquis inserta, sensum plane turbaret, quam ideo seorsum ponere multo consultius duximus.

Devenimus jam ad alterum, cujus spem

fecimus, cujus praefationis membrum, quod quum addenda quaedam ac monenda contineat, ante omnia rogandus es, benevole lector, ne nos eo audaciae processuros credas, ut huic purpurae nostras lacinias adsuere conemur. Et sane si celeberrimo auctori integrum fuisset, praestantissimum hunc ingenii sui foetum perpolire magis, ac quaedam eo animo adjicere, ut publicam aliquando lucem adspicerent, multo omnia jam adparerent elegantiora, quum ita natura comparatum sit, ut plurimum in rebus suis dominus videat. Sed jacta jam alea, pauca tecum veluti per lancem saturam communicabimus.

Sic quum *pag.* 6. §. 3. *n.* 2. celeberrimus auctor improbandam eorum scribendi rationem censet, qui archaismos studiose consectentur, et quaedam exempla ibi adducit, quod monitum dein infra *pag.* 47. §. 16. n. 1. repetit; tu adscribere poteris plurimorum archaismorum catalogum dedisse Jo. Nicol. Funccium in *tractatu de origine et pueritia linguae Latinae* (a), in quo et sigillatim de XII. tabulis et columna rostrata Duillii prolixe egit. Sed nollemus viro clarissimo, quod hic obiter monemus, excidissent ea, quae *pag.* 236. profert.

Pag. 13. *seqq.* §. 11. *not.* (1) multa recenset celeberrimus auctor vocabula, quae perperam vulgo scribi soleant. Plura addi ex commentariis doctorum virorum ad veteres

---

(a) Cujus editio secunda auctior longe et emendatior prodiit *Marburgi Cattorum* 1735. 4.

auctores potuissent, nisi obsequendum fuisset bibliopolae, et dispiciendum ne libellus nimium excresceret. Quem laborem ideo propriae cujusque industriae relinquere cogimur.

Si de iis, quae *pag.* 19. §. 15. *n.* 6. praecipiuntur, plura legere cupis, confer ea, quae *V. Cl.* J. Mathias Gesnerus *de usu conjunctionis*, quod *pro accusativo cum infinitivo* disseruit (a) ubi simul Verburgh insanam in Ciceronem crisin notat.

Pag. 44. §. 13. *not.* (1) Addenda illustris auctoris *praefatio*, *opusculis juris historicis* praemissa, ubi fusius vocabula a Pomponio usurpata, ab aliis damnata, defendit.

Pag. 74. §. 37. *not.* (1) Conferendus academiae Vittembergensis ornamenti, Jo. Guilielm. Bergeri *de naturali pulchritudine orationis ad excelsam Longini disciplinam illustri continentique C. Julii Caesaris exemplo exacta liber commentarius*, *cui chrestomathia Longiniana accessit* (b) de Longino exquisitissima legere cupienti commendamus ejusdem Bergeri *dissertationem nonam* (c).

(*a*) Inserta est haec *dissertatio* Basilii Fabri *thesauro eruditionis scholasticae*, *Tom. II. pag.* 421. edit. quae novissime *Lipsiae* prodiit 1735. fol.

(*b*) Prodiit *Lipsiae* 1720. 4. cui celeberrimus auctor *panegyricum S. C. M. Carolinae devotum* adjecit.

(*c*) Extat in laudatissimi Bergeri *dissertationibus academicis*, *varii argumenti ex aucto-*

Pag, 140. §. 13. *not.* (1). Hanc celeberrimi auctoris nostri sententiam erroris postulare non veretur *V. Cl.* Crist. Henric. Troizius (a). Sed vellemus non potius haec aliorum contemptori, sui admiratori nunquam excidissent. Cuivis enim perlectis a Troizio in contrarium prolatis facili constare poterit negotio, quam mala fide cum nostso auctore fuerit actum. Primum enim eas propositiones nostro adfingit, de quibus ne littera quidem in libello extat; dein pro synonymis ab auctore nostro ea habita esse, turpiter jactat, quae tamen noster maxima cura a se invicem distinxit. Tacemus Troizium genium linguae cum eo, quod commoditati potius lectori inservit, confudisse; ea, quae noster prudentiae caussa fieri posse adseruerat, Germanico, non Latino, more fieri, pronunciare, quasi vero id nunquam in mentem celeberrimo auctori nostro venerit. Sed bonum factum! Argumenta enim a Troizio adlata Heineccianas propositiones non destruunt, sed confirmant: quid quod ipse paucis interjectis easdem quas Heineccius posuerat, propositiones pro veris agnoscere non dubitat. An non vero perinde est, ac si sibi invicem oppositas propositiones, quarum una posita al-

---

ritate publica scriptis, quae conjunctim prodierunt *Vittemb.* et *Lipsiae* 1717. 4.

(*a*) Tract. jur. *de memoria propagata, seu de studio veterum, memoriam sui propagandi, pag.* 234. *seq.* Prodiit *Trajecti ad Rhenum* 1734. 8.

tera tollatur, simul stare posse credas, id est, principium, ut vocant, primum neges. Merito ergo ei responsionis loco opponimus decantatum illud dicterium: contra principia prima negantem non esse disputandum.

Par. II. Cap. 2. Commendandae *V. Cl.* Jo. Mathiae Gesneri *primae lineae artis oratoriae*, quae prodierunt *Gottingae* 1735. 8.

Pag. 189. §. 6. *not.* (1) Novissima ac emendatissima editio est, quam *tum aliunde, tum ex observationibus V. Cl.* Christiani Gottlieb. Schwarzii *emendatam* edidit laudatissimus Gesnerus, *Gottingae* 1720. 8.

Parte II. Cap. 4. Commendanda Josephi Aurelii de Januario *res publica Jctorum*, cujus editio secunda prodiit *Lipsiae* 1733. 8.

Ne longiores simus, omissis inscriptionibus, statim ad caput *de auctorum lectione* provehimur, et quidem eo majori cum voluptate, quod ipsa illa exempla, quorum scribendi rationem imitari conemur, nobis ante oculos ponantur. Deprehendes hic, si non ubique optimas, at recentissimas tamen splendidissimasque editiones esse adscriptas, quod quidem nobis negotii hic bibliopola dedit, quum illustris auctor nihil adnotasset. Pauca tamen, quae tua, lector benevole, scire interest, et hic monebimus. Animus quidem erat nobis, primum ea, quae jure ad optimam editionem requiri possent, prolixius enarrare, ut eo facilius de editionibus judicium inferri possit: sed quum celeberrimo auctori ea post auctorum veterum editiones et historiam rejicere placuerit, hic omittimus, et ad aucto-

res nostros revertimur, ubi primus, de quo quid dicamus, Terentius sese offert. Hujus auctoris novissimas ac splendidissimas quidem editiones *Westerhovianas* adscripsimus; sed quod splendidum, non tamen emendatum statim satis est. Quumque maxime intersit, veteris auctoris verba, non autem inepti critici aut correctoris, legisse; id vero non aliunde, quam ex codicibus Mss. et vetustissimis editionibus dignosci queat facile constare poterit, quod de istis sit sentiendum, qui codicum veterum non adeo habendam esse rationem censent.

Proximus esto M. T. Cicero, cujus pleraque opera pro instituti ratione recenset illustris auctor, quorum nos itidem editiones praestantissimas adscripsimus. Omnium operum Ciceronis conjunctim editorum editionem Jacobi Gronovii tantum commendavimus; Verburgiana autem ea de caussa omittenda visa est, quod se se viris harum rerum intelligentibus adhuc minime probarit. Eruditi sane Lipsienses palam profitentur, *Egregium Ciceronis commaculatorem esse* Verburgium: nec melius sentit vir doctissimus Jo. Davisius in *praefatione ad Cicer. de finib.* Plura de hac editione dabit eruditorum princeps, Petrus Burmannus *in sapientia hyperboreali, pag.* 53. *seq.* Majorem sane gratiam ab omnibus initurum speramus *V. Cl.* Jo. August. Ernestum, qui Ciceronis *opera omnia ex recensione* Jac. Gronovii, *adjecta varietate lectionis Graevianae, Davisianae, Pearcianae et Cockmanianae, Lipsiae*, quatuor voluminibus in for-

ma, ut vocant, octava, daturum promisit.

pag. 188. addere licebit, novam ac praestantissimam Livii editionem *cum integris virorum doctorum commentariis* parare celeberrimum Arnoldum Drackemborchium; itemque ad

pag. 189. novam Pliniarum epistolarum cum adnotationibus suis instructam *V. Cl.* Jo. Math. Gesnerum. Porro ad

pag. 191. novam Lactantii editionem moliri Heumannum et Burmannum.

Ad *pag.* 191. Quintilianum brevi *cum lectionis varietate* laudati Gesneri in forma octava proditurum, in qua concinnanda utinam in consilium adhiberet codicem Mss. quadringentorum annorum, quem possidet Lipsiae suae decus, *V. Cl.* Joannes Herhardus Kappius.

Ad *pag.* 195. Petronii editionem, cui in fartum fragmentum Albae Grecae repertum, dedisse Fridericum Menze, Poes. prof. Lips. Burmanni editionem, secundis perpolitam curis nos prope diem expectare, et ad

pag. 197. novam Macrobii editionem daturum nobis *V. Cl.* Abr. Gronovium integris commentariis aliorum adjectis.

pag. 198. *not.* (3). Laudavimus inter minores Virgilii editiones *Burmannianam*. Tu adde, publici juris eam factam esse *Ultrajecti* clɔlɔccxiii. 12. *ex emandationibus* Nicolai Heinsii. Sed et novam, et commentariis virorum doctorum integris ornatam editionem praestantissimus Burmannus promisit, quam avide expectamus.

Eodem loco binas Horatii editiones Burmannianas commendavimus; quarum prior prodiit *Trajecti Batavorum* clɔlɔlxxxxviii. 12. cui adjectae Jani Rutgersii *Lectiones Venusianae*; altera ad editionem et emendationes Bentlejanas expressa prodiit clɔlɔccxiii. *eod. loc. in* 12.

Pag. 200. commendat auctor optimas cujusque auctoris editiones. Jam quaeritur, quae editiones ita sint comparatae, ut optimo jure dici queant, aut quo modo instituendae sint rationes, ut et iis, quos raro dea Pecunia benignis oculis respexit, usui esse possint, et eruditissimis inservire. Et sane nobis persuasum est, nullos melius mereri posse de republica litteraria, quam qui omissis commentariis nihil praeter variantes lectiones adjiciant, quod institutum felicissime in Justino tenuit celeberrimus ac praestantissimus Burmannus, cujus praefatio huic auctori praemissa legi meretur vel ideo, quod utilitatem ex tali editione capiendam maximam ob oculos posuerit. Virorum doctorum commentarios autem seorsum excudi ego quidem suaserim, ne necesse habeam plures nobis additiones cum commentariis variorum editae ita oneratae iis sint, ut non facile ab ambulantibus et iter facientibus circumferri possint. Tales vero editiones ab illis demum expecies, qui codices M. S. C. diligenter et adhibita in consilium judicandi facultate conferunt, non qui indulgent ingenio solum, ubique urunt et secant, omniaque etiam integra et sana sollicitudine, multoque minus, qui emendationibus suis ad stabiliendas novas

sententias utuntur, easque acriter tuentur, cujus modi exemplum suggerit celeb. Fabricius *Biblioth. med. et infim. Latin. volum. IV. pag.* 693.

Pag. 200. ad hanc §. 10. *et seq.* illustrandas plurimum faciunt ea, quae laudatus Gesnerus in dissertatione (a) de lectione auctorum statarla et cursoria monuit.

Pag. 223. §. 2. illustris auctor quam maxime commendat e Latinis vertere multa Germanice, et vice versa: quod cave adeo facile esse putes, si genium utriusque linguae pure exprimere velis. Quam facile hic labantur plerique exemplo demonstrabunt *die Beytraege zur critischen Histoire der Deutschen Sprache, Par. XIII. p.* 28. *seq.*

Ceterum jam nihil monendum restat, nisi quod in fine sylloges exemplorum adjecimus illustris auctoris epistolam gratulatoriam ad perillustrem de Plesse, id quod eo consilio a nobis factum, ne necesse haberemus numerum exemplorum turbare. Indices locupletissimos se daturum promisit bibliopola honestissimus, itemque exactissimam diligentiam operarum, quod quum aliquando aliter evenerit, operam dedimus, ne tibi hoc fraudi sit, indicem eorum, quae morari te possent, subjunximus. Tu, lector benevole, utere libello, et bibliopolae, qui nullis sumptibus pepercit, ut ornatior ac adcuratior prodiret, maximas gratias habe. Vale.

(a) Praemissa est editioni LXVII., quae prodiit *Lipsiae* 1635. 8.

FUNDAMENTA CULTIORIS LATINITATIS.

PROOEMIUM.

I. Duo extrema in Latinitate cavenda.

Duo potissimum in Latinae orationis cultu cavenda sunt elegantiorun litterarum studiosis. *Alterum*, ne auribus sint tam agrestibus atque impolitis, ut omnem orationis nitorem atque elegantiam, tamquam rem inanem ac supervacuam, omnino negligendam esse existiment (1). *Alterum*, ne per omnem vitam id unice agant, ut quasi calamistris intorqueant orationem, eique colores adscititios, tamquam fucum, inducant (2).

(1) Talis fuit veterum scholasticorum et glossatorum barbaries, qui se eruditos non putabant, nisi omnem orationis cultum ejerassent. Contra eos elegans extat oratio M. Antonii Majoragii, quae inter ejus orationes est XII.

(2) Talis fuit sophistarum veterum eloquentia, de qua erudita exiat dissertatio Ge. Nicol. Krieghii, edita *Ienae* clɔlɔccvII. Stilus purus et concinnus praeclarum est eruditionis omnis ornamentum, non ipsa tamen eru-

ditio, quae non in verbis, sed rebus earumque caussis pernoscendis posita est. Cavendum itaque ad illo fastu et supercilio quorumdam grammaticorum, qui se solos sapere, ceteros volitare veluti umbras existimant, lepida oratione, quae pro studiis humanitatis inscribitur, exagitati a V. C. Alberto Schultens, *Franequerae* cIↄIↄccxx.

II. Hujus cautionis ratio.

Quemadmodum enim sententiae, quamvis eruditissimae, quodammodo vilescunt, si genus orationis sit spinosum, exile, jejunum, languidum, enervatum, incultum: ita nimiae illae orationis veneres omnem sententiarum vim ac gravitatem infringunt, ac prorsus effeminant (1)

(1) Quantum ergo interest inter feminae sordes, meretricium fucum, et cultum matronalem tantum oratio barbara. sophistica, et casta inter se distant. Vid. M. Ant. Majoragii laudata oratio p. 227. Praeclara sunt, quae hanc in rem scripsit Quintilianus *Instit. orat. lib. V. cap.* 12. udi de nimiis illis orationis veneribus, et uti eleganter Synesius vocat, *περι των λογων, διατιθεταιν εν τεχνη τα μειρακεια* ita judicat: quapropter eloquentiam licet hanc (ut sentio enim dicam) libidinosam resupina voluptate auditoria probent, nullam esse existimabo, quae ne minimum quidem in se indicium masculini et incorrupti, ne se dicam gravis et sancti *viri* ostendent.

III. Stilum quisnam vere elegans?

Recte proinde ac praeclare decorum Latinae orationis habitum nobis ob oculos possit ille elegantiorum pariter ac nequitiarum arbiter, Petronius (1): *Grandis*, inquit, et ut ita dicam, pudica oratio non est maculosa, nec turgida; sed naturali quadam pulchritudine exurgit.

In Satyr. cap. 2.

IV. An posset doceri?

Quemvis vero ad adsequendam pudicae illius ac castae orationis facultatem permultum faciat ingenii ubertas assiduaque exercitatio: ratio tamen procul dubio fugit eos, qui eloquentiae laudem omnem in quodam ingenii atque exercitationis genere unice esse ponendam, neque eam arte ulla obtineri posse arbitrantur.(1).

(1) Fuit in hac sententia Q. Tullius Cicero Marci frater, ut patet ex hujus *de Orat. lib. I.* a quo tamen ipse frater hac in re merito suam sejungit sententiam.

V. Id quod demonstratur?

Omnis vera pulchritudo in justa partium proportione, aptoque earundem nexu ac dispositione sita est. Haec omnia autem quum regulis quibusdam certis atque indubiis describi possint, consequens sane est, ut et elo-

quentia arte constet, certaque adeo possint ostendi cultioris latinitatis fundamenta (1).

(1) Sic quum absoluta aedificiorum pulchritudo, quam vocant architecti, quae per se et necessario omnibus, etiam architecturae ignaris, placeat, in tribus potissimum consistat; teste Vitruvio *lib. I. cap.* 2. in *symmetria*, seu conveniente partium consensu, *materiae excellentia*, et in ἀκρίβεια, seu *exacta membrorum singulorum elaboratione*, nulla autem res accuratioribus regulis constet, quam συμμετρία, utpote in quibus magna geometriae pars versatur, et reliquae pulchritudinis partes: nemo dubitat, quin architectura possit doceri.

VI. Accedere tamen oportet ingenium et exercitatio.

Attamen simul exiguntur ingenium felix (1), et exercitatio in legendo scribendoque diuturna (2), quibuscum si conjungas praecepta adcurata, tum vere locum habent illa Ciceronis (3): » Quum ad naturam eximiam atque illustrem accesserit ratio quaedam conformatioque doctrinae tum illud nescio quid praeclarum ac singulare solet existere. »

(1) Ad eloquentiae studia qui apti aut inepti sint cum cura inquirit Melch. Junius *Meth. eloq. III. IV. p.* 9. *s.*

(2) Hinc Cicero *de Orat. I.* 33. stilum *op-*

timum et praestantissimum dicendi effectorem et magistrum vocat.

(3) Cicero pro Archia cap. 8.

VII. Quotuplicia sint stili elegantioris fundamenta?

Cogitanti autem de genuinis elegantioris stili fundamentis, ad duo potissimum mihi videtur respiciendum. Illa enim demum elegans viroque eloquente digna videtur oratio, quae et verbis selectis ac bene compositis, et sententiis praeclaris constat. Verba enim, quantum vis nitida, nisi gravis subsit sententia, vanam potius loquentiam, quam masculam eloquentiam arguunt (1).

(1) Bene Crassus apud Ciceronem *de Orat. I.* 12. Quid est enim tam furiosum, quam verborum vel optimorum atque ornatissimorum sonitus inanis, nulla subjecta sententia nec scientia. *Hinc Quintilianus in* prooemio Institut. orat. *totus in eo est, ut ostendat,* fuisse haec olim quemadmodum juncta natura, sic officio quoque copulata, ut iidem *Sapientes* atque *Eloquentes* haberentur. Scidisse deinde se studium, atque inertia factum esse, ut artes esse plures viderentur; nam ut primum lingua esse coeperit in quaestu, institutumque eloquentiae bonis male uti, curam morum eos, qui diserti habiti sint, reliquisse, eam vero destitutam infirmioribus ingeniis veluti praedae fuisse. Ex hoc artium discidio quid nasci oportuerit, nemo non videt. Philosophia enim eloquentiae nudata orna-

mentis, in siccum et spinosum disserendi genus: eloquentia, philosophiae subductis praesidiis, in inanem et enervem verpositaem abiit. Sic demum *semel corruptae eloquentiae regula stetit, et obtinuit*, uti conqueritur Petronius *in Satyrico cap.* 2.

VIII. Pars hujus opusculi prima.

Juxtam verborum compositionem Grammatica docet; sententias necessarias suppeditat philosophia; easdem denique apte disponit atque exornat Rhetorica. Unde trium generum sese nobis offerunt elegantioris stili fundamenta, Grammatica, Rhetorica, Philosophica. Et in his omnibus prima pars hujus opusculi versabitur.

IX. Item secunda.

Quum vero varia sint scripitionum genere, aliusque in epistolis, alius in orationibus, alius in dialogis et satyris, alius denique in aliis scribendi generibus esigatur orationis habitus, de singulis istis scriptionum generibus parte secunda praecipiemus.

X. Nec non tertia.

Denique quum supra etiam exercitationem in adipiscenda elegantioris stili facultate utramque paginam facere ostenderimus: postrema hujus opusculi parte de optimorum auctorum lectione atque imitatione, variisque stili exercitationibus nonnulla haud prolataria monebimus.

PARS PRIMA

DE GENERALIORIBUS

TERSAE LATINITATIS FUNDAMENTIS.

CAPUT PRIMUM.

De Fundamentis Stili Grammaticis.

I. Quaenam hic intelligantur fundamenta Grammatica?

Quamquam non temere quisquam studia tam cruda in academiam proferre debeat, ut ne prima quidem illa linguae Latinae elementa animo imbiberit, adeoque jure quodam nostro ab ejusmodi rerum tractatione abstinere posse videamur: attamen, quum multa in vulgaribus grammaticorum libellis negligi, multa etiam perperam doceri soleant; pauca quaedam, et quae prae ceteris necessaria videbuntur, observabimus. Neque enim negligenda sunt minora, sine quibus majora constare haud possunt.

II. In ortographia quaenam cavenda?

Prima grammatices pars Ortographia est, de qua post Aldum Manutium, Dausqueium,

Cellarium, Schurzfleischium nonnulla praecipiemus, quae praecipue observanda existimamus iis, qui sunt elegantiae studiosiores. Quemadmodum enim et hic adfectatio fugienda est: ita nec omnia sibi permittunt adcuratiores. (1)

(1) Recte enim observatum est a Quintiliano Instit. orator. I. 5: alios barbarismos scribendo fieri, alios loquendo: quia, quod male scribitur, male etiam dici necesse sit.

III. *In vitio ponitur ortographia adfectata.*

Adfectationis notam vix effugiunt, qui singulare sibi fingunt scribendi genus, quod vel non est publici saporis, vel aliis harum lautitiarum parum gnaris crucem figit (1).

(1) Non probandi itaque,

I. qui in scribendo omnem euphoniam negligunt scribentes, v. e. Conlega *pro* collega, Conruit *pro* corruit.

II. qui archaismos studiose consectantur; veluti *heic* pro *hic*, *seine* pro *sine*, *plostrum* pro *plaustrum*, (Suet. *l. VIII.* c. 22.) *cottidie* pro *quotidie*. Etiamsi enim haec et similia in vetustis monimentis legamus: non tamen hodie Evandri matri scribimus, sed nostrae aetatis hominibus. Et si saeculum nostrum non fert Plautina; *aula* pro *olla*, *volgo* pro *vulgo*, vel Lucretianum, *terrai* pro *terrae*, et similia: cur illis non minus obsoletis delectemur? Sane et *ortographia*

consuetudini servit, ideoque saepe muta est, ait Quintilianus *Instit. orat. l. I. c. 7.* Nec ferendi.

III. Qui ipsi sibi analogiam fingentes, ad eam receptam ubique scribendi rationem refugiunt, et hinc scribere malunt *scribsi*, quam *scripsi*, *labsus*, quam *lapsus*. Multa enim, quae anologia admittit, plane repudiat usus, quem penes non modo loquendi, sed et scribendi arbitrium est. Qui ferret scribentem *legtum* pro *lectum?* et tamen illud a lego est. Haud minor eorum quoque κακοζελίαν est.

IV. Qui vetera signa rejiciunt, novaque suo fingunt arbitrio. Sic multi Graeca vocabula sine accentibus et spiritibus scribunt, in latinis contracta recipientes lineolas quasdam, accentus circumflexus v. g. ἀπογράφη, ἐπίςημη, *longè*, *penitùs*, *Musâ*, *vestrûm*. At accentus tamen et spiritus Graecorum jam a multis saeculis recepti, suisque inclusi sunt regulis: qui Latinis vocabulis adpingi solent, ludi magistrorum debentur industriae, nec ullam habet rationem.

IV. *Nec laudanda tamen nimis negligentia.*

Omnia sibi permittere videntur, qui nullam plane vel linguae ipsius (1), vel anti-

(1) Peccant itaque, qui etymologiae nullam habent rationem. Convicium scribunt adcuratiores, non *convitium*, est enim quasi

quorum monimentorum (2), in scribendo habendam esse rationem existimant.

convocium, l. 15. §. 4. *D. de injuriis et famosis libellis*. Probat hanc Ulpiani etymologiam Festus, et apud eumdem Nonius quamvis hic in libello de proprietate sermonis *convicium* dictum velit, quasi *e vicis jocum*: Laurentius Valla autem a *con* et *vitium*, vel a *con* et *vita*. Vetus glossa convicium καταβύησις. Erudite Ulpiani ἔτυμον defendit Menagius *Amoenit. jur. civ. c.* 39. *pag.* 273. *seq.* Heres magis placet eruditis, quam *haeres*, est enim ab *herus*. Ita et Cuiacius *Observ*, *V.* 10. Menagius vero p. 327. id vocabulum deducere mavult a Grecis χῆρος, χήρα, χῆραξ, χήρηξ, *heres*. Utrumvis eligas, scribendum erit *heres* non *haeres*. Adduntur tamen, quae de his similibus etymologiis, in jure nostro traditis, disputant Ægidius Menagius in *Amoen. jur. civ. cap.* 39. et v. c. Carolus Andreas Dukerus in *Opusculis de Latinitate veterum Ictorum*. Talia qui negligunt, satis ostendunt, parum sibi curae esse scribendi ἀκρίβειαν.

(2) Distinguenda tamen cum cura sunt monimenta vetera. Adcuratissimam plerumque scribendi rationem sequuntur numi, ut recte docuit Ezech. Spanhemius *de usu et praestantia numismatum*, *diss. II. p.* 82. Ast in marmoribus saepe aberrant indocti lapicidae, atque opifices semigraeculi. Quis enim scriberet *Scaena*, pro *scena*, *Temptare*, pro *tentare*. *Epistula*, pro *epistola*? et tamen haec passim leguntur in lapidibus. Deinde in marmoribus vetustissimis multa extant,

quae passim demolivit elegantior aetas. Unde frustra esset, qui ex columna illa rostrata Duillii orthographiae petere exemplum sustineret. Sane jam sua aetate in multis mutatam esse veterem scribendi pronunciandique rationem, exemplis quibusdam demonstrant Cicero in Orat. 48. et Quintilianus in *Institut. orat. lib. I. cap. 7. lib. VIII. cap. ult.* Ex quibus omnibus sane colligimus, e monimentis antiquis numos praeferendos esse lapidibus: ex his vero eos, qui aurea aetate positi sunt, antiquissimis et recentioribus; publico autem clarorum virorum nomine scriptos privatis, et e vulgo positis, esse antehabendos. Idem etiam dicendum de ortographia, quae in codicibus Mssc. observatur. Sunt ex his quidam antiqui, quidam saeculo non recentiores. Illi partim emendati, partim inemendati. Unde saepe sub calcem legas: *contuli*, *emendavi*, *recognovi*. Vide Fontanini *Vindic. diplom. cap.* 3. §. 7. Horum et ex antiquis pauciores sunt. Nam plerique scripti a librariis indoctis, qui bibliopolis operas locaverant, et de quorum oscitatione conquerunt Strabo *lib. XIII. p.* 419. et Gellius *Noct. Att. lib. VIII. cap.* 20. Post saeculum IX., immo et antea, monachi hunc describendi laborem occuparunt. Quare pauciores tantum illi veteres, a viris doctis recogniti atque emendati in formandis orthographiae regulis aliquam utilitatem praestant. Vitiosissima scribendi ratio observatur in monimentis Christianorum, a quorum imitatione omnino abstinendum.

V. *Regulae ortographicae quotuplices.*

Observandae ergo quaedam regulae, tum de *litteris*, earumque *mutatione*, tum de *abreviatione* et *divisione* vocum, tum de ipsis *vocabulis* quibusdam, quae perperam vulgo scribuntur.

VI. *Quid observandi in litteris majusculis.*

Ad litteras majusculas quod attinet, in iis scribendis eo tutius veterum sequimur scribendi rationem (1), quo certius constat, antiquos vix aliis, quam characteribus majusculis (2) esse usos.

(1) Ex veterum itaque monimentorum contemplatione hae fere colliguntur regulae.

I. *Cavendae sunt formae litterarum, quarum nullum in antiquitate extat exemplum.* Tale sunt litterae J vel *J* pro I, U pro V, Æ pro AE. U enim littera ex Gothico charactere est, ut patet ex Mabillonio *de re diplomatica I.* 11. 4 *p.* 47. Reliquas formas typothetae invenerunt. AE vel OE quamvis in numis quibusdam contrahantur ob spatii angustiam, in iisdem tamen numis etiam Ad. Al. Ant. Ar. Val. aliaque in unum contrahuntur, quae tamen nemo temere imitaturus est. Vid. Cellarii Orthogr. lat. p. 18. 19.

II. *In litteris majusculis una littera altera major haud esto.* Sine exemplo ergo scribitur Auctor, Joannes: multoque magis ridiculum est, si omnia vocabula a litteris majoribus auspicemur, e. gr. *De Donationibus in*

ter *Virum et Uxorem.* Id quod nonnullos diligenter observare video. Ast solebant tamen veteres duplex I plerumque contrahere in I maximum, et hinc scribere *delcito*, *supplicI*. Quin et I quantitate longum reliquis characteribus grandius pingere consuevisse novimus. Hinc illa *captIvI* pro *captivi*, *ludIs* pro *ludis* et similia. Prius quum aetate Augusti pene perpetuum fuisse doceat Henr. Norisius *Cenotaph. Pis. p.* 473. sine adfectatione et nobis aliquando imitari licebit.

III. *Majusculas litteras minoribus non sunt miscendae, nisi initio vel orationis, vel periodi, vel nominis proprii.* Unde falluntur, qui omnia substantiva litteris majusculis distinguenda putant, scribentes v. g. *Tollebat plumas Aura volitantes. Pinnasque per Maria spuma torquebat.* Nec adeo necessarium est, ut tituli honoris scribantur litteris majusculis, veluti *Rex*, *Princeps*, *Dominus*. Quamquam enim nonnihil dandum sit opinioni saeculi, elegantius tamen scribes Rex, Princeps, Dominus. Quod et tunc observandum, si compellandi sint viri illustres; tunc enim elegantius scribes, Te, Tui, Vir, Illustris, quam mixto scripturae genere, *Te*, *Tui*, *Vir*, *Illustris*, Cellarii *Ortogr. pag.* 76. *seq.* Adfectationem tamen et hoc redolet, si in adjectivis gentium nomina designantibus a litteris majusculis abstineas, scribasque *germanus*, *graecus*, *francicus*, pro *Germanus*, *Graecus*, *Francicus*. Sunt enim et haec nomina propria.

(2) Attamen non semper majusculis vel uncialibus litteris usi sunt Romani, sed minutis etiam nonnunquam, forma tamen a reliquis parum distantibus. Saeculo sane quarto minores litterae apparent in marmore Romano, quod exhibet Mabillonius *in Supplement. libri de re Diplomat. p.* 114. et Relandus in *Fastis consularibus p.* 342.

ANIMAE INNOCENTI
GAUDENTIAE.

QUAE VIXIT AN. V. M. VII. D. XXI.
IN PACE.

Mercurius pater filiae d. IV. id. Novembris Urso et Polemio Coss.

Vides hic exemplum minuscularum litterarum jam saeculo quarto adhibitarum. Ursi enim ac Polemii consulatus incidit in annum Christi CCCXXXVIII.

VII. *Quid in minusculis?*

In minusculis litteris, quae in uncialium locum celerioris scripturae caussa succenturiatae sunt, pauciores observandae sunt regulae (1), quas itidem veluti per lancem saturam exhibebimus.

(1) Tales sunt quae sequuntur.

I. *Cavendae et hic formae litterarum a typothetis sine necessitate inventate*, qualis est j pro i. Scribendum ergo *iuvo*, non *juvo*, *ad-*

iicere, non *adjicere*. Formam enim illaam ignorant monimenta vetera, eamque solis debemus typographis.

II. *In diphthongis æ vel oe ordinarie separatim ponuntur vocales, rarius contrahuntur.* Antiquissimi codices non minus ac diplomata vetusta saepius praeferunt æ, quam oe, ceu observarunt Herman. Conringius in *Censura diplom. Lindav. p.* 316. et Mabillonius in *re diplom. II.* 1. 11. *p.* 53.

III. *Litterae* v. *ab initio*, u *in medio et in fine litterarum rectissime adhibentur.* Scribendum ergo *vt*, pro *ut*, *juuo*, pro *juvo*, *uua*, pro *uva*. Veteribus enim non alia nota erat figura litterae illius, quam *v*. Quoties autem illa in medio vocabulo occurrebat, eam lineola jungebant litterae sequenti, et inde nata figura *u*. Sane hanc scribendi rationem primos illos elegantioris litteraturae vindices adcurate servasse, et novum admodum esse illud *u* vocali, et *v* consonanti discrimen, editiones auctorum vetustiores satis evincunt. Multo recentior quoque forma *u* qua hodie multos sine discrimine uti animadvertimus, sive illa vocalis sit, sive consona, sive initio vocis, sive in ejusdem medio occurrat, ex. gr. *unde*, *valde*, *vulnus*. Suum cuique pulcrum. Sed talia fere exemplo carent, et κακοζηλίαν redolet adfectatum istud novitatis studium.

VIII. *Quid in utrisque communiter?*

Sunt et regulae communes litteris majuscu-

lis et minusculis, quarum tres hic potissimum dabimus, prae reliquis accurate observandas (1).

(1) Priores regulas ad litteras Graecas: ultima ad litteras in compositiones vel mutandas vel retinendas pertinent.

I. *Litterae* Z. Θ. K. Υ. Φ. X. *Graecorum propriae, adeoque nonnisi in vocabulis origine Graecis adhibendae sunt.* Male ergo scribitur Author, Lethum, Thuscia, Anthonius, Kalumnia, Sydus, Tyro, Hyems, Stylus, Lacryma, Sepulchrum, Charus, *pro* — auctor, letum, Tuscia, Antonius, calumnia, sidus, tiro, hiems, stilus, lacrima, sepulcrum, carus. — Conf. Cicero in *Orat. cap.* 48. Ob ε φωνιαν tamen *.ch.* admittunt *pulcher*, *inchoo*, quae et Cicero prob. *loc. cit.*

II. *Adspiratio post* R *nusquam locum habet nisi in vocabulis origine Graecis.* Hinc recte dicitur Rhodus, Rhetor, Pyrrhus, sed male *Rhaetia*, pro *Raetia*, *Rhemi*, pro *Remi.* Constanter tamen etiam numi et lapides habent Rhenus et Rhodanus.

III. *Ubicumque non repugnat euphonia, in compositione retinenda consonans ultima praepositionis, alia consona*, vel *praepositionis vel ipsius vocis mutatur.* Hinc recte dicitur Adgredior, Adsigno, Exspiro, Exsilium (1): quum contra κακοζηλιαν redoleant illa; *adcipio*, *conlega*, *adgnosco*, *obgannio*, et quae sunt hujus generis alia.

(1) Non placet haec forma Maffeo, qui in

erudita *praefatione*, Hilarii *operibus* Veronae cIↄIↄccxxx. recusis *praemissa*, *pag.* 3. orthographiam antiquam commendans, addit: *Nolim tamen urgeatur haec regula undequaque, ita, ut etiam* Exilium *scribere teneamur, quamvis quibusdam e veteribus grammaticis edicentibus.* Enimvero quum et veteres grammatici edicant, et in monimentis optimis ita scribatur vocabulum, et ejus etymologia ab *ex* et *solum* hanc formam ferat, et vix ferendum videatur, qui scribendum existimet *exenator* pro *exsenator*? non video, cur in exilium agi oporteat *exsilium* scribendumque sit *exilium*.

IX. *Quid in abbreviatione vocum?*

A vocibus abbreviandis maxime in minuscula scriptura, quantum fieri potest, abstinent eruditi (1), qui et operam dare solent, ne male vox quaedam dividatur (2).

(1) Veteres Romani in uncialibus litteris multa abbreviare solebant. Nam ut Valerii Probi, Maanonis, aliorumque libellos *de Notis* praetermittamus, notum est, Jani Gruteri et Thomae Reinesii *Inscriptionibus* subjectum esse indicem litterarum singularium, quae integras voces designant, qualem etiam ex lapidibus Sertorius Ursatus; ex numis confecit Hubertus Golzius. Sic scribere solebant *Pr.* pro *Praetor*, S. P. Q. R. pro *senatus populusque Romanus*, *lub.* pro *lubens.* Ast in scriptura minuscula recte et ordine facies, si

omnia sine abbreviatione exscripseris. Neque tamen reiicendae sunt abbreviationes pronominum Romanorum, quae et veteres vix umquam nisi vel una littera, vel binis, vel pluribus scribere solebant. Sic una littera exprimuntur praenomina: A. id est *Aulus*, C. id est *Cajus*, D. id est *Decimus*, L. id est *Lucius*, M. id est *Marcus*, M. id est *Manius*: duabus: CN. id est *Cneus*, Sp. id est *Spurius*, etc. tribus: *Sex.* id est *Sextus*, etc. Sed accuratiorem horum praenominum indicem dedit, quotquot litteris exprimi consueverint, ostendit Carolus Sigonius singulari *de nominibus propriis Romanorum* libello; qui subjunctus est commentario ipsius in fastos Romanos.

(1) Locum hic habet regula, quam probavit etiam Quintilianus *Institut. Oratoriar. lib. I cap. 7. Ita dividendae sunt voces, quemadmodum id patitur earum origo et compositio.* Alias enim in simplicibus et primitivis vulgaris syllabarum ratio obtinet. Sic recte dividitur *aru-spex*, dicitur enim a *spectando*: *abs temius*, est enim a *temeto*. Ita et *ab-igo*, *sus-cipio*, *et-iam*, *neg-otium*, *pot est*. Hinc facile patet, *prod-it* esse a *prodeo*, *pro-dit* a *prodo*.

X. *Nomina propria multa vulgo perperam scribi solita.*

Vocabula integra parum emendate a multis scribuntur, maxime nomina propria, quae si antiqua sunt, merito ad vetusta monimen-

ta, tamquam ad Lydium lapidem, exigenda sunt (1).

(1) Falso ergo vulgo scribitur *Aemylius*, pro *Aemilius*, *Aenobardus*, pro *Ahenobardus*, *Brundusium*, pro *Brundisium*, *Carthaginensis*, pro *Carthaginiensis*, *Adrianus*, pro *Hadrianus*, *Annibal*, pro *Hannibal*, *Moecenas* vel *Mecoenas*, pro *Maecenas*, *Mauritius*, pro *Mauricius*, *Heliogabalus*, pro *Elagabalus*, *Nicanor*, pro *Nicator*, *Paulus*, pro *Paullus*, *Schaevola*, pro *Scaevola*, *Ptolomaeus*, pro *Ptolemaeus*, de quo videsis ea, quae monuit Henricus Stephanus *de abusu Graecae linguae* p. 97. editionis, quam mox nitidiorem, et observationibus doctissimis Jo. Henr. Kromayeri, viri in his litteris eximii, et cujus praematurum discessum merito luget respublica litteraria, auctam, daturum speramus clarissimum Fridericum Guilielmum Roloffium, tanti magistri vestigia pleno gradu prementem. Plura nomina propria ex numis et marmoribus integritati suae restituit Ezechiel Spanhemius *de Usu et Praestant. Numism. diss. II. p.* 83 *seq.*

XI. *Nec non alia vocabula.*

Denique nec omittenda alia quaedam vocabula quae perperam a plerisque scribuntur, quorum brevem indicem e prolixiore Cellarii dabimus (1), ne in his nimis videamur critico indulgere supercilio.

(1) In recensendis vocabulis perperam plerumque scriptis tota pars posterior ortographiae *Cellarii* occupatur. Potiora tantum hic notasse sufficiet.

Alucinari scribendum est, non hallucinari. Est enim idem, ac a *luce aberrare*. Videatur Festus Pompeius voce *alucinatio*, et Gellius *Noct. Att. lib. XVI. cap.* 12. Dubiae originis hoc verbum est, quod alii ab *hallus* vel *hallux*, Gellius ab ἀλύειν, alii aliunde arcessunt. Sunt qui distingenda putent *hallucinor* et *alucinor*: sunt, quibus haec συνώνυμα videntur. Mihi se probant illa Isaaci Vossii *ad Catullum p.* 90. *Dicuntur* allucitae vel alucitae *a privativa particula* a *vel* ab, *et* luceo, *unde et* alucinari vel allucinari, *quasi* ablucinari *quidam dici existimant. Pari ratione aves nocturnas* alucos *veteres vocarunt*, Philoxeni *Glossae*; νυκτικόραξ alucus, bubo. *Sed et* Servius *ad VIII. Eclogam*, ululae aves ἀπὸ τοῦ ὀλολύζειν, id est, *a fletu nominatae*, quas vulgo *alucos* vocant. Sic lege, non ulucos, *ut vulgo.*

Ancora scribendum, non *anchora*. Est enim ea vox a Graeca ἄγκυρα.

Arcesso vetus et genuinum est, pro quo male vulgo scribitur accerso, Cellarii *Ortogr. Lat. p.* 76. Cortius *ad* Sallust. *p.* 250.251.

Auctor semper olim scribebant veteres, et recte quidem, quia ab *augendo* dicitur. Unde spuria sunt illa *author* vel *autor*, quae secentioribus sunt in deliciis, quamvis posterius paullo sit tolerabilius, et forma *artus* pro *arctus* defendi quodammodo possit.

Vide Henr. Norisium in *Cenotaphia Pisana*.

Caelebs antiquum et genuinum est, pro quo male hodie scribunt *celebs*. Attamen et hoc in marmore est apud Gruterum *p.* DLXXVI.

Caerimonia, non autem *ceremonia*, scribunt veteres. Neque aliam scribendi rationem fert vocis origo, tradita a Valerio Maximo *Hist. I.* 1.

Camara, scribendum esse, non *camera*, docuit V. Cl. Petrus Burmannus ad Petron. *pag.* 112.

Comissari scribendum esse non *comessari*; vel derivatio docet. Est enim a Greco κῶμος. Vide *Festum* voce *comissatio*.

Femina, pro quo vulgo *faemina* scribitur, sed falso. Est enim a femine dictum. Id vero sine diphthongo scribi, ex *Festo* discimus. In lapidibus sane fere semper scribitur *Femina*. Vide Gruteri *Inscript. p.* CCCLVIII. et CCCLXXX.

Increbesco veteres codices habent. Unde perperam vulgo scribunt *increbresco*. Accedit analogia. Quemadmodum enim a *ruber* fit *rubesco*, ab *acer* acesco, ita a *creber* crebesco. Exceptio tamen est in *niger*, a quo fit *nigresco*.

In dies, *in primis*, *in posterum*, divisim scribunt veteres. Perperam recentiores conjunctim *indies*, *inprimis*, *inposterum*. Multo minus ferenda illa *imprimis*, *imposterum*. Vere enim haec sunt duo vocabula.

Lacrima fere semper praeferunt vetera monimenta. *Y* in hac voce non temere reperies. Non raro tamen veteres scribebant *lacruma*. Et sane quum procul dubio haec vox a Graeco δάκρυον descendat, non multum referre

videtur, utram adhibeas litteram, modo constanter eamdem scribendi rationem teneas. Vide Oberti Gifanii *Praefat.* in Lucretium.

Lapicidina scribendum esse, non *lapidicina*: cum Etymologia docet apud Varronem *de lingua Latina VII.* 33. tum marmor apud Gruterum *pag.* IↃlxxxxııı. 8.

Littera cum duplici T semper habent libri veteres, et lapides apud Aldum Manutium *Orthogr.* *p.* 8. et Sponium *Miscellan. Prud. Antiquit. p.* xxxvı.

Litus contra simplici T semper exaratur in marmoribus et codicibus. Cellarii *Orthographia pag.* 104.

Maenıana non *moeniana*. Vide Asconium ad Ciceronis *Divinationem*, c. 16.

Obscenus secunda vocali scribendum esse vel inde patet, quod a Graeco σκην descendit, Varro de lingua Latina VI, 5. Unde male vulgare *obscoenus* per OE tuetur Scaliger *de caussis Lat. linguae I.* 34.

Paene per AE habent libri veteres et marmor apud Gruterum p. IↃclv. Unde recentiori scribarum consuetudini debetur pene. Solebant enim hi medio aevo diphthongum illam vel simplici E, vel certe E caudato (ę) exprimere. Videatur Conringius *Censur. Diplom. Lindau. p.* 316. Mabillonius de *Re diplomat.* II. 1. 11. p. 58.

Patricius cum C, non cum T, scribendum. Sane ita constanter legitur in marmoribus et Graecis scriptoribus, quibus semper placet forma πατρικιος.

Postumus frequenter legimus in numis et mar-

moribus: rarissime *posthumus*. Adspirationem quoque ex hac voce excludi jam dudum jussit Eutyches *Grammat. p.* 2311. et recte. Est enim superlativus a comparativo *posterior*. Quod adeo verum est, ut id negare non possint et ii, a quibus *posthumus* a *post* et *humatus* esse dicitur. Diversa enim esse vocabula existimant *postumus*, quod idem sit ac *postremus*, et *posthumus*, quod sit κατὰ θάνατον πατρὸς γεννηθείς. Sed ne id quidem verum est. Mortuo enim parente natus ideo *postumus* dicitur, quia ejus liberorum postremus est. Vidit hoc, qui antea in alia omnia iverat, magnus Cuiacius *Observ. III.* 4.

Saeculum cum diphthongo. Ita numi et lapides. Nec primae syllabae quantitas permittit, ut hoc nomen cum vulgo grammaticorum a *senex* vel *sequi* derivemus.

Seorsum, non *seorsim*. Est enim a se et *vorsum*. Cellarii Orthogr. *p.* 146.

Sollemnis, non *solennis* aut *solemnis*: est enim a *sollo* et *omni*. Vide Cortium ad *Sallust.* pag. 151.

Sollers et *Sollicitus* duplex L postulant. Utrumque enim est ab osca voce *sollo*. Vid. Festum in voce *solitaurilia*, et Cortium ad Sallust. p. 163.

Strategema, non *stratagema*. Henr. Stephanus *de abusu Graecae linguae* p. 96. *edit. Roloffianae.*

Torus sine adspiratione, non, ut vulgo malunt, *thorus* cum adspiratione. Vide Cellarii *Orthogr.* p. 152.

Tricesimus et *vicesimus*. Ita veteres libri, non *vigesimus* et *trigesimus*, quae merito pro-

scribit Dausqueius. Sane ut a *viginti* et *triginta* dicitur *vicies*, *tricies*, *viceni*, *triceni*, ita et merito dixeris *tricesimus* et *vicesimus*:

XII. *In etymologia alienae vocum significationes cavendae.*

Sed sufficere haec arbitror de orthographia; similia enim facile quisque suo Marte observabit. Ad Etymologiam quod attinet, illud praecipue cavendum est, ne vel aliena, vel peregrina vocabulis tribuatur significatio (1). Id quod tamen in vulgaribus dictionariis fit frequentius, quam quisquam crediderit.

(1) Plura ejusmodi vocabula, quibus peregrina adfingitur notio, cum cura collegit Cellarius in *Antibarbaro III.* 155. Ea huc transcribere esset supervacuum. Neque enim quisquam nitidioris stili studiosior carere praeclaro illo opusculo potest. Addi tamen meretur Francisci Vavassorii *de vi et usu quorumdam verborum cum simplicium, tum conjunctorum*, tractatus, quem cum notis una cum ejusdem auctoris tractatu *de ludicra editione*, recudi curavit V. Cl. Jo. Erhardus Kappius, *Lipsiae* cIↄIↄccxxII. 8. Acutissimus quoque in genuina vocum significatione eruenda, profligandisque notionibus spuriis fuit vir incomparabilis Jo. Fridericus Gronovius, et adhuc hodie est vir magnus, quem honoris caussa nomino, Petrus Burmannus, ex quorum notis et operibus ille Cellarii catalogus maxime poterit locupletari.

XIII. *Abstinendum etiam a vocabulis quibus analogia repugnat.*

Deinde illud quoque haud suaserim, ut vocabula, quae ab omni analogia abhorrent, admittantur (1). Recte enim dictum est a Julio Caesare: » tamquam scopulum, sic fugias inauditum atque insolens verbum ».

(1) Multa ejusmodi finxit barbara scholasticorum et glossatorum turba, quae deinde a lexicorum scriptoribus veluti civitate donata sunt, licet ab ipsa Latinae linguae indole plane abhorreant. Nos quaedam duntaxat exempli loco recensebimus. Sic

E contra hodie vulgare est: (c. 2. §. 6.) non autem sic olim loquebantur veteres. Neque analogia permittit, ut praepositio regat adverbium. Allegant vulgo pro hoc vocabulo Tacit. *Annal. XI.* 47. Sed locum illum in mendo cubare, animadvertit Jo. Fr. Gronovius. Veteres habent *Contra* vel *Contra ea*, quod apud Cornelium Nepotem occurrit. Immo et e contrario occurrit apud Tacit. *Hist. I.* 27. *et* 88 II. 5. III. 54. Fieri potest, ut quum in codice aliquo legeretur per abbreviationem *e contra* pro *e contrario*, librarius indoctus in pro integro vocabulo acceperit.

Extrinsecus et *intrinsecus* adiectiva non minus, quam adverbia *Extrinsece* et *Intrinsece* plane absurda sunt. Quis enim adverbium *secus*, unde haec vocabula sunt, in adiectivum transformet, aut aliud inde fingat adverbium *sece*? Quare adverbia sunt *extrinsecus* et *intrinsecus*, adiectiva *exterior*, *interior*,

Pientissimus veteribus auctoribus ignotum, in solis occurrit lapidibus apud Gruter. *Inscrip.* p. lcccxviii. 1. cccccxxi. 4 cccclxv 8. lbcvi. 9. lbcviii. 10.

Uxoratus pro *marito* vulgus dicit, sed contra analogiam.

Dubium est, an in hunc censum referenda sit vox vel voces potius *in praesentiarum*, de quibus dubiat Cellar. *Antibarb.* p. 123. et *cur poster.* p. 178 defendente hujus vocis analogiam V. C. Jac. Perizonio ad Sanctii *Minerv.* II. p. 117. Id certum, insolentis formae vocabulum, veteribus non ignotum fuisse, adeoque auctoritate se tueri. At aliter sentit Sciopp. *judic. de stilo histor.* p. 99. ubi hanc loquutionem, tamquam lutulentam rejicit: quasi ea non usi essent scriptores optimi, Cato, Fannius, Nepos, Tacitus, et ex argentea aetete Apuleius et Minucius Felix. Ut analogiae non adversari hanc formam ostendat Sanctius, in genitivo junxisse veteres existimat, Perizonius vero potius per elapsin vocis *tempore* exponit. Sed scire velim, quid sit *tempus praesentiarum.* Fateor, ne modum intelligere loquutionis istius analogiam.

XIV. *Nec peccandum in flectendis vocabulis.*

Parum quoque accurati sunt, qui in declinatione nominum ac pronominum, verborumque conjugatione aberrant. Quum vero nemo ignoret declinationum et conjugationum paradigmata, licebit nobis quaedam tantum, quae vulgo negliguntur, observare (1).

(1) Observationes aliae criticae sunt, quae

huc non pertinent, aliae vere grammaticae, minime negligendae in elegantiore latinitate. Tales sunt quae sequuntur.

I. Ambo et duo accusativum pluralem masculinum apud meliores auctores, non *ambos* et *duos*, sed *ambo* et *duo* formant. Cic. *epist. addivers*. VII. 25. *praeter* duo nos. *Epist.* VII. 29. *parietes dealbare*, *epist. ad Att.* VII. 29. Vos duo delegi, *epist.* V. 8. Quos quidem ego *ambo* unice diligo. *Virgil.* Georg. IV. 88.

Verum ubi ductores acie revocaveris *ambo*. Et Aeneid. XI. v. 285.

Si *duo* praeterea tales Idaea tulisset.
Conferri merentur Jo. Frid. Gronov. ad Liv. XXXV. 21. et Graevius ad Suet. Claud. XIV. Ita et alii aureae aetatis scriptores loquuntur, veluti Sallust. de bello Iug. cap. 21. qui *ambo* reges adeant. Et c. 28. filium et cum eo duo familiares ad Senatum legatos mittit *C*. 102. *duo* quam fidissimos ad eum mitteret. *Varro* de re rust. lib. I. c. 18. *duo* villicos, et l. III. c. 1. duo libros.

II. Quoties post *si* vel *ne* sequitur *quis* pro *aliquis*; toties servanda est declinatio pronominis *aliquis*. *Cicero* pro Archia cap. 1. Si qua exercitatio dicendi; *non* si quae exercitatio.

III. Verbum *Revertor* apud meliores auctores, veluti Ciceronem, Caesarem, Livium, praeteritum active format, *revertit*, *reverterunt*, *revertisse*, *reversus est* primi dixere Asconius Pedianus, Phaedrus et Valerius Maximus. Immo et Tacit. *Annal.* XII. 21. *non sum dimissus ad te*, sed reversus. Utraque forma verbi in usu fuit, *reverto* et *revertor*, uti *diverto*, et *divertor*, *praeverto* et *prae-*

vertor, quamvis forma neutra in praeteritis, deponens in praesenti et temporibus inde formatis sit frequentior. Optimum tamen est participium *reversus*. Vide Cellar. *Antibarb. p.* 151. *et cur. poster. p.* 167.

XV. *Nec in particularum usum.*

In particularis dici non potest, quanta sit linguae Latinae elegantia. Hic vero ad earum tantum significationem et usum respicimus (1).

(1) Praeclarus *de particulis Latinae linguae* extat libellus Hor. Tursellini accessionibus haud contemnendis locupletatus a Jac. Thomasio et a Jo. Conr. Schvvarzio, *Lipsiae* cIↄIↄccvIII. 8. Nos denuo quaedam exempli caussa monebimus.

I. *Communiter* non idem est, ac vulgo, (gemeiniglich) sed indivisum, (gemeinschaftlich) Cicero pro S. Roscio Amerin. 37. » Iste Roscius omnia cum Chrysogono communiter possidet.

II. *Hactenus* et *adhuc* ita differunt, ut illud de loco, hoc de tempore adhibeatur. Cicero epist. ad Att. XIII. 21. Sed haec hactenus. Et ad divers. V. 10. Caesar adhuc de meis supplicationibus non refert. *Nep.* Miltiad. 5. Quae pugna nihil adhuc nobilius. Hactenus tamen pro adhuc est apud Tacit. Agric. 10. Dispecta est et Thule, quam hactenus nix et hiems abdebat. Cellar. cur. post. p. 407.

III. Juxta non idem est ac secundum. Perperam itaque dicunt: juxta Homerum, juxta

divinum oraculum. Rectius dixeris juxta, modo praepositionem, modo esse adverbium, idemque notare, ac prope, post, aequali modo. Hinc dicitur, sepultus juxta viam Appiam. *Nep.* Attic. 22. Aestum hiememque juxta ferens. Pompon. *Mela*, I. 19. Litteris Graecis et Latinis juxta eruditus. Sallust. Bell. Iugurt. 95. Hinc dicitur etiam juxta ac, juxta atque, juxta cum. Exempla collegit Jac. Perizon. *ad Sanct.* Minerv. I, p. 102.

IV. *Quamvis* non promiscue usurpandum pro etsi, tametsi, licet. Est enim contractum ex quantumvis, (a) atque hinc iis demum locis recte ponitur, ubi solvi in has voces potest. Virgilius, Ecloga II. v. 16.

Quamvis ille *niger* quamvis *tu candidus esses.* *Id est* quantumvis niger, quantumvis candidus. *Sanct.* Minerv. III. p. 352.

(*a*) Negat hoc V. C. Petrus Burmannus ad *Phaed. l.* I. fab. XVIII. p. 60. Et sane dicere jam malam, compositam esse particulam ex *quam et vis*; *quam* autem idem esse ac quantum, ut in illis: « quam essem occupatus, quam velit si potes. Hic, quam velit, Epicurus iocetur.

V. *Quandoque* non est *nonnuquam*, ut credere nos jubent vocabularia, sed *quandocumque*. Sanct. Minerv. III. p. 359. Jo. Fr. Gronov. ad Liv. I. 24. Adde Burm. ad Petron. p. 638. et Vavassor. *de vi et usu quorumdam verb.* voce *quandoque*, ubi eleganter docent, *quandoque* non modo idem esse, ac *quandocumque*, sed et aliquando pro *quando*, *quo*-

ties quotiescunmque. si quando, tunc quum accipi: veluti in illo Horatii *de arte poet.*

——— *et idem*

Indignor, *Quandoque* bonus dormitat Homerus. Id est, si quando dormitat.

VI. *Quod* et *ut* quomodo differant, pauci norunt etiam qui in usu harum particularum non aberrant. Respiciendum est ad comma antecedens, quod quoties sequentis caussa est, vel esse saltim debebat, toties ponendum est *ut Sin minus*: vel *quod*, vel *accusativus cum infinitivo*. Recte ergo dicitur apud Plinium ep. I. 2. Frequenter hortatus es, ut epistolas si quas paullo curatius scripsissem, colligerem. » Caussa enim, cur colligeret, debebat esse hortatio. Recte enim dicitur: « tanta in me extant merita tua, ut ingrato mihi vivendum moriendumque videatur. » Caussa enim, cur ingrato moriendum, est magnitudo meritorum. Contra ea dicendum: « spero, eum sibi haud dissimilem futurum. » Spes enim non est caussa, cur ille sui similis futurus sit. Ex quibus sane patet, quam falso vulgo dicant: *sequitur*, *quod*. Veteres enim semper hic usurpare solent *ut*. Vide Cicer. Paradox. *III.*, *et de fato* 12.

XVI. *Cavenda denique falsa syntaxis.*

Nulla in re facilius labuntur tirones, quam in Syntaxi. Quum vero nostrum haud sit, regulas, quae in libellis grammaticorum omnibus habentur, repetere: sequemur et hic

institutum nostrum, et de vitiosa syntaxi (1) animadversiones quasdam subiiciemus.

(1) Tales sunt, quae sequuntur observationes.

I. *Evadere* ante et post se habere nominativum, recte observant grammatici. At multi tamen elegantius se dicere putant: *tu evades in virum doctum*. Notanda ergo regula: Evadere *nominativum personae*, *et accusativum rei cum praepositione* in *postulat*, id est, si de persona loquimur, nominativo opus est: si de re, accusativo cum praepositione *in*. Livius I. 39. *iuvenis evasit indolis regiae*. Cic. *in Bruto* 35. *T. Albucius perfectus Epicureus evaserat*. Terent. *Adelph.* III. 4. *Haec licentia evadet in aliquod malum*. Nimirum *evadere* proprie notat terminum, ad quem quid pertingit, uti recte observavit Cortius *ad Sallust. de bello Iug. c.* 14. p. 472. et *c.* 52. *p.* 652. Unde non modo cum praepositione *in*, sed cum adverbiis ad locum iungitur. Sallust. Iug. c. 14. Hucci-ne, hicipsa pater, beneficia evasere? *Ter.* Andr. I. 2. v. 4. Heri semper lenitas, verebar quorsum evaderet. *Ubi donatus*: ad quam partem erumperet. Et evadere est, per quamcumque difficultatem ad aliquid pervenire.

II. Genitivum adsciscunt verba aestimandi. Sed iis perperam vulgo accensetur verbum *curo*. Nihili ergo est phrasis: *parvi hoc curo*, pro qua veteres: *parum hoc curo*. Cellar. Antibarb. p. 234.

III. Ubi dativum alias postularet constructio, ibi saepe usus exigit praepositionem cum accusativo vel ablativo, et versa vice.

Hinc Latinis ignota est syntaxis *communicare cui*, pro qua dicendum: communicare cum quo vel inter quos. *Cicero* epist. ad divers. l. 7. et pro P. Quinct. IV.

Nec Latinum est *conciliare cum aliquo*, pro quo veteres semper dicunt *conciliare alicui*, Caes. de bello Gall. *VII.* 7. Sic et *incumbere libris* perperam dicitur, pro studere. Veteribus enim placebat syntaxis: incumbere in studia, in curam, in rempublicam, ad laudem, ad reipublicae salutem, ad bellum. Exempla collegit Cell. Antibarb. p. 337.

IV. *Ut*, *ne*, *quo*, *quin*, *an* nunquam recipiunt futurum subiunctivi, sed exigunt conjugationem periphrasticam. Cave ergo dicas, nescio an venerit, *pro* nescio an venturus sit.

V. Quoties *jubeo* accusativo personae jungitur, toties exigit infinitivum activum; alias passivus ponendus est. Sic recte dico: librum adferri jussit, servulum jussit librum adferre. Neque tamen σολοικα, sed rariora tantum sunt *jubeo tibi*, *jubeo ut*, ceu exemplis compluribus demonstrant Iac. Perizon. ad Sanct. *Minerv. II.* p. 125. Cellar. *Antibarb.* p. 238. *et* 256.

VI. Adiectiva cum infinitivis non temere iniungenda sunt, quia hoc Graecismum redolet. Plerumque enim Latini vel Gerundium, vel supinum, vel coniunctionem *ut* cum conjunctivo, prout res postulat, post adjectiva solent usurpare, v. c. cupidus discendi, facile ad intelligendum, vel intellectu, di-

gnus, qui (ut) laudetur, mirabile visu.

VII. *An* in dubitativa sententia repetere vix consuevisse *Ciceronem*, *jam* observavit Cellar. in Antibarb. l. 228. Semper enim elegantiores priore loco *utrum* vel encliticum *ne* : posteriore demum *an* ponunt. Curt. III. 4. *Alexandro*, *utrum perseveraret*, *an abiret*, *satis incerto*. Quod si tria sunt quaestionis membra, primum comma *ne*, posteriora *an* exigunt. Cic. pro S. Rosc. 41. » Quaero abs te, iine, qui postulabant, indigni erant, qui impetrarent? an iste non commovebat, pro quo postulabaut? an res ipsa tibi inique videbatur?

VIII. In constructionibus cum praepositionibus danda est opera, ut ne sine veterum exemplo loquamur. Sic non optime dicitur : *versare circa aliquam rem* ; melius *versari in aliqua re*. Ita enim semper loquitur Cicero (1). Prus tamen placuit Senecae ad Marc. 29. et Sueton. de Gramm. 17. Male quoque dicimus *Ita comparatum esi eum hac re* : melius Cicero in Lael. 28. *Ita ratio comparata es vitæ naturaeque nostrae.* Terent. Heant. III. 1. *Ita comparata natnra omnium hominum*. Talis etiam est formula : *ita se res habet cum hoc*, de qua Cellar. in Antibarb. p. 213.

(1) Aliquando *versari* idem est ac *circumagi vexari*, *agi* : Et haec est elegans loquutio, quae et ipsa eamdem constructionem cum *in* postulat. Ita Sallust. Jug. c. 14. *Semperne in sanguine*, *ferre*, *fuga versabimur?* Ha et active *versat nos cura*, et Horat. Lib. II. Epist. II. v. 90.

Qui minus argutos versat furor iste poetas.
Conf. Cort. ad Sallust. p. 473.

XVII. *Fundamenta Syntaxeos ornatae.*

Praecipue hic locum invenit syntaxis Ornata, quippe quam vulgo praetermittunt grammatici. Ea vero quum partim in positione, partim in additione, partim in abjectione, partim denique in commutatione vocum consistat: de singulis non obiter agemus.

XVIII. *De vocum positione an quaedam extent certae regulae.*

Ad positionem vocum quod attinet, quamquam is est linguae Latinae genius, ut in ea verborum ordo non tam arctis legibus adstringatur, ac in aliis linguis; cave tamen existimes, plane nullum in ea esse certum verborum ordinem (1). Quare non perinde est, quo ordine colloces vocabula, sed observandae sunt regulae quaedam, quae dici non potest, quantum elegantiae sermoni Latino concilient (2).

(1) Mireris ergo, quo jure scribere potuerit Jac. Lodoicus Strebaeus de elect. et col. loc. verb. I. 4. p. 18. « In oratione nulla verbo propria sedes est, nullus certus et immutabilis locus, nullus unquam fuit sic destinatus ordo, ut ejus mutatio deformis et inelegans esset. » Sane quantum ratio hunc virum doctum fugiat, vel inde patet, quod ordo verborum, in poetis fa-

cile tolerandus, in oratione soluta plane absonus esset futurus. Ait Horatius Carmin. Lib. IV. od. XV. v. 1. 2.

Phaebus volentem praelia me loqui
Victas et urbes increpuit, lyra.

Iam si quis in prosa oratione, eodem servato verborum ordine diceret: *pater volentem servos filium occidere, miseras et ancillas, castigavit, gladio*: quis, quaeso, ferret ita loquentem? Ex quo sane clarissime patet, in latina quoque lingua esse aliquem verborum ordinem, certasque adeo regulas quae nisi observentur, confusum ac biulcum inde nasci oporteat orationis genus.

(2) Vere ergo ordo et collocatio verborum in eloquentia omne fert punctum, adeo, ut quidquid orationi gratiae inest, si verborum turbet ordinem. Elegantissima sunt illa Ciceronis *de orat. I.* 1. » Cogitanti mihi saepe numero, et memoria vetera repetenti, perbeati fuisse, Quincte frater, illi videri solent, qui in optima republica, quum et honoribus et rerum gestarum gloria florerent, eum vitae cursum tenere potuerunt, ut, vel in negotio sine periculo, vel in otio cum dignitate esse possent. « Iam verborum tantum collocationem muta, et periodum hunc in modum refinge: » Quincte frater, saepe numero mihi cogitanti, et repetenti memoria vetera, illi perbeati fuisse videri solent, qui quum et honoribus florerent, et rerum gestarum gloria, eum potuerunt tenere cursum vitae, ut vel sine periculo in negotio, vel cum dignitate esse possent in otio. Tuam fidem, lector, an

pristinae elegantiae Ciceronianae vel vola vel vestigium superest? Nonne coquum potius aliquem aut calonem, quam Ciceronem audire tibi videris? Et tamen verba omnia Ciceronis retenta, solumque immutatum esse ordinem et collocationem verborum animadvertis. Quae quum ita sint, quantum hac in re positum sit momenti, satis superque intelliges.

XIX. *Quales sint illae regulae.*

Operae pretium itaque fuerit, potiores, quae huc pertinent, regulas paullo accuratius exponere, idoneisque illustrare exemplis (1), ut, quis sit hac in re linguae Latinae genius, tanto facilius possit intelligi.

(1) Multi jam inde a renatis litteris prodierunt libelli de elegantiis Latinae linguae, in quibus etiam de ordine et collocatione verborum praecipere solent auctores. Sed quum et hic multa parum adcurate, multa perperam dicantur, nos ea, quae certa sunt, consectabimur.

I. Vocativus non statim ab initio, sed plerumque (a) post aliquot verba, nonnumquam etiam in posteriore periodi membro locum occupat. Nepos in prooem. 4. Non dubito, fore plerosque, Attice, qui hoc genus scripturae leve, ac non satis dignum summorum virorum personis iudicent. *Cicero* in orat. 1. Verum difficilius, aut maius esset negare tibi saepius idem roganti, an efficere id, quod rogares, diu multumque, *Brute*,

dubitavi. Ubi vocativus in postremum denique periodi membrum eleganter reiectus est. (*a*) Attamen, si adfectus experiendus sit, vocativus et primum statim locum recte occupat, et nonnunquam bis vel ter repetitur. Terent. *Andr.* I. 5. v. 47. o Mysis, Mysis, etiam nunc mihi scripta ita dicta sunt in animo Chrysidis de Gylcerio. *Ubi Donatus*: Primum vocandi, alterum increpandi est. Ego utrumque adfectus cuiusdam esse existimo, uti illud Ciceronis ad Q. Fratrem: Mi frater, mi frater, mi frater.

II. Casus obliqui, si id sensus orationis ferat, eleganter nominativo praemittuntur. *Cic.* orat. 2. Nec simulacro Iovis Olimpii, aut Doriphori statua deterriti, reliqui minus experti sunt, qui efficere, aut, quo progredi possent. Si hic nominativum reliqui deterriti priore loco posueris, omnis peribit periodi venustas.

III. Propositiones, incidentes à Logicis vocatae, eleganter adiectivis et substantivis, aut certe reliquae orationi interseruntur. Cic. Catilin. III. 1. Profecto quoniam illum, qui hanc urbem condidit Romulum, ad Deos immortales benevolentia, fama extulimus. Hic propositio, qui hanc urbem condidit, *incidens est. Idem* Catil. IV. 10. Anteponatur omnibus Pompeius, cujus res gestas atque virtutes iisdem, quibus solis cursus, regionibus ac terminis continentur. Hic denuo incidens propositio, quibus solis cursus, non

potuisset elegantiorem locum, quam inter adiectivum et substantivum occupare.

IV. Idem tenendum est de ea propositione, quae comparativos, aut verba malo et praestat, sequitur. Haec enim eleganter comparativo, aut certo verbo suo praemittitur. Sic eleganter Cicero pro M. Marcello 1. Est vero fortunatus ille, cujus ex salute non minor paene ad omnes, quam ad illum ventura sit, laetitia pervenerit (1). Muta quaeso vocabulorum ordinem, et propositionem, quam ad illum ventura sit postremo loco bene; denuo profecto videbis, totam orationem hiulcam fieri. Ita eleganter etiam dixeris vir pace, quam bello, illustrior; minus eleganter vir illustrior pace, quam bello.

(1) Bis loquendi genere in una eademque periodo utitur Quintil. *Instit.orat. l. V. c.* 13. Tanto est accusare, quam defendere, quanto facere, quam sanare vulnera, facilius.

V. Propositiones conditionales nonnumquam eleganter veluti per παρένθεσιν reliquae orationi inseruntur. *Cor. Nep.* Agesil. l. 5. Namque illa multitudine, si sana mens esset, Graeciae supplicium Persas dare potuisse.

VI. Eiusdem conditionis sunt formulae: mihi crede, pro eo ac debui, pro tua sapientia, qua es animi perspicacia, qui est insignis tuus in nos amor, ut tum erant tempora, cet. Eae enim omnes quasi per παρένθεσιν, reliquae orationi inseruntur, e. g. *Cic. Ep.* ad divers. *XII.* 1. Finem nullum facio, MIHI, CREDE, Cassi, de te et Bruto nostro, id est, de tota republica, cogitandi. Ad eumdem Sul-

picius epist. IV. 5. Posteaquam mihi renunciatum est de obitu Tulliae filiae tuae, sane quam. Pro eo. Ac Debui, graviter molesteque tuli. Nepos Attic. 1. Patre usus est diligente, indulgente et UT TUM erant tempora, diti. Eleganter admodum sunt hae similesque parentheses, et hinc veteribus familiarissimae.

VII. Conjugationum tempora ex participiis et verbo substantivo composita pereleganter divelluntur, et quaedam inter utraque inseruntur. *Cic.* epist. ad Q. Fratrem I. 1. Non dubitabam, quin hanc epistolam multi nuntii famaque denique ipsa ESSET sua celeritate superatura. Rescribe superatura esset, et multum peribit elegantiae. Idem de finib. II. 16. Nulla quaestio decreta a senatu est.

VIII. Nec minor est orationis elegantia, si duo varba, quorum alterum ab altero regitur, eodem modo seiungantur. *Cic.* de fin. II. 16. Quae est ista laus, quae possit e macello peti? Idem de offic. II. 20. sed quum in beneficiis collocandis aut mores spectari, aut fortuna soleat.

IX. Comparativi et superlativi elegantissime periodum claudunt. v. c. Manut. epist. I. 20. Solent esse, quae minus expectantur, laetiora. Cic. de nat. Deor. I. 20. Hunc Deum rite beatum dixerimus; vestrum vero laboriosissimum.

X. Eleganter quoque postremum in orationem locum occupant casus obliqui a voce nemo. Plin. epist. IV. 30. Ego videor habere multos amicos: sed hujus generis, cu-

ius et tu quaeris, et res exigit, prope neminem.

XI. Adiectiva substantivis sive praeponas, sive postponas, perinde est. Pronomina tamen possessiva meus, tuus, suus, noster, vester, substantivis suis saepissime postponuntur. Sin addatur praepositio cum suo casu, perinde erit sive praeponas, sive postponas, dummodo praepositionem cum casu suo inferas inter adiectivum et substantivum. Sic semper dicunt Latini: Amici tui, rerum suarum, sententiam meam. Ast promiscue dicunt: amor erga me tuus, tuorum erga me meritorum. *Vid. Cic.* epist. ad divers. I. 1.

XII. Plura unius commatis pronomina scite conjunguntur. v. c. si qua tibi nostrae cladis est memoria.

XIII. Inter adiectivum et substantivum aliquid interponere solere Latinos, iam pueris notum est. Providendum tamen, ne interpositio ita sensum turbet, aut adfectationis aliquid redoleat. Eleganter ait Nepos Alcib. 9. Quem quidem adeo sua cepit humanitate. At si dixeris: adeo sua quidem quem humanitate cepit: nulla amplius erit orationis venustas.

XIV. Coniunctiones, si, nisi, ut voci uni aut alteri eleganter postponuntur. Corn. Nep. *Milt.* 1. Id si fecissent. Elegans in primis est nihil ut: litterae tuae ita conscriptae sunt, nihil ui iis esse possit elegantius. Immo generatim Tursellin. de partic. Lat. orat. capit. 200. v. 4. p. 146. edit. Rich. Ketelii; ut saepe elegantiae caussa ex primo loco recepit se in secundum, praesertim si cum vix nullus, nemo, tantum, copuletur: vix ut

nullus ut, nemo ut, tantum ut. Exempla passim extant. Idem observat de coniunctione; *si* quae pronominibus praecipue eleganter postponitur, *cap.* 168. §. 4. p. 118.

XV. Si aliena verba recensentur, non utendum est formulis; ita dixit, in haec verba erupit, cet. sed verbis inquit, ait, quae semper dost verba nonnulla ipsi inseruntur orationi. Cornel. Nep. Att. 8. Cui quum persuadere tentaret; noli, oro te, inquit Pomponius, adversus eos me velle ducere, cum quibus ne contra te arma ferrem, Italiam reliqui. Et c. 21. Hos ut venisse vidit, in cubitum nixus: Quantam, inquit, curam diligentiamque in valetudine mea tuenda hoc tempore adhibuerim, quum vos testes habeam, nihil opus est pluribus verbis commemorare.

Locum id habet si verba directe recenseantur. Nam si oblique; omnia per accusativos et infinitivos proferentur, sine verbo inquit. Tac. Annal. I. 4. Pars multo maxima imminentes dominos variis rumoribus differebant, trucem Agrippam, et ignominia accensum, neque aetate, neque rerum experientia tantae moli parem. Tiberium Neronem maturae aetatis, spectatum bello, sed vetere et insita Claudiae genti superbia, multaque indicia saevitiae, quamquam premantur, erumpere.

XVI. In ordine et collocatione vocum quam maxime etiam cavenda ὁμοιοτέλευτα, seu

similiter cadentia, quae vix fert subtile Romanorum aurium iudicium. Sic statim aures offenderent haec: non aliquo timore, sed partim dolore. Ast elegantius Cicero pro Marcello 1. Diuturni, inquit, silentii, quo eram his temporibus usus, non timore aliquo, sed partim dolore, partim verecundia finem hodiernus dies attulit. Si ergo transponas quaedam vocabula, facile ὁμοιοτέλευτα cavebis. Sic κακοφωνία effendent: quae sequuntur: neque vero disjunctissimas terras citius potuisse peregrari cujusquam passibus, quam tuis cursibus. Elegantius Cicero pro Marcell. 2. Nec vero disiunctissimas terras citius cuiusquam potuisse peragrari passibus, quam tuis non dicam cursibus, sed victoriis illustratae sunt. Mireris ergo, Ecclesiae Patres, et maxime Augustinum, maximas in isce κατ' ἀναφορὰν quaesivisse delicias.

XVII. Denique et id cavendum in ordine et collocatione verborum, *ne imprudenti tibi versus loco prosae orationis nascantur.* Quintil. *Inst. orat. Lib. VIII. c.* 4. Sane nec ipse Cicero sibi ab hoc orationis naevo satis cavere potuit. En enim hexametrum, qui illi in oratione *pro Archia,* 1. obrepsit.

In quo me non inficior mediocriter esse
Versatum.

Et Libro III. de oratore, ubi ipse hoc vitium incessit, totum distichon imprudens inseruit: *ac mihi quidem veteres illi majus quiddam animo Complexi, plus multo et-*

iam vidisse, videntur, Quam quantum nostrorum ingeniorum acies.

XX. *Regulae de additione vocum.*

Haec de positione atque ordine vocabulorum sufficiant. Non minor in additione vocum quorumdam sita est elegantia, de qua ipsa quoque paucas easque perspicuas dabimus regulas (1).

(1) Regulae potiores hae fere sunt.

I. Initio periodi saepe ponitur *ego*, quod aliàs omitti posset, et tunc ei additur *vero*, *Cic.* epist. ad divers. IV. 6. Ego vero, Servi, vellem in meo gravissimo casu adfuisse. Immo generatim hoc indicium est responsionis, qua alterius dicta probamus. Cicero l. IX. ad divers. epist. 5. Mihi vero ad Nonas bene maturum videtur fore. *Idem* l. XVI. epist. 23. Tu vero confice professionem, si potes. *Ter.* Eunuch. V. 2. v. 45. Ego vero maneo. *Ubi Donatus*: modo *vero* consentientis est adverbium.

II. Quoties de nobis ipsis loquimur modestiae caussa addimus *quidem*, Plaut. Epidic. I. 2. v. 8.

Iam isto probior es meo quidem animo,
cum in amore temperes.

III. Superlativis eleganter adduntur adverbia, quam, longe, multo, v. c. longe audacissimus, multo iucundissima, quam occultissime traiecto amni *Liv.* Hist. XXI. 27.

IV. Eleganter quoque iisdem superlativis additur *quisque*. *V. C. Cic.* pro Archia 11. Trahimur omnes laudis studio, et optimus quisque maxime gloria ducitur.

V. Comparativis quoque non sine elegantia addes ablativos *justo*, *solito*, *dicto*, *spe*, *opinione*, v. c. ad rem justo attentior, solito major, dicto citius, spe melior. Exempla plura collegit Cortius ad Sallust. p. 785. *Ipse Sallust.* Iug. c. 85. Opinione asperius est. *Cic.* in Bruto c. 1. *addit* omnium; opinione omnium maiorem cepi dolorem. *Sall.* Iug. c. 75. Commeatus spe amplior. *Seneca* de mort. Claud. c. 16. Dicto citius.

VI. Verbis quae spem vel opinionem denotant, Latini eleganter addunt fore vel futurum esse sequente vel qui, vel ut cum praesente vel imperfecto coniunctivi. *Nep.* prooem. 1. Non dubito, fore plerosque, Attice, qui hoc genus scripturae leve, et non satis dignum summorum virorum personis iudicent. *Eodem modo dicitur*: spero fore, ut in gratiam tecum redeat. Numquam ratus sum fore (futurum) ut tantae opes tam celeriter conciderent.

VII. Eamdem prae se elegantiam ferunt formulae, accidit, fit, factum est, futurum est, quae verbis additae eventum vel consequentiam indicant. Sufficeret sane, si diceres: putaresne, mihi umquam verba deesse posse? Sed elegantius Cicero: putaresne umquam accidere posse, ut mihi verba deessent? Ita et Nepos Alcib. 3. Id quum adpararetur, priusquam classis exiret, *accidit*,

ut una nocte omnes Hermae deiicerentur. Eodem exemplo dices: quum in eo esset, ut oppido potiretur, *factum est*, nescio quo casu, ut pars muri corrueret. *Item*; nisi signum receptui dederis, futurum est profecto, ut rem famamque perdas.

VIII. Quaestio quid vel cur eleganter augetur formula veteribus frequentissima; quid est, quod v. c. quibus subtractis, quid est, quod delectare nos possit?

IX. Nominibus propriis obscurae famae, contemtus caussa, additur *quidam*. Sic apud Nepot. Paus. 4. est Argilius quidam. Et in Cimon. 1. Callias quidam. In Dione 8. Callicrates quidam: et paullo post, c. 10. Lyco quidam. In Timoleonte, c. 5. Huic quidam Lamestius, homo petulans et ingratus, vadimonium quum vellet imponere.

X. Coniunctionibus si, et nisi saepe praemittitur quod. Nep. Eum. 8. Quod si quis illorum veteranorum legat facta, paria horum cognoscat. Et in Hannib. 1. Quod nisi domi civium suorum invidia debilitatus esset, Romanos videtur superare potuisse.

XI. Similis pleonasmus est in sequentibus; id quod, pro quod. Ut Ne, pro ne. Nep. Datam. 4. Existimans, id quod accidit, facilius se imprudentem parva manu oppressurum. *Cicero* pro Ligar. 4. Ut Romae *ne* sit.

XII. Emphaseos caussa adiectivis aeque ac substantivis eleganter additur *Isque v. c.* filium habeo eumque unicum. *Cicero*: Pansa, isque consul, non erubuit declamare.

XIII. Verbo saepe iungitur participium, tamquam consequenti antecedens. Nep. prooem. Quum Relatum legerint. Relatum est antecedens: legerint consequens. Suffecisset alterutrum, sed utrumque iungitur elegantius. Eodem exemplo dicitur: per manus traditum accepimus; vel antiquitus traditum accepimus, uti apud Quint. Inst. orat. lib. V. c. 2. Quin immo aliquando fere ἀκώνυμα iunguntur, uti apud Sallust. Catil. c. 1. utumque per se indigens, alterum alterius auxilio eget. Plura huius generis collegit Cort. ad Sallust. p. 396. veluti illa Caes. de bello civ. lib. I. cap. 65. Quos ubi Afranius procul vivos conspexit: et Livii lib. II. c. 5. Ille est vir, qui nos extorres expulit patria.

XIIII. Interrogationibus eleganter additur: Quaeso, obsecro, amabo, aut si ex ira procedunt, malum. Terent. Heaut. I. 1. v. 31.

Quaeso, quin de te tantum meruisti?
Plaut. Casin. I. 1. v. 3.

Quid tu, malum, me sequere?

XXI. *Nec non de earumdem abiectione.*

Quemadmodum vero additio elegantiam conciliat orationi: ita et quarumdam vocum abiectio vel omissio mirifice eamdem ornat. Nos, missis rarioribus ellipsibus, quas studiose collegerunt SANCTIUS et PERIZONIUS (1) nitidiores tantum per optimas tum

aphaereses, tum ellipses hic more nostro recensebimus (2).

(1) Multae apud veteres occurrunt ellipses, quae excusandae potius, quam laudandae videntur. Et has sane inculcat Sanctius *lib. IV. Min. c. 1. seq.* Quis enim cum Horatio diceret: *ventum erat ad Vestae*; scilicet aedem? Non quidem exemplo istae carent, nec abstinent. Cicer. *ad divers. lib.*

(2) Potiores de vocum syllabarumve defectu regulae haec fere sunt.

XIV. epist. 2. et Livius *Hist.* I. 33. *et* 41. sed haec Graecismo excusari poterunt.

I. Aliquis, Aliquando, Alicubi, priores syllabas *Ali* saepe amittant post coniunctiones Si, ne, nisi, quum, cum, quo, quanto. Cic. pro Arch. 1. *si quid* in me est ingenii. *Plin.* ep. I. 10. Si quando urbs nostra liberalibus studiis floruit, nunc maxime floret. *Cic.* epist. ad divers. X. 14. Epistola decerpito; ne quando quid emanet. *Similia sunt sicubi* hostis futurus est. *Quo quis* doctior est. *Quanto quis* ditior est.

II. Totum pronomen Aliquis abiicitur, si sequatur relativum, Qui. Sallust. Catil. c. 22. Fuere ea tempestate, qui dicerent. Sic eleganter dixeris: est, quod te velim. Est de quo tecum confabuler.

III. Frequenter etiam omittuntur substantiva, Locus, tempus, occasio, v. c. non est, ubi pedem ponat. Erat, quando serio istiusmodi agebantur. *Cic.* Catil. I. 10. ha-

bet, ubi ostentet illam praeclaram patientiam tuam.

IV. Nihil quoque frequentius est omissione coniunctionum *UT*, *NE*, *v. c.* fac venias; haec curae tibi sint, praecor: cave existimes, malus homo sit oportet.

XXII. *Fundamenta variationis grammaticae.*

Denique, quum nihil sit, CICERONE iudice, taediosius, quam si stilus semper sit idem: eae quoque regulae, quae ad mutationem variationemque grammaticam (1) vel omnium propositionum (2), vel vocum quarumdam (3), pertinent, non erunt nobis praetermittendae.

(1) Variatio vel grammatica est, vel rhetorica. Utramque at non eodem modo inculcant Erasmus Roterod. *de copia verborum et rerum*, Micraelius *de copia verbor.* et qui instar omnium est Augustus Buchnerus *de commutata ratione dicendi. Lips.* cIↄIↄclxxxvIIII, 12. Nobis, quum in fundamentis grammaticis versemur, cum variatione rhetorica nihil hic est negotii.

(2) Variatio grammatica duorum generum est. *Vel* enim in universum ad omnes pertinet propositiones, adeo, ut quemadmodum ex una cera plures imagines, ita ex eadem sententia plures fingi possint periodi. *Vel* quibusdam tantum formulis et loquutionibus est propria. Et ad primam quidem quod attinet, ad illam referendae sunt regulae sequentes.

I. Simplicissima est variatio per phrases, et loquutiones synonymicas. Ait Terent. Andr. I. 1. v. 50. ingenium est omnium hominum a labore proclive ad libidinem. Hanc sententiam per periphrases synonymicas ita variabis: Ea est mortalium omnium indoles, ut a labore ad voluptatem ruant. Ita comparata est omnium hominum natura, ut labor cedat voluptatis illecebris, et quisque libidini, quam rei familiari, operam dare malit, cet.

II. Talis etiam est variatio per casus, cui mature adsuefieri oportet adolescentes, ne meras pro elegantiore stilo proferant enunciationes logicas. Ait Nepos Alcib. 1. In hoc natura efficere quid possit, videtur experta. *In genitivo dixeris*: In hoc *naturae* quanta vis sit, quantaque efficacia, satis perspectum est. *In dativo*, *naturae* efficere quid liceat, vel hujus exemplo compertum est. *In accusativo*: In hoc *naturam* efficere quid possit, experiri voluisse arbitror. *Denique in Ablativo*: In hoc quid a *natura* effici possit, est intellectum.

III. Adjectivum eleganter in substantivum, et hoc in illud commutatur. *Esto propositio*: Erat satis eloquens, liberalis, prudens juris civilis aeque ac rei militaris. *Hanc ita commutat Nepos* in Cimon. 2. Habebat enim satis eloquentiae, summam liberalitatem, magnam prudentiam cum juris civilis, tum rei militaris. *Ita si propositio esset hæc*: Invidi obstiterant ejus virtuti, variatio posset peti ex Nepot. Hannib. 1. Multorum obtrectatio de-

vicit unius virtutem. Sic perinde erit, sive dicas, tanta in me extant beneficia tua, sive: tanta est tuorum in me beneficiorum multitudo.

IV. Saepe nomen mutari poterit in verbum, vel contra, maxime si superlativi vel comparativi adsint. e. g. Omnibus par, et plerisque melior. *Ast elegantius Nepos* Themist. 1. Antefertur huic nemo, pauci pares putantur.

V. Superlativi saepe in comparativos mutantur, e. g. In virtutibus aeque ac vitiis fuit excellentissimus. *Pro quo Nepos* Alcib. 1. nihil illo fuit excellentius, vel in vitiis, vel in virtutibus.

Multo elegantior haec fit variatio, si istud nihil *aliquoties* ὁμοιοτελεύτοις repetatur. Cicero ad divers. lib. VIII. epist. 14. Nihil est enim, mihi crede, virtute formosius, nihil pulcrius, nihil amabilius. Loco est in eadem formula eleganter nonnumquam adhibetur excogitari potest fingi potest, v. c. Nihil hoc puero excogitari potest venustius.

VI. Saepe etiam variatio optime procedit per participia, quae dici non potest, quantum ornent orationem. Participia vero ponuntur, partim, ubi occurrit relativum. QUI, partim, ubi in Germanica lingua sunt particulae nachdeut, als, da, tvenn, tveil, partim, quando duo commata per coniunctionem copulativam ET coniunguntur. De singulis dabimus regulas.

I. Quoties occurrit pronomen, qui, toties omisso illo, ponitur participium ejusdem significationis et temporis, Phaedr. Fab. I. 15. v. 1. Malus quum sutor, inopia deper-

ditus, medicinam ignoto facere coepisset loco. *Hic* inopia perditus (1) *idem est*, *ac* qui inopia perierat. *Ita et recte dicit Cicer.* Catil. II. 1. Catilinam, furentem audacia, scelus anhelantem, pestem patriae nefarie molientem.

(1) Schefferus *ad h. l.* notat, omissam videt particulam *et*, vel potius, legendum esse *inopiaque perditus*; quod posterius et ipse probo. At si utrumque concedas, tamen quadrabit exemplum. Nam *et deperditus* vel *inopiaque perditus* idem est, ac *et qui inopia perierat.*

II. Si occurrunt particulae, als, da, nachdent, tveil; videndum, utrum duo adsint nominativi, an unicus. Si duo: prius comma mutatur in duos ablativos consequentiam designantes, e. g. Quum amici hortarentur, ut Graeciam in suam redigeret potestatem, Darius classem quingentarum navium comparavit. Duo hic adsunt nominativi: amici, et Darius. Hinc Nepos *Miltiad.* 4. prius comma mutat in duos ablativos: Darius autem, hortantibus amicis, ut Graeciam in suam redigeret potestatem, classem quingentorum navium comparavit. *Sed absurde diceres.* Christo cruci adfixo, sanguinem effudit. Unicus enim hic adest nominativus. Recte vero: Christo cruci adfixo, solis defecit lumen. Negari equidem nequit, esse exempla, ubi duae orationes, hoc modo iunctae sunt eiusdem suppositi: e. g. Plautus in mil. glorioso: Si ego, me sciente, paterer vicino meo eam fieri iniuriam. Qualia quam plurima collegit Sanctius in *Minerva lib. II. c. 7. p.* 136. *seq.* Sed haec tamquam rariora non frequentanda putaverim

III. Unicus abest nominativus, prius comma itidem potest in participium commutari, sed ita, ut illud in eo casu ponatur, quem adsumit nomen vel verbum commatis posterioris *ex gr.* Quum Christus cruci adfigeretur, manus ejus sanguine stillabant. *Hic* manus est substantivum, quod quum genitivum regat, participium necessario in casu genitivo ponitur, hoc modo: Christi cruci adfixi manus sanguine stillarunt. Quum hac de re cogito, mirum mihi videtur. *Hic* videtur *postulat* dativum. Ergo participium in dativo ponendum, dicendumque: cogitanti mihi hac de re, permirum videtur. Postquam eum satis excruciaverant, denique necarunt. Necare postulat accusativum, ergo dicendum: excruciatum denique necarunt.

IV. Si duo commata per et copulantur, vel prius vel posterius in participium commutatur, omisso *et.* e. g. Nep. Milt. 1. Ex his delecti Delphos deliberatum missi sunt, *id est*, ex his quidam delecti, et Delphos deliberatum missi sunt. Eodem exemplo dixeris: quem retractum ex itinere parens necari jussit. *Sallust.* Catil. 39. Muneribus ornatum a se dimisit. Alloquutus milites, in urbem rediit.

V. Gerundia eleganter in participium in *dus* commutantur, *e. g. Nepos* Milt. 3. Miltiades hortatus est pontis custodes, ne a fortuna datam accasionem liberandae Graeciae dimitterent. *Ubi* liberandae Graeciae, *ponitur pro* liberandi Graeciam.

(3) Sed haec de variatione generali. Sunt praeterea variationes quaedam, quae ad has vel illas formulas pertinent, e quibus paucas veluti exempli caussa delibabimus.

Initio huc pertinent variae descriptiones superlativi, quales sunt quae sequuntur. Cicer. epistol. VI. 9. Cum A. Caecina mihi tanta familiaritas consuetudoque semper fuit, ut nulla major esse possit. *Nep.* Miltiad. 1. et antiquitate generis, et gloria majorum, et sua modestia unus omnium maxime floruit. *Idem* Timoleon. 1. Namque huic uni contigit, quod nescio, an ulli, ut cet. *Item*; sic rogo, ut qui maxime et summa conventione solent. *Terent.* Andr. act. I. 1. Adolescentula forma et vultu, Sosia adeo modesto, adeo venusto, ut nihil supra. *Tac.* Germ. 9. Auspicia sortesque, ut qui maxime, observant. *Vellei. Paterculus* II. 35. Vir in tantum laudamus, in quantum virtus intelligi potest.

II. *Quo*, *eo*, vel *quanto*, si occurrunt, eleganter mutari poterunt ita, ut in priore commate *ut quisque*, in posteriore *ita* ponatur: *Sallust.* Iugurth. c. 81. Post uti quisque opulentissimus videatur, ita Romanis hostis fore; *id est* quo quis erit opulentior, eo magis hostis Romanis videbitur. *Nec aliter Cicero* de orat. c. 2. *Seneca* de constant. c. 11. *Caes.* de bello civ. lib. 7. c. 2. *Sed pro eo tam et quam utitur Sallust.* Jugurth. c. 31. *quam* quisque pessime fecit, tam maxime tutus est. Similia exempla ex Lucretio et Varrone adducit Cortius *in notis* p. 562. ubi etiam observat, Gellium noct. Attic. XVIII

3. *junxisse quanto* et *tam maxime.* Qui maledicit et vituperat, quanto id acerbius facit; *tam maxime* ille pro iniquo et inimico ducitur. Sed non est inter elegantissimos scriptores Gellius, ut quae ille singularis habet, imitari velis.

III. *Non modo*, *sed etiam* variis modi eleganti variatione redduntur. *Exempla id docebunt. Nepos apud Lactant.* Instit. III. 15. *Tantum abest*, ut ego magistram esse putem vitae philosophiam, beataeque vitae perfectricem, *ut* nullis magis existimem opus esse magistris vivendi, quam plerisque, qui in ea disputando versantur, *id est*, non modo philosphia non est magistra vitae, sed ipsis etiam philosophis magistris opus est. *Cicer. pro Marcell.* c. 2. Nullus est tantum flumen ingenii, nulla dicendi aut scribendi vis, tantaque copia, quae *non dicam* exornare, *sed* enarrare res tuas gestas possit, *id est*, non modo exornare, sed et enarrare res gestas tuas nemo potest. *Tacit.* Annal. XIII. 20. Sed cuicumque, nedùm parenti, defensionem tribuendam, *id est*, non parenti modo, sed cuicumque etiam defensionem tribuendam.

IV. *Dico*, sequente *non*, mutatur in *nego*, *Cicer.* Catil. III. Negavi, me esse facturum.

V. *Oportet*, variis exprimitur formulis, quales *sunt quae sequuntur*: *Cicer.* Phil. XI, 6. *Non possunt non* prodige vivere, qui nostra bona sperant, quam effundant, sua. *Facere non potui*, quin te hortarer. Dandam tibi hanc operam duxi.

VI. *Quidam* etiam exprimitur per *nescio quis. Terent.* Adelph. IV. 4. Prodit nescio quis.

Ita et forte fortuna, *exprimitur* Nescio quo casu. Nescio quo pacto. Nescio quo fato meo.

VII. Pro *totus* saepe occurrunt formulae, Quam longum est. Quantus quantus est, quam late patet, v. c. Mari, quam longum est, Germania quam late patet. Eleganter *Cicero* pro Marcello c. 2. Totum hoc, quantumcumque est, quod certe maximum est, totum est inquam, tuum. Plura hujus generis dedit v. c. Petrus Burmannus ad illa Ovidii Amor. l. 2. v. 3.

Et vacuus somno noctem, *quam longa* peregi, ita enim ad Virgil. Aen. IV. v. 193.

Nunc hiemem inter se luxu, *quam longa*, fovere, *et* l. VIII. v. 87.

Thybris ea fluvium, *quam longa est*, nocte tumentem
Leniit.

CAPUT II.

De fundamentis Stili Rhetorici.

I. *Qualia hic intelligantur fundamenta rhetorica?*

Leviora fuerunt, quae superiore capite monuimus, eaque, si mens non laeva fuisset, jam in ipsis scholis inferioribus diligentius imbibi oportuerat. Jam ad graviora pergimus, id est, ad fundamenta RHETORICA. Quem-

admodum vero superiore capite non ipsam complexi sumus grammaticam: ita et hic non universam rhetoricam (1) sed ea tantum, quae ad stilum faciunt, trademus fundamenta.

(1) Rhetoricam *de inventione*, *dispositione*, *eloquutione*, *et actione* praecipere, nemo ignorat. Verum nobis cum sola eloquutione negotium est: de qua operam dabimus, ut multa, quae in plerisque rhetoricis scriptis frustra quaesiveris, moneamus.

II. *Quotuplicia ea sint?*

Ceterum quidquid de eloquutione praecipit rhectorica, illud omne ad quatuor potissimum capita videtur referendum. *Quis enim esset eendi modus melior, quam ut* LATINE, *ut* CONCINNE, *ut* ORNATE, *et ad id quodcumque agetur*, APTE CONGRUENTERQUE *dicamus.* (1)?

(1) Verba haec sunt Ciceronis de *orat. III.* 10. nisi quod ille, omissa concinnitate, *dilucidam* esse debere orationem, monet. Ne vero praeter rem quatuor ista posuisse fundamenta videamur, operae pretium fuerit, quadripartitae istius distributionis reddere rationem. Qui aedes elegantiores molitur, eum sollicitum esse oportet de *materia* bona, solida ac exquisita. Qua comparata, nihil tamen, quod oculos hominum ferat, exstruet, nisi accedat conformata quaedam regulis architectonicis *idea*, cujus ad exemplum fabri

exstruant aedificium. Praecipue enim ad elegantiam aedium pertinet justa partium omnium mensura et proportio, quae sine idea illa vix poterit obtineri. Exstructae vero ad hanc mensuram aedes, deinde variis coloribus, tectorio opere, picturis exornantur. Enimvero si vel maxime haec omnia accesserint: non placebunt tamen aedes, nisi το πρεπον fuerit observatum. Alia enim aedificandi ratio in palatio principis, alia in templis, alia in privatorum aedibus urbanis, alia denique in praediis rusticis locum invenit, ludibriumque merito is deberet hominibus, qui columnas Corinthiacas praedio rustico adaptaret. Jam eadem est stili elegantioris ratio. Materia, qua sermo elegantior componitur, sunt *voces* et loquutiones Romanae, atque inde ante omnia ostendendum, quid sit LATINE dicere. Sed voces illae ac loquutiones Romanae, quantumvis elegantissimae, parum delectabunt, nisi ad *periodorum mensuram*, veluti ad ideam architectonicam, componantur. Quod qui facit, is demum CONCINNE dicere videtur. Sed quamvis et hoc fuerit observatum, tamen ne sic quid placebit oratio, nisi ei *ornamenta quaedam*, tamquam picturae et colores accedant. Unde diximus, ORNATE esse dicendum. Denique ut non una omnes aedes decet aedificandi ratio: ita nec omnibus scriptionibus idem convenit *stilus*, eademque dicendi forma. Alio enim stilo epistolas, alio historias, alio orationes, alio Panegyricos, alio satyras, alio dissertationes conscribi oportet. Quas stili formas, si quis recte ac

decore expresserit, is demum APTE CONGRUENTERQUE dicere videatur.

III. *Quid sit Latine, concinne, ornate, apte dicere?*

LATINITAS orationi puritatem conciliat; CONCINNITAS eam in justas periodos ac decoram veluti mensuram compingit: ORNATUS ut admirationi sit; et CONGRUENTIA denique, ut ne a decoro abberret, efficit. Si ulla harum virtutum desit, vix reprehensionem doctorum effugiet oratio (tantum abest, ut ulla laude digna videatur) (1).

(1) Non rectius hoc, quam exemplo, poterit a nobis demonstrari. Si quis Corinthi descripturus excidium, ita loqueretur: L. Mummius Corinthum crudeliter ruinavit, quisque intelliget, hanc orationem lixis et calonibus quam docto homine, esse digniorem. Neque enim LATINUM est *ruinavit*, atque hinc stilo sua *puritas deest*. Sed emendabimus istum naevum, et ita dicemus: L. Mummius Corinthum funditus delevit. Sic Latina quidem et pura erit oratio; verum ne sic quidem haec verba quemquam delectabunt, quia nondum audimus periodum, sed propositionem logicam. Dabimus ergo operam, ut his verbis etiam sua constet CONCINNITAS, eaque proinde hac periodo concludemus: L. Mummius Corinthum, quod Romanam majestatem parum revereri videretur, mira severitate evertit. Sic omnia erunt *Latina*, iusta quoque

et *concinna* erit periodi mensura: et tamen nondum enim ullus accessit ORNATUS. Age, ne hic quoque possit desiderari, ita dicemus: L. Mummius Corinthum, Graeciae oculum, quum romanam maiestatem parum suscipere videretur, mira severitate effodit. Jam demum et Latina et concinna et ornata est oratio; adeoque non potest non placere. Et tamen si quis hac periodo in stilo historico vel dissertatione didactica uteretur, is το πρεπον vix videretur observasse. Ex quo sequitur, ut et APTE CONGRUENTERQUE dicendum sit.

IV. *Quomodo vocabula pura a suspectis discerni possint?*

LATINE et pure quomodo dicendum sit, ita ostendere conati sunt eruditi, ut integris libris voces parum Latinas ac suspectas collegerint (1). Enimvero quum taedio sit ea methodus, satius erit, regulas quasdam, quales neminem adhuc dare memini, de vocabulis suspectis suppeditare.

(1) Multi exstant huius generis libri. Noti sunt Ger. Jo. Vossii de Latinitate falso meritoque suspecta, Christ. Cellarii Antibarbarus et curae posteriores, et quae ea occasione cum viris doctis Danis disceptavit auctor celeberrimus, Car. Andr. Dukeri De Latinitate veterum jureconsultorum, Dan. Georg. Mothofii liber *de pura dictione*, cui notas adiecit Jo. Laur. Moshemius, atque edidit *Hanoverae* clolocccxxv. 8. Eodem pertinent Jo.

Ker. Observationum linguae Latinae Part. II. Lond. clↄlↄccviiii. 8. Jensii collectanea purae et impurae Latinitatis. Lips. clↄlↄccviiii. 8. a V. C. Kappio edita Guntheri Latinitas restituta, Jenae edita, Immo et Ant. Schori phrases Linguae Latinae, Hadriani Cardinalis de sermone Latino, Gasp. Scioppii Observationes linguae Latinae, et Ob. Giphanii Observationes singulares in linguam Latinam, quas una cum aliis eius generis opusculis sub titulo de elegantiore Latinitate comparanda scriptores selecti, editas novimus apud Wetstenios. *Amst.* clↄlↄccxiii. 4.

V. *Cavende sunt voces hibridae.*

Prima ergo haec est regula: ab omnibus diversarum originum vocibus tamquam ab hibridis (1), nisi magna nos urgeat necessitas, (2) est abstinendum.

(1) Vocantur *hic hibridae voces*, quae ex diversis linguis conflatae sunt, veluti ex Graeca et Latina, ex Graeca et Germanica, ex Latina et Germanica, cet. Sine veterum exemplo itaque dicitur *monoculus*. Est enim haec vox hibrida, conflata ex Greco μονος, et Latino *oculus*. Veteribus magis placet unoculus. Vid. Plaut. Curcul. III. 1. *Gell.* noct. Att. III. 11. vel Luscus, nam et hoc non Strabonem notat, *einen Schielenden*, ut vulgo putant, sed *unoculum*. Cellar. *Antibarb.* p. 203. Aeque absurdum est bigamus, compositum quippe ex Latino *bis* et Graeco γάμος. Excusatius Hieronimus adv. Io-

vin. I. 8. et ult. dixit digamus, bimaritus. Non magis Latina sunt archidapifer, archipincerna. Priores enim syllabae Graecae: posteriores Latinae sunt. Voces vero hae semper Latinis auribus visae sunt intolerabiles, nisi quod nonnumquam comici joci caussa ejusmodi vocabula fingunt: tale est *inanilogus* apud Plaut. *Pseud. I.* 3. v. 23. si is locus sanus est. *Hibrides* vel *hibridæ* per metaphoram vocantur ejusmodi vocabula. Proprie enim *hibridæ* sunt genus mixtum, ex diversis parentibus natum, veluti ex apro et sue. Plin. *Hist. nat. lib. VIII. c.* 52. Ceterum quamvis Latini sermonis castitas hujusmodi vocabula vix ferat: quaedam tamen probasse usum animadvertimus, eorumque recensum dedit Quintil. *lib. I. Inst. Orat. c.* 5. Talia sunt Biclinium apud Plaut. *Bacchid. IV.* 4. v. 69. et 102. Epilogium, Epithedion et quaedam alia. At nescio an ejusdem generis sit Anticato, uti Caesar inscripsit librum, quem Ciceronis Catoni opposuit. Quum enim nomina propria Latina non aliter Graece exprimi possint, quam servato sono Latino: ἀντικάτον aeque Graecum vocabulum esse potest, ac ex Graeco et Latino mixtum.

(2) Contingere hujusmodi quid potest in titulis magnorum principum, qui vix aliquando possunt elegantius Latiniusque reddi, ut non eorum dignitati quidquam detrahatur. Hic sane prudentia suadet, ut malimus parum Latine, quam parum reverenter loqui. Exemplo esse potest Archiducis titulus, Austriacae genti proprius. Hibrida hoc est vocabulum, sed quocumque

modo illud reddideris, vix effugies reprehensionem. Si *magnos duces* vocaveris, pares illos reddes magno duci Hetruriae, sin *supremos duces* a nexu cum Romano imperio eos absolves. Si *primos duces*, hoc quoque insolens erit. Recte igitur atque ordine feceris, si *Archiducis* titulum, parum Latinum licet, retinueris. Nescio an idem dicendum de titulo Archimarschallus. Nullum enim est vocabulum Latinum, quod *Marschalli* notionem satis exprimat. Stultum esset ut placeas grammaticis, principibus displicere velle, et hos laedere, ne Prisciani maiestatem laesisse videaris.

VI. *Ut quae analogiae grammaticae repugnant.*

Secunda regula haec esto: voces omnes, quae analogiae grammaticae repugnant, vel barbarae, (1) vel certe suspectae sunt (2).

(1) Hinc quilibet videt, barbaras esse voces, quae sequuntur.

Æquanimiter. Non patitur enim analogia, ut a substantivo *animum* deducatur adverbium *animiter.* Potius ergo dixerit *aequo animo*, *aequissimo animo.*

Amicabiliter ejusdem generis est.

E contra. Non enim praepositio ex adverbiis solet jungi. Castioris Latinitatis amantes ponunt *contra*, *e contraria parte*, *e contrario*, *contra ea:* Vid. Cellar. *Antibar. p.* 20.

Huc etiam pertinent, quae supra num. XIX,

notavimus: *extrinsecus*, in forma adiectiva, *intrinsece*, *exoratus*, aliaque hujus generis.

(2) Sunt enim quaedam dubiae auctoritatis, et licet analogiae repugnent, tamen apud veteres occurrunt. Tale est illud *in praesentiarum*, de quo supra num. XIX.

VII. *Nec non vocabula barbaræ originis.*

Sequatur regula tertia: omnia vocabula barbarae originis (1) in cultiore Latinitate, tamquam scopuli, fugienda sunt, nisi ea jam pridem civitate donata esse constet (2).

(1) Quum barbari, maxime Gothi, Vandali, Longobardi, Franci, veluti ex compacto, provincias Romani imperii invaderent, Latinitas antiqua sensim ad dialectos, Italicam et Gallicanam, deflexit. Vid. Car. du Fresne dissert. Glossar. med. et infimae Latin. praemiss. Cell. diss. de orig. linguae Italicae. Ex quo sequitur I. ut omnia vocabula ex lingua Italica vel Gallica in latinam invecta barbara judicentur. Talia sunt pleraque adjectiva in Osus, v. g. affectuosus, miraculosus, rigorosus, seriosus, pomposus, virtuosus. *Proba tamen sunt*, vitiosus, probrosus, pretiosus, prodigiosus, cet. *Nec minus Gallicismo atque Italicismo originem debent*, vacantia, superioritas, succursus, subalternus, situari vel situatio, revolutio, revisio, resistentia, recompensare, recommendare, ratificare, protectio, prioritas, partialis, neutralis, modernus, maxi-

me, *pro regula*, liga, rubricitas, irregularis, irreconciliabilis, importantia, *pro momento vel pondere*, fortalitium, districtus; correspondere, confortare, condolentia, condescendere, complacentia, capitaneus, bestialitas, assistentia, approximare, appropriare, *et quæ sunt hujus generis alia, quae jamdudum e Latio proscripsit in* Antibarbaro suo Cellarius. Quum porro Germanicae linguae nihil plane cum Latina commercii sit: multo minus vocabula origine Germanica in elegantiore stilo inveniunt locum. *Talia sunt* burgus, eine Burg, feudum, vassallus, Gesell, scabinus, eine Schopffe, scultetus, ein Schulze, *et hujus generis alia.*

(2) Jam dudum etiam veluti civitate donata sunt vocabula quaedam Persica, veluti *Gaza*, pro thesauro, *Parasanga*, pro spatio itinerario, *Acinaces*, cet. item quaedam Gallica, ut *essedum*. Haec omnia recte et sine vitio adhibueris. Ejusdem generis vocabula Persica sunt *Satrapa* et *Paradisus*, sed quo vix utuntur, nisi scriptores Christiani, quum Graecum παράδεισος, etiam apud Xenophontem occurrat. Gallica etiam vel Geltica potius sunt *Benna*, vehiculi genus. *Bracca*, ipsum Germanicum *Broch*, Sapo, Germ. *Sæpe* vel *Seiffe*, Bulga, Gesa, Petoritum, Rheda, Quintil. *lib.* I. c. 5. Germanicam originem prodit Framea, *Pfriem*; quemadmodum Britannicum dicitur *Covinus*, Hispanicum *Lancea*, Punicum *Mappa*, Ægyptiacum *Zythus*, Syriacum *Ambubaia*, de quibus similibusque fusius a,

ctum est a Ger. Jo. Vossio *de vet. serm. lib.* I. c. 2. 3. 4. 5.

VIII. *Ex parte etiam Graeca.*

Observandum quarto: vocabula Graeca, nisi veluti civitate donata, (1) in elegantiore oratione non esse adhibenda (2). Nec usquam Latino textui voces Graecae immiscendae sunt, nisi vel docendi (3) vel amici cujusdam eruditi oblectandi caussa (4).

(1) Innumera sunt vocabula origine Graeca, quae veluti jus civitatis obtinuerunt: e. g. antidotum, byssus, anchora, trophaeum, cet. De horum probitate non est, quod dubites.

(2) De iis ergo hic loquimur vocabulis Graecis, quae sequiorum temporum invexit usus, et quae frustra quaeras apud veteres. Sic *abyssus* ecclesiasticum est, pro quo veteres dicere maluerunt *profundum*, *vorago*. Pro *agon*, vel *agonizzare* veteres dixerunt, extremum, animam agere. Autochiria non modo novum est, sed et falsa significatione insignitum. Αὐτόχειρ enim Craecis non *est*, qui sibi infert manus, sed qui sua manu aliquid efficit, teste Hesychio. Non magis proba sunt; Blasphemia *pro execratione*: Eremus pro locis *desertis*: Exotericus pro peregrino vel adventitio, Hypocrisis pro simulatione pietatis, (Hypocrita enim veteribus erat artifex theatralis. Vid. Suet. *Neron. cap.* 24.) Moechari pro adulterium committere: Neoterius pro tenentiore vel juniore: Orphanus pro pupillo: Praxis

pro usu: Zelus *pro* aemulatione *vel* studio. *De quibus Cell.* Antibarb. c. VI. p. 216. seq. Satis tamen Latina, vel civitate potius donata sunt Moechus, quo usus Terent. *Andr. II.* 1. v. 16. Moecha, quod habet Catull. *Carm. XLIII.* et Juvenal. *Satyr. VI.* v. 227. Immo apud eumdem epigrammate spurcissimo, quod in Isaaci Vossii editione p. 317. occurrit, bis habes verbum *moechari*. Itaque auctoritate sese illud omnino tuetur, quamvis familiarius fuisse videtur vulgo, quam bonis scriptoribus.

(3) Nam quum in disciplinis saepe contingat, ut res quaedam Graece quam Latine possit facilius explicari: nemo prohibebit, quo minus in scriptis didacticis Graecum sermonem Latino misceamus, dummodo absit affectatio. Graeca enim εμφατικωτερα esse debent, nisi risum movere velis. Hinc risum moturus Plautus *Pseudol. I.* 5. v. 67. Graeca, quae nihil emphaseos habent, Latinis immiscet.

——— SI. Ecquam scis filium tibicinam meum amare?

PS. ιδα negare. SI. Liberare quam velit?

PS. τραπον και τε το negari.

Ridicula sane affectatio est, nec magis ferenda, quam, si quis Germanice dicere velit: *Et hat seine* pedes *zerbrochen.* Debent ergo Graeca aliquando εμφατικωτερα esse, qualia exempla passim apud Ciceronem, Plinium, aliosque auctores idoneos occurrunt.

(4) Exemplo esse possunt Ciceronis *epistola ad Atticum.* Quum enim hic Ciceroni familiarissimus esset, et maximopere amaret

Graecas litteras, vix ullam ad eum dedit epistolam, quam non pluribus Graecis sententiis tamquam gemmis quibusdam distinxerit.

IX. *Cavendi etiam Graecismi.*

Nec a vocabulis tantum Graecis abstinendum est, verum etiam a Graecismis, id est, phrasibus ad Graecae potius, quam Latinae linguae analogiam compositis (1), quamvis eas nonnumquam in deliciis habuerint auctores quidam κακοζηλοι (2). Vide A. BUCHNERUM *de comm. rat. dic. L. I. cap.* 19. *p.* 287. *seqq.*

(1) Tales Graecismi minus elegantes sunt. I. Si infinitivi ponantur pro conjunctivis, gerundiis, participiis. v. c. instigavit petere, pro instigavit, ut peteret, Hygin. *Fab.* clxvi. *Ad flumen exiit, sanguinem abluere*, pro *sanguinem abluturus*, Hyg. *Fab.* lxxxviii. *idoneus facere*, pro ad faciendum. Multa hujusmodi collegit V. C. Petrus Burmannus *in not. ad Valer. Flacc. p.* 565. sed pleraque ex poetis, quos ipsum metrum aliquando coegit ἑλληνίζειν. Quamvis ergo haec non sunt soloeca, minus tamen elegantia sunt. Quis enim non mallet dicere: *censeo reddendum*, quam *censeo reddere*? quod veterum tamen auctoritate defendit Jo. Frider. Gronovius *ad Liv. l. II. c.* 5.

II. Si constructiones Graecae Latinis substituantur v. c. quibus jusserat, pro quo jusserat. Tac. *Ann. XIII.* 40. *ubi tamen adde Jac.*

Perizon. ad Sanct. Minerv. p. 125. Ego audita tibi putaram, pro a te audita. Cic. ad Attic. epist. XIII. 24. Manet hunc paena; latet me, deficit me. Quamvis haec omnia si rectius et in loco adhibeantur, non careant venustate. Conf. infra num. lxii. not 4. (4).

(2) Vix ullus est veterum auctorum, quin subinde Graecismos adhibuerit, ut exempla docent, collecta a Sanctio in Minerv. Lib. III. c. 12. p. m. 727. seq. Enimvero sunt, qui ad affectationem usque graecissant, veluti Tertullianus; et e recentioribus Lipsius, quos nemo temere imitabitur.

X. Suscepta quoque nomina colorum in edo.

Quinta regula esto: nomina colorum in Edo desitientia tantum, non omnia malae notae sunt (1).

(1) Neque ergo ferenda in elegantiore Latinitate, *Albedo*, *Flavedo*, *Nigredo*, pro quibus apud veteres legimus: *albitudo*, *albor*, *color albus*, *flavus*, *nigror*, *nigritudo*, *nigrities* cet. Vid. Cellar. Antibarb. p. 5. 36. 122.

XI. Nec non adjectiva in alis vel abilis, adverbia in aliter vel abiliter.

Sexto notandum suscepta esse adiectiva pleraque in *alis* vel *abilis*; ut et adverbia in *aliter* vel *abiliter* desinentia, in quibus usur-

pandis adeo cautos nos esse decet (1).

(1) Hinc Cellarius laudato saepe libello recte proscripsit adiectiva, abominabilis, aeternaliter, aeternalis, aliqualiter, amicabiliter (*), bestialis, casualiter, commensalis, collateralis, conditionaliter (**), curabilis, filialis, finaliter et finalis, incessabilis, incessabiliter, incurabilis, infernalis, inviolabiliter, irreconciliabilis, legaliter, meridionalis, momentaliter, neutralis, oculariter, partialis, perpendiculariter, primordialis, proportionalis, totaliter, vernalis. *Proba tamen sunt* extemporalis, pro quo falso dicunt extemporaneus. *Vid. Suet.* Aug. c. 84. et Petron. Satyr. c. 6. coaequalis, *Columella* de re rust. VIII. 14. favorabiliter, *Quintil.* Instit. orat. lib. IV. c. 3. irrationalis *vel*, *ut alii legunt* irrationabilis *apud Cels.* praef. 1. *Senec* epist. LXXI. *Quintil.* declam. VIII.

(*) *Amicabilis* multi probant auctoritate Plauti *Mil. glor. IV.* 4. v. 8. Sed ibi meliores codices habent Adiutabilis. Vid. Duker. *de Latin. Ict. p.* 340.

(**) *Conditionaliter* dixit Caius *l.* 17. §. 3. *D. de cond. inst.* et Justinianus §. 31. *Inst. de legat.* Sed si non juridicum, saltem cadentis Latinitatis hoc vocabulum est. Vid. Duker. *de Lat. Ict. vet. p* 448.

Magna quoque adhibenda est cautio in recipiendo hujus modi substantivis in udo desinentibus, quum nulla sit forma, quae sub specie probatae Latinitatis magis decipere possit. Vide Gunther. *Lat. rust.* P. I. lxxxx. p. 47.

XII. *Quatenus retinenda vocabula ecclesiastica?*

Parcius *septimo* in elegantiore stilo adhibenda sunt vocabula et phrases ecclesiasticae, si elegantiore stilo aeque commode reddi possint (1). Si quid tamen ejusmodi vocibus inest μ-σεμνῶδες rectius feceris, si eas adhibeas, quam si mutando profanus videaris (2).

(1) Multa *Ecclesiastica* vocabula in latinitatem invecta sunt: sed quum pleraque elegantius possint exprimi: non video, cur studio barbarismos consectari velimuss. Dabimus operam, ut quomodo pleraque exprimi possint, doceamus.

Abominatio, *res detestabilis, res abominanda.*

Absolvere, *criminum vinculis exsolvere.*

Apostata, *religionis verae desertor, qui patriam religionem ejeravit.*

Baptismus, *sacrum illud lavacrum.*

Blasphemare, *execrari.*

Canonizare, *in caelitum numerum referre*

Conscientia bona vel mala, salvo officio quid facere, salva fide quid posse, religione impediri, religio est. *Vid. Cic.* pro S. Rosc. Amer. cap. 1. et 34. et ad divers. lib. VIII. epist. 12. Multo minus ergo apud veteres reperias scrupulus conscientiae, *pro quo dicere solent* religio me incessit. Ter. Andr. IV. 3. v. 15. *Frequentes quoque veteribus sunt formulae* conscientia factorum, recti, be-

ne actae vitae, sceleris cet. *Vid. Cellar.* Antibarb. III p. 296. *Cort.* ad Sallust. p. 36.

Contritio, admissorum criminum dolore excruciari.

Creatura, res creata. Eleganter quoque Lactantius creaturam vocat *opificium Dei.*

Crucifigere: pro quo semper veteres habent cruci affigere, suffigere, in crucem agere, tollere. *Vide Graevium ad Sueton.* Domit. cap. 10. *Cellar.* Antibarb. pag. 106.

Crux, piorum calamitas.

Damnare, *Damnatio*, *Damnati*, aeternis suppliciis mactare. *Cic.* Catilin. I. 13. sempiternis cruciatibus addicere, mancipare.

Excommunicare, sacrorum usu prohibere, interdicere sacrorum commercio, eiicere ecclesia, diris devovere.

Exaudire preces, audire preces, annuere precibus, vota rata habere.

Eleemosyna, stipem conferre in egenos.

Ethnicus, paganus, profano culti deditus, Deorum cultor.

Festum, hoc substantivo praeter scriptores ecclesiasticos etiam poetae utuntur: et prosaici scriptores dicere malunt *festi dies*, vel *festus dies*, vid. Cic. *Phil. II.* 25. Liv. Hist. XXXX. 24. Curt. VIII. 5. Flor. III. 18.

Fornicari scriptoribus ecclesiasticis est *scortari*, sed Latinis veteribus idem, ac *fornice arcuari.* Vid. Plin. Hist. Nat. XVI. 10. *Vitruv.* Architect. V. 5. Senec. Epist. LXXXXV.

Gentilis, vide Ethnicus.

Humilis, Humilitas proba sunt, si denotent id, quod humi repit, vel parvum est.

At quum scriptores ecclesiastici humiles vocant, qui abiectius de se sentiunt, rectius substitueres voces modestus vel modestia. *Cellar.* Antibarb. p. 166.

Jejunare, cibo se abstinere. Nep. Attic. 21.

Impoenitens, improbus, impius, qui nullo peccatorum sensu tangitur.

Implere legem, Cic. epist. ad divers. II. 17. Horat. epist. I. 16. parere legi, satisfacere legi, officii sui partes implere.

Longanimitas, ira lenta, lento gradu ad vindictam procedere, in ulciscendo tardior, remissior. *Cicero* post redit. ad senat. c. 9. Val. Max. I. 1.

Monialis, sacra virgo.

Ministerium, ordo sacer.

Mundus ecclesiastico stilo modo pro impiorum colluvie, *modo pro* rebus humanis *ponitur*.

Opera bona, sanctae actiones, sanctimonia, pietatis studium.

Prophetare, vaticinari, praedicere.

Proximus, der Rachste, der Reben Mensch, *ecclesiasticum est*, *Latinius dicitur* alius, alter homo, hominem, cet.

Poenitentia, die Reve, *probatum est*, *ast si notet* die Beterhungo Busse μετανοιαν, *Latinius dicet*, emendatio vitae, redire ad meliorem mentem, ad frugem redire. *Resipiscentia vero plane non Latinum est.*

Peccata remittere, ignoscere, veniam dare, gratiam delictorum facere, remittere absolute. Vid. Liv. LIV. XXXIV. 32.

Salvifico, servo, salvo, salvum reddo,

ad sempiternam beatitudinem perduco.

Scandalum, scandalizo, impedimentum pietatis, irritamentum malorum, corrumpere quem, pejorem reddere, conscelerare alicujus aures, Liv. XI, 8. incestis vocibus temerare aures, Ovid. Trist. II. v. 503.

Secularis Latinis est centesimus annus, vel centesimus decimus potius. Horat. *Carm. saec.* *v.* 21.

Certus undenos decies per annos
Orbis ut cantus, referatque ludos
Ter die claro, totiesque grata
Nocte frequentes.

Conf. Censorin. *de die natali c.* 17. Unde dixere *ludi saeculares.* Ecclesiasticis haec vox notat *profanum.*

(2) Cave ergo, voces e sacris profanis petitas nostrae religionis mysteriis et ritibus adplices. Id praecipue facere soliti sunt olim temporibus, aliique, qui se Ciceronianos vocari voluerunt. Hi enim, quum religioni sibi ducerent, ullo uti vocabulo, quod Ciceronianum non esset θεάνθρωπον *heroa*, quasi ex semisse Deum et ex semisse hominem, baptismum *aqua lustralis*, angelos *genios*, sacram eucharistiam *sanctificum crustulum* vocare non dubitarunt. Vid. Jul. Caes. Scalig. Poet. VI. p. 800. A quo vitio nec alienus fuit castae Latinitatis scriptor Sebast. Castellio, quantumvis eum magno adparatu defendat vir doctissimus, Christoph. Wolle in diss. crit. de eo, quod pulcrum est in versione Castellionis, novae ejus editioni praemissa. §.

seq. Ut enim alia omittamus, notio, qualem profani Deorum cultores vocabulo *genius* subiecerunt, non magis quadrat *angelo*, quam notio *Jovis* Deo optimo maximo. Neque tamen ideo impietatis ideam scribimus Castellioni, cujus versioni, si quis alius, justum pretium statuere videmur. Vid. Sagittar. *de lectione et imitat. Ciceron. nu.* 24. *seq. p.* 54.

XIII. *Ut et a vocabulis juridicis.*

Octavo eadem cura abstinendum est a vocabulis quibusdam, quae jureconsultis esse solent in deliciis, *et in vetustis auctoribus nullum reperiunt praesidium* (1).

(1) Elegantissimam esse veterum jureconsultorum tantum non omnium dictionem, lippis ac tonsoribus notum est. Vid. Car. And. Dukeri *opuscula de Latinitate veterum Ictorum*. Attamen et hic singulorum aetas discrimen facit. Nam Alfenum Varum elegantius scribere, quam Julium Paulum, nemo mirabitur. Castior quoque esse solet eorum, qui Romae adoleverunt, quam peregrinae originis jureconsultorum Latinitas, veluti Ulpiani, de quo rectissime indicat V. A. Corn. Vanbynkershoek *Observ. VII*. 25. Fuere tamen ex ipsis peregrinis, qui maiore studio in cultiorem Latinitatem incumberent, inter quos nescio an reliquis omnibus palmam praeripuerit Papinianus, de cujus Latinitate videndus Ev. Otto in *Papiniano* c. 5. Ast sequiore aevo varia in jurisprudentiam invecta

sunt vocabula, quae ab antiqua Romanorum elegantia haud parum discrepant. Talia sunt, quae sequuntur (*).

(*) Immo et multo plura, veluti Apanagiatus, pro quo *privatum* dixit Sallust. *Jugurth.* c. 5. ubi quaedam notavit Cortius p. 34. Casus pro quo veteres *species.* Tortura, pro quo veteres *tormenta,* Curt. *Lib. IV.* c. 10. Replicare, pro quo veteres *exceptionem replicationem elidere.* Immo et *referre*, Burm. *ad Ovid. Tom. II.* p. 89.

Advocare pro caussam agere, adesse reo in periculo. *Vid. Gronov.* in Senec. de Clem. I. 9.

Cambium pro collybo, commutatione pecuniae.

Complices pro sceleris, vel amentiae sociis, audaciae satellitibus, atque administris, ut vocat *Cic.* Catilin. *I.* 1. et 4. *prudentius tamen* in Rom. v. 8. 22. *paganos nominat* complices sectae impiae.

Dispensare pro legibus solvere.

Juramentum, pro quo semper apud veteres est iusiurandum *vel* sacramentum. *Cellar.* Antibarb. p. 62. et cur. post. p. 221.

Matricula pro albo, indice.

Meliorare *et* deteriorare *pro* meliorem vel deteriorem reddere; in melius referre.

Notorium, notorie; manifestum, manifeste, apertum, aperte. *Vid Casaub.* ad *Trebell. Poll.* Claud. c. 17.

Salvus Conductus, pro quo elegantius dicitur, fidem publicam dare, fide publica evocare, in-

terposita fide publica aliquo ducere. *Vid. Sallust.* Iug. Bell. 32. Catilin. 1. 48. *Epist. Liv.* 65.

Tortura, pro *tormentis* vel *quaestionibus*. Non tamen est, cur qui in jurisprudentia abstinere velit a vocabulis ceterum jureconsultorum, si forte illa in auctoribus classicis praesidium non reperiant, e. gr. *usurpatio* pro interrupta usucapione, *postulare* pro caussam agere, *constituere*, *traditio brevi et longa manu*. Sunt enim haec et similia Latina sed JCtis propria: quemadmodum multa medica habet Celsus, multa architectonica Vitruvius, multa rustica Cato, Varro, Columella, quae Latina esse nemo negabit, quamvis apud Ciceronem aliosque non legantur.

XIV. *Nec non vocabulis philosophicis.*

Nono omnium minime Latinitas elegantior polluenda est vocabulis philosophicis, maxime iis, quae medio aevo reperit barbara shcolasticorum turba (1).

(1) Sunt vocabula technica jam olim civitate donata, quae nemo adhibere dubitaverit. Sed nec desunt, a scholasticis inventa, qui data veluti opera barbariem sectabantur. Non dicam jam de haeccitatibus, quidditatibus, entalitate, individuatione, quodlibeto, storetis, aliisque verborum monstris. Vide Plexiaci *Lexicon Philosophicum*, *Hagae comitis*, clↄlↄccxvi. 4. Sufficiat nonnulla notare quibus facilius *adsuescunt juvenes*.

Æquipollere pro *æquari*, *aequiparari*, *ejusdem*

significationis vel notionis esse.

Affirmativae propositiones, quas elegantius *cientes* vocat Cicero *Topic.* 11. *Negantia, contraria ajentibus.*

Caussari veteribus fuit *caussam interserere*; scholasticis *produci*, *generari.*

Contradictoria vel Contradictionem implicare dicebantur scholasticis, quae veteribus erant repugnantia inter se, vel non cohaerentia.

Discursus pro *sermone* vel *syllogismo* scholasticorum sordes redolet. Veteribus discursus erat cursus ultro citroque factus, das hin und her lauffen. Vid. Cellar. I. Antibarb. p. 155.

Talia etiam sunt *Impossibile* pro eo, *quod fieri non potest. Praesupponere* vel *Supponere*, de quo V. C. Burman. ad Quintil. Tom. I. p. 205. Inferre pro argumentum ducere, colligere, opponere absolute, et similia fere innumera.

Non male de cultiore stilo meritus est vir doctus **I. Verburg**, cum novae Ciceronis editioni ex Nizolii *thesauro* indicem adjunxit verborum loquutionumque, quibus Cicero notiones philosophicas plerasque eleganter expressit.

XV. *Et poeticis.*

Decimo poetae quoque adeo faciles fuerunt in fingendis vocabulis (1), et maxime epithetis (2) ut veteres opponere soleant sermoni *humano poeticum* (3). Unde *merito a*

propriis eorum loquutionibus abstinent, quot quot sunt purioris Latinitatis amantiores.

(1) Metri caussa multum sibi indulserunt *poetæ omnes*, et in his etiam comici; qui tamen non adeo servierunt metro. Plures eiusmodi voces et formulas poeticas collegit Cellar. Antibarb. p. 257. seq. *v. c.* absque illo esset: amare *pro* solere: cluo *vel* clueo *pro* vocor, nominor: coeli *pro* coelo: est *pro* licet: festum *pro* festo die: genitor et genitrix *pro* parentibus: grates agere *pro* gratias agere: letum *pro* morte: natus *vel* gnatus *pro* filio: potis *vel* pote est *pro* potest: salutari *pro* vocari: venit *pro* est sequente patricipio in NDUS.

(2) Epitheta decomposita et dithyrambica poetis familiarissima maxime deformant orationem. v. c. *flammiger*, *audicomus*, *pietaticultrix*, *incurvicervicum pecus*, *etc.* Vid. Buchn. de comm. rat. dic. Lib. I. c. 13. p. 208.

(3) Petron. *Satyr. c.* 90. *Saepius Poetice, quam humane, loquutus est*, ubi videndus Jan. Dousa et addendus Morhof. dissertat. de ἐνθουσιασμῷ vel furore poetico.

XVI. *Ac denique obsoletis.*

Denique quum non cum Evandri matre hodie loquamur, merito cavendum ab archaismis et vocabulis obsoletis (1). Immo Cicero ipse dicit: abjecta et obsoleta verba abiiciat orator: quibus tamen multos, nescio quamobrem, mirifice delectatos video (2).

(1) *Archaismi* sunt formae dicendi scriben-

dive veteres, quae jam pridem ab usu recesserunt. v. c. *olli* pro *illi*: *aquai* pro *aquae*: *operam abitur suam*, pro *opera sua abutitur* apud Terent. *prol. Andr.* Tales archaismi innumeri occurrunt in columna Duilliana, alisque lapidibus vetustioribus, nec non in fragmentis XII. Tabularum, Varronis, Festi, Ennii, Pacuvii, ac denique apud Plautum, Terentium, Sallustium, Lucretium. *Sed talia observanda potius, quam imitanda sunt.*

(2) Horum facile antesignanus est Justus Lipsius, qui quum juvenis stilo nitido et plane ad Ciceronianam dicendi rationem composito uteretur (*); paulo post novum sibi ipse finxit dicendi genus, abruptum, histrionicum atque innumeris refertum archaismis, ut saepe vetere quodam grammatico, aut si mavis, Delio natatore opus esset ad solvenda illius aenigmata. Vide Mares. *Epist. I.* 49.

(*) Argumento sunt ejus orationes octo, Jenae potissimum habitae, recusae cura v. c. Jo. Henr. Kromayeri Jen. cIↄIↄccxxvI. de quibus recte Heumannus: *In his orationibus* Lipsius non utitur stilo Lipsiano, sed Ciceroniano, hoc est, non scatet argutiis, non verborum allusionibus, non studet sententiosae et antiquariae brevitati, sed profluenti utitur stilo, facili, amoeno.

XVII. *Concinnitatem orationi conciliant periodi.*

Sed sufficere haec putamus de prima, quam commendavimus orationis virtute, id est, de

puritate : proximum est, ut de CONCINNITATE dicamus. Hanc orationi conciliant *periodi* (1). Unde tota illa ars periodica, quam tam pauci recte norunt, paullo diligentius hinc videtur inculcanda.

Vide Cel. C. G. Schvvartzii diss. de Oratione concinna, Altorphii, clɔlɔccvIIII. 4.

(1) Unde periodis conclusa oratio CONCINNA vel *dimensa* dicitur, cui opponitur oratio *fusa*, Graecis illa dicitur κατεστραμμεν, haec vero ειρομενη. Utriusque discrimen luculenter exponit Arist. *Rhetor. III*, 9.

XVIII. *Quid periodus?*

Est vero periodus, *ut ait Cicero* (1), oratio in quodam quasi orbe inclusa procurrens, quoad persistat in singulis perfectis absolutisque sententiis (1).

(1) Ita *Cic. de orat.* 3. Paulo aliter Aristotiles L. III. Rhet. c. 9. §. 4. λεγω δε περιοδον λεξιν εχουσαν αρχην και τελευτην αυτην καθ' αυτην και μεγεθος ευσυνοπτον. Volo periodum, orationem habentem principium, et finem in se ipsa, et conspicuam magnitudinem. *Utraque definitio eodem redit, ut paullo post adparebit.*

(1) Praecipuas ergo periodi leges ac potiores characteres notari oportet. Ex definitionibus enim patet, I. *omnem periodum ambitu quodam seu circuitu gaudere*, *qui si* absit, ex periodo fit propositio logica. Cic. *epist. ad divers. II.* 14. ait: *M. Fabio, vi-*

ro optimo et homine doctissimo, familiarissime utor. Tolle ambitum, verba nimirum: *viro optimo et homine doctissimo*, et non periodum amplius habebis, sed propositionem logicam Deinde ex iisdem definitionibus discimus, II. *periodum omnes ita procurrere debere, ut sensus non nisi perfecta absolutaque sententia percipiatur.* Hinc quando Sallust. *Iugurth. c.* 10. ait: concordia parvae res crescunt, discordia maximae dilabuntur; ea quidem non est periodus, quia singula membra separatim intelliguntur. Sed ita diceres: quemadmodum concordia parvae res crescunt: ita discordia etiam maximae dilabuntur: haberes periodum, cujus sensus non nisi perfecta absolutaque sententia percipitur. Ex quo porro patet, III. fusam fieri orationem, quae vel incisim, vel membratim procurrit. Incisim *loquitur e. g. Cic.* post redit. in senatu 6. Cum hoc homine, an cum stipite Aethiope, si in foro constitisses, nihil crederes interesse. Sine sensu, sine sapore, elinguem, tardum, inhumanum, neglectum, Cappadocem modo abreptum de grege venalium diceres. *Membratim idem Cicero* in Pison. 40. Occultus adventus, furtivum iter per Italiam, introitus in urbem desertus ab amicis, nullae ad senatum e provincia litterae, nulla ex trinis aestivis gratulatio, nulla triumphi mentio. *In primis huc pertinet locus Cicer.* ad Q. Fratrem Lib. III. epist. 9. Pomponius abest: Appius miscet: Hirrus parat:

multi intercessores numerantur: populus non curat: principes nolunt: ego quiesco.

XIX. *Quotuplex? Quid periodus simplex?*

Ceterum periodus vel simplex est, vel Composita. *Simplex* est quae uno constat membro vel colo, unde et μονόκωλος vocatur (1).

(1) Ut periodus simplex possit a propositione logica distingui, accedere debet *ambitus* vel *circuitus* quidam. Hinc adiici solet quaedam descriptio vel περίστασις, ut numerosior perfectiorque fiat oratio. Ubi tamen recto monet Nic. Caussinus de *eloquut. Lib. VII. c.* 5. cavendum esse vehementer, ne iustae periodi explendae gratia, quo melius cadat aut volvatur oratio, inania quaedam verba inculcentur, quasi complimenta numerorum. Nihil enim frigidius esse, puerilius, et a vera germanaque eloquentia magis alienum, quam ubi materia non patitur, sed res est presse et rotunde offerenda, periodorum tractu inanem distendere orationem. *Parum a propositione logica abierunt illa*: hortatus es, ut epistolas meas colligerem. Ut periodus inde fiat, Plin. epist. I. 1. addit ambitum quemdam vel circuitum: frequenter hortatus es, ut epistolas, Si quas Paullo Curatius Scripsissem, *colligerem publicaremque.* Propositio logica esse: *epistolam tuam conscidi.* Ast ambitu addito, hanc inde periodum formavit Cicero epist. ad divers. VII. 18. Epistolam tuam

quam accepi A Bl. Aruntio, *conscidi innocentem.*

XX. *Quid composita?*

Composita periodus est, quae constat pluribus *colis* (1): duabus autem *partibus*, quarum alteram πρότασιν; alteram ἀπόδοσιν vocare solent (2). Ea iterum vel *bimembris*, vel *trimembris*, vel *quadrimembris est.*

(1) *Colon* sive *membrum* periodi est propositio, quae tamen sensum non absolvit, sed eumdem ad reliquae usus partis subiectionem suspensum relinquit, v. c. apud Ciceronem *pro A. Caecin.* 1. prima orationis periodus quatuor constat *colis* sive *membris*:
Si quantum in agro locisque desertis audacia potest,
tantum in foro atque judiciis impudentia valeret:
non minus nunc in causa cederet A. Caecina S. Æbutii impudentiae:
quam tum in vi facienda cessit audaciae. En quatuor propositiones, quarum nulla per se et seorsum sensum absolvit, universae vero conjunctim periodum, quae ideo quadrimembris, vel τετράκωλος vocatur.

(2) A *colis* sive *membris* differunt *partes* periodorum compositarum, quarum duae sunt, πρότασις et ἀπόδοσις, vel, ut philosophi vocare solent, Antecedens et Consequens, v. c. apud Cic. *epist. V.* 12. hanc reperimus periodum bimembrem: qui semel verecundiae

fines transierit: eum bene et noviter oportet esse impudentem. Hic prior pars, duobus punctis notata est πρότασις vel *antecedens*, posterior, puncto notata, ἀπόδοσις seu *consequens*. De his duabus periodorum compositarum partibus haec notamus. I. *Eas non semper esse æquales*. Saepe enim *protasis* tribus, aut duobus colis; *apodosis* unico constat, saepe etiam haec illa major atque uberior est. v. c. Cic. *epist. ad divers. XV*. 3.

Quum ad me legati, missi ab Antiocho
 Commageno, venissent in castra ad III.
 Non. Septembris,
iique mihi nuntiassent, regis Parthorum
 filium, quocum esset nupta regis Arme-
 niorum soror, ad Euphratem cum ma-
 ximis Parthorum copiis, multarumque
 praeterea gentium magna manu venisse,
 Euphratemque jam tum transire coepisse,
dicique Armenium regem in Cappadociam
 impetum esse facturum:
putavi, pro nostra necessitudine me hoc
 ad te scribere oportere.

Quum quatuor hic sint cola sive membra; tria priora, aeque satis prolixa ad πρότασιν pertinent; postremum idque brevius ἀπόδοσιν absolvit. Ast paullo ante *epist. XV*. 1. Cicero ita inchoat epistolam:

Etsi non dubie mihi nuntiabatur, Parthos
 transisse Euphratem cum omnibus fere
 copiis:
tamen, quod arbitrabar, a M. Bibulo pro-
 cos. certiora de his rebus ad vos scri-
 bi posse,

statuebam mihi non necesse esse, publice
scribere ea, quae de alterius provincia
nuntiarentur.

Hic πρότασις uno; ἀπόδοσις duobus membris constat. Observandum II. ἀπόδοσιν nonnunquam antecedere πρότασιν v. c. Cic. pro Milon. 3.

Negant, intueri lucem, esse fas ei, qui
a se hominem occisum esse, fateatur.

Hic ἀπόδοσις inverso ordine priorem, πρότασις posteriorem locum occupat. Ad haec illud quoque observari meretur, III. alterutri parti accedere nonnunquam veluti laciniam, *quam ἐπίστασιν* vocant antiquiRhetores, v. c. Cic. Verrin. V.

Si potest ista pecunia sine oratorum iniuria
detrahi; habeat hoc populus Romanus,
praesertim in tantis aerarii angustiis.

Etiamsi postrema hujus periodi verba tolleres, absoluta tamen futura esset et perfecta sententia. Ergo haec accedunt, tamquam ἐπίστασις.

Denique IV. observandum, ad finem προτάσεως *duo puncta*; ad finem totius periodi *unicum punctum*; ad finem reliquorum membrorum si integris propositionibus constent, *comma*; sin aliquid ad perfectionem propositionis desit, *semicolon* esse ponendum. Id quod fundamentum est totius interpunctionis (*) v. c. Cic. *pro Mil. cap.* 1.

Etsi vereor, judices, ne turpe sit, pro fortissimo viro dicere incipientem timere,
minimeque deceat, quum T. Annius Milo
ipse magis de reip. salute, quam de sua
perturbetur, me ad ejus caussam parem

animi magnitudinem adferre non posse:
tamen haec novi judicii nova forma terret
oculos.

qui, quocumque inciderint, veterem consuetudinem fori, et pristinum morem judiciorum minime vident.

Hic ad finem secundi membri *colon* ponendum: ad finem postremi *punctum*; reliqua membra, quia perfectas propositiones continent, *commatibus* notantur. Verum si ita diceres.

Si quantum in me amoris ac diligentiae: tantum in te fidei prudentiaeque fuisset: neuter jam nostrum laboraret.

primum mebrum exigeret *semicolon*, quia non continet propositionem perfectam: secundum *colon*, quia finitur προτασις ibi tertium *punctum*, quia eo clauditur periodus.

(*) Non jam disquiremus, antiqua sit haec interpungendi ratio, an a grammaticis excogitata? Ex instituto id egit Jo. Cleric., in arte crit. Part. III. sect. 1. cap. 10. Saltim utilissimam esse hanc ακριβειαν, res ipsa docet, et recte observat Aristoteles *Rhet. III.* 5. ea effici, ut sic ει ευαναγνωστον το γεγραμμενον, και ευφραστον, id est, ut facile legi, et proferri possit, quod scriptum est, immo addiderim, ut et intelligi eo facilius possit. Ipse enim Aristoteles eo loco adducit locum Heracliti: τε λογε τεδ' εοντος αιει αξυνετοι ανθρωποι γιγνονται quem ideo obscurissimum esse ait, quod sit ραδιως διαστιξαι, interpunctu difficilis, *nec constet ante* αιει *post illud distinctio sit facienda.*

XXI. *Periodus bimembris.*

Periodus *bimembris* est, quae protasi aeque ac apodosi unimembri absolvitur. Eam formabis facile, si logicae propositioni vel *caussam* (1), vel *conditionem* (2), vel *contrarium* (3), vel *comparationem* (4), vel aliud quidquam huiusmodi adieceris (5).

Sic enim *caussa* vel *ætiologia* protasin, ipsa *propositio* dabit apodosin. V. c. Esto propositio logica: *mitto tibi librum promissum.* Si caussam vel rationem addideris, nascetur inde periodus bimembris: qualis est apud Plin. *epist. I.* 2.

Quia tardiorem adventum tuum prospicio;
Librum, quem prioribus epistolis promiseram, exhibeo. *Ita et propositio logica*: multas ob caussas Romae me esse opto, addita ratione facile in hanc periodum bimembrem commutatur a Cic. *epist. ad divers. XV.* 13.

Maxime mihi fuit optatum, Romae esse tecum, multas ob caussas:
sed praecipue, ut et in petendo, et in gerendo consulatu meum tibi debitum studium perspicere posses.

(2) Addita conditione nascetur periodus conditionalis. Talis est illa Cic. *epist. ad divers. VI.* 16.

Si mihi tecum non et multae et justae caussae amicitiae privatim essent:
repeterem initia amicitiae ex parentibus nostris.

contrariis merito distinguimus. Exemplo esto periodus Plinii *in Paneg.* c. 5.

At, sicut maris, coelique temperiem turbines tempestatesque commendant:
ita ad augendam pacis tuae gratiam illum tumultum praecessisse crediderim.

Saepe quidem et contrariae inter se comparantur, sed ideo periodus non desinit esse contraria, sed simul comparativa est. Ita Columella *Lib. I. de re rust. praef. comm.* 17.

Ut enim, qui in villis intra consepta morarentur, quam qui foris terram molirentur, ignaviores habitos;
sic eos, qui sub umbra civitatis inter moenia desides cunctarentur, quam qui rura colerent administrarentur opera colonorum, segniores visos.

(5) *Eodem enim pertinent periodi* concessivae, disjunctivae, copulativae, aliaeque *hujus generis, quarum exempla passim exstant. Concessiva est illa Ciceronis*, Epist. VIII. 8.

Etsi munus flagitare, quamvis quis ostenderit ne populus quidem solet, nisi concitatus:
tamen ego exspectatione promissi tui moveor, ut admoneam te, non ut flagitem.

Disiunctiva illa Horat. Carm. III. 28.

Vel nos in Capitolium, quo clamor vocat, et turba faventium;
vel nos in mare proximum gemmas mittamus.

Copulativa denique illa Ciceronis epist. ad divers. X. 1. Et abfui proficiscens in Graeciam:

et postea, quam de medio cursu reipublicae sum voce revocatus, nunquam, per M. Antonium, quietus fui.

XXII. *Particulae connectendi in illis usitatae.*

Connectendi formulas, quae in his periodis adhibendae videbuntur, ipsa suppeditabit materiae natura, ut adeo de illis non multum videatur laborandum (1).

(1) Sic ipsa sane ratio dictitat, periodus *caussales* incipere posse a *quum*, *quia*, *quandoquidem*: item a *si*, *conditionales* a *si*; contrarias a *quum*, aut sine connexione statim a re ipsa: comparativas a quodsi, quemadmodum, sicuti: *concessivas ab* etsi, tametsi, quamvis, ut, utut, equidem, quidem: disjunctivas ab aut, vel: copulativas *denique* ab et, cum, *sequente* tum, non tantum, *sequente* verum etiam, etc.

XXIII. *Periodi trimembres.*

Ex periodis bimembribus facile fiunt *trimembres* sive τρίκωλοι, si vel πρότασις vel ἀπόδοσις duplicetur (1). Unde possunt totidem esse periodorum trimembrium, quod bimembrium, genera (2).

(1) Sic supra adfuit periodus bimembris conditionalis: Si mihi tecum non et multae et justae caussae amicitiae privatim essent: repeterem initia amicitiae ex parentibus no-

stris. *Iam sive* πρότασιν *sive* ἀπόδοσιν *in duo membra diduxeris, habebis periodum trimembrem v. c.*

Si mihi tecum non et multae et justae caussæ amicitiae privatim essent,
neque jam ab ineunte adolescentia complura inter nos mutua officia exstitissent.
repeterem initia amicitiae ex parentibus nostris.

Vel duplicata ἀπόδοσει.

Si mihi tecum non et multae et justae caussae amicitiae privatim essent:
repeterem caussas amicitiae nostrae a parentibus nostris,
inter quos magna semper atque arcta in primis familiaritas intercessit.

(2) Dantur ergo et periodi trimembres caussales, adversativae, comparativae, conditionales, concessivae, disiunctivae, copulativae, cet. *Dabimus quarundam exempla: Concessiva est illa Cicer.* epist. I. 5.

Tametsi nihil mihi fuit optatius, quam ut primum abs te ipso, deinde a ceteris omnibus gratissimus erga te esse cognoscerer:
tamen afficior summo dolore, ejusmodi tempora post tuam perfectionem consequuta esse,
ut et meam, et ceterorum erga te fidem et benevolentiam absens experirere.

Copulativam habet idem Cicero de senect. c. 1.

Mihi quidem ita iucunda hujus libri confectio fuit, ut non modo omnes absterserit senectutis molestias,

sed et effecerit mollem et jucundam senectutem.

Contrariae exemplum Idem suppeditat epist. V. 17.

Non oblivione amicitiae nostrae, neque intermissione consuetudinis meae, superioribus temporibus ad te nullas litteras misi:
sed quod priora tempora in ruinis reipublicae nostrisque jacuerunt.
posteriora autem me a scribendo tuis injustissimis atque acerbissimis incommodis retardarunt.

Huic eodem loco statim subiicit caussalem:

Quum vero et intervallum jam satis longum fuisset, et tuam virtutem magnitudinemque animi diligentius essem recordatus:
non putavi alienum institutis meis, haec ad te scribere.

Subjungit huic copulativam:

Ego te, P. Sexti, et primis temporibus illis, quibus in invidiam absens et in crimen vocabare, defendi;
ei, quum in tui familiarissimi judicio ac periculo tuum nomen conjungeretur, quam potui, accuratissime te tuamque caussam tutatus sum:
ex proxime recenti adventu meo (quum rem aliter institutam offendissem, ac mihi placuisset, si adfuissem), tamen nulla re saluti tuae defui.

Ex his, qualia reliqua sint periodorum genera, facile intelliges.

XXIV. *Periodus quadrimembris.*

Sed absolutissima omniumque magnificentissima est *periodus quadrimembris* vel τετράκωλος, quia et perfectam plerumque ratiocinationem continet (1), et ob numerum propositionum auribus, quarum superbissimum est judicium, quam maxime probatur. Constat ea, ceu ex ipso nomine adparet, quatuor membris, quorum duo plerumque ad πρότασιν, ac totidem ad ἀπόδοσιν referuntur (2).

(1) Non temere ullum est periodorum genus, quod totam ratiocinationem facilius capiat, quam quadrimembre. Quod vel unico exemplo ostendi poterit. Muretus *Part. I. Orat. XXII.* ita disserit:

Si pro cujus quisque propugnatione ac defensione plura pericula subit, plus excepit acerbitatum, pluribus quasi procellis ac tempestatibus agitatus est.
eo plus gaudii ex iis, quae ad retinendam atque amplificandam illius dignitatem pertinent, ad eum pervenire credendum est;
dubitare non potes, beatissime pater, quin Carolus Rex, te Pontifice creato, tanto ceteros Reges eximia quadam percepta ex ea re gaudii magnitudine superaverit,
quanto non hujus modo memoriae, sed omnium aetatum ac saeculorum Reges gravi ac diuturna susceptorum pro sedis apostolicae auctoritate laborum ac discri-

minum perpessione superavit.
Uberrima haec est periodus, sed facile tamen includenda huic syllogismo.

Quis plus pro Pontifice periculi subiit, is plus laetitiae ex ejus felicitate percipit.
Carolus IX. plus periculi subiit pro Pontifice.
Plus ergo laetitiae ex ejus felicitate percipit.

Jam confer periodum, et adparebit, propositioni subiectum in primo; praedicatum in secundo; conclusionem in tertio; adsumtum in quarto membro contineri.

(2) Quum difficillimum sit hoc periodorum genus: regulas quasdam de illis componendis suppeditare juvabit. *Primo* ergo tales periodi fiunt quovis syllogismo: maxime si accedat majoris propositionis probatio. Hinc Muretus *Part. I. Orat. I.* laudaturus theologiam ita ratiociuatur.

Quae scientia homines ad fruitionem Dei perducit, illa est reliquis praeferenda,
Ratio;
In fruitione enim Dei posita est perfectio illa, ad quam naturali quodam desiderio ferimur.
Theologia homines ad fruitionem Dei perducit.
Est ergo reliquis scientiis praeferenda.

Inde effingit periodum quadrimembrem, in qua primum membrum probationem majoris; secundum ipsam propositionem: tertium conclusionem; et postremum denique adsumptum continet: Ἐξεργασία ejus talis est.

Nam si eorum omnium, quae in immensa

hac rerum universitate cernuntur, unumquodque naturali perficiendi sui desiderio tenetur.

et animus noster, ad similitudinem divinitatis effictus, tanto perfectior est, quanto propius ad illud, ex qua ductus est, exemplar accedit.

dubitari profecto non potest, quin ea sit omnium praestantissima facultas.

quae, quoad ejus fieri potest, cum humanis divina copulando, mortalitatem nostram, quantum illius imbecillitas patitur, divinae naturae arctissima colligatione devincit.

Secundo et tunc nascetur periodus quadrimembris, si duo membra opposita inter se compares, addasque discrepantiae rationem. Cicero *pro A. Caecina.* 1. has inter se contendit propositiones:

A. Caecina cessit in vi facienda audacia S. Æbutii.

Non autem in caussa ejusdem cedet impudentiae.

Ratio:

Non enim in foro tantum valet impudentia, quantum in agro locisque desertis audacia.

Ἐξεργασία ejus talis est:

Si quantum in agro locisque desertis audacia potest,

tantum in foro atque in judiciis impudentia valeret:

non minus in caussa cederet A. Caecina S. Æbutii impudentiae,

quam in vi facienda ejus cessit audaciae.
Eodem exemplo dicere posses :

Si quantum in effringendis carceribus astutia potest,
tantum ad effugiendam furcam audacia valeret:
non minus jam hic fur carnifices deluderet audacia,
quam lictoribus olim illusit astutia.

Tertio et illa periodus quadrimembris est longe elegantissima, in qua duabus propositionibus totidem redditiones respondent, et contra. Talem periodum rhetores vocant χιαζομενην. Vid. Caussin. de eloquentia sacra et profana VII. 6. p. 363. Dicitur autem χιαζομενη quasi decussata, a χ littera, quae crucis in modum intersecantibus se ipsis duabus obliquis lineis figuratum. Unde et χιασμος figura, quando, quatuor propositis, tertium secundo respondet, et convenit quartum primo. Ita Caussinus *ibid. p.* 363. Sed ego existimo, tertium primo: quartum secundo respondere debere. Id enim docet exemplum Demosthenis, ab ipso Caussino adlatum. Talis est illa Demosthen. *in Olynt. II.*

Equidem Philippus quanto plura praeter dignitatem fecit,
eo plus apud omnes admirationis gloriaeque consequutus est:
Vos autem, cives Athenienses, quo immoderatius imprudentiusque rebus vestris usi estis,
eo majorem vestram oportet esse turpitudinem,

Quarto *quoties vel protasis vel apodosis duobus tribusve membris constat*, *novum inde nascetur periodi quadrimembris genus. Sic trium membrorum protasis est apud Ciceron.* epist. IX. 18.

Quum essem otiosus in Tusculano,
propterea quod discipulos obviam miseram:
ut iidem me quam maxime conciliarent familiari suo:
accepi tuas litteras plenissimas suavitatis.

Duorum apud eumdem; epist. IX. 2.

Caninius idem tuus, et idem noster, quum ad me pervesperi venisset,
et se postridie mane ad te iterum dixisset:
dixi et me daturum aliquid mane:
et, ut peteret, rogavi.

Nec non epist. IX. 14.

Et si contentus eram, mi Dolabella, tua gloria, satisque ex ea magnam laetitiam voluptatemque capiebam:
tamen non possum non confiteri, cumulari me maximo gaudio,
quod vulgo hominum opinio socium me adscribas tuis laudibus.

XXV. *Membra periodorum non sint nimis inaequalia.*

Multa vulgo addi solent a rhetoribus de singulorum membrorum magnitudine. Bimembres enim periodus vel *aequales* esse ajunt, si idem fere in utraque parte sit syllabarum numerus, vel *inaequales*, si partes dissimili syllabarum numero constent (1). Sed et trimembres, aliae

ισοκωλεροι (2) dicuntur, aliae ισοσκελεις (3) Sed quum magna ea in re libertate usi sint veteres: praecepta illa omnia supervacua videntur. Unicam ergo observari velim regulam: *dandam esse operam, ne membra periodorum compositarum sint nimis inæqualia* (4).

(1) Et has iterum vel μακρας vocant, si antecedens vel προτασις sit longior: vel μακροκωλος si consequens numero syllabarum excrescat. Æqualis est haec periodus Cicer. *post reditum ad Quirites* 2.

Illi mihi fratrem incognitum, qualis futurus esset dederunt:

Vos spectatum incredibili pietate cognitum reddidistis. Μακροκωλος illa apud Cicer. *pro Arch.* 9.

Neque enim quisquam est tam aversus a Musis, qui non mandari versibus aeternum laborum suorum praeconium patiatur.

Μ...ρος *denique extat apud eumdem Cicer. pro Milon.* 5.

Neque enim est ulla defensio contra vim unquam optanda;

sed nonnunquam est necessaria.

(2) E geometria desumta est haec denominatio Iσοπλευρα enim geometrae vocant triangula aequilatera. Quare et periodus ισοπλευρος dicitur, quae cola omnia habet aequalia. Talis exstat apud Cicer. *pro Roscio* 29.

Vereor, ne aut molestus sim vobis, judices, aut ne ingeniis vestris videar diffidere;

si de tam perspicuis rebus diutius disseram.

(3) *Haec quoque a geometris mutuata est denominatio*, ἰσόσκελα *enim dicitur triangula* aequicrura. *Rhetoribus vero ita vocantur periodi trimembres*, *quarum duo membra paria sunt*, *tertium aut longius reliquis aut brevius.* ***Cicer.*** de offic. I.

Nullum bellum est justum,
nisi quod aut rebus repetitis geratur:
aut denunciatum ante sit et indictum.

(4) Si tamen ullum membrum reliqua magnitudine excedere debeat: illud maxime convenire videtur postremo. Qua de re Demetr. Phaler. de eloquutione n. 18. In compositis, inquit, periodi postremum membrum longius esse oportet, et tamquam continens, atque amplectens alia, sic enim magnifica erit et honesta periodus, in honestum et longum desinens membrum.

XXVI. *Periodi quatuor membris majores in vitio ponuntur. Tales sunt periodicon, pneuma, et tasis.*

Sed ut ad periodorum genera redeamus; nec illud videtur omittendum, ultra quatuor membra non excrescere debere earum magnitudinem. Recte enim Demetr. Phalereus, vel quisquis sub eo nomine latitare voluit, in aureo libello *de eloquut.* n. 16. αἱ μέγιστα δὲ ἐκ τεττάρων τὸ δὲ ὑπὲρ τέσσαρα, οὐκ ἂν ἐντὸς εἴη περιοδικῆς συμμετρίας. Maximae periodi sunt quadrimembres. Quod vero supra quatuor est, non amplius intra justam mensuram periodi ma-

net. Occurrunt quidem passim apud oratores periodi prolixiores, quas tamen excusandas magis, quam laudandas arbitramur. Eae si certo colorum numero absolvantur, περιοδικα (1); sin sine certo membrorum colorumve numero pro vigore spiritus ferantur, πνευματα (2); si denique eo usque producantur, ut spiritus, quantumvis longus, ea ferre haud posse videatur, τασεις (3) dicuntur.

(1) Περιοδικον, ergo est periodus e quinque vel pluribus conflata. Cicero *pro Mil.* 1.

Etsi vereor, judices, ne turpe sit, pro fortissimo viro dicere incipientem timere,

minimeque deceat, quum T. Annius Milo ipse magis de reip. salute, quam de sua perturbetur,

me ad ejus caussam parem animi magnitudinem adferre non posse;

tamen haec novi judicii nova forma terret **oculos,**

qui quocumque inciderint, veterem consuetudinem fori et pristinum morem judiciorum minime vident.

(2) Πνευμα, definiente Hermogene, est συνθεσις λογȣ διανοιαν απαρτιζον εν κωλοις και κομμασι μεμετρȣμενον προς την διαρκειαν τȣ πνευματος κατα των φωνου λεγοντος, id est structura orationis, quae sensum membris incisisque definitum ad orationis spiritum et vocem accommodat. *Quare tot esse possunt membra τȣ πνευματος, quot fert oratoris spiritus. Praeclarum est* pneuma *illud apud Cicer.* pro S. Roscio 49.

Rogat, oratque te, Chrysogone, Roscius,

si nihil de patriis fortunis amplissimis in suam rem convertit,
si nulla in re te fraudavit,
si tibi optima fide sua omnia concessit, annumeravit, adpendit,
si vestitum, quo ipse tectus erat, annulumque de digito suum tibi tradidit,
si ex omnibus rebus se ipsum nudum, neque praeterea quidquam, excepit;
ut sibi per te liceat innocenti amicorum opibus vitam in egestate degere.

Ejusmodi pneumata sane non inelegantia sunt, si in loco adhibeantur, ut paullo post ostendemus pluribus.

(3) τάσις, id est, extentio, periodus est omnium diffusissima, quae plura accumulat membra, quam vel robustissimus quisque uno spiritu eloquatur. Unde semper in vitio ponitur tam enormis circumductio. Exstat tamen monstruosae ejusmodi τάσεως exemplum apud Cicer. Verrina ultima, sub finem, cujus initium est: nunc te, Iupiter optime maxime, cujus iste donum regale, cet.

XXVII. *Quid schoenotenes et periodica circumductio?*

Orationi *periodicae* sive *versae* opponi diximus *fusam*, qua uti dicuntur oratores; quotiescumque vel *incisim*, vel *membratim* dicunt. Et huc pertinent SCHOENOTENES (1) et quam jam supra descripsimus PERIODICA CIRCUMDUCTIO (2).

(1) *Schoenotenes* est, quando interiectis propositionibus incidentibus, vel una idea generali in speciaoliores quam plurimas soluta, longius ac instar funis extenditur oratio. Inde enim nomen τ8 σχοινοτεν8ς, id est, funis extensi accepit hoc dicendi genus. Cicer. *contra Rull. I.* 15.

Hoc capite, Quirites, omnes gentes, nationes, provincias, regna, decemvirum ditioni, judicio, potestatique permissa et condonata esse dico.

(2) De periodica circumductione jam supra actum. Hic addimus ea περιοδικα omnium esse pulcherrima; quae e membris oppositis conflantur. Cicer. *pro Milon.* 4.

Est haec non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus, ad quam non docti, sed facti, non instituti, sed imbuti sumus.

XXVIII. *Usus periodorum.*

De usu periodorum ut quaedam dicamus, illud praecipue notandum, non ferendam esse orationem, quae tota sit periodica (1). Miscenda ergo oratio *versa et fusa*, ita tamen miscenda, ut singulorum generum periodi suo quaeque loco adhibeantur (2).

(1) Quamvis enim splendida in primis sit oratio versa vel circumducta, et hinc ab Aristotele *Rhet. III* 9. laudetur, tamquam ηδεια ε μαθης και ευμνημονευτος, *jucunda, perceptu ac*

retentu facilis: parum tamen a carmine differret oratio, si ea integra constaret periodis. Quare parum jucundae sunt orationes Isocratis, quae paene tote periodis constant. Plin. *Hist. nat. VII.* 30. Idem collocationis et numeri studium in Gorgia, Isocratis praeceptore, reprehendit Demetr. Phaler. *de eloquut.* 15 qui etiam praeclare observat, orationem nec totam periodicam, nec totam dissolutam esse debere.

(2) Incisim ac membratim dicimus in dialogis, epistolis ad familiares, narrationibus, maxime, si ea, quae intra breve tempus gesta sunt, referre velimus. Pneumate ad excitandos vehementiores affectus; periodis quadrimembribus in exordiis proponendisque enthymematibus: reliquis denique promiscue utimur.

XXIX. *Quid sentiendum de numero oratorio?*

Solent vulgo rhetores etiam de *numero oratorio* multa praecipere, quippe quem sonoram jucundissimamque reddere orationem existimant (1). Sed satisfecisse nobis videbimur, si auribus hic obsequamur, quarum superbissimum est, teste Cicerone, judicium. Hoc vero docebit, in clausulis periodorum elegantissimos esse *dichoreum* (2) *antispastum* (3), *et pæon tertium* (4). In principiis periodorum pedes et numeros sectari absonum videtur, multoque magis in medio, ubi sufficit, si longae brevesque syllabae inter se misceantur (5).

(1) De numero oratorio copiose disserit Cicero *de orat. III.* 44. et ea in re plerique eum sequuntur rhetores. Sed multi tamen totam illam de numerosa oratione doctrinam vanam judicant, maxime, quum tota illa res cujusque stet judicio. Enimvero negari nequit, multum gratiae accedere orationi, si periodorum clausulae certo quodam numero absolvantur. Dixerat aliquando Graecus: *abesse non potest*, *quin ejusdem hominis sit*, *probos improbare*, *quin improbos probet.* Latine sane id dictum est et perspicue, sed parum numerose. Itaque Cicero verbis iisdem concinnius collocatis hanc effinxit periodum: *abesse non potest*, *quin ejusdem hominis sit*, *qui improbos probet*, *probos improbare.* Quis neget, jam ob numerum, qui accessit, multo graviorem elegantioremque factam esse periodum? Adde Christ. Schraderi *de rhetor. Arist. sensu et usu III.* 8. 529. seq.

(2) *Dichoreus* est trocheus duplex ‿ - ‿ Hinc apud Ciceronem tam frequentia periodorum clausulis sunt verba ejusmodi: *comprobavit*, *existimavit*, *audeamus*.

(3) *Antispastus* ex iambo et trocheo conflatus est ‿ - ‿ Hinc saepe Cicero periodos ejusmodi claudit vocibus: *fateretur*, *haberemus*.

(4) *Paeon tertius* duabus brevibus, tertia longa, et quarta itidem brevi constat ‿ ‿ - ‿ Hinc in Ciceronis operibus tam frequens est clausula: *esse videatur*, ut jam Quintiliani tempore multi se existimarint illam Ciceronis ubertatem adsequutos, si plerisque pe-

riodis illud *esse videatur* adjungerent. Quintil. *Inst. orat. X.* 2.

(o) Cavendum etiam hic est, ne quid nimis, *insanire nonnullos in consecrandis numeris periodorum, erudite, ut solet, ostendit* Causs. de eloquent. sacra et profana, VII. 10. p. 367.

XXX. *Ornatam orationem reddunt translationes.*

Et hactenus quidem de CONCINNITATE dictum (1): Jam porro, quid ORNATAM reddat orationem, curatius ostendendum est. Et hic quidem primas partes TRANSLATIONI deferimus (2), quae si apta (3) et moderata (4) sit, incredibilem orationi conciliat elegantiam.

(1) Sunt et alia, quae rhetores recensent, periodorum genera, veluti πνευμα και κλεις, *spiritus* et *clavis*, itemque σφογγυλας αποτετορευμενη, επισιμητικη, γνωμικη, αποφαντικη ερωτηματικη, ελεγκτικη, δεικτικη, αρνητικη, απαγορευτικη periodus rotunda, increpatoria, sententiosa, enunciativa, interrogativa, redargutoria, demonstrativa, negativa, prohibitiva. Sed spiritus et clavis non aliter differre videntur, quam oratio *dimensa* et *fusa*. *Rotunditas* omnium elegantium periodorum generale nomen est. Reliquae denominationes a materia fere desumptae sunt, adeoque huc non pertinent. Quin si ad materiam respicimus, innumera erunt periodorum ge-

nera. Itaque his Graeculorum minutiis immorari noluimus.

(2) *Translatio* vocatur, quod vox a propria ad alienam significationem similitudine quadam transfertur. Ut si fortunam *vitream* dixeris pro inconstanti: *advolare* pro celeriter accedere; *confluere* multitudinem pro concurrere. Eam necessitatis atque inopiae caussa initio inventam, posteaque frequentatam ob ornatum ac dignitatem, observat Cicero *de Orat. III.* 38. Unde etiam quaedam metaphorae adeo receptae sunt quotidiano usu, ut magis significent proprie, quam propria ipsa, e. c. *oculus* vel *gemma vitis*, *pes navis*, *sinus maris*, *incendi* vel *inflammari ira*, *labi errore*. Nescio an non et huc referam *imbibere* pro consilium capere, sibi aliquid proponere, et ita in mente ac cogitatione defigere, ut evelli non possit. Ita sane non modo poetae loquuntur, veluti Lucretius Lib. III. v. 1010.

Qui petere a populo fasces, saevasque secures IMBIBIT, et *Lib. VI.*

non quod violari summa Deum vi
Possit, ut ex ira poenas petere imbibat acres.

verum etiam Cic. *pro P. Quint.* et Liv. *Lib. II.* quae loca debemus Mureto *var. lect. I.* 6. Add. Turneb. *Advers.* XVIII. 21. Nihil enim, inquit Quintilianus inst. orat. VIII. 6, suis verbis, quam his arcessitis, magis proprium erat.

(3) Ut aptae sint metaphorae vel translationes, observandae sint aliquot regulae.

I. In translationibus cavendum, ne inter se conferas dissimilia. Hinc frigida sunt illa : ulmorum greges *apud Plautum* Pseud. I. 1. v. 99. coeli fornices, (Vid. Cicer. de orat. III. 41.) phalanx undarum, fossa ponti *apud Prudent.* κὰθ. μ. hymno IX. v. 14. Studio tamen talia nonnunquam adfectant comici, ut risum moveant. Sic Plaut. Curcul. II. 3. v. 39. dixit lippire dentes, *quum fame madent.* Et Pseudol. I. 1. v. 74. lacrimas expuere pro lacrimare. II. Cavendum, ne translationes in frigidas hyperbolas evadant. *Talis est translatio illa Juvenalis* Satira VI. v. 423. Qui de sono, qui fit inter ungendum, loquuturus, ait:

Et summum dominae femur EXCLAMARE coegit.

Nec magis ferenda illa Flori Hist. IV. 11. qui descripturus naves M. Antonii : castellorum, inquit, et urbium specie non sine *Gemitu* maris et *labore* ventorum ferebantur. Quae jam castigavit Buchnerus de cominut. rat. dicendi, I. 2. 6. p. 38. III. In laude a melioribus : in vituperatione a deterioribus petendae sunt metaphorae. Hinc recte Ciceronem laudaturus, eidem tribuens flumen orationis, es coeleste : at parum judicii ostenderet, quisquis eidem tribueret asininos labores. IV. In stilo grandi a rebus grandibus, in tenuiori a tenuioribus petendae sunt metaphorae. *Sic decora est translatio Buchneri* orat. paneg. V. pag. 126. Ego perinde, dum nuncupata verborum vota incipio solvere, inde potissimum ducam initium, unde *intercepti sideris* nostri lux primum prorupit. At si

quis in describendis ludi magistri natalibus hac translatione uti vellet, risum profecto deberet lectoribus. V. Translationes desumi debent a rebus novis et honestis. *Sic eleganter Cicer.* de orat. III. 41. dixit: scopulus patrimonii, vorago bonorum: obscuriores fuissent scylla et charibdis. Parum honestae translationes sunt illae, quas ipse notavit Cicer. Rhet. III. 2. castrata respublica, stercus curiae, *pro quibus castius dixeris* enervata respublica, purgamentum curiae. Nec ferenda illa cacatae chartae, verba vomere, ructare verba, et hujus generis alia, qualia graviter reprehendit Buchner. de commutata rat. dicendi, I. 2. pag. 44. VI. Danda est opera, ut genus translationis servetur, id quod allegoriam vocant. Sic insulse quis diceret: fortuna vitrea est, dum ridet, mutatur. Quid enim vitro cum risu et mutatione? Elegantius P. Syrus: fortuna vitrea est, dum splendet, frangitur. Elegantius quoque Curtius VII. 8. 24. Fortunam tuam pressis manibus tene, *lubrica* est, nec invita teneri potest. Qua allegoria etiam utitur Seneca *epist. CI.* Vides ergo absonas esse loquutiones, haurire fructum (*), adgredi rem illotis manibus. *Fructus enim non* hauriuntur, sed capiuntur, nec manibus rem adgredimur, sed attingimus. Est tamen, ubi et veteres hac in re lapsi. Buchnerus sane *l. c. p.* 49. versus illos Horatii *epist. I. v.* 1.

Nemo adeo FERUS est, ut non MITESCERE possit,

Si modo CULTURÆ patientem accommodet aurem.

In una enim sententia ter mutavit genus translationis. *Feritas* animalium est, *mitescere* frugum, *culturam* agrorum. Elegantius ita concinnasset versus.

Non adeo FERUS est, ut non MANSUESCERE possit,
Si disciplinae *patientem accommodet aurem.*

(*) *Attamen* redundare quid ad fructum dixit Cicero pro Ligar. cap. 3. Laudem adolescentis existimo ad meum aliquem etiam redundare fructum. Quod sane elegantissimum est. Id enim vult Cicero, laude adolescentem tam veluti abundare, ut ad suum commodum aliquid redundare inde possit.

(4) Cavendum, ne nimio et immodesto translatorum usu in aenigma degenerat oratio. Est enim et hic, ut in omni vita: apprime hoc utile, *ne quid nimis.* Castior Ciceronis aevo erat Latinitas, quum ea metaphoris, tamquam gemmis quibusdam, distingueretur. Ast saeculo quarto castitas illa parum placuit Ammiano Marcellino, Sidonio Apollinari, Ennodio, aliisque hujus commatis scriptoribus, qui nihil satis Latinum putabant atque elegans, nisi quod esset allegoricum. Qua de re *Caussin.* de eloq. sacra et profana, II. 9. 92. Floruit Ennodius illo tempore, quo illa insania metaphorarum vel potius allegoriarum dulcedo cuncta pervaserat, et jam *Ferrum Ciceronis* Tulliana dictio vulgo dicebatur, contra aurea putabantur frigida quae-

que acumina et allegoriae, quibus illi scriptores sua referserunt. Ut exemplo res fiat clarior, considera mihi, quaeso, illa Ennodii: diu salum quaeris, verbis in statione compositis, et incerta liquentis elementi placida oratione describis, dum sermonum cymbam inter loquelae scopulos rector diligens fraenas et cursum artificem fabricatus trutinator expendis; pelagus oculis meis, quod aquarum simulabas, eloquiis demonstrasti. Bone Deus, quam frigida haec sunt, et aenigmate quovis obscuriora, sed talia ferrea illa aetas ferebat ingenia. Parum comptum videbatur, quod non erat allegoricum, hinc non sufficiebat oratio, *sed dicendum* orationis vel sermonis cymba, *nec placebat* loquela, *nisi adderentur* scopuli. Quae omnia aeque absurda sunt, ac si quis in vernacula diceret: manvolle mit dez Schiffsseiner Red e durch die Klippen des Zahne die freye lufft Seegleu. Adeo etiam illa, quae parce adhibita plurimum elegantiae conciliant orationi, eamdem frigidam et ridiculam reddunt, si nimis frequententur, maxime ubi non necessarium est, has ampullas proiici.

XXXI. *An etiam metonymia et synechdoche?*

Reliqui tropi, in primis METONYMIA et SYNECDOCHE non tam ad elegantiam orationi conciliandam, quam ad aptius explicanda veterum auctorum loca comparati videntur (1). Nec tamen laude sua defraudandae loquutiones quaedam metonymicae (2) et synec-

dochicae (3), jamdudum veluti civitate donatae. Verum et hic adhibenda est cautio, ne dum elegantes esse cupimus, vel *profani* vel *obscuri*, vel κακόζηλοι appareamus (4).

(1) Duriuscule etiam veteres nonnunquam loquuti sunt, in primis poetae, quod ut explicarent rhetores, *tropos* invenerunt: Quis inquam a vitio atque ἀκυρολογία absolverit illa Horatii, *Carm. IV.* 4.

---- vel Eurus
per Siculas equitavit undas?

Equidem Muret. Var lect. I. 10. eodem modo loquutum observat EURIPIDEM in Phoenissis:

Ζεφύρου πνοαῖς ἱππεύσαντος ἐν οὐρανῷ.

Sed ipse tamen fatetur vir doctissimus, audacem esse hanc metaphoram, *et Horatium* fecisse more suo, ut persequendis Graecorum vestigiis τοῦ λέξεως καινόν τε καὶ ξενικόν quaereret, seque quam longissime a trita et plebeia loquendi consuetudine abducere. *Nec melior est translatio Catulli* :

Ipsa levi fecit volitantem flumine Currum,
uamvis eam apud Æschylum et Euripidem repererit. Idem *lib.* I. *cap.* 11.

Quis non duriuscule loquutum Ciceronem dixerit pro Marcello 6. dum ait: gladium vagina vacuum in urbe non vidimus.

(2) Sic non ineleganter dicitur: vario Marte pugnare. Quintil. *Inst. orat.* VI. 8. Sera juvenum Venus. Tacit. de moribus Germ. 20. Hoc cum gratia quadam ac Venere dicitur, *Quintil.* l. c. Silent diutius Musae Varronis, *Cic.* Acad. quaest. l. 1, comedere quem,

pro ejus bona consumere, *Plaut. et quid elegantius quæso illis Plin.* epist. I. 6. Experieris, non Dianam magis montibus, quam Minervam ierrare. *Eodem pertinent et notissima illa*: toga pro pace, purpura pro regno, fasces pro magistratu, laurea vel laurus pro victoria, scelus pro scelesto, servitia pro servis.

(3) Receptissimae sunt loquutiones synecdochicae *tectum* pro domo, *mucro* pro gladio, *mortales* pro hominibus, *probrum* pro stupro *vel* adulterio, *miles* pro militibus, *sexcenta* pro plurimis. In primis notari meretur, veteres, ubi de se ipsis in plurali loquuntur, non hoc jactantiae, sed modestiae caussa facere, quasi omnia cum aliis communicare vellent. *Hinc quum canit Virgilius* Æneid. II. v. 89.

-- Et nos aliquod nomenque decusque
Gessimus.

Servius ad eum locum addit: nos, inquit, dixit, ad evitandam jactantiam. Nam si singulari dixisset, *Ego gessi*, exclusisse ceteros videretur. *Conf. Buchner.* de commut. rat. dicendi I. 5. 2. p. 88.

(4) Cavendum ergo I. ne *profani videamur*, dum promiscue consectamur tropos. Frigidissimus est, ubique inculcare Vulcanum, Iovem, Iunonem, Mercurium, et hujus generis alia. Ab his enim *noxiis figuris*, ut vocat Augustinus, merito abstinet Christianus, nisi cons tanti usu veluti in nomina adpellativa transierint. Sic nemo nisi nimium superstitiosus damnabit phrases; suo Marte ali-

quid facere, Aequo Iove judicare, et similes alias hujus generis. Verum nemo sanus probabit illas jurandi formulas, *mecastor*, *mehercle*, *ædepol*, a quibus non abstinuerunt Manutius, Bembus aliique viri ceteroquin doctissimi. Conf. Jac. Thomasii dissertat. de stili ethnicismo. Cavendum porro, II. ne tropos adfectantes vel obscuri vel κακοζηλοι fiamus. Id vero iis maxime contigit, qui poetas sequuti longius a vulgari significatione deflectunt. Sic obscurius est illud Claudiani *de raptu Proserp. II.* 16. *sudata marito fibula*, pro fibula a marito elaborata. Obscuriora etiam sunt *vulnus* pro sagitta apud Virgil. Æn. II. v. 59. et VII. v. 253. Hospes ardet pro hospitis domus ardet apud Horat. *Satir* I. 5. Talibus qui in prosa utitur, obscurus fiet.

XXXII. *Figurae etiam orationem ornant.*

Haec de tropis: magis orationem ornant *figuræ*, sed selectiores. Plures enim sunt, quae vix quidquam venustatis habent. Aliae ad dignitatem potius, quam elegantiam orationi conciliandam, aliae ad affectus tantum excitandos comparatae sunt. Nos eas tantum, quae ad ornatum pertinent (1) recensebimus.

(1) Elegantissima ex. gr. est I. Antanaclasis, quum vox ejusdem adpellationis, non vero significationis, reperitur. Cicero ad Attic. epist. XIV. 14. Quid ergo? ista culpa Brutorum? minime illorum quidem: sed aliorum brutorum. Ita eodem exemplo disce-

ris: Malis me oneras, haud malis. Elegans quoque II. Anaphora, quae eamdem vocem in principio repetit e. g. Cic. Catil. I. 1. Nihil te nocturnum praesidium palatii, nihil urbis vigiliae, nihil consensus bonorum omnium, nihil hic munitissimus habendi senatus locus, nihil horum ora vultusque moverunt. Commendanda III. Epanodos, quum sententia acute convertitur. Cic. pro Plancio 28. Gratiam qui refert, habet, et qui habet, refert. Vellei. Paterc. II. Quam provinciam pauper divitem ingressus, eam dives pauperem reliquit. IV. Paronomasia, quando voces ejusdem pene aut non admodum dissimilis soni conjunguntur Terent. Andr. I. 3. Inceptio haec est amentium, non amantium. Et eodem modo dixeris: tibi parata erunt verba, huic homini verbera. Museum liberis magis, quam libris refertum. Non adversus hostem, sed aversus processit. Nep. Att. cap. 17. Philosophorum ita percepta habuit praecepta. Eodem pertinet V. Imago de qua jam Demetr. Phaler. observavit, nullam esse figuram, quae plus elegantiae adferat orationi. Est imago vero adsimilatio, protasi aeque ac apodosi destituta, facta per particulas, *veluti*, *tamquam*, *instar*, et hujus generis alias. Nep. Hannib. cap. I. Hic autem velut hereditate relictum odium paternum erga Romanos sic confirmavit, ut prius animam, quam id, deposuerit. Flor. Praefat. A Caesare Augusto in saeculum nostrum haud multo minus anni ducenti, quibus inertia Caesarum quasi conse-

nuit atque decoxit, nisi quod sub Trajano principe movet lacertos, et praeter spem omnium senectus imperii quasi reddita juventute revirescit. IV. *Paradiastole*, *quum distinguuntur, quae confundi vulgo solent. Sen.* epist. II. Non qui parum habet, sed, qui plus cupit, pauper est. VII. ANTIΘETΩN, quum contraria contrariis opponuntur. Cic. Catil. II. 3. Ex hac enim parte pudor pugnat; illinc petulantia; hinc pudicitia; illinc stuprum, hinc fides; illinc frudatio, hinc pietas; illinc scelus, hinc constantia; illinc furor, hinc honestas; illinc turpitudo, hinc continentia; illinc libido. VIII. ANTIMETAΘEΞIΞ, quando propositio ita invertitur, ut contrarius inde emergat sensus. Plin. Paneg. cap. 17. Non ideo vicisse videris, ut triumphares, sed triumphare, quia vinceres. Senec. epist. II. Quum legere non possis, quantum habueris, sat est, habere, quantum legas. IX. OΞYMΩPON, quum contraria de eodem dicuntur, Sen. epist. II. Nusquam est, qui ubique est. Flor. Histor. II. 6. Reviviscentis imperii spes Fabius fuit. qui novam de Annibale victoriam commentus est, nolle pugnare. X. Periphrasis, quam rem unam multis ambimus verbis. Nep. *Themist. cap.* 1. prudentiam Themistoclis laudaturus plurimis utitur verbis: celeriter, quae opus erant, reperiebat; neque minus in rebus gerendis promptus, quam excogitandis, erat: quod et de instantibus, ut ait Thucydides, verissime judicabat, et de futuris callidissime conjiciebat. XI. EΠANOPΘΩΞIΣ,

quae tollit, quod dictum est, et pro eo, quod magis idoneum est, reponit. Sen. consol. ad Marc. 1. Patrem non minus, quam libros dilexisti: excepto eo, quod non optabat superstitem: nec scio, an et hoc optaveris. Plin. epist. I. 2. Quod me longae desidiae indormientem excitavit; si modo is sum ego, qui excitari possim.

XXXIII. *Nec non formulae aeque.*

Plurimum quoque elegantiae inest orationi, quae ritus formulasque antiquas (1) aliis rebus sine adfectatione applicat (2).

(1) Praeclarum opus *de formulis et sollemnibus populi Romani verbis* extat, conscriptum a Barn. Brissonio, quod ex recensione v. c. Franc. Car. Conradi prodiit *Halae* nostrae cIↄIↄccxxxI. *in fol.* Et nos quoque complures ejusmodi loquutiones antiquae et sollemnes explicavimus in syntagmate antiquitatum Romanorum, jurisprudentiam illustrantium, Argent. cIↄIↄccxxxIV. 8. maj.

(2) Ut exemplis rem declaremus, antiqua formula in funeribus adhibita est: ilicet mctum est. Eam eleganter ad herum accommodat Parmeno servus apud Ter. *Eun. I.* 1. v. 9. actum est, ilicet periisti, eludet ubi te victum senserit. Quisquis eris, imperatorum erant verba, transfugam recipientium in fidem. Ea vero, eleganter ad receptionem hospitis traducit Virgil. *Aen. II. v.* 148.

Quisquis es, emissos hinc jam obliviscere Grajos:
Noster eris.

Conf. Serv. *schol. ad h. l.* Tales etiam sunt formulae: digna res, propter quam vadimonium deseras. *Plin.* Hist. nat. praef. Aurem cui vellere, *Virg.* Eclog. VI. v. 3. Omne punctum ferre, *Horat.* de arte poet. v. 343. Nec tu aram tibi nec deprecatorem pararis. *Terent.* Heaut. V. 2. v. 22. Censor vitio vel sine populi suffragio creatus, fasces submittere: scriptores proletarii vel capite censi, dividere sententiam, et aliae innumerae, quas ex antiquitatibus Romanis explicandas esse, viri docti ad auctores veteres passim monent. Omnia enim haec vel ideo elegantissima sunt, quod ritus antiquos ac formulas populi Romani sollemnes nobis in memoriam revocant.

XXXIV. *Et adagia.*

Nec gratia porro ac venustate carent *adagia*, quae in omnibus linguis idem praestare videntur, quod in cibis condimentum (1). Sed cavendum, ne promiscue omnes linguae idiotismos, aut comicorum jocos proverbia esse existimes (2), qua in re vel ipse ERASMUS haud raro deceptus videtur (3).

(1) Dici non potest, quantopere orationem ornent ejusmodi adagia. Plerumque enim, ut ex Aristotele notat Synesius, illa sunt παλαιας φιλοσοφιας εν ταις μεγισταις ανθρωπων φθοροις απολομενης εγκαταλειμματα, περισωθεντα δια συντομιαν και δεξιοτητα, veteris philosophiae

inter maximas hominum ruinas intercedentis quaedam reliquiae, ob brevitatem dexteritatemque servatae. Quum varo ejusmodi adagia sint instar condimenti: facile patet, insulsam insipidamque futuram orationem, adagiis justo pluribus respersam. *Unde recte monet Caussinus* de eloquent. sacra et prof. IV. 4. p. 189. Erit in his adagiis observandum, ne crebra et obscura admisceantur orationi: quod puerile est, et vitiosum. Sed, ubi res feret, commode quasi gemmulae purpurae inserantur; maxime vero in epistolari stilo, qu paraemiarum amoenitates cultius enitescit. *U exempmla quaedam subnectamus: quid pul crius est illis Cicer.* ad divers. lib. VII. epist. 24. Habes Sardos venales, alium alio nequiorem? *Quid elegantius illis Terentii*; Eun. II. 3. v. 89. At enim isthaec in me cudetur faba? *Ita eleganter Cicer.* de legib. III. 16. *utitur proverbio* fluctus in simpulo movet. Immo et veteres aliquando initium tantum adagii, si notum et pervulgatum esset, observamus adscripsisse, itemque factitasse in Homeri aliorumque poetarum dictis, quae in primis celebrantur, adducendis. Exemplum ex Cicer. *lib. XIII. ad Attic. epist.* 23. attulit Muret. Var. lect. lib. X. cap. 14. Sed, quaeso, epistola mea ad Varronem valdene tibi placuit? Male mihi, sit si umquam quidquam tam *invita*, *scilicet* Minerva. Sic et lib. VII. ad divers epist. 8. Et hoc tempore non solum sapiens, qui hinc absit, sed etiam beatos, quamquam quis, qui aliquid sapias, nunc esse beatus potest? Sed quod tu, cui

licebat, pedibus es consequutus, ut ibi esset. *Ubi nec Pelopidarum*, nosti cetera: nos idem propemodum consequimur: *Integer enim locus poetæ veteris quem in animo habuit, talis est*; ubi nec Pelopidarum facta, nec famam audiam. *Cic.* lib. VII. ep. 30. et lib. XV. ad Attic. epist. 11.

(1) Adagium *scilicet* est dictum acutum vulgari omnium sermone tritum, quod plerumque ad factum aliquod amoenum aut ritum veterem, aut simile quid respicit: *Adagia non sunt, I. quæ nihil habent acuminis, v. c.* bene compositum par, similis simili gaudet. *Nec II. hoc nomen merentur unius vel alterius auctoris dicta, quantumvis acuta. Sic Suet.* Octav. c. 87. *notavit, Augustum, quotidiano sermone usurpasse illa*: Ad Kalendas Graecas, *id est numquam.* Contenti simus hoc Catone, idest, contenti simus praesentibus. Velocius, quam asparagi coquantur, id est, cito. Sed haec quum Augusto fuerint propria, vix adagia dixeris. Idem censendum III. de linguae idiotismis, aut veterum poetarum sententiis, e. g. actum agit; fluctus numerat: festina lente. Quid tanto dignum feret hic promissor hiatu? Magno conatu maximas nugas agit. Elegantia haec non carent, sed non tamen sunt in proverbiis ponenda.

(3) Multas poetarum sententias, multos idiotismo proverbiis adscripsit Erasmus Rot. qui majorem dedisse operam videtur, ut chiliades, quam ut selectiores paroemias colligeret. Muret. *Var. lect. XII.* 16. *et seq.*

XXXV. *Et sententiae.*

Denique et *sententiae* acutae suo loco adhibitae maximopere ornant orationem (1). Sed hic quoque cavendum, *ne quid nimis* (2), aut ne vulgaria quaedam de moribus praecepta subinde inculcando, egregii quidquam dixisse nobis videamur (3).

(1) Sententiarum virtutes sunt, I. acumen, II. rotunditas, i. e. si concinna periodo conclusae sint, III. et sapientia, ut aliquod praeceptum complectantur. Tales sunt illae Senecae de vit. beat. c. 30. Sententiam semper unius sequi, non vitae est, sed factionis. Et de benefic. III. 17. Gratum hominem semper beneficium delectat, ingratum semel. *Ast si dixeris*: omnium rerum primordia a precibus fieri debent, vix hoc sententiae nomen merebitur. Sapiens quidem est hoc praeceptum, sed nec acutum, nec rotondum.

(2) Recte ait Auct. ad Herenn. IV. 16. Sententiae in orationem non debent frequentari, ne magis vivendi praceptores, quam rei actores videamur. *Add. Buchn.* de commut. rat. dicendi II. 7. 11. p. 450.

(3) Nescio quid vulgare sapit sententiosa ejusmodi, quam vocant, eloquutio. Vulgus enim quam saepissime utitur sententiis, quamvis parum acutis. Unde et comici personis vilissimis sententias quam plurimas tribuere solent, v. c. Terent. *Andr. I.* 1. Sosiam in-

ducit, libertum frugi, qui pene ubique domino respondet, adhibitis sententiis. Recensente domino beneficia, respondet: Isthaec commemoratio, quasi exprobratio est immemoris beneficii. Referente deinde illo filii sui institutionem et genium, nulli rei admodum addictum: iterum respondet Sosias: id arbitror, adprime in vita esse utile, ut ne quid nimis. Laudante dehinc filii in parandis colendisque amicitiis solertiam: denuo philosophatur Sosias: sapienter, vitam instituit: namque hoc tempore obsequium amicos, veritas odium parit. Narrat inde Simo, quomodo occultos filii amores deprehenderit, rationemque reddit, cur eum tum haud objurgarit. Quid hic Sosias? Denuo philosophatur, et ex ingenio suo depromit sententiam. Recte putas: nam si illum objurges, vitae qui auxilium tulit, quid facias illi, qui dederit damnum aut malum? Talia vulgo semper in ore sunt. Unde stilus ejusmodi sententiosus parum placet accuratioribus dicendi magistris. Vid. Quintil. *Inst. orat. VIII.* 5. qui etiam X. 1. Senecam reprehendit, *quod rerum pondera minutisssimis sententiis fregerit.*

XXXVI. *An etiam versus et hemistichia?*

Mirifice quoque sibi nonnulli placent versibus et hemistichiis poetarum, quae ubique orationi inferciunt (1). Sed quemadmodum horum usu, et periodorum concinnitatem perimit, et ipsius stili gravitati repugnat: ita vix laudem mereri videntur versus

prosa admixti, nisi vel testimonii caussa (2), vel ob insigne sententiarum acumen (3) inserantur, quod et ipsum tamen rarius fieri debet (4). In elegantiore sermone rectius feceris, si dicta ejusmodi poetico solutiore stilo exprimas (5).

(1) Talis est recentiorum quorumdam stilus, in primis Lipsii, Baudii, et e theologis Danhaveri, Fr. Spanhemii aliorumque, qui dici non potest, quantum sibi frequentissimo illo versuum atque hemistichiorum usu placeant. E veteribus Dio Chrysostomus hoc dicendi genere delectatus est.

(2) Testimonii caussa quosdam poetarum versus saepe adhibet Cicero in libris philosophicis et rhetoricis, maxime ex Ennio, et Euripide. Nec in epistolis desunt exempla. Vid. *epist. ad divers. I.* 9. ubi sex versus integros ex Terentii *Eunucho inserit, ut et epistol. VIII.* 26. *XIII.* 16. Eodem exemplo poetarum testimonia, ad partes saepiuscule vocant Seneca, et Plinius, sed nonnisi in scriptis didacticis, et epistolis. In litterario enim pulvere, et inter amicos, haec locum inveniunt. Sed in orationibus, ubi gravitas stili utramque paginam facit, non temere ejusmodi flosculis utendum. Demosthenes sane, Cicero et Plinius in orationibus suis a poetarum testimoniis vel plane abstinuerunt, vel ea mutato orationis genere protulerunt. Pauculi versus leguntur in *orat. in Pison. c.* 18. et pro *Muraen. cap.* 14.

(3) Inest enim nonnumquam poetae cujusdam dictioni aliquid acuminis, quod mutato

versu periturum videbatur. Hic non indecorum erit ipsum versum inserere, si cum iis agimus, quorum ad palatum sunt ejusmodi lautitiae. *Sic Seneca* de Ira II. 16. in frigora septentrionemque vergentibus immansueta ingenia sunt, ut ait poeta,

-- suoque simillima coelo.

Et Epist. 82. Facile provocabat mala absentia: ecce dolor, quem tolerabilem esse dicebas: ecce mors, quam contra multa animose loquutus es: sonant flagella, gladius micat:

Nunc animis opus, Aenea, nunc pectore firmo.

Utendum ergo his versiculis rarius et maxime I. in epistolis ad familiares, non aeque, in elaboratioribus, quales sunt v. c. dedicatoriae ad viros magnos scriptae; II. in scriptis didacticis, si cum ejusmodi hominibus nobis res est, qui auctoritati permultum deferunt. Abstinendum autem ab iis in panegyricis, et in omni oratione gravi, quales sunt theologicae, et civiles. Certe parcius et modestius his inspergendi sunt versus.

(5) *Ut exemplo rem illustremus. Cunaeus* in satira Menipp. Sardi venal. p. 411. haec habet: profecto hospes, nec quidquam Deus haec spatia sedesque ab orbe vestro abscidit, si tamen vos terrae fines transilitis, et haec ignota ac peregrina visitis. Nihil deinceps mortalibus arduum erit, caelum ipsum adhibetis tandem, et quidquid praeterea homini, dum in terra vitam agit, negatum est. *Nemo ignorat, Horatii haec omnia esse, qui* libro I. Carm. Od. III. *ita canit:*

Nec quidquam Deus abscidit
Prudens Oceano dissociabili
Terras: si tamen impiae
Non tangenda rates transiliunt vada.

Et paucis interiectis:

Nil Mortalibus arduum est,
Coelum ipsum petimus stultitia.

Quanto concinnius haec omnia solutiore stilo protulit Cunaeus? Sic et ipse Cicero aliique auctores veteres saepe usi sunt poetarum testimoniis alia veluti veste indutis, ceu pluribus exemplis in Variis Lectionibus passim demonstravit M. Ant. Muretus. Elegans in primis est exemplum in Cicer. *Cat. maj. cap.* 2. ubi cum verba Euripidis:

το δε γηρας αχθος αει
βαρυτερον Αιτνας σκοπελων
επι κρατι κειται,

ita videmus expressisse: Senectus plerisque senibus tam odiosa est, ut unus se Ætna gravius dicant sustinere. *Vid. Muret.* Var. VII. 15. et XI. 12. *ubi locum Sophoclis a Cicerone expressum producit.*

XXXVII. *Apte dicimus, si varios dicendi characteres distinguimus.*

Sed sufficiant haec quidem de ornata oratione. Reliquum est, ut quomodo APTE dicendum sit, doceamus. Quum enim aeque absonum sit, omni orationi eumdem characterem, ac omni personae easdem vestes apta-

re: nostra omnino interest, varias dicendi formas vel characteres in numerato habere, maxime quum ita plerumque de illis disserant rhetores ut, quid sibi velint, scias cum ignarissimis (1).

(1) Exemplo esse poterit Dionysii Longini tractatus περὶ ὕψους sive de sublimitate, cujus nitidissima et optima editio nuper prodiit cura Zachar. Pearce, Amstelod. clↃlↃccxxxiii. 8. mai. Quum ergo ita comparati sint plerique rhetorum libelli, de formis stili, ut perlectis illis, repetere cogaris illa Demophontis apud Terent. *Phorm. II.* 4. v. 18.
-- Fecistis probe,
Incertior sum multo quam dudum:
dabimus operam, ut rem omnem, quam fieri potest, dilucidissime proponamus. Et quidem ex genuinis fontibus, quos ubique bona fide indicavimus: non ex praelectionibus MSCC. Schurtzfleischii, cui nos haec obtigisse, ea, qua solet, modestia scripsit Reinhardus quidam, qui homo nescio, virum ex suo ingenio alios aestimet, an sibi persuaserit, praeter se neminem aliquis, nisi quod ex illis schedis haustum sit, tradere posse. Equidem Schurtzfleischium tanti facio, ut me non puderet per eum profecisse, si mihi licuisset esse tam felici. At Deum testor, me nec eo tempore, quo hunc libellum scripsi, nec postea umquam, schedas istas MSCC. vidisse; adeoque insignem esse illam, quam Reinhardus mihi fecit injuriam. Sed occallui jam ad istorum hominum voculas, qui magnam lau-

dem in obtrectatione positam putant, neque quidquam cupidius faciunt, quam ut quidquid possunt, quacumque ratione possunt, ex aliena laude deterant, sperantque tantum suae famae accessurum, quantum alienae detraxerint. At nostra scilicet refert, quid Reinhardus de nobis judicet. Immo judicet, fingatque, quidquid velit.

Si livor obtrectare curam voluerit:
Non tamen eripiet laudis conscientiam.

XXXVIII. *Stilus Laconicus*

Primo itaque, quod ad brevitatem vel ubertatem sermonis adtinet, stilus in LACONICUM, ATTICUM, RHODIUM, et ASIATICUM dispesci solet (1). Stilus LACONICUS justo brevior, ac veluti abruptus est, in eoque consistit, quod plura intelligi, quam legi, jubeat (2). Hinc, nisi inter amicos, vix laudem aliquam meretur (3).

(1) Omnes hae gentes Graece loquebantur, sed ita, ut mirifice inter se discreparent. *Laconibus*, genti ambitiosae ac suspicaci, brevis atque abrupta placebat oratio. *Atticis* brevis quidem et simplex, sed acuta: *Asiaticis* ventosum diffusissimumque dicendi genus: *Rhodii* denique Atticis paullo uberiores, at multo adstrictiores Asiaticis erant, adeoque prudenter orationis habitum efformarunt, inter Atticam macilentiam et Asiaticam pinguedinem medium. Vid. Quintil. Instit. orat. XII,

to. et Nic. Gragius de repub. Lacedaem. III. 6. 5.

(2) Demetr. Phal. de eloquut. num. CII. p. 66. Και οι Λακωνες πολλα εν αλληγοριαις ελεγον εκφοβουντες. Laconis multa allegorice dicebant metum incussuri. Eadem vera ratio, quae eos allegoriis occultare jussit sensa animi, etiam breve illud atque abruptum dicendi genus suasit, Hinc idem Demetr. Phaler. auctor est, eos aliquando ad verbosam Philippi Macedonis epistolam ita rescripsisse Διονυσιος εν Κορινθω, Dionysius Corinth-Plura hic intelligenda erant Philippo, quai. legebat. Dicere volebant Lacones, non essem quod se jectaret, Spartaeque minaretur Philippus, fulgor e pelui dari. Non diuturna esse solere tyrannorum imperia. Dyonisium quoque, Siculis olim metuendum, nunc Corinthi vivere, in tanta rerum omnium penuria, ut ludimagistri munere fungatur. Forsan id satis esse, ut eadem fortuna Filippum moneat, nisi cautior sit adversus bona sua, et opprimendae Graeciae consilia abiiciat. Videret ergo, ne ejus vitam imitaretur, cujus exitum perhorresceret. Vide quantum idearum tria ista verba Διονυσιος εν κορινθω contineant? Non minus breves sunt epistolae Laconicae, quas collegit scholiastes Dionys Chrysost. *ad orat. LXV.* veluti: τοι Περσαι δουλε ουτι καλον ... ται Αθαναι. Ξενοφων εφ γαδειθη, et similes. Unde Strabo *lib. I.* observat, inter υπερβολας επι υπερβολαις esse et illam: ελαττω δ' εχειν αγρον απιστολης Λακωνικης. agrum habere, minorem epistola Laconica. Sed de

βραχυλογία Λακωνικὰ plura scripsit Jo: Meurs. *Miscellan. Laconic. lib.* 3. *cap.* 3. *et sequent.*

(3) Hinc Laconice nonnunquam cum Attico agit Cicero: cum amicis Plinius et Lipsius. Sed quum Lacones semper habiti sint μουσοι, nec ulla umquam eloquentiae laude floruerint: (Vid. Cicer. *Brut. Cap.* 13. Ælian. *Var. Hist.* *XII.* 50.) absurdum esset, abrupto illo dicendi genere laudem consectari velle.

XXXIX. *Stilus Atticus.*

Magis commendandum ATTICUM dicendi genus, in quo multae ideae paucis acutisque verbis proferuntur (1). Ta is est THUCYDIDIS, XENOPHONTIS, ARISTOPHANIS. Ast, quum LYSIAS et ISÆUS exile quoddam atque exsuccum dicendi genus invenerint (2): factum est, ut plures eorum imitarentur exilitatem, et sibi ipsis Athenis magis viderentur Attici, si siccam atque ab omni ornatu alienam dicendi formam sequerentur, quos graviter reprehendit CICERO (3).

(1) Virtutes ergo Attici stili sunt I. brevitas, II. omnis tumoris atque adfectationis fuga, III acumen, IV. elegantia. Hinc praeclare monet Cicer. *Orat.* non sufficere, ut in verbis nihil sit inquinatum, abiectum, ineptum, durum, aut longe petitum, nec satis esse, si nihil in sententiis absurdum aut alienum, aut subinsulsum sit; sed exigi etiam vires, lacertos, sanguinem, id est acumen et elegantem gravitatem. Sic Attica sunt illa Plin.

epist. I. 3. Tu modo enitere, ut tibi ipse sis tanti, quanti videberis aliis, si tibi fueris. *Brevia enim haec sunt, recta, acuta, elegantia. Attica etiam illa* epist. I. 9. O rectam sinceramque vitam! o dulce otium honestumque ac paene omni negotio pulcrius! o litus, verum secretumque μουσεῖον! quam multa invenitis! quam multa dictatis! Proinde ut quoque strepitum istum, inanemque discursum, et multum ineptos labores, ut primum fuerit occasio, relinque, teque studiis vel otio trade. Satius est enim, ut Attilius noster eruditissime simul et facetissime dixit, otiosum esse, quam nihil agere. Sic pleraque apud Plinium sunt brevia, ab omni tumore aliena, acuta, ac polita, id est ἀττικώτατα. Tali etiam dicendi genere in epistolis ad Atticum non infeliciter utitur Cicero, in historia Sallustius, Thucydidis imitator: nonnumquam etiam Seneca, quamvis is ob nimiam sententiarum frequentiam paullo tumidior videatur.

(e) Sunt quidem Lysias ejusque discipulus Isaeus venusti scriptores, subtiles, puri, sed tenues admodum et inornati. Unde Quintilianus, praeclarus ingeniorum censor: *Lib. X. Inst. cap.* 1. I: Lysias subtilis atque elegans, et quo nihil, si oratori satis sit docere, perfectius, nihil enim in eo est inane, nihil arcessitum, puro tamen fonti quam magno flumini propior. Duas itaque priores, ut et postremam stili Attici virtutem in hisce oratoribus mirati sunt veteres: ast tertia illis plane defuit. Omnia enim simplicia sunt, exilia, sicca, ut vix quivis ex plebe aliter po-

fuerit loqui. Quum tamen multi maximam stili Attici virtutem, id est acumen, non animadverterent: factum est, ut non paucis magis placerent Lysias, et Isaeus, quam ipse Demosthenes, aliique scriptores αττικωτατοι. Atque hi demum Atticum dicendi genus in siccitate atque exilitate sermonis quaesiverunt.

(3) Cicer. *Orat.* 7. *seq.*

XI. *Stilus Asiaticus.*

Attico dicendi generi e diametro opponitur ASIATICUM, quod omnium est uberrimum (1). Paucas enim ideas multis verbis exprimit, ita, ut, si copiam atque ubertatem tollas, vix quidquam, admiratione dignum relinqui videatur (2).

(1) Initio Athenis tantum florebant eloquentiae studia. Postea etiam in Asia coli coeperunt. Cic. Brut. cap. 13. Ut semel e Piraeo eloquentia evecta est, omnes peragravit insulas, atque ita peregrinata tota Asia est, ut se externis obtineret moribus, omnemque illam salubritatem Atticae dictionis, quasi sanitatem, perderet, ac loqui paene dedisceret. Hinc Asiatici oratores, non contemnendi quidem, nec celeritate, nec copia, sed parum pressi, et nimis reduntantes. Add. 95. Postquam vero semel redundans illa orationis ubertas in deliciis esse coeperat: ipsas etiam Athenas inquinavit. Unde Petron. Satir. c. 2. Nuper ventosa isthaec et enormis loquacitas Athenas ex Asia commigravit, animosque juvenum ad ma-

gna surgentes veluti pestilenti quodam sidere afflavit, simulque corruptae eloquentiae regula stetit, et obtinuit. Denique et Romanos oratores Asiaticae copiae studuisse novimus, maxime Ciceronem, qui saepe vix dicendi finem reperit. Unde nec olim defuerunt, quibus iste orat *inflatus et tumens*, *nec satis pressus*, *supra modum exsultans et superfluens*, *et parum Atticus videretur*. Auct. *de causs. corrupt. eloq. cap.* 18.

(2) Ait Cicer. pro Mil. cap. 4. Est haec non scripta, sed nata lex, quam non didicimus, accepimus, legimus: verum e natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus, ad quam non docti, sed facti, non institutia sed imbuti sumus, ut si vita nostra in aliqus insidias, latronum, aut in vim, si in tela, aut inimicorum incidisset, omnis honesta ratio esset expediendae salutis. *Quantum hic verborum! et tamen paucissimæ hæ ideæ tot verborum phaleris teguntur*: ius naturale permittit moderamen inculpatae tutelae. Asiatico ergo stilo haec expressit Cicero. E recentioribus in orationibus suis plane Asiaticus est M. Ant. Muretus, qui ipsum nonnunquam Ciceronem copia videtur superare.

XLI. *Stilus Rhodius.*

Pressius Asiatico, Atticoque paullo plenius est genus dicendi RHODIUM: adeoque mediocritatem servat et similitudinem quandam inter verba atque ideas (1). Unde et maximam

meretur laudem (2). Ceterum non melius hoc eloquutionis characteres distinguas, quum si unam eamdemque propositionem diversis dicendi formis expressam, tibi ob oculos ponas (3).

(1) Talis plerumque est stilus Corn. Nepotis, C. Jul. Caesaris, T. Livii, quorum lectio ideo maxime commendanda est adolescentibus. Quam justum orationis habitum conspicimus in illis Corn. Nep. Attic. cap. 13. Usus est familia, si utilitate judicandum est, optima, si forma, vix mediocri. Namque in pueri litteratissimi, anagnostae optimi, et plurimi librarii, ut ne pedissequus quidem quisquam esset, qui non utrumque horum pulcre facere posset. Nihil hic abruptum, nihil redundans, nihil quod aut addi aut demi, salvo stili nitore possit. Et talem quidem esse oportet stilum Rhodium.

(2) Laudat stilum Rhodium Cicer. *Brut. cap.* 13. *Rhodii oratores Asiaticis saniores, et similiores Atticis*. Et sane, quum *Lacones* justo sint breviores, *Asiatici* nimis redundantes: facile adparet, *Atticum Rhodiumque* dicendi genus esse ceteris omnibus longe anteponendum. Origo scholae rhetoricae, quae Rhodi diutissime floruit, ab Æschine est, qui exsul ibi docuit, et teste Plutarcho de *X. orat.* σχολὴν εκει προσκατέλειπε, το Ῥοδιακον διδασκαλειον κληθεν, *reliquit tibi scholam, quæ Rhodiaca adpellata.* Add. Quintilian. *Instit.*

orat lib. XII. cap. 10. Hinc et principes Romani, quos dicendo valuisse novimus, Rhodum ad audiendos rhetores, in primis Apollonium Molonem, confluebant, veluti C. Julius Caesar, Sueton. Jul. cap. 4. M. Tullius Cicero, Aurel. Victor. de vir. illustr. c. 4. M. Junius Brutus, ID. *ib. cap.* 5. Cassius, Appian. *de bello civil. lib. IV.* Conf. Jo. Meurs. *de Rhodo lib. I. cap.* 11.

(3) Esto propositio: studia optimarum artium perpetuo nobis prosunt. Hanc Attice ita exprimit Plin. Epist. I. 3. Reliqua rerum tuarum post te alium atque alium dominum sortientur: hoc nunquam tuum desinet esse, si semel coeperit. Idem Asiatice eloquitur Cic. pro Arch. cap. 7. Nam ceterae res neque temporum sunt, neque aetatum omnium, neque locorum: haec studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solatium praebent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. Jam si ita diceres: quum reliquarum rerum omnium non admodum sit diuturna possessio: sola optimarum artium studia omnium temporum ac locorum esse videntur. Rhodius hic stilus esset futurus.

XLII. *Quis horum præferendus.*

Si quaeras, quodnam horum dicendi generum maxime probandum sit: jam monere me memini, nec Laconicum, nec Asiaticum multum laudis habere. Danda tamen operat,

ne quid invita Minerva tentemus. Alia ingenia ad CICERONIS ubertatem, alia ad PLINII pressiorem stilum, alia ad CORNELII NEPOTIS, aut CÆSARIS medium characterem natura feruntur (1). Multum vero in cultiore Latinitate proficiet, quicumque naturam sequetur. Deinde in adolescentibus magis laudanda orationis redundantia, quam in viris, quos decet sensim amputare luxuriantem illam verborum silvam, et vel Atticam, vel Rhodiam, dicendi formam sensim adspirare (2).

(1) Quo vero tentat ingenium, facillime colliget ex ipsa auctorum lectione. Solent enim ea nobis legentibus quam maxime sese probare, quae genio nostro conveniunt.

(2) Adolescentiam non dedecet illa verborum redundantia: sed senectus aliquid gravius desiderat. Et profecto ipsa natura ita comparatum est, ut ingravescente aetate cum rerum omnium, tum verborum, paullatim reddamur parciores. Notatu dignum est exemplum Hortensii, de quo Cicero, in Bruto c. 95. Sed si quaerimus, cur adolescens magis floruerit dicendo, quam senior, caussas reperiemus verissimas duas. Primum, quod genus erat orationis Asiaticum, *adolescentiæ* magis concessum, quam senectuti. *Et paucis interjectis*: Haec autem, ut dixi, genera dicendi aptiora sunt adolescentibus: in senibus gravitatem non habent. Quemadmodum scilicet in puellae ornatu multa tolerantur, quae matronam parum decent: ita in adolescentia

iandem aliquam habet diffusum illud orationis genus, quod parum probatur in senibus.

XLIII. *Altera stili divisio.*

Quemadmodum vero hi orationis characteres ad stili *quantitatem* pertinent: ita, quod ad ejusdem *qualitatem* attinet, aliud est MAGNIFICUM, aliud MEDIOCRE, aliud TENUE dicendi genus (1), cui totidem opponuntur dicendi formae vitiosae, stilus videlicet FRIGIDUS vel TUMIDUS, INCONSTANS vel INÆQUALIS, ac denique SICCUS (2). Multa de his praecipiunt rhetores, sed, quibus perlectis, vix capies horum characterum differentiam (3). Operam ergo dabimus, ut, quoad fieri poterit, dilucidissime et hanc doctrinam explicemus.

(1) Ita plerique rhetores, et ipse etiam Cicero *Orat. ad Brutum lib. I. et* e poetis etiam Ausonius *in Gripho*.

Trinum dicendi genus est, SUBLIME, MODESTUM, *Et* TENUI *filo*.

Nec rei natura repugnat. Quidquid enim pulcrum videtur, aut *grande*, aut *mediocre*, aut *tenue* est. Demetr. Phal. Tamen *de eloquut.* 36. paullo aliter init rationem, quatuorque ponit dicendi genera, quorum primum vocat ἰσχνὸν sive *tenue*, alterum μεγαλοπρεπὲς sive *magnificum*, tertium γλαφυρὸν sive *ornatum*, et ultimum denique δεινὸν, sive *grave*. Sed et Emporius *de etophoeja* hanc et superiorem divisionem confundit, dum scribit:

Tres figurae Vasta, humilis, temperata, quos *characteres Graeci vocant* asiaticum, atticum, rhodium. Ex quo patet, ipsis olim rhetoribus parum inter se convenisse. Sed quum oratio magnifica etiam gravis atque ornata; ornata vero etiam magnifica esse possit: primam divisionem huic alteri merito praeferimus.

(2) Vid. Gell. *Noct. Attic. VII.* 14.

(3) Quam parum veteres rhetores hanc stili differentiam ipsi videantur intellexisse, ve ex iis adparet, quae Demetr. Phalereus de his characteribus, et Dionysius Longinus de stilo sublimi disserunt. Ille eam demum orationem putat magnificam, quae habeat numeros accurate dimensos, membra prolixiora, dictionem circumductam, verba asperiora, figuras sonoras, vocales concurrentes, sententias graves. Sed quis haec omnia stilum magnificum efficere dixerit? Paullo melior Dionysius Longinus: sed ita, ut nec ipse omnia exhaurire videatur. Verum quidem est, ex praeceptis rhetorum et exemplo optimorum poetarum Jovis imperantis, orationem brevem et concitatam esse debere, talemque brevitatem summis personis dignissimam esse, ceu elegantibus testimoniis atque exemplis ostendit V. C. Petr. Burmannus *ad Valer. Flacc. Argonaut. lib. IV. v.* 78. Sed aliud est genus dicendi breve, et concitatum, aliud sublime. Breve est illud Virgilii *Æneid. IV. v.* 237.

Naviget, haec summa est, hinc nostri nuncius esto.

Sed Nihil ego hic sublime aut magnificum video.

XLIV. *Stilus tenuis, eique oppositus siccus.*

TENUEM ergo, ut ab hoc ordiamur, illum vocamus stilum, qui Latinus quidem et concinnus, sed minime ornatus est (1). Nuda ergo haec oratio est, recta, et venusta, omni ornatu orationis tanquam veste detracto. Contra, si vel Latinitas parum pura, vel oratio parum concinna sit, nec sententiae quidem admodum graves subsint: nascitur inde genus dicendi SICCUM (2).

(1) Talis est stilus Phaedri, C. Julii Caesaris, nonnunquam etiam Ciceronis in epistolis ad diversos. Sic et Suetonius raro ultra stilum tenuem adsurgit. Ait hic Jul. 1. Julius Caesar divus annum agens sextum decimum patrem amisit, sequentibusque flamen dialis destinatus, dimissa Cossutia, quae familiae equestri, sed admodum dives, praetextato desponsata fuerat: Corneliam, Cinnae, quater consulis, filiam duxit uxorem, ex qua illi mox Julia nata est. Omnia hic Latina sunt et concinna: sed nullum vides ornamentum, nihil quod ingenium probat. Atque ita fere semper humi serpit Suetonius. At tenue tamen dicendi genus Caesari tribuendum esse negat vir celeberrimus, Jo. Guil. Bergenus *de naturali pulcritud. orat.* *p.* 63. Sed id fortassis de ejus orationibus olim verum fuerit. Quod enim ad commentarios de

bello civili et Gallico attinet, quos superstites esse voluit fortuna, de iis jam recte judicavit Brutus apud Cicer. in Brut. cap. 75. Atque etiam commentarios quosdam scripsit rerum suarum, valde quidem, inquam, probandos. Nudi enim sunt, recti, et venusti, omni ornatu orationis tanquam veste, detracto. *Quae sane non est nisi tenuis orationis descriptio.*

(2) Non opus est exemplis. Plura quotidie prela typographorum fatigant scripta quovis pumice sicciora. Modo enim Latinitas iis deest, modo concinnitas; modo sententiae tam absonae sunt, ut sine indignatione legi vix possint.

XLV. *Stilus medicoris, eique oppositus inaequalis.*

MEDIOCRE dicendi genus adpellamus; quod et concinnum, et praeterea ornatum est (1). In quo si quis sibi parum constans, puris impura, concinnis dissoluta, ornatioribus incomta misceat; nascitur inde stilus INCONSTANS vel INÆQUALIS; quo vix ullus poterit reperiri absurdior (2).

(1) Dabimus exemplum mediocris stili ex Petronii Satirico cap. 3. Adolescens, quoniam sermonem habes non publici saporis, et, quod rarissimum est, amas bonam mentem, non fraudabo te arte secreta. Minimum in his exercitationibus doctores peccant, qui necesse habent cum insanientibus furere. Nam

nisi dixerint, qui adolescentuli probent, ut ait Cicero, soli in scholis relinquentur: sicuti ficti adulatores, quum coenas divitum captant, nihil prius meditantur quam id, quod putant gratissimum auditoribus fore, haec enim aliter impetrabunt, quod petunt, nisi quasdam insidias auribus fecerint: sic eloquentiae magister, nisi, tamquam *piscator*, *eam* imposuerit hamis *escam*, quam scierit adpetituros esse pisciculos, sine spe praedae moratur in scopulo. Et cap. 4. Quid ergo est? parentes obiurgatione digni sunt, cui nolunt liberos suos *severa lege* proficere. Primum enim, sicut omnia, spes quoque suas *ambitioni* donant: deinde, quum ad vota properant, *cruda* adhuc *studia* in forum *propellunt*, et eloquentiam, qua nihil esse majus confitentur, *pueris* induunt adhuc nascentibus. Haec Petronius. Vides, omnia non solum Latina et concinna, verum etiam ornatissima esse. Si enim tot elegantes translationes, tot praeclara epitheta, tot insignes imagines ac similitudines, aliaque, quae litteris majusculis expressimus, consideraveris, non negabis, totam orationem tersam esse atque ornatissimam.

(2) Solet hoc illis contingere, qui hanc vel illam dictionem elegantiorem, aut integras etiam sententias ornatiores bonis auctoribus sublegunt, atque huic purpurae deinde suas adtexunt lacinias. Sic enim fit, quod ait Horatius, *amphoram is instituit, rota currit, et urceus exit.* Exempla passim prostant.

XLVI. *Stilus magnificus.*

MAGNIFICAM denique orationem non solum Latinam, concinnam, et ornatam, verum etiam sublimem esse decet. Sublimis vero fit oratio, si et verba selectiora (1), et sententiae graves atque acutae (2), et figurae denique affectibus ciendis idoneae (3) frequentius adhibeantur.

(1) Sublime ergo tum in *verbis* quaero, tum in *sententiis*, tum in *figuris*. Fatendum equidem est, altitudinem illam, quam Longius ὕψος adpellitat, magis in ipsis sententiis grandibus, quam verbis, etiam esse; Berger. *de nat. pulcr. orat. p.* 347. Sed ideo non extimandum est, verbis nihil magnificentiae inesse. Observat sane hoc dicendi magister optimus, Quintilian. Inst. orat. lib. IX. cap. 4. Nam quis dubitat, alia lenius, alia concitatius, alia sublimius, alia pugnacius, alia gravius esse dicenda? Gravibus, sublimibus, ornatis, longas magis syllabas convenire? ita, ut lenia spacium, *sublimia*, et ornata *Claritatem* quoque vocum poscant potius, quam hs contraria: *Ad sublimitatem aliquid conferunt* I. verba prolixiora *maxime* decomposita, *dummodo non sint poetica et dithyrambica. Sic stilo sublimi optiora sunt* allevamentum, *quam solatium*, effeminatus, quam muliebris, contumacissimus, *quam* contumax. II. Verba ἐμφατικώτερα. Sic pro desparatio incessit animos, *sublimius dixit Buchnerus*: de-

speratio *Lymphavit* animos, et veluti furiis quibusdam *instinxit III.* Verba a rebus grandibus translata, *Buchner*. Orat. paneg. III. p. 63. neque ignoras, *providentissime Principum*, quae inimici fati, *truculentia*, quae impotentis *turbinis* vis incubuerit adhuc, quantumque malorum invexerit nobis contumacissimus belli *furor*. Ergo quum jam redire vobiscum in gratiam iratum videatur numen, quum evanescere incipiant nubes, quae paullo ante tot tristia circum fulmina ejaculabantur, tranquilliorque *fulgere serenitas*, *cet. sublimia haec omnia ac magnifica, quia translata a rebus grandibus. Porro pertinent III.* Epitheta εμφατικα και αυξητικα qualiain superiore Bucner. loco sunt inimici fati truculentia, impotentis turbinis vis, contumacissimus belli furor, tranquillior serenitas, vagata late ruina, cet.

(2) Non verba solum sublimem efficiunt orationem, sed maxime etiam sententiae. Eas esse oportet I. acutas. *Recte Demetr. Phaler.* n. LXXVII. *observat, extra consuetudinem esse debere orationem magnificam.* Η' γαρ κυρια, και συνηθης σαφης μεν αει, τη δε και ευκαταφρονητος, Propria enim, et ex consuetudine loquutio plana quidem semper erit, sed haec de caussa etiam abiecta. *Jam vero maxime extra consuetudinem sunt sententiae acutae huic magnifico characteri convenientissimae. Regnat in eo genere Plinius in* Panegyrico. *Nos jam pauca exempli loco adducemus ex* capite 19. Est haec natura sideribus, ut parva et exilia validorum exortus obscuret; similiter im-

peratoris adventu legatorum dignitas inumbratur. Tu autem major omnibus quidem eras, sed sine illius diminutione major: eamdem auctoritatem praesente te quisque, quam absente, retinebat: quin etiam plerisque ex eo reverentia accesserat, quod tu quoque illos reverebare. Itaque perinde summis atque infimis carus sic imperatorem commilitonemque miscueras, ut studium omnium laboremque, et tamquam exactor intenderes, et tamquam particeps sociusque relevares Felices illos, quorum fides, sed ab ipso te, nec auribus tuis, sed oculis probantur! Consequuti sunt, ut absens quoque de absentibus nemini magis, quam tibi, crederes. *Nulla hic periodus, quam non acumen commendet. Eodem pertinent* II. sententiae graves de *rebus divinis, civilibus, naturalibus, quae ipsae per se grande quid et magnificum prae se ferunt. Quam gravis v. c. est illa sententia Plinii* Paneg. cap. 45. §. 5. Flexibiles quamcumque in partem ducimur a principe, atque, ut ita dicam, sequaces sumus. Huic enim cari, huic probati esse cupimus; quod frustra speraverint dissimiles: eoque obsequii continuatione pervenimus, ut prope omnes homines unius moribus vivamus. Et interjectis quibusdam; nam vita principis censura est, eaque perpetua; ad hanc dirigimus, ad hanc convertimur; nec tam imperio nobis opus est, quam exemplo. *Ejusmodi loci communes dici non potest, quantam sublimitatem concilient orationi. Eeodem pertinent III.* similitudines a rebus grandibus petitae, exempla heroica,

testimonia atque apophthegmata virorum maximorum. Sic quando Buchnerus orat. panegyr. IV. pag. 97. tractat locum communem de salute principis, qua communis omnium salus continetur: primo adfert exemplum Augusti, cui Puteolos praetervehenti nautae acclamarint: per illum se vivere, per illum navigare, libertate atque fortunis per illum frui. Deinde similitudinem addit, petitam a divina providentia, quae omnia foveat ac tueatur per universum orbem. Utraque amplificatio grandis ac sublimis est.

(3) Grandem orationem reddunt schemata, cum omnia, tum ea cumprimis, quae vel splendorem conciliant orationi, vel ad adfectus excitandos sunt comparata. Talia sunt interrogatio, Συμπλοκη, exclamatio, apostrophe, prosopopaeia, sermocinatio, cet. quamvis in his quoque tenendus sit modus: ne in parenthyrsum evadat sublimitas.

XLVII. Eique oppositus frigidus.

Sublimi characteri opponitur **FRIGIDUS.** Frigus vero oboritur, quoties quis vel de rebus exilibus grandi ac phalerato orationis genere dixerit (1) vel ineptis hyperbolis (2), acuminibusque parum argutis (3), vel epithetis denique absurdis (4) utitur.

(1) Commune id vitium fuit auctoribus sequioris aevi. Stilum sublimem adfectarunt Cassiodorus, Sidonius Apollinaris, Symmachus, etiamsi de rebus exilibus dissererent,

E patribus maxime frigidus videtur Tertullianus, in primis in libello *de Pallio*. Tam tenuem enim caussam acturus, tantis incedit cothurnis, ut in Philippum invectus Demosthenes non gravius sublimiusque loqui potuisset. Conf. Sam. Wehrenfels *diatribe de Meteoris Orationis et de Logomachiis Eruditorum*.

(2) Demetr. Phal. n. CXV. pag. 72. Ε'κγαρ τȣ ὑπερβεβλημενη τ' διανοιας και αδυνατȣ η ψυχροτης. Ex eo enim, quod superat modum in sententia, quodque item effici non potest, exoritur frigus. Ipse Demetrius exemplum adducit locum auctoris nescio cujus, qui lapidem descripturus, a Cyclople in navem Ulyssis projectum: φερομενȣ inquit, τȣ λιθȣ αιγες ενομοντο εις αυτω, *quum lapis ferretur, coprae in ipso pascebant*. Nihil est hac hyperbole frigidius. Talia etiam haud rara apud Florum. Jam supra frigidam ejusmodi υπερβλην de navibus M. Antonii adducere me memini. Jam aliam addo ex lib. II. c. 17. Decimus Brutus aliquando latius Celticos Lusitanosque, et omnes Gallaeci populos, formdatumque militibus flumen, oblivionis peragratoque victor oceani litore non prius signa convertit, quam cadentem in maria solem, obrutumque aquis ignem, non sine quodam sacrilegii metu et horrore deprehendit. Quis haec legens non mera sibi prodigia narrari putet? Et tamen nihil in Hispania vidit Romanus miles, tantis ampullis dignum. Cur enim formidassent Limaeum fluvium? cur sine horrore non aspexissent solem occidentem? Nihil ergo hac Flori hyperbole frigidius, Eleganter

Quintil. Instit. orat. lib. VIII. cap. 6. Hujus quoque rei (*hyperboles*), servetur mensura quaedam: Quamvis enim est omnis hyperbole ultra fidem: non tamen esse debet ultra modum: nec alia via magis in κακοζηλίαν itur. Piget referre plurima hinc orta vitia, quum praesertim minime sint ignota et obscura. Monere satis est, mentiri hyperbolen, nec ita, ut mendacio fallere velit. Quo magis intuendum est, quousque deceat extollere, quod nobis non creditur. Pervenit haec res frequentissime ad risum: qui si aptus est, urbanitatis: sin aliter, *Stultitiae* nomem adsequitur.

(3) Talia sunt frigida illa acumina, quae Thrasoni suo tribuit Terent. Eunuch. III. sc. v. 22. Illi invidere misere: verum unus tamen impense, elephantis quem Indicis praefecerant. I., ubi molestus magis est: quaeso, inquam, Strato, eone es ferox, quia habes imperium in belluas? *Gnatho*, pulcre me hercle dictum et sapienter, papae! jugularas hominem. Quid ille? *Thraso*, Mutus ilico. GN. quidni esset? TH. quid illud, Gnatho? quo pacto Rhodium tetigerim in convivio, numquid tibi dixi? erat hic, quem dico, Rhodius adolescentulus. Forte habui scortum; coepit ad id adludere, et me irridere. Quid agis, inquam, homo impudens? Lepus tute es, et palpamentum quaeris. GN. Ha, ha, he! TH, quid est? GN. facete, lepide, laute; nihil supra. Tuumne, obsecro te, hoc dictum erat? Vetus credidi. TH. audieras? GN. saepe; et fertur in primis. TH.

meum est. Quid quaeso frigidius est hisce Thrasonis acuminibus? Haec si frequententur, oratio profecto ipsa hieme Gallica fiet frigidior.

(4) Epitheta quoque ut ornant, ita et frigidissimam reddunt orationem. Illud fit, si loco et cum delectu; hoc, si confertim et promiscue adhibeantur. Loco et cum delectu adhibentur, I. Si aliquid efficiunt, ut ait Quintil. *Instit. orat. VIII.* 6. id est, si sine illis, quod dicitur, minus esset. Cicer, *Catil. I.* 1. *Quem ad finem sese effrenata jactabit audacia?* Deme epitheton, inermis ac veluti imbellis erit oratio. II. Si adponuntur discretionis caussa v. c. fortuna secunda, adversa. III. Si rei cuidam sint propria. e. g. alma Ceres, pius Æneas, augustissimus imperator. *Alia sunt epitheta, quae propria vocat Quintil.* lib. VIII. Inst. orat. c. 2. veluti dulce mustum, et cum dentibus albis, *de quibus* recte v. c. Burmannus ad Quintilian. p. 673. Talia epitheta, adfinia ipsi rei et propria saepe apud poetas occurrunt, ut demens furor, taciturna silentia, pavidus metus, moestus dolor: antiquiores magis adhuc in his lascivierunt, ut Lucretius dixit sonitum sonantem, et Aristophanes βίον βιωτόν. Sed in his omnibus acri opus est judicio, nec extro carmen facile usurpandum, ne inepti videamur. At nos propria vocamus epitheta, quae rei, tamquam cognomina quaedam tribui solent, et de quibus idem Quintil. ibid. Interim autem, quae

sunt in quoquo genere praecipua, proprii locum accipiunt, ut Fabius inter plures imperatorias virtutes cunctator est adpellatus. IV. Si ornatus et descriptionis *caussa adhibeantur.* Sic. Cicer. de senect. cap. 15. herbescentem segetum viriditatem dixit. mirus in his epithetis artifex ast Petronius. V. Si rem, de qua loquimur; diminuant, e. g. Petron. Satir. cap. 2. Nondum umbraticus *doctor ingenia deleverat*, *et cap.* 7. *Delectata illa urbanitate tam stulta.* Terent. prolog. in Audr. v. 20. Quorum amulari exoptat negligentiam potius, quam istorum obscuram diligentiam. Sic adhibita epitheta in laude ponuntur. At frigidam ea reddent orationem, I. si sint poetica, dithyrambica, sesquipedalia. Talia sunt illa Pacuvii, Lucilii, Laberii luctificabile cor, monstrificabile facinus, repandi rostrum incurui cervicum pecus, avis pietaticultrix, gracilipes, cotalistria. II. Si sint otiosa, vel ut Aristoteles vocat ἀκαιρα v. c. album lac, sudor humidus. Conf. Demetr. Phal. de eloquut. n. LXIV. III. Si sint crebra ac densa. *Ineptii in his Apolerius; qui vix substantivum sine epitheto audet ponere. Quam frigida illa de asin. aur.* III. Commodum punicantibus phaleris aurora roseum quatiens lacertum, coelum inequitabat. Conf. de epithetorum usu Buchner. *de commut. ratione dicendi. I.* 13. *p.* 214. *seq.*

XLVIII. *Horum usus.*

De usu horum characterum sola notanda est regula DEMETRII PHALEREI eloquut. num. CCX. *το δε πρεπων εν παντι πραγματι φυλακτεον. ευθεσται, προσφορας ερμηνευτεον τα μεν μικρα μικρως, τα δε μεγαλα μεγαλως.* Decorum in omni re servandum est, hoc est, apte et accommodate, ipsis singulae res sunt verbis exponendae, exiles exiliter, et amplae ample (1).

(1) Tenuis ergo stilus locum habet in colloquiis, epistolis ad familiares, in scriptis didacticis, in historiis minus pragmaticis: mediocris in epistolis elaboratioribus, decalamationibus, scholasticis, dialogis elaborantibus, satiris, et historiis paullo majoris momenti: sublimis denique in panegyricis, historiis pragmaticis, et si quando principi adfigitur oratio. Praecipue opera danda, ut ne diversos dicendi characteres temere atque imprudenter misceamus. Ex instituto hoc praeceptum illustrat Quint. *Inst. orat. lib. XI. c. 1.*

XLIX. *Tertia divisio stili.*

Omnes hae stili differentiae ad formam potius illius, quam ad materiam, pertinent. Si vero hanc consideres: sex habebis dicendi formas vel ideas, PERSPICUAM, GRANDEM, PULCRAM, MORATAM, CONCITATAM, et eam, quam DICENDI VIM adpellitari solet (1).

(1) Non hi sunt dicendi characteres, sed certae priorum characterum adfectationes vel virtutes, quae quam maxime ornant orationem. Singularis de illis extat tractatus Hermogenis περὶ ἰδεῶν, sive de ideis, editus Graece et Latine a Gasp. Laurentio, *Genevae* cIↄIↄcxviiii. 8. quem nemo praeclarius illustravit, Jo: Sturmio libris quatuor de universa ratione eloquutionis rhetoricae, editis Argent. cIↄIↄlxxvi. 8.

L. *Stilus perspicuus et obscurus.*

Prima dicendi idea est ΣΑΦΗΝΕΙΑ vel PERSPICUITAS, de qua multa subtiliter disputat HERMOGENES (1). Nos breviter dicimus, perspicuam fieri orationem vel verbis (2), vel eorumdem ordine et compositione (3), vel ipsa argumentorum dispositione (4). In quibus si peccatur, nascitur inde genus dicendi OBSCURUM, tanto diligentius fugiendum, quanto magis illud orationis fini repugnat (5).

(1) In singulis ideis Hermogenes distincte considerat sententiam, methodum, dictionem, figuram, membra, compositionem, clausulam et numerum. *sed ita, ut ipse, quid sibi velit, non satis intellexisse videatur. Non praeter rem eum veteres adpellarunt* ξυστῆρα, scalpiorem, quod docuerit dictionem scalpello quasi deradere, Synes. Dion. pag. 47. Sed non solus Hermogenes tam multa praecepta accumulat. Jam pridem

enim observavit Auct. ad Herenn. L. I. rhetores Graecos, ne parum multa scisse viderentur, ea conquisivisse, quae nihil attinebant, ut ars difficilior cognitu videretur. Quae quum ita sint, dabimus operam, ut, missis subtilitatibus in quonam consistat unumquodque dicendi genus, dilucidius ostendamus.

(2) Orationem ergo perspicuam reddunt I. verba propria aut certe non longe translata. Unde Epicuri oratio facilis intellectu fuit, quia maxime is studuit proprietati verborum. Laert. X. 13. Gassend. de vita et morib. Epicuri VIII. 7. Sic perspicua etiam sunt illa Terent. Andr. I. 2. 25. Si sensero, hodie quidquam in his te nuptiis fallaciae conari, quo fiant minus; aut velle in ea re ostendere, quam sis callidus: verberibus caesum, te in pistrinum, Dave, dedam usque ad necem, ea lege atque omine, ut, si inde te exemerim, ego pro te molam. Omnia enim verbis propriis eloquutus est senex. Perspicua etiam est oratio II. verbis notis vulgoque receptis composita. Ergo obscura erunt verba obsoleta, peregrina, noviter inventa. Sic Plauti dictio nonnumquam obscurior, quia utitur verbis obsoletis, aut noviter inventis, e. g. assiduus pro divite. Amphitr. I. 1. v. 14. os occillare, *pro verberare* ibid. v. 28. *obsoleta sunt Nova contra*: pugnos edere pro pugnis accipi, Vulcanum in cornu conclusum tenere, pro laternam gerere. Utraque ideo paullo sunt obscuriora. Nec multo clariores sunt *loquutiones*, quibus ad *fabulas obscurio-*

res aut historias secretiores adluditur. Ait Persius *Sat. I. v.* 2. *seqq.*

Quis leget haec? min tu istud ais? nemo hercule, nemo?
Vel duo, vel nemo. Turpe et miserabile, quare?
Ne mihi Polydamas et Triades Labeonem Praetulerint?

Obscura haec. Quis enim Polydamas? qui Troiades? quis Labeo? Cornutus, vetus Scholiastes per Polydamanta intelligit Neronem, quod saepius nupserit, per Troiades Romanos, per Labeonem malum Homeri interpretem. Sed nisi Cornutum haberemus OEdipum, hoc quidem aenigma ignoraremus.

(3) Perspicua porro est oratio III. in qua ordo verborum non nimis est perturbatus. Hinc paullo obscuriores sunt odae Horatii, quia Lyricorum more, verba confusius collocat, e. g.

Phœbus, volentem prœlia, me loqui,
Victas et urbes, increpuit, lyra.

Si dixisset: Phoebus me praelia victasque urbes lyra volentem loqui, graviter increpuit, *nihil obscuritatis habuisset oratio. Porro perspicuitatem gignit* III. membrorum brevitas. Unde denuo sequitur, ut tanto obscuriores sint periodi, quanto prolixioribus membris constant. Hinc perspicua est illa periodus Plinii lib. V. epist. 16. Ut enim crudum vulnus medentium manus reformidat, deinde patitur, atque ultro requirit: sic recens animi dolor consolationes reiicit ac refugit, mox

desiderat, et clementer admotis adquiescit. Si prolixiora essent membra, facile caligo offunderetur orationi. In primis id contingit, si parentheses, vel crebriores, vel paullo prolixiores interserantur. Observat hoc et Fabius lib. VIII. Inst. orat. c. 2: Etiam interiectione (qua et oratores et historici frequenter utuntur, ut medio sermone aliquem inserant sensum), impediri solet intellectus, nisi, quod interponitur, breve est. Nam, Virgilius illo loco, quo pullum equinum describit, quum dixisset:

Nec vanos horret strepitus,

compluribus insertis, alia figura quinto demum versu redit,

Tum si qua sonum procul arma dedere,
Stare loco nescit.

Sic obscurior est Plauti narratio in prologo Captiv. *ob prolixiores parentheses.*

Seni huic fuerunt filii nati duo.
Alterum quadrimum puerum servus surripuit,
Eumque huic profugiens vendidit in Aulide
Patri hujusce. (Jam hoc timetis)? optimum est.
Negat hercle ille ultimus: accedito;
Si non ubi sedeas, locus est, est ubi ambules.
Quando histrionem cogis mendicarier:
Ego me tua caussa (ne erres) non rapturus sum.
Vos, qui potestis ope vestra censerier,
Accipite reliquum, alieno uti nihil moror.
Fugitivus ille, ut dixeram ante, huius patri
Domo quem profugiens dominum abstule-

rat, vendidit.

Quamvis vero breviora membra dilucidam reddant orationem: saepe tamen etiam V. ex membris justae magnitudinis perspicuitas eidem accedit. Saepe enim fit, quod ait Horatius de art. poetic. v. 25.

Dum brevis esse laboro,
Obscurus fio.

Sic obscurissima sunt illa Persii *Sat. I. v.* 8. *seq.* Nam Romae est quis non? ah, si
fas dicere, sed fas
Tunc, quum ad canitiem, et nostrum illud
vivere triste
Adspexi, et nucibus facimus quaecumque relictis,
Cum sapimus patruos: tunc, tunc. Ignoscite,
nolo:
Quid faciam? sed sum petulanti splene cachinno,

Membra enim justo breviora sunt, et meras pene hic reperimus ἀποσιωπήσεις. Sensus est: Nam Romae est quis non, scilicet rudis et imperitus? Ah si fas dicere? sed fas omnino est dicere, etiam tunc, tunc quum ad canitiem senum scilicet, poetarum, et nostrum illud vivere triste vel vitam tristem, adspexi, et quaecumque facimus nucibus puerilibus relictis quum sapimus, patruos, id est, veram severitatem prae nobis ferimus. Nam et tunc, tunc sumus rudes et imperiti. Ignoscite, haec dicenti. Respondent: nolo. Quid faciam ergo? Nunc ideo omittam satiram scribere? sed sum petulanti splene cachinno. Id est natura ad satiram factus. En, quantam caliginem membra nimis abrupta orationi offundunt.

(4) Si argumenta omnia sine justo ordine miscentur, non potest sane non oratio esse obscura. Ergo VI. accuratior dispositio multum ad perspicuitatem facit. Sed cave tamen, ne, oratorum sacrorum exemplo, membra quaevis in novas divisiones, et has iterum in subdivisiones, quas vocant, deducas. Non enim dividere hoc est, sed in pulverem secare, adeoque ad perspicuitatem hoc nihil facit. Breviter omnia haec de perspicuitate praecepta conjungit Quint. lib. VIII. c. 2. Nobis prima sit virtus perspicuitas, propria verba, rectus ordo, non in longum dilata conclusio; nihil neque desit, neque superfluat. Ita forma et doctis probabilis, et planus imperitis eris. Haec est eloquendi observatio.

(5) Et tamen nonnulli studio obscurum ejusmodi dicendi genus adfectarunt, et in his maxime Tertullianus, et e poetis Persius. Quintil. lib. VII. Inst. orat. c. 2. praeceptorem qui discipulos suos omni studio ad obscure scribendum cohortatus est, memorat, *qui non rare exclamavit*: tanto melius, ipse non intelligo. Add. Marital. *lib. X. Epigr.* 21.

LI. *Stilus gravis, asper, vehemens, splendidus, circumductus.*

Secunda dicendi idea est τὸ ΜΕΓΕΘΟΣ MAGNITUDO, ad quam orationem GRAVEM (1), Asperam (2), VEHEMENTEM, (3) SPLENDIDAM (4), ac CIRCUMDUCTAM

(5) referre solent. De singulis dicendi formis nonnulla observabimus.

(1) *Grave* dicendi genus (σεμνότητα vocant rhetores) illud est, quod de rebus divinis, moralibus aut civilibus harumque caussis accurate et prudenter disserit. Incomparabilis in hac dicendi forma est Cornelius Tacitus, qui, quoties de eventu aliquo agit, caussas et consilia tam acute prodit, ut non tam historicum, quam rerum civilium magistrum legere tibi videaris. Exemplo esse poterunt paucae periodi ex Annal. I. 2. ubi dicturus, Augustum cuncta discordiis civilibus fessa nomine Principis sub imperium accepisse, caussas hujus conversionis reip. ita accurate explicat: postquam Bruto et Cassio caesis, nulla jam publica arma, Pompejus apud Siciliam oppressus, tantoque Lepido, interfecto Antonio, ne Julianis quidem partibus, nisi Caesar, dux reliquus: posito triumviri nomine, consulem se ferens, et ad tuendam plebem tribunicio jure contentus, ubi militem donis, populum annona, cunctos dulcedine otii pellexit, insurgere paullatim, munia senatus, magistratuum, legum, in se trahere, nullo adversante, quum ferocissimi per acies aut proscriptione cecidissent, ceteri nobilium, quanto quis servitio promtior, opibus et honoribus extollerentur: ac novis ex rebus aucti, tuta et praesentia, quam vetera et periculosa mallent. Neque provinciae illum rerum statum abnuebant, suspecto senatus populique imperio ob certamina poten-

tium, et avaritiam magistratuum; invalido legum auxilio, quae vi, ambitu, postremo pecunia turbabantur. Quid, quaeso, paucis hisce periodis possit excogitari gravius? Tam accurate profecto omnes istius eventus caussae ex istorum temporum statu reique publicae conditione, explicantur, ut justae dissertationi sufficerent materiam.

(2) *Asperum* dicendi genus Graecis vocatur ταρχυτης, idque adhibetur in reprehendendis magnorum virorum vitiis. Sic Cicer. *Verrin.* 7. satis asper est in reprehendenda nobilitate: Hominum nobilium non fere quisquam favet nostrae industriae: nullis nostris beneficiis benevolentiam illorum allicere possimus: quasi natura et genere disiuncti sunt, ita dissident a nobis animo et voluntate. Quare quid habent eorum inimicitiae periculi, quorum animos jam antea habuerit offensos, quam ullas inimicitias susceperis.

(3) Si quis paullo acerbius in minoris dignationis personas invehitur, genus hoc dicendi vocatur Σ ουδροτης, vehementiae. Verba in hac orationis forma sunt asperiora, nonnunquam etiam novata, figurae vehementiores, membra fere breviora. Talis idea in *Ciceronis* orationibus adversus Catilinam, Pisonem, Vatinium et in Philippicis ubique elucet.

(4) Graecis vocatur Λαμπροτης, quando quis res a se ipso vel aliis gestas gloriosa et magnifica oratione collaudat. Qua in re tamen cavendum, ne suffenus videaris. Nihil enim molestius est ostentatione et jactantia. Maxime in defensionibus virorum magnorum locum

habet haec idea. Sic P. Scipio Africanus ab obtrectatoribus vocatus in judicium brevi, ac splendida oratione caussam dixit: hoc die, Quirites, Annibalem Poenum in Africa felici praelio vici, Carthaginem magna spirantem leges nostras accipere coegi. Itaque quum hodie litibus et jurgiis supersedere aequum sit, ego exemplo hinc supplicatum ibo in Capitolium, Diisque gratias agam, quod mihi et hoc ipso die et saepe alias rei publicae bene gerendae mentem facultatemque dederunt. Vestrum quoque, quibus commodum est, ite mecum, Quirites, et orate Deos, ut mei similes cives habeatis. Liv. XXXVIII. extr. Atque splendida oratione sua facta nonnunquam extollit *Cicero*, maxime in oratione *pro P. Sulla cap.* 9. *et* 11. ubi tam magnifice solertiam suam in opprimenda conjuratione Catilinaria collaudat, nihil ut possit hoc quidem loco reperiri splendidius.

(5) Genus hoc dicendi *Exageratum* et CIRCUMDUCTUM, seu, *ut Hermogenes* vocat, περιβεβλημένον καὶ περινενοημένον, in eo consistit, quod propositiones e variis fontibus amplificantur. Fontes ejusmodi, vel, ut rhetoribus vocantur, loci amplificationum sunt I. *Genus*, quod ad illustrandam speciem a Isumi solet. E. g. Muret. orat. I. Cum omnes mihi singulari ac praecipua quadam laude digni videntur, qui in adsequenda honestarum artium scientia operam et industriam suam collocant: tum ii praecipue, qui veluti majore quodam numinis adflatu perculsi, ceteris om-

nibus posthabitis, ad divinarum rerum intelligentiam omnes cogitationes suas atque omnia studia contulerunt. II. Species, quibus genus illustratur. e. gr. Cicer. lib. VIII. epist. ad diver. 20. Nam omnem nostram de republica curam, cogitationem de dicenda in senatu sententia, commentationem caussarum abiecimus, et in Epicuri nos adversarii nostri, castra conjecimus. Dicere voluit, se publicis negotiis valedixisse. Haec in species distribuit, seque nec magistratus amplius petere, nec senatui interesse, nec in foro caussas agere, ait. III. *Definitio*, qua amplificatur definitum. Sic C. Aquilium a juris prudentia laudaturus, Cicero pro a Caec. cap. 28. hanc ei juris consulti definitionem accommodat: Quapropter hoc dicam, nunquam ejus auctoritatem nimium valere, cujus prudentiam populus Romanus in cavendo, non in decipiendo perspexerit qui juris civilis rationem nunquam ab aequitate sejunxerit; qui tot annos ingenium, laborem, fidem suam populo Romano promtam expositamque praebuerit: qui ita justus et bonus vir est, cet. Eodem pertinent IV. Effectus, V. Adjuncta, VI. Caussae, VIII. Opposita, VIII. Comparatio, IX. Testimonium, de quibus aliisque amplificandi fontibus accurate egit Val. Thilo Rudim. Rhet. Part. II. c. 3. Quod si itaque frequentius quis utatur ejusmodi amplificationibus, nascitur inde genus dicendi CircumDUCTUM vel EXAGERATUM: cui adsuetus, nisi sibi caveat,

facile in Asiaticam illam loquacitatem incidet.

LII. *Stilus elegans, sophisticus, floridus.*

Tertia dicendi forma est τὸ ΚΑΛΛΟΣ vel PULCHRITUDO, quam in ὡραϊσμὸν vel καλλωπισμὸν (1) ἀξίωμα vel dignitatem (2), et τὸ γλαφυρὸν seu floridum dicendi genus (3) dispescere solent. Primum pulchritudinis genus in vitio ponitur (4): secundum in genere deliberativo, tertium in demonstrativo, laudem meretur.

Vid. I. G. Bergeri de naturali pulchritudine orationis ad excelsam Longini disciplinam illustri continentique C. Julii Caesaris exemplo exacta liber commentarius, Lipsiae cIↃIↃccxx. 4.

(1) καλλωπισμὸς vocatur, nimia illa ac *sophistica* orationis elegantia, quae tota ad pompam ac ostentationem comparata est, qualis fuit oratio veterum sophistarum, Orgiae, Leontini; aliorumque, qui veluti calamistris intorquebant orationem, ut erudite docuit Ge. Nic. Kriegr. in dissertat. de eloquut. sophist. Inter Latinos infeliciter ejusmodi καλλωπισμὸν adfectavit Apulejus: inter recentiores Jo: Barclajus in *Argenide* aeque ac *Euphormione* cujus stilus adeo vix commendandus est tironibus. Nascitur hic καλλωπισμὸς: I. Ex epithetis amoenioribus, verb. grat. ego vero tibi locum ostendam, ubi nec smaragdinum praetorum virorem, nec gemmeam florum varieta-

tem, nec lenes aquarum susurros, nec suavissimos avicularum concentus desiderabis. II. Ex translationibus amoenis et venustis; veluti a floribus et fructibus desumtis. III. Ex descriptionibus amoenis, quales ubique adfectat Barclajus. IV. Ex figuris sonantioribus, veluti ομοιοπτετω, ομοιοτελευτω, aliisque similibus. Laudem talia forsan invenerint in pueris; non aeque in viris, quos virilis et gravis decet eloquentia.

(2) Α'ξιωμα vel *dignitas* ea est pulchritudinis species, quae in partium omnium decentia posita est. Hinc si omnes partes orationis, veluti exordium, confirmatio, confutatio, decore inventae atque elaboratae sint, si periodis sua constet concinnitas, dictioni sua puritas, ipsi orationi suus nitor: pulchram merito dixeris ejusmodi orationem. Et tales sunt Ciceronis *orationes pro lege Manilia*, *pro Q. Ligario*, *pro Milone*, pulchrae illae quidem, sed a sophistico tamen illo ac calamistrato dicendi genere remotissimae.

(3) To γλαφυρον vel *floridum* orationis genus medium inter sophisticam dicendi formam et dignitatem tenet locum, orationem variis veluti floribus ac luminibus distinguit, sed ut paullo magis ostentare videatur elegantiam, quam το αξιωμα. Et hinc aliqui jam olim floridum illud dicendi genus commendabant incipientibus, ut ad alenda primarum aetatum ingenia magis accommodatum. *Quintil.* lib. II. Inst. orat. cap. 5. *Turnebus*: Floridum adpellat genus, sententiis argutum, verbis elegans, et metaphoris crebrum. In hac au-

tem videtur esse sententia Cicero, qui quidem epidicticum genus, quod floridum est et sophisticum, eloquentiam nutrire scribit. Tales sunt Ciceronis *oratio pro Archia Poeta et pro M. Marcello*, Plinii *panegyricus*, et e Graecis Luciani dialogi. Saepe quoque ad floridam hanc dicendi formam propius accedunt *Petronius*, Lactantius; et e recentioribus Erasmus, Muretus, Majoragius. Facillime differentiam hanc intelliges, si dixeris, dignitatem similem esse pulchritudini virorum: floridum stilum venustati matronarum; τὸν καλλωπισμὸν denique fuco meretricio.

(4) Jam pridem Petronius c. 1. et 2. risit sophisticum illud ac calamistratum dicendi genus, id est, mellitos verborum globulos, et omnia dicta, factaque quasi papavere et sesamo sparsa. Qui inter haec, inquit, *nutriuntur, non magis sapere possunt, quam bene olere, qui in culina habitant.*

LIII. *Stilus moratus.*

Quarta idea τὸ ΗΘΟΣ sive MORATA ORATIO vocatur. Eam tunc potissimum conspicimus, quum ita loquimur aut scribimus, ut ubique probitatis, veracitatis, benevolentiae, prudentiae, modestiae, omnisque virtutis significationem demus (1).

(1) Moratam ergo orationem reddunt, I. Extenuationes. Cicer. pro Archia cap. 1. quidquid in me est ingenii, quod sentio, quam sit exiguum, cet. II. Officiorum obla-

tiones, quae in Ciceronis *epistolis* sunt frequentissimae. III. *Insectationes vitiorum* IV. *Virtutum commendationes*, et quae sunt hujus generis alia.

LIV. *Stilus concitatus et parenthyrsus.*

Quinta idea est 'ΗΓΟΡΓΟΤΗΣ, id est, velox et CONCITATUM dicendi genus, quod omnia brevibus membris vel incisis, maxime vero interrogationibus, responsionibus, objectionibus, solutionibus proponit (1). Et cavendum quidem est genus orationis ignavum, iners, remissum et quasi supinum (2) sed cavendum etiam, ne in PARENTHYRSUM abeat nimia, et ex immodico adfectu profecta celeritas (3).

(1) Utimur concitato ejusmodi stilo.

I. In *narratione rerum*, quae celeriter se invicem sunt consequutae. Terent. *Andr.* I. 1. v. 56. *seqq.*

— observabam mane illorum servulos
Venientes aut abeuntes; rogitabam: heus puer;
Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriae
Illi id erat nomen. Teneo. Phaedrum aut Cliniam
Dicebant, aut Niceratum: nam hi tres tum simul
Amabant. Eho, quid Pamphilus? Quid? simbolam

Dedit, coenavit. Gaudebam. Item alia die
Quaerebam, comperiebam, nihil ad Pamphilum
Quidquam adtinere.

II. In deliberatione nobiscum ipsis instituta. Terent. *Eunuch. I. 1. v. 1. seqq.*

Quid igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,
Quum arcessor ultro? an potius ita me comparem,
Non perpeti meretricum contumelias?
Exclusit, revocat, redeam? non, si me obsecret.

III. In *altercationibus oratoriis*, maxime ubi cum adversario coram nos colloqui fingimus. Cicer. pro Sex. Rosc. cap. 19. Illum quidem voluisse exheredare, certe tu planum facere debes. Quid ergo adferre, quare id factum putem? Vere nihil potes dicere. Finge aliquid saltem commodo, ut ne plane, videaris id facere, quod aperte facis, hujus miseri fortunis et horum virorum talium dignitati illudere. Exheredare filium voluit? Quam ob caussam? Nescio. Exheredavitne? Non. Quis prohibuit? Cogitabat. Cogitabat? Cui dicit? Nemini. Quid est aliud, judicio et legibus ac majestate vestra abuti ad quaestum atque ad libidinem, nisi hoc modo accusare?

(2) Graeci ignavum vel lentum ejusmodi dicendi genus vocant ὕπτιον vel ἀνειμένον, idque in vitio ponitur.

(3) ΠΑΡΕΝΘΥΡΣΟΣ nomen accepit a

thyrso, bacchantium gestamine. Quum enim hi furere solerent: παρενθυρσον vocarunt furiosum illud dicendi genus, quod in inepta adfectuum concitatione versatur, quum scilitce tragoediae aguntur de nugis, ac in rebus parvis illae dicendi faces adhibentur, quibus auditor incendi solet atque inflammari. Conf. v. c. Shuvartzii Miscell. politior. human. p. 99. Quod vitium graviter reprehendunt Dionys. Longin. περι υψους, sect. IV. 15. et Cic. de Orat. II. 51. Lepidum exemplum est apud Martialem, epigr. lib. VI. cap. 19. ubi advocati, nescio cujus, παρενθυρσον ita perstringit:

Non de vi, neque caede, nec veneno,
Sed lis est mihi de tribus capellis,
Vicini queror, has abesse furto,
Hoc index sibi postulat probari.
Tu Cannas, Mithridaticumque bellum,
Et perjuria Punici furoris,
Et Syllas, Mariosque, Muliosque
Magna voce sonas manuque tota.
Jam dic, Postume, de tribus capellis.

Nihil sane hoc dicendi genere est ineptius. Accidit enim ejusmodi oratoribus, ut pro consternatione et stupore cacchinnos auditorum commoveant, quippe qui furere apud sanos et quasi inter sobrios bacchari vinolentos arbitrantur, ut eodem loco observat Longinus.

LV. *Dicendi vis.*

Sextam denique orationis ideam HERMOGENES (II. 9.) δεινότητα vel DICENDI VIM adpellat. Ea nihil aliud est, quam aptus ac decorus reliquarum idearum usus. Quod si enim quis suo loco perspicua, gravi, morata, pulchra, concitata oratione uti noverit, et in omni re viderit, quid deceat, ei δεινότητα tribuit Hermogenes (1). Ceterum quum non eadem omnes deceat oratio: alius stilus esse dicitur τεχνικὸς vel ἐπιστημονικὸς, vulgo philosophicus, alius ἱστορικὸς, historicus, alius διαλογικὸς; vulgo dialogisticus, alius ῥητορικὸς, oratorius, alius πολιτικὸς, civilis, alius ἐπιστολικὸς, epistolicus, alius denique ποιητικὸς, poeticus. De singulis pauca.

(1) Hinc δεινότης deest auctoribus omnibus qui Latine quidem nec ineleganter scripserunt; sed digno materia sua charactere non usi sunt. Non ergo δεινὸς est Tertullianus, qui, quum docere velit, perspicuitatem negligit, nec Florus, qui historiam scripturus, poetico stilo utitur, nec e recentioribus Lipsius, qui etiam, ubi docet, vel rhetoricatur, vel comicum agit. Sane aeque inepti hi videntur, ac comici, qui reges tunica rustica; rusticos purpura; matronas meretricio; meretrices matronali habitu indutas, producunt in scenam. Elegans est praeceptum Quintiliani *Instit. orat. lib. XI. cap. 1.* Quid prodest, esse verba et Latina, et significantia, et nitida,

figuris etiam numerisque elaborata, nisi cum iis, in quae judicem duo formarique volumus consentiant? Si genus sublime dicendi parvis in caussis, parvum limatumque grandibus, laetum tristibus, lene asperis, minax supplicibus, submissum concitatis, trux atque violentum jucundis adhibeamus: Ut monilibus et margaritis ac veste longa, quae sunt ornamenta feminarum, deformentur viri, nec habitus triumphalis, quo nihil excogitari potest augustius, feminas deceat.

LVI. *Stilus philosophicus.*

PHILOSOPHICUS stilus adhibendus in omnibus scriptis didacticis (1). Satis laudis meretur, si sit proprius (2) purus (3), perspicuus (4). Elegantiam non adfectat, nec tamen sponte se offerentem negligit (5). Praecipue tamen vitat figuras patheticas, et quidquid ad persuadendum potius, quam ad demonstrandum facere videtur (6).

(1) In οικονομικη hoc dicendi genere reliquis omnibus praeferendi e Graecis Xenophon in *oeconomicis*, aliisque scriptis didacticis, inter Latinos Celsus, qui de *arte medica*, et Columella, qui *de re rustica* pura ac tersa oratione scripserunt. Nec plane contemnenda dictio Ciceronis, quam in libris *de officiis et in topicis ad Trebatium* adhibuit, quamvis in illis aliquando ad oratorium dicendi genus adsurgat. In reliquis scriptis philosophicis stilus

Tullii propius ad genus dicendi vel διαλογικὸν vel ῥητορικὸν accedit. Seneca acutus est, sed non tam docet, quam rhetoricatur. Lactantius purus in plerisque et elegans, sed nec is ab oratorio stilo abstinet.

(2) Abstinendum ergo in hoc stilo a translationibus, maxime longe petitis. Quum enim docentium sit, claras ac distinctas rerum ideas in audientibus excitare: facile patet, huic fini non convenire metaphoras. Hinc jam supra observavi, laudem meruisse scripta Epicuri, qui nusquam usus sit translato dicendi genere. Equidem de rebus ad mentes et spiritus pertinentibus saepe nobis desunt verba propria: sed et hic danda opera, ne metaphoris audacioribus, et rem non satis exprimentibus utamur. Sic si quis *adfectus* vocat *commotiones animi*, iisque opponit *mentis quietem et tranquillitatem*, metaphorice quidem loquitur, sed ferendum est. Ast si quis adfectus cum Stoicis *animi tumultus*, aut *perturbationes*, aut animi quietem *inducias cum mente factas* adpellaret; merito reprehenderetur. Ideae enim inde nascuntur vel falsae, vel certe obscurae ac confusae.

(3) Cave ergo existimes, docentium esse, stilo sicco et barbaro uti. Non magis hic character docentes decet, quam philosophum pallium et pera Diogenis. Non ungenta redolent viri sapientes, sed nec sordes amant. Non ferendi ergo in tanta litterarum luce, qui in theologicis vel philosophicis doctrinis tradendis, latinae linguae puritate atque elegantia omnino neglecta, barbaro, atque exo-

tico stilo utuntur. Docuerunt sane quamplurimi nostrorum temporum posse de rebus etiam theologicis puro ac terso orationis genere disseri. Feliciter idem juris prudentia tentarunt Cujacii, Brisssonii, Hotomani, qui Ulpianum et Papinianum, quam Jasonem, vel Accursium maluerunt imitari. Medicos Celsus purius scribere docuit: philosophiam pene innumeri elegantissime pertractarunt. Quis ergo hodie in tanta litterarum luce umbratiles doctores imitaretur, et fruge reperta, glandibus vesci mallet?

(4) Quid iuvat docere, si intelligi nolis? Perspicua e veteribus sunt scripta Xenophontis et Columellae, e recentioribus Cartesii, quo non temere quisquam cogitationes suas dilucidius cum aliis communicavit. Hi omnes cum voluptate leguntur. At quis sine taedio legerit Lullii somnia, aut Helmontii, et Henr. Mori, meditationes? Non omnibus promiscue haec scripta, ajunt, sed initiatis, adduntque illud Horatii Carm. III. 1.

Odi profanum vulgus et arceo,

Sed, ut vera fatear, suspecta mihi semper est obscuritas, et plerumque parum sapientia latitat in tam spissis nubibus. Nulla est veritas tam sublimis, quae non verbis possit enunciari dilucidis, alias enim ne ab ipso quidem docente concipi, adeoque nec doceri posset. Notum est, quantum antiquis obscuritatis caussa vapularit Heraclitus, ea quae volebat dicere ȣτε λεγων, ȣτε κρυπτων, αλλα σημαινων, nec clare eloquens, nec occultans, sed in-

nuens, quod ipse de oraculis pronunciavit apud Jamblicum de myster. Ægypt p. 79.

(5) Non solum verba elegantiora atque acumina non negligunt philosophi, si se sponte offerant, ut docent Socratis disputationes apud Xenophontem, et Arriani dissertationes Epicteticae: sed ne locos quidem ac facetias liberales adspernantur. Noti sunt Socratici sales, de quibus videndus Cicero *de offic. I.* 30. *de orat. II.* 67. Hi ita placuerunt antiquitati, ut si quid festivum atque urbanum vocare vellent, *Socraticum* adpellarent. *Omne* scilicet tulit punctum, qui miscuit utile dulci. Unde merito ipse scurram egit, quisquis tanto fuit supercilio, ut Socratem ideo scurram Atticum vocaret Cicero *de nat. Deor. I.* 36. Adhibendus tamen et hic modus, videndumque, quid deceat. Quod quum non faceret Diogenes Cynicus, Σωκράτȣς μαινομένȣ, *Socratis furentis* nomen accepit. In primis abstinendum est ab ejusmodi salibus in rebus gravibus; quales sunt sacrae et theologicae. Tentarunt etiam hac in re aliud Balt. Schuppius et Jo: Val. Andreae, sed et hi multorum reprehensionem incurrerunt. Quamvis forsan eos excuset ingenium ad urbanitatem natura factum, et tempora, quibus vivebant infelicissima, de quibus jure repetas illa Juvenalis Sat. I. 30.

Difficile est satiram non scribere.

(6) Aliud est *concionatiorum* dicendi genus, aliud τεχνικὸν vel *philosophicum*. Illud contentum est argumentis verosimilibus, quae tamen tantis verborum phaleris vestiuntur;

ut demonstrationes videatur. Hoc nudam proponit veritatem, eamque demonstrationibus accurate suffulcit. Illud oratorias, hoc philosophicas amat connexiones, id est, veritates omnes ex genuinis ac veluti domesticis principiis ducit. Illud delectat et movet; hoc docet et convincit. Nec tamen figuras omnes respuit methodus paraenetica, quam vocant, quippe cujus finis itidem est *monere* et *persuadere*. Attamen et tunc magis illae sponte sua inter dicendum sese obtulisse, quam operose excogitatae videri debent. Sunt sane in Arriani *dissertationibus Epicteticis* quaedam pulcherrime dicta, sunt figurae elegantissimae, sed tanta cum simplicitate coniunctae, ut orationem naturali quadam pulchritudine adsurgere, statim adpareat. Illud fallit, hoc bona fide agit. Exemplo sit Seneca, qui, declamatorio dicendi genere usus, miram prae se fert sapientiae speciem; et tamen si remotis involucris propius eum inspicias, non demonstrationes invenies, sed acumina quaedam parum solida, non res et veritates, sed verba sonora, id est fulgor e pelvi. Id quod jam dudum observarunt Malebranche *de inquisition. verit. II. 4.* Menag. *in Menag.*, *tom. II. ut et* Saneuremontius *in Saneuremontianis*.

LVII. *Stilus historicus.*

A philosophico seiungendus est stilus HISTORICUS (1), qui non modo puritatem (2), sed et concinnitatem (3) amat. Decet

praeterea illum perspicuitas (4), gravitas (*a*), pulchritudo (*b*), minime vero vehementia (*c*), parenthyrsus (*d*) et hyperbole (*e*).

(1) Singularis *de stilo historico* extat tractatus Casp. Scioppii, sed in quo frustra præcepta quæres. Solet enim iste homo ubique aliorum vitia, tamquam quisquilias colligere. Non itaque docet, qualis esse debeat ista historicorum oratio, sed qualis est apud eos, qui parum adcurate scripserunt. Paullo meliora, sed et pauciora sunt, quae de stilo historico praecipiunt. Quintil. *Inst. orat.* X. 1. Lucian. *in dial.* πως δε την ιστοριαν συγγραφειν, Schefer. *de stilo II.* 5. *p.* 15. *et in Gymn. p.* 35. *seq.* Addendus etiam Voss. *de orat. hist.* 26. *seq.*

(2) Quemadmodum omnem in universum Latinitatem, ita et stilum historicum maxime commendat puritas. Abstinendum ergo a verbis poeticis: sed non utendum tamen vulgaribus ac tabernaciis, ut recte monet Lucianus. Ceterum et historici I. suas habent dictiones, quas non temere reperias apud oratores. Unde jam olim, teste Athenaeo, *Deipn.* 11. Parthenius quidam libellum conscripsit περι των παρα τοις ιστορικοις λεξων, de vocabulis *historicorum*. Nos quaedam tantum, exempli caussa, dabimus. Animadvertit Augustin. Saturn. *Mercur. major.* X. 9. vocem *velox* aliter fere ab historicis, aliter ab oratoribus, aliter a poetis, usurpari. Hi dicunt *velox pedes*, illi *velocibus pedibus*, isti *ve-*

lox pedibus. Sic et frequentissima historicis est constructio *profunda maris*, *incerta viae*, a quibus fere abstinent oratores. Frequentissimae etiam connectendi formulae *quo factum est*, *interjecto tempore.* In primis huc pertinet formula historicis fere propria: *ceterum fides ejus rei penes auctores erit*: de qua Cortius ad Sallust. p. 497. Formula propria historicorum, ubi ad praestationem scribere nolunt. Seneca de brevit. vit. cap. 14. Neque semper pro signo verbositatis ei neglectus rerum est habenda. Vid. Jo: Christoph. Becmann. Praecogn. mor. cap. 3. Immo in re dubia. difficili, et per alios cognita, fere semper adhibetur. Plin. Hist. nat. XXVIII. 1. Quin immo externa quoque et barbaricos ritus indagabimus. *Fides tamen auctores adpellet.* Seneca *nat. quaest. cap.* 3. Aut quod historici faciunt, et ipse faciam. Illi quum multa mentiti sunt ad arbitrium suum, unam aliquam rem nolunt spondere, sed adjciunt; penes auctores fides erit. Adde eumdem de morte Claudii cap. 1. Plin. *lib. IX. epist.* 33. Tacit. *Germ. cap.* 3. Quin et II. figuras sibi veluti proprias amant historici, in quibus haud postrema est *enallage infinitivi* pro imperfecto indicativi, de qua Serv. ad Virg. Æn. 2. v. 683. seq. Infinitus modus pro indicativo: et est Figura proria Historiographorum. Conf. Cort. *ad Sall. p.* 42. *seq.* Utuntur equidem etiam poetae. Sed historiam esse proximam poesi, et quodam modo carmen solutum, observat Quintil. *Inst. orat.* X. 1.

(1) Formant ergo periodos historici, sed breviores. *Nihil enim est in historia*, Cicerone teste, *pura et illustri brevitate dulcius*. Diffusiores tamen aliquando sunt Nepos, Livius, et qui alias satis pressus esse studet, Tacitus. Nonnumquam etiam incisim et membratim scribunt, quoties vel rem celeriter gestam referunt, vel aliorum verba obliquo dicendi genere recensent.

(3) *Perspicuitas* virtus historico quam maxime necessaria. Unde cavendus perturbatior verborum ordo, quem etiam in Thucydide nonnulli reprehendunt. Perspicuus maxime Cornelius Nepos et Jul. Caesar; obscuriores Sallustius et Tacitus, quorum uterque Thucididem videtur imitatus.

(1) *Gravitas*, ut jam supra diximus, maxime decet historicos pragmaticos. Et hinc eam virtutem miramur in Polybio, Tacito, Thuano, Cominaeo et nonnullis aliis, qui pragmaticas dederunt historias, et non modo eventus, sed et eorum caussas, personarum characteres, consilia, similiaque adcurate enarrant.

(b) *Pulchritudinem*, quum in *dignitatem* et *venustatem* supra distribuerimus, hic addendum est, illam, quam hanc, historico esse digniorem. Elegantissimus est Livius. Curtius potius venustus videtur. Ubique enim adfectat sophisticum quoddam ac declamatorium dicendi genus. Nimius in descriptionibus locorum, fluminum, fontium: nimius in consectandis sententiis, quae tamen historicum non decent, nisi statim ad hypothesin transferantur. De eo nemo aequiore Jove judicavit Bergero

de natur. pulchr. orat p. 373. 451. *seqq.* 557. qui hic me rito adhibendus in consilium.

(*c*) Abstinendum ergo ab increpationibus hominum, quippe quae ad declamatores pertinent. Historici non est, vel in homines invehi, vel eorum virtutes collaudare, sed res gestas, procul habito odio aut amore, narrare. Ineptus ergo Vellejus Paterculus, qui ubique immiscet panegyricos: ineptus etiam Florus, qui nonnunquam fasces et secures in viros gravissimos expedit.

(*d*) Omnes figurae, quae adfectibus movendis inventae sunt, historicum dedecent. Unde nec laudem in historia merentur interrogationes, exclamationes, et quae sunt hujus generis aliae. Frigidum ergo est, quod Florus saepe exclamationes narrationibus, quasi per parenthesin, interserit. Veluti *lib. I. c. 3. Sic* (*rarum alias decus!*) unius manu parta victoria est. Et cap. 7. Eminentia forte papaverum capita virgula excutiens, quum per hoc principes interficiendos esse intelligi vellet, (quae superbia!) sic respondit. *Paucis interjectis*: cedentibus ceteris diis (mira res dictu!) restitere Juventas et Terminus. Talia frequentissima sunt apud Florum. Veluti *lib. I.* 10. *Immane dictu! I.* 11. Novum et insigne commentum! Item, quis credat? proh pudor? Fidem numinum! quanta velocitate? Frequentissimae quoque apud eum sunt interrogationes. Exemplo esse poterit c. 8. lib. I. totum pene interrogationibus compositum. Talia etiam nonnulli notant in Cur-

tio, cujus prolixa exclamatio extat *lib. IV. c. 16. §. 10.*

(c) Nihil frigidius est hyperbole, maxime in historia. Hanc quoque in Floro supra aliquoties notavimus. Sed nec Curtius ab hoc vitio abhorret. Quis quaeso feret historicum referentem, Alexandrum in Ægyptum profectum extra terminos solis errasse? Et tamen ita loquitur Curt. IV. 8., male imitatus Virgilium *Æneid. VI. v. 795.*

--- jacet extra sidera tellus
Extra anni solisque vias.

Poetica haec sunt, in historico non toleranda, qualia tamen plura occurrunt apud Curtium. Eamdem dicam Floro merito scribit Bergerus ibid. p. 442. Florus, nulla ingenii verecundia, cogitationum secutus impetum, superiores audacia transferendi vicit, cum ipsisque certavit poetis, dignus profecto, quem multa frigide, multa putide, multa sine mente sana loquutum increpitaret graviter et incusaret Jo. Georgius Graevius, sinceri vir judicii, ut tandem aliquando multi, qui commendant acumen illius venustatemque, discerent, res gestas Romanorum capitulatim expositas, illinc esse considerandas, non stilum imitatione tam prava effingendum.

LVIII. *Stilus dialogicus.*

Stilus DIALOGICUS familiares amicorum sermones imitatur. Unde facile adparet, eum esse tenuem (1), Rhodium (2), moratum (3) et nonnunquam jocosum ac urbanum (4). Qua-

re non temere imitandi Plato et Cicero (*a*); sed e Graecis Xenophon (*b*), et Lucianus (*c*); e Latinis veteribus comici, et in his maxime Terentius (*d*), e recentioribus Erasmus, cujus colloquiis nihil potest reperiri urbanius (*e*).

(1) Praecepta de stilo διαλογικῷ haud poenitenda suppeditavit Demetr. Phaler. *de eloquut.* 231. *seq.* Nos veluti fundamenti loco ponimus, dialogos imitari familiares amicorum confabulationes. Unde facile adparet, I. stilum dialogicum *tenuem* esse debere. Nemo sane in colloquiis cothurno incedit. Attamen quum et stilus tenuis nonnumquam subtilior, nonnumquam elegantior acutiorque sit: ratio habenda est personarum. Unde Plautus omnes quidem comoedias suas tenuiter scripsit, sed aliam tamen orationis ideam heris, aliam filiis familias, aliam militi glorioso, aliam meretricibus, aliam denique servis, lenonibus, parasitis, tribuit. Idem observare nos decet in dialogis, et adcurate, quantum video, id observavit Erasmus. Attamen et mediocrem aliquando esse posse dialogorum elaboratiorum stilum, supra §. 48. observavimus. Tales sane sunt dialogi quidam Ciceronis et omnes Platonis, quum contra Xenophon et Æschines humi fere repant. Multum interest, quas personas quis loquentes inducat, et qua de re inter se sermocinatae esse fingantur.

(2) *Atticum* dicendi genus paullo est ingeniosius, *Asiaticum* operosius, quam ut dialogos deceat. Quum ergo in colloquiis familiaribus non praemeditati, sed ex tempore ser-

mones caedere soleamus: consequens est, ut Hic stilus *Rhodius* quam maxime deceat dialogos. Hinc majore cum voluptate legimus colloquia Erasmi et Luciani, quam Ciceronis, qui aliquando vix etiam in dialogis ab Asiatica illa ubertate abstinet.

(3) Hinc in dialogis ubique debent elucere eloquentium *amor*, *modestia*, *veracitas*. Maxime e comicis notandae sunt formulae, quibus in familiari colloquio se invicem excipiebant amici. Quemadmodum enim hodie nobis familiares sunt formulae salutandi, bene precandi, petendi cet. ita nec Romanis illae defuerunt. Nos specimen hujus rei daturi, vel ex unica Terentii *Andria* quasdam hujus generis decerpemus. *Act. I. scen.* 1. *Dictum puta*; *nempe ut*, id est, *intelligo*, *quid velis*, *nempe jubet*, *ut. Quin tu uno verbo dic*, *quod me velis. Heus*, *puer*, *dic sodes. O dictum bene! beasti. Quam timeo quorsum evadas*: *Sat est*, *curabo. Act.* II. 1. *Nunc te per amicitiam et per amorem obsecro. Reddidisti animum. Act. II.* 2. *Me vide*, id est fide mea promitto. Act. II. scen. 5. Neque istic, neque alibi tibi usquam erit in me mora. Facis ut te decet. Act. III. scen. 3. Ah ne me obsecra, quasi hoc te orando a me impetrare oporteat. Merito te semper maxime feci: Act. III. 4. Hem numnam periimus? Act. IV. 4. Hem praediceres. Tales formulae in dialogis incredibilem venustatem habent, si commode adhibeantur.

(4) Genus hoc dicendi jocosum et urbanum, dici non potest, quanta voluptate legentes aeque, ac audientes adficiat. Unde et veteri-

bus ejusmodi facetiae sales dicuntur, eo, quod non minus sermonem, quam sal cibos condiunt. Quamvis vero natura hic utramque faciat paginam, nihilque sit frigidius jocis, invita Minerva excogitatis: plures tamen fuerunt qui totam artem jocandi praeceptis quibusdam includere ausi sunt. Extant Jac. Masenii *Argutiae familiares*. Extat etiam Vavassoris politissimus *de dictione ludrica* libellus: quo tamen maxime comicam illam et scurrilem linguas corrumpendi licentiam, quam Galli vocant *burlesque*, exagitat. Sed reliquis omnibus hac in re praeferendus Cicero *de orat. II.* 58. *seq. et ad divers. lib. VII. epist.* 32. etiam *lib. I. Offic. cap.* 29. et Macrob. *Saturn. II.* 2. *et* 3. quibus nemo curiosius jocandi fontes indagavit. Unde digna Ciceronis commentatio visa est elegantissimo Passeratio, quam libro suo *de ridiculis* praeclaro commentario illustraret. Nos horum ductu praecipuos hic jocandi modos trademus. Ridiculum vel *in verbis* est, vel in ipsa *re seu sententia*. Primus *verborum* jocus est.

1. *Ambiguitas*. Sic olim de servo jocatus est Nero, *solum esse, cui domi nihil sit nec obsignatum, nec occultum*. Cicer. *l.* 56. Talis etiam est Plauti jocus *in Poenul. I.* 1. *v.* 22. *Quin si feriri te video, exemplo dolet.* Mater M. Bruti quum pretiosum aere parvo fundum abstulisset a Caesare, subjiciente hastae bona civium; non effugit tale dictum Ciceronis: *equidem quo melius emtum sciatis, comparavit Servilia hunc fundum, Tertia deducta.* Tertia vero erat Serviliae filia, in quam

aeque, ac in matrem lasciviebat Caesar, Macrob. *Saturn. II.* 2.

II. *Verbi pronunciatio* vel παράγραμμα, quando vocabulum depravatur. Quodam dicente: *eamus deambulatum*, alter respondit: *quid opus est te?* Cui ille: *immo vero*, inquit, *quid opus est te?* Cic. *de orat. II.* 63.

III. Interpretatio nominis, Cic. pro Sex. Roscio cap. 43. Venio nunc ad aureum illud nomen Chrysogoni.

IV. Testimonium, proverbia, sententiae auctorum commode adhibita. Antonius quum testis a se profectam pecuniam diceret, et hic haberet filium delicatiorem, et prodigum, peropportune usurpavit illa comici:

Sentin' senem esse tactum triginta minis? Cic. *de orat. II.* 64 Post Mutinensem fugam interrogatur Furius Albinus, *quid ageret Antonius?* respondit: *quod canis in Ægypto, bibit et fugit.* Macrob. *Saturn. II.* 2.

V. *Responsio* ad verbum, non ad sententiam. Quaerente censore Catone: *ex tui animi sententia, tu uxorem habes? Non hercle*, inquit L. Porcius Nasica, *ex animi mei sententia.* Cic. *de orat. II.* 65. Sic et Antioco ostentanti exercitum, auro et argento fulgentem, interrogantique: *putasne satis esse Romanis haec omnia?* respondit Hannibal: *plane satis esse credo Romanis haec, etsi avarissimi sunt.* Macrob. *Saturn. II.* 2.

VI. *Immutatio verborum*, quum immutatis verbi sententiam retinemus. *Rusca*, quum legem ferret annalem dissuasor M. Servilius: *dic mihi*, *inquit*, M. Pinari, num, si contra te dixero, mihi

maledicturus es, ut ceteris? Ut sementem feceris, ita metes, inquit *Cicer.* de orat. II. 66.

VII. *Translatio*, quum metaphora habet insignem aliquem jocum. Corinthiis Scipioni promittentibus statuam eo loco, ubi reliquorum essent imperatorum: respondit Scipio: *turmalos mihi displicent.* Idem, *ibidem.*

VIII. Relatio contrariorum, vel retorsio, dicente Libone: *Quando, tandem, Galba, de triclinio tuo exibis? Quum tu, inquit, de cubiculo alieno.*

Et hi quidem verborum joci: sequuntur *rerum* vel *sententiarum.* Tales sunt:

I. *Festiva narratio.* Talis narratiuncula Crassi de Memmio lacertum Largii devorante extat apud Cicer. *de orat. II.* 59.

II. *Collatio.* Sic Cicero pater Romanos homines similes ajebat esse Syrorum venalium: ut quisque optime Graece sciret, ita esse nequissimum: Cicer. *de orat. II.* 68. Augustus, quum ei quidam libellum trepidus offerret, et modo proferret manum, modo retraheret: *Putas*, inquit, *te assem elephanto dare.* Macrob. *Saturn. II.* 4.

III. *Amplificatio incredibilis.* Scipio ad Numantiam stomachatus cum Metello, dixisse dicitur, *si quintum pareret mater ejus, asinum fuisse parituram.*

IV. *Arguta significatio*, quum rem obscuram callide et argute significamus: cum C. Fabricio P. Cornelius, homo furax et avarus, sed egregie fortis, gratias ageret, quod se consulem inimicus fecisset. *Nihil est*, inquit, *quod mihi gratias agas, si malui compilari,*

quam venire. Cicer de orat. II. 66. Publius Mucium, in primis malevolum quum vidisset solito tristiorem: Aut Mucio, inquit, nescio quid incommodi accessit, aut nescio cui aliquid boni. Macrob. Saturn. II. 2. Faustus, Sullae filius, quum soror ejus eodem tempore duos moechos haberet, Fulvium, fullonis filium, et Pompejum Maculam: *Miror*, inquit, *sororem meam habere maculam, quum fullonem habeat.*

V. *Ironia* vel *urbana dissimulatio.* Scaevola Septumulejo, cui pro Gracchi capite erat aurum repensum, roganti, ut se in Asiam praefectum duceret: Quid tibi vis, inquit, insane? Tanta malorum est multitudo civium, ut tibi ego hoc confirmem, si Romae manseris, te paucis annis ad maximas pecunias esse venturum. Cicer. *de orat. II.* 67. Quum Vettius monimentum patris exarasset, ait, Augustus: *Hoc est vere monimentum patris colere.* Macrob. *Saturn. II.* 4.

VI. *In re inhonesta verbum rei honestae.* Africanus censor tribu movens centurionem, qui in pugna non adfuerat, quum diceret, se custodiae caussa in castris mansisse, quaeretque, cur ab eo notaretur? Non amo, *inquit*, nimium diligentes. Cicer. l. c.

VII. *Contra voluntatem responsio.* Quum Tarento amisso arcem tamen Livius retinuisset, multaque ex eo praelio praeclara fecisset, et aliquot post annos Fabius Maximus id oppidum recepisset, rogaretque eum Livius, ut meminisset, opera sua se Tarentum rece-

pisse : *Quidni*, inquit, *meminerim? Nunquam enim recepissem, nisi tu perdidisses*. Cicer. *l. c.*

VIII. *Falsa intellectio.* Quaesitus non nemo : *qualis videtur tibi in adulterio deprehensus? tardus*, inquit, *Cicer. l. c.* Quaestio erat de crimine, respondens minus se intelligere simulabat, de quo quaereretur, et respondit de homine. Non minus facete Augustus, quum multi a Severo Cassio accusati absolverentur, et Architectus, fori Augusti expectationem operis diu traheret, ita jocatus fertur : *Vellem, Cassius et meum forum accuset, ut demum absolvatur.* Macrob *Saturn. II.* 4.

IX. *Falsa responsio.* Opimius, qui adolescens male audiverat, ad Ægilium, qui mollis videbatur, nec tamen erat : *Quid tu, Ægilia mea, quando ad me venis cum tua colu, et lana?* Cui hic : *non pol*, inquit, *audeo. Nam me ad famosas vetuit mater accedere.* Cic. *de orat. II.* 68.

X. *Abscondita ridiculi suspicio.* Catullus oratori cuidam malo, roganti, videreturne misericordiam movisse? Ac magnam quidem, inquit, neminem enim puto esse tam durum, cui non miseranda sua visa sit oratio. Id. l. c. 69.

XI. *Morositas et lenitas.* Socrates colapho percussus a petulante juvene : *Video*, inquit, *mihi in posterum cum galea incedendum.*

XII. *Salsa stultitiae reprehensio.* Siculus, cui Scipio praetor patronum dabat hospitem

hominem nobilem, sed stultissimum: quaeso, inquit, praetor, adversario meo da istum patronum, deinde mihi neminem dederis. *Cicer.* de orat. III. 69. *Nomenclatori suo, oblivioso admodum, dicenti*: numquid ad forum mandas? Augustus respondit: *Accipe commendatitias, quia illic neminem nosti.* Macrob. *Sat. II.* 4.

XIII. *Conjecturalis explanatio.* Quum Scaurus accusaret Rutilium ambitus, postquam ipse consul erat factus, ille repulsam tulerat, et in ejus tabulis ostenderet litteras A. F. P. R. idque diceret esse: *actum fiat P. Rutilii*; Rutilius autem: *ante factum post relatum*. C. Caninius Eques Romanus cum Rufo adesset, exclamat: neutrum illis litteris declarari: *Quid ergo?* inquit Scaurus, *Æmilius fecit, plectitur Rutilius.* Id. *ibidem.*

XIV. *Discrepantia*, seu ignoratio elenchi. Quid huic abest, nisi res et virtus? Cicer. *de or. II.* 70.

XV. *Familiaris reprehensio vel admonitio.* Patrono malo, quum vocem in dicendo obtulisset, suasit Granius, ut multum frigidam biberet, simulac domum redisset: *Perdam*, inquit, *vocem, si id fecero*: *Melius est*, inquit, *quam rerum.* Cic. *de or. II* 70.

XVI. *Dictum consentaneum*, id est, rei vel personae conveniens. Scaurus bonorum possessionem contra tabulas nactus, Bestiae caussam tamquam patronus agebat. Funus quum duceretur, accusator Memmius, *Vide*, inquit, *Scaure, mortuus rapitur, si potes esse possessor.* Cic. *l. c.*

XVII. Ἀπροσδόκητον, *contra expectationem responsio.* Scipio, quum ei M. Flaccus P. Mucium judicem tulisset: *ejero*, inquit, *iniquus est.* Quum esset admurmuratum: *Ah*, inquit, *P. C. non ego mihi illum iniquum ejero, verum omnibus.* Cicero *l. c.* Servius Geminus videns deformes L. Mallii, optimi pictoris, filios: non similiter, inquit, Malli, pingis, et fingis. *Cui Mallius*: in tenebris enim fingo, inquit, luce pingo. Macrob. *Sat. II.* 2.

XVIII. *Votum rei impossibilis*. M. Lepidus, quum, ceteris in campo exercentibus, in herba ipse recubuisset: *Vellem hoc esse*, inquit, *laborare.* Id. 17.

XIX. *Lenta et tarda responsio.* Exemplum est apud Cicer. *de or. II.* 71.

Atque hi quidem sunt praecipui loci ac fontes urbanae ac jocosae dictionis a Cicerone ostensi. Nescio tamen, cur Cicero omiserit ἐναντιοφανὲς, praecipuum jocorum et facetiarum fontem, quando duae res junguntur, quae consistere non posse videntur. Huc pertinent joci Ciceronis: *Frater meus dimidius major est, quam totus. Hoc consequutus est Revilius, ut quaereretur, quibus consulibus consul fuerit.* Macr. *Saturn. II.* 3. ubi et similem jocum refert Laberii, qui quum sedile quaerens, ex Cicerone audivisset: recepissem te, nisi anguste sederem, respondit: mirum, si anguste sedes, qui soles duabus sellis sedere. Cavendum tamen, ne joci fiant illiberales. Tales sunt I. cum injuria conjuncti, II. profani, veluti, si scripturae locis abu-

laris, III. cum imitatione gestuum et depravatione oris conjuncti, IV. obsceni, V. parum ingeniosi, et sola stultitia moventes risum, VI. episodia et loquutiones nullius sensus. Sic virum gravem non decet jocus Plauti *Capt. prol. v. 1. seq.*

Hos, quos videtis stare heic captivos duos,
Illi, qui adstant, ii stant hic ambo, non sedent,
Vos vos mihi testes estis, me verum loqui.

Risum enim haec movent, non quia ingeniosa, sed quia nullius sensus sunt. In primis hoc dicendi genere delectatus est ex Graecis Epicharmus, ex Latinis Plautus, quem ideo exemplo Siculi properare Epicharmi dixit Horatius. Talia in utroque observavit Muret. Var. lect. XIV. 5. Veluti illud Epicharmi

Τοκα μεν παρ κεινοις εγων ην, τοκα δε γαρ κεινοις εγων.

nec non jocos Plauti: Quoi homini di sunt propitii, ei non esset iratus puto, item: Quanta mea sapientia est, e malis multis, malum quod minimum est, id minimum est malum. At ne Cicero quidem eo loco abstinuit, in illis ad Atticum: Noli putare, pigritia facere me, quod non mea manu scribam: sed mehercule pigritia, nihil enim habeo aliud, quod dicam. VII. depravatio linguarum, quam *burlesque* vocant Galli, v. c. illa Molierii: *Bene bene respondere, dignus, dignus est intrare in nostro docto corpore.* In scena haec plausum referunt, in vita ci-

vili minime. Unde et Plauti illa ludrica sunt in *Pseud. II.* 2.

PS. Sed quid est tibi nomen: H. Harpax.
PS. apage te Harpax, haud places,
Huc quidem hercle haud ibis intro, ne quid harpax feceris.

Ubi quidem harpax facere est dictio ludicra. Et Curcul. III.

... L. *Quis tu homo es?*
C. Libertus illius, quem omnes Sumanum vocant.
L. Sumane, salve, qui Sumanus? fac sciam.
C. Quia vestimenta, ubi obdormivi ebrius.
Sumano: ab eam rem me omnes Sumanum vocant.

Vestimenta sumano. Denuo est ludricum.

(*a*) Platonis enim dialogi non servant dictionis familiaris idcam, sed oratione conscripti sunt justo grandiore, adeo, ut a poemate minus distent, quam comicorum fabula. Vid. Laert. III. 38. Themist. *orat.* p. 139. *edit. Harduin.* Idem de Ciceronis dialogis sentiendum est, tanto quippe artificio scriptis, ut probabile haud sit, hoc modo inter se Solloquutas esse eas, quas inducit, personas. ...impliciores tamen sunt ejus *Cato major e* ...*aelius*, quos ego Xenophontes vocare soleo, (*b*) ...im reliqui Platonis ubertatem imitentur.

... Dictio Xenophontis melle dulcior est, adeo ut *Apis Attica* diceretur. Vide Menag. ...stil *Laert. p.* 103. Atque dulcis et simplex ...adus quam maxime convenit dialogis.

(*c*) Lucianus, quantum ab obscuro atque adfectato dicendi genere abhorruerit, vel so-

lus ejus docet dialogus λεξιφάνης *Tom. I. opp. p.* 819. Et hinc ipse, si quis alius perspicuitatem ac elegantem simplicitatem sectatur, adeoque stilum διαλογικὸν praeclare exprimit.

(*d*) Terentii stilus castus, purus, tersus ac plane urbanus est. Jocatur etiam, sed multo, quam Plautus, liberalius. Mores praeterea atque adfectus hominum adcuratissime exprimit, ut mea quidem sententia nullus ex antiquitate exstet auctor, qui familiaris stili suavitatem felicius expresserit.

(*e*) Sunt equidem, qui compositionem adcuratiorem in Erasmo desiderant; sed hi nimis delicati videntur. Festivus sane est, urbanus, et tersus, ac ridendo, ut ait Horat. *epist. I.* 2.

---- quid sit pulcrum, quid turpe, quid utile, quid non,
Plenius ac melius Chrysippo et Crantore dicit.

LIX. *Stilus oratorius.*

De stilo ORATORIO tanto brevius agendum, quanto minus ille a reliquis omnibus dicendi formis abstinet: Omnia sibi permittunt oratores; modo magnifice, modo mediocriter dicunt. Jam Asiaticam copiam, jam Rhodiam Atticamque frugalitatem amant. Modo iidem moratam in exordiis; modo perspicuam in narrationibus, modo gravem in tractatione, modo in confutatione concitatam exprimunt. Figuris praeterea utuntur omnibus, quae vel ad dignitatem orationi conciliandam, vel ad

ciendos adfectus sunt comparatae. Ut paucis dicam, non placere tantum, verum etiam admirationi esse cupiunt oratores (1).

(1) Conferri praecipue meretur Schefferus *de stilo*, *illiusque exercit. II. 7.*

LX. *Stilus politicus et civilis.*

Ab oratorio stilo non multum discrepat POLITICUS, sive CIVILIS, nisi quod is Atticam brevitatem, nec non acumen et gravitatem magis amare videtur (1). Elucet praecipue civilis ista dicendi ratione ex orationibus magnorum atque excellentium virorum, quales passim historiis suis inseruerunt Livius, Tacitus, Curtius, aliique annalium scriptores (2).

(1) Talis est oratio Alexandri M. vere civilis apud Curtium IV. 1. Et ego pecuniam, quam gloriam, mallem, si Parmenio essem. Nunc Alexander, de paupertate securus sum, et, me non mercatorem, memini esse, sed regem. Nihil quidem habeo venale, sed fortunam utique meam non vendo. Captivos, si placet reddi, honestius dono dabimus, quam pretio remittemus.

(2) Disputant quidam, an deceat integras orationes inserere historiae. Negat Fr. Patricius; at adfirmat Ger. Jo: Voss. *de orat. hist.* 20. *et* 21. cui procul dubio elegantia harum orationum imposuit. Nam nulla ratio est, qua possit homini veritatis amanti

persuaderi, in hac re licere historicis mentiri. Et certissimum tamen est, Romulum nunquam concionatum esse iis verbis, quae ei tribuit initio operis Dionysius Halicarnasseus. Ceterum illud verissimum est, vel ideo magni aestimandas esse ejusmodi orationes, quod veram dictionis civilis ideam nobis ob oculos ponunt.

LXI. *Stilus epistolicus.*

Stilus EPISTOLICUS non est διαλογικῷ similis (1), sed sermone quotidiano paullo adcuratior, dictione vero elaborata remissior est, ut Demetr. Phalereus *de eloqut. n.* 241. monet, ex tenui et venusto mixtus. Ubique etiam elucere debet το ἠθικὸν (2) id est, *genus dicendi moratum*. Neque tamen uno eodemque filo contexendae omnes epistolae. Jocosae enim et familiares quotidianis conscribuntur verbis (3); hortatoriae, expostulatoriae, et hujus generis aliae concitatum (4); commendatitiae et petitoriae mediocrem (5); civiles denique aut ad viros magnos exaratae gravem stilum exigunt (6).

(1) Existimavit hoc Artemon, qui Aristotelis epistolas exscripsit. Verum illum refellit Demetr. Phal. *de eloquut. num.* 232. *Dialogus enim*, inquit, *imitatur ex tempore loquentes: epistola autem scribitur, et alteri veluti dono mittitur.*

(2) Est haec dicendi idea adeo necessaria, ut si absit, epistola esse desinat. Hinc qui

de rebus gravissimis subtiliter disputant, scribunt quidem, verum non epistolas, sed tractatus vel dissertationes, quibus τὸ χαίρειν præmissm est, ut ait Demetr. Phal. *num.* 236. et 240. Hinc facile patet, longissime ab epistolico dicendi charactere abesse Senecae epistolas, in quibus nullum morati stili vestigium occurrit. Unde, ne quidem epistolas has esse, sed locos communes, et variarum disputationum rapsodias, nonnulli arbitrantur. Vid. Morhof. *Polyhist. I.* 1. 23. 22. *p.* 300.

(3) Hanc legem ipse sibi dixit Cicero ad divers. lib. IX. epist. 21. §. 2. Unde in epistolis familiaribus non probatur nimia atque anxia scribendi cura. Certe non temere indicavit Scioppius, epistolas Manutii; quamvis puras ac elegantes, vix ea esse gratia, ut hominem nisi valde otiosum ad iteratam lectionem invitent. Quod non aliunde esse duxerim, quam a superstitiosa scribendi cura, quae tanta fuit in Manutio, ut saepe menses aliquot uni epistolae impendisse dicatur, Morhof. *Polyhst. I.* 1. 23. 57. *p.* 307.

(4) Exemplo esse possunt Cicer. epistolae ad Appium Pulcrum, in primis ad divers. lib. III. epist. 7.

c (5) Tales sunt pleraeque epistolae Ciceronis ad viros graviores scriptae. Praeclare quoque hoc dicendi genus exprimunt M. Ant. Muretus, Jan. Nic. Erithraeus, et pauci alii.

(6) Has epistolas paullo elariores esse jubet Demetr. Phaler. *de eloquut. n.* 243. Nos non elatiores, sed graviores ceteris esse vo-

lumus. Exemplo praeivit Cicero *in epistola ad Quintum Fratrem I.* 1. quam ego regi- nam omnium Ciceronis epistolarum adpellare soleo. Tam gravi enim oratione proconsulis describit officium, ut fieri id non potuisset gravius. Ejusdem generis sunt epistolae, quas Dario et Alexandro M. tribuit Curt. IV. 1.

LXII. *Stilus poeticus.*

Superest stilus POETICUS, qui tametsi huc non pertineat; vel ideo tamen non plane videtur praetereundus, ut ab ejus rumore in soluta oratione nobis tanto facilius caveamus. Maxime autem stilus poeticus non modo verbis (1), epithetis (2), phrasibus (3), constructionibus (4) et connexionibus (5), sed et toto orationis habitu (6) a prosa discrepat oratione.

(1) Primo enim poetae vocabulis utuntur, quae reliqui scriptores ignorant. Vid. supra §. XV. Deinde plura vocabula componunt, et veluti in unum conflant. Vid. ibid.

(2) Epitheta poetis placent I. etiam otiosa v. c. Turdis edacibus. Hor. Epod. II. dulci mellis flavoque liquore. Lucret. de rer. nat. lib. III. translata, et quidem audacissime, v. c. ambitiosa colus, i. e. quae, intertexto auro, fila trahit. Claudian. cons. Hon. IV. v. 549. Turbo anhelus. Sir. Ital. 1. Attonitus ignis, quo videlicet Scaevola urebat manum, Martialis epigr. VIII. 29. Plura ejusmodi trans-

lata epitheta suppeditabit Morhofii *idea lexici poetici*, inserta ejus *Polyhistori* l. 3. 11. p. 679. At non epithetis tantum translatis utuntur, verum etiam substantivis, immo et aliis figuris audacissimis, ut saepe Delio natatore opus esse videatur. Eo in primis pertinet μετάληψις, non modo simplex, sed multiplex. E. g. dixit Virgilius lib. VIII. Æn. v. 90.

Iter inceptum celerant rumore secundo.

Ibi vero durissima μετάληψει rumor pro murmure, murmur fluviale pro ipso fluvio dicitur, ex mente Gronovii Observ. II. 17. nisi cum Servio legere mavis: Rumore secundo. III. Decomposita et dityrambica Claudian. Consul. Honor. IV.

Et Septemgemino *jactantior aethera pulset Roma jugo.*

Talia etiam sunt Bellerophonteae habenae. Claud. Cons. Probini. Cornipedes equi. Id. consul. IV. Honor. Amphitryoniades Hercules. Stat. v. 6709. Ternos Herculea. ibid. v. 1312. IV. Obscura v. c. Geticum plectrum, pro Orphico, Arcadius galerus, pro pilo Mercurii, *Centaurica semina*, pro equis; *Danaejus volucer*, pro Perseo; *Bisthoniusensis*, pro acuto, quia Mars Bisthone templum habeat. Talia complura apud Statium, quo non temere alius est poeta tumidior.

(3) Phrases poetae non a vulgo petunt, sed ipsi sibi fingunt pro lubitu. Claudian. *Consul. Hon. VI.*

--- *Serta ubi legibus advena Nereus Æstuat.*

i. e. ubi fluxus et refluxus maris, est. Idem *Consul. Mallei.*

> --- *Qui se jaculantur in auras*,
> *Corporaque aedificant celeri crescentia nexu*.

Loquitur de funambulis. Talia etiam sunt: *evomere purpuream animam*, pro e vulnere mori, *venenatis gravida sagittis pharetra*, pro pharetra sagittis referta. Colla triumphati Istri proculcare, pro victoriam ad Istrum reportare. (Stat. *Thebaid. X.* 675.) Fulminis radiis afflata cupressus combibit ingestas et stirpe et vertice flammas, id est, cupressus fulmine combusta est. Quis ita in prosa oratione loqueretur? Plura hujus generis dederunt Jac. Masen. In Palaestra II. 12. Fr. Robostell. de artific. dicendi cap. de poet. serm. disp. I. Joan. Dedckern. in observat. Poet. Antu. clɔlɔlxxxvIII. editis, et a Morhofio iterum cum praefatione sua in lucem exire jussit Kilon. clɔlɔcxcI. 8.

(4) In constructionibus maxime poetae amant I. *Graecismos*. Hinc nominativum saepe ponunt pro vocativo v. c. Sen. *Hercl. fur.* 893.

> *Stantes*, Sacrificus, *comas*
> *Dilecta tege populo*.

Saepe et genitivum pro ablativo, Hor. *Carm. I.* 22. *Integer vitae*, *scelerisque purus*, pro integer vita scelereque purus. Saepe omittunt praepositionem secundum, more plane Graecanico, Virg. Æn. III. v. 593: ac cetera Grajus. Talia etiam sunt, *nudo genus*, *pernix pedes*, *tremit artus*. Sed talia intellectu facilia. At obscurissimum illud Ovidii:

Phoeniceam fulvo clamydem contractus ab auro : ubi *contractus clamydem* idem est, *ac contracta clamyde usus*. Ita enim versum legendum explicandumque esse monet Gronov. Obs. III. 18. Saepe etiam adiectivum apud poetas in locum adverbii succedit, Virg. Eclog. III. v. 63. suave rubens hyacinthus. Hor. Carm. I. 22. Dulce ridentem Lalagen amabo. Prudent. II. hymn. Matutin. 33. Nunc nunc severum vivitur. Hor. epist. I. 1. v. 101. Insanire putas sollemnia me, Saepe Graecorum more construunt, v. c. Desine querelarum, decet nobis, caussa perire, callida resonare, bonos calamos inflare. Retulit Aiax esse Jovis pronepos. Plura congessit Buchn. de commut. rat. dicendi I. 19. Deinde poetae II. plane negligunt leges, quas supra de verborum ordine dedimus. In primis Lyricis sollemne est, omnia miscere, ceu vel ex Horatio patet.

(5) Esse connexiones poetis proprias, vel ex solis adparet eorum comparationibus et similitudinibus. Eas plerumque connectunt adiectivis relativis. *Qualis*, *Talis*. quibus nunquam utuntur oratores. Virg. Æn. IV. v. 143.

Qualis, ubi hibernam Lyciam Xanthique fluenta
Deserit; ac Delum maternam invisit Apollo cet.
--- haud illo segnior ibat
Æneas.

(6) Diversae nimirum poetis et oratoribus sunt inventiones, diversa argumentorum dispositio, diversa eloquutio, diversa etiam

schemata. Ut de ultimis dicam, non facile v. g. apud oratorem reperies sejugationem, qualis illa Ovidii Heriod. ep. II. v. 25.

Demophoon ventis et verba et vela dedisti:
Vela queror reditu; verba carere fide.

non facile etiam oratoribus placebit ἐπαναλῆψις talis qualis illa Ovidii est *Fast. IV.* 365.

Qui bibit, inde furit, procul hinc discedite, queis est
Cura bonae mentis; qui bibit inde, furit.

Plane poetica haec similiaque sunt, et hinc in prosa vix inveniunt locum. Plura de stilo poetico dabit Ger. Jo: Voss. *de arte poetica.*

LXIII. *Stilus argutus.*

Plerisque dicendi characteribus hactenus descriptis commune est ἡδρίμωτης. id est genus quoddam orationis ACUTUM atque ARGUTUM (1), in quo palmam reliquis praeripere videntur Seneca, Plinius, Tacitus, Curtius. Ne ergo et hujus stili obscura nobis sit ratio (2): sciendum est, omne acumen vel in verbis (d), vel in propositionibus (4), vel in ipsis enthymematibus (5) esse positum.

(1) Dubitarunt nonnulli, an acutum illud orationis genus laudem aliquam mereatur. Ajunt enim ad corrumpendam bonae dictionis indolem inventum primum esse stilum argutum, et quidem post tempora Ciceronis, quum jam in deterius ire coepisset Romana eloquentia. Addunt, nihil solidi inesse ejusmodi

argutiis, sed meros strepitus sententiarum male cohaerentium, et quandam antithetorum histrioniam, quibus titillari aures possint, pectus non saturari. Vide Alberti de Albertis *Thes. eloq. sacrae et prof.* Franc. Vavassoris Orat III. quae est pro veteri dicendi *genere contra novum*, et jam ex antiquis Quintil. *Inst. orat. VI.* 3, Sed haec omnia ut sunt verissima, ita tamen non ita accipienda, ut nullum omnino acuminibus concedamus locum. Laudem illa suam merentur, sed veluti condimenta quaedam atque aromata, quae quum intemperantius adhibita fastidium pariant, modice adspersa mirifice delectare solent. Quemadmodum ergo non laudanda Senecae oratio, quae tota argutiis potius, quam sententiis solidis atque enthymematibus conflata est: ita nec reprehensionem merentur Plinius et Tacitus, qui paullo parcius istis condimentis usi sunt. Vid. Morhof. *disciplin. argut. praefat. pag.* 3. *seq.* Addendus est v. c. Christian. Gottl. Schwarzius *de orat. concinna* §. *XXXIV. seq.* ubi de acuto dicendi genere, et quid de eo sentiendum sit, ex instituto disquirit.

(2) Ex antiquis acuti stili fontes ostendere conati sunt Arist. Rhet. III. 10. et 11. Hermogenes, Idear. II. 5. Quintilian. inst. orat. VI. 3. E recentioribus hic ceteris anteferendi Sarbievius in libro de acuto, Maschius in *arte argutiarum*, Emman. Thesaurus *in idea argutae dictionis*, et, qui reliquos omnes longo post se intervallo reliquit Morhofius in

disciplina argutiarum, quae prodiit Lubec. cIↃIↃccv. 8.

(3) Acumen omnibus mentis operationibus inesse potest. Et ad verba quidem quod attinet, acutam orationem reddunt I. ambiguitas: ut quando quis de Draconis legibus dixit. *Non hominis istae sunt leges*, sed Draconis: Arist. Reth. II. 23: aut quando Sceparnio apud Plaut. *Rud. I.* 1. *aedes illustres* vocat, quas venti perflabant. II. αἰτιανάκλασις Quid ergo ista culpa Brutorum? minime illorum quidem, sed aliorum brutorum. Cic. ad Attic. epist. XIV. 14 III. παρονομασία v. c. inceptio haec amentium est, non amantium. Ter. Andr. I. 3. Non est enim facile in eum scribere, qui potest proscribere. Macrob. Saturn. II. 4. IV. παρηχησις Plaut. Menaechm. IV. 2. Palla pallorem incutit. V. Significationis mutatio. Sic *abd care* alias dicuntur patres filios: acute ergo *Alexander Philippum patrem abdicasse* dicitur Curtio IV. 10. Sic etiam si maritum imperiosae uxori dicas *nupsisse*: acutum hoc erit. Quamvis enim veteres *nubere* etiam viros dixisse ferantur, idque probari possit ex Nonio *de propr. serm. cap.* 2. *n.* 577. tamen et exolevit postea illa verbi notio, et exemplum, quod ex auctore vetere, nescio quo, adducit Nonius, satis ostendit, scriptorem illum, quisquis fuerit, significationem studio mutasse. Ait enim ille:

Sed meus frater major, *postquam* vidit *me inde ejectum domo*,
Nupsit posterius dotatae, vetulae, vatico-

sae, afrae (fort. *vafrae*). Tales vero qui domum ducunt, illi mihi vere nubere videntur. VI. Allusio. Sic cum parasitus apud *Ter. Phorm. V.* 9. Chremeti, amores Nausistratae uxori prodidisset, et deprehensus Chremes uxorem formidaret, lepide et acute ait parasitus: *Exsequias, Chremeti, quibus est commodum ire, jam tempus est*, alludens ad formulam in funeribus sollemnem. Allusio quoque in illis Cicer. pro Sex. Roscio: Venio nunc ad aureum illud nomen Chrysogonum.

(4) Propositiones reddunt acutiores I. repugnantia: Flor. II. 6. Novam de Hannibale victoriam commentus est Fabius, nolle pugnare. Martial. *epigr. II.* 80.

Hostem quum fugeret, se Fannius ipse peremit.
Hic, rogo, non furor est, ne moriare mori!

II. Paradoxa. Flor. II. 6. Capuam Hannibali Cannas fuisse. III. Adfirmatio cum negatione conjuncta. Plin. Paneg. IV. Utrumque, Caesar, moderate, et quod alibi sibi gratias agi non finis: et quod hic finis. IV. επανοδος. Cicer. pro Planc. c. 28. Gratiam qui refert, habet; et, qui habet, eo, quod habet, refert. Felicissimum hac in re fuit Publii Syri ingenium, cujus sententiae pleraeque omnes hujus generis sunt. V. αντιμεταθεσις Non ideo vicisse videris, ut triumphares, sed triumphare, quia vinceres. Plin. *Paneg. cap.* 17. VI. Allegoriae. Sic quum aliquis familiam suam triumphorum seminarium vocasset: acute

Cicero ; ex illo seminario, inquit, triumphorum non nisi arida folia laureae retulisti. VII. Correctio, maxime quae fit per epitheton. Vellei. Paterc. Hist. II. 41. Caesar, Alexandro M. sed sobrio, simillimus. Sen. epist. 4. Adhuc enim non pueritia in nobis, sed puerilitas, remanet. VIII. Lusus verborum: Seneca de Ira, I. 16. Satis tibi est magna ad peccandum caussa, peccare. Id. I. 5. Ultima supplicia sceleribus ultimis ponat, ut nemo pereat, nisi quem perire etiam pereuntis intersit. Arist. Reth. III. 11, 26. Dignum est mori, antequam dignus sis mori. Laberius apud Macrob. *Saturn. II.* 7.

Necesse est, multos timeas, quem multi timent. Publius Syrus:

Cui plus licet, quam par est, plus vult, quam licet. IX. Distributio. Seneca ep. 1. Si volueris attendere, magna vitae pars elabitur male agentibus, maxima, nihil agentibus, tota, aliud agentibus. X. Comparatio. Adoptavit te optimus princeps in suum; senatus in optimi cognomen. Plin. Paneg. cap. 88. et 4. Enituit aliquis in bello, sed absolevit in pace: alium toga, sed non et arma honestarunt; reverentiam ille terrore, alius amorem humanitate captavit: ille quaesitam domi gloriam in publico, hic in publico partam domi perdidit. XI. Similitudo. Vita principis censura est, eaque perpetua. Plin. Paneg. 45. XI. Paroemia. Sic si quis de Hannibale diceret, omnibus malis Punicis inest granum putre; argutissime hoc esset dictum, cum ob aequivocationem malis, tum ob paroemiam.

XII. Allusio ad fabulam. Cic. divin. in Q. Caecil. cap. 17. sed repente vestigio ex homine, tamquam aliquo Circeo poculo, factus est Verres.

(5) In tertia mentis operatione sive enthymemate pleraeque argutiae ex sophismatibus oriuntur, veluti. I. Ex aequivocatione. Tale est enthymema illud apud Suet. Neron. c. 39.

Quis neget Æneæ magna de stirpe Neronem?
Sustulit hic matrem, sustulit ille patrem.

II. Ex figura dictionis, v. c. Mirum, nisi Anna haec in fine quoque sui esset similis. III. Ex fallacia compositionis et divisionis, v. c. vos victi victores impios occidistis occisi. IV. Ex fallacia non caussae, v. c. omnia, Castor, emis, sic fiet, ut omnia vendas. Mart. epigr. Sic Populiae Marciae filia, miranti cuidam, quid esset, quod aliae bestiae numquam marem desiderent, nisi quum praegnantes vellent fieri? respondit: Bestiae enim sunt. Macr. Sat. II. 6. Et ita etiam ex reliquis fallaciarum generibus facile nascentur acumina, si ingenium accesserit facilius. Nisi enim impetus quidam naturae adfuerit, facile in frigus et adfectationem degenerabunt. A quo vitio ne quidem Em. Thesaurus cavere sibi satis potuit.

CAPUT III.

De fundamentis Stili Philosophici.

I. *Fundamenta philosophica stili.*

Reliquum est, ut de fundamentis stili PHILOSOPHICIS dicamus. Quemadmodum enim fundamenta *grammatica* et *rhetorica* ad orationis structuram atque ornatum; ita *philosophica* ad ejusdem materiam pertinent. Verba enim, quantumvis ornata, in vanam abibunt loquacitatem, nisi sententiae illis subsint, tanto verborum adparatu dignae (1).

(1) Praeclare hunc locum tractant Cicer. *de orat. I.* 19. *seq.* e recentioribus Muret. *P.* 1. *orat. IV.* ubi de philosophiae atque eloquentiae conjunctione praeclare disserit.

II. *Quidnam per illa intelligatur.*

PHILOSOPHICA (1) ergo stili cultioris fundamenta voco, quaecumque sententias veras, et rectae rationi consentaneas orationis suppeditant.

(1) Paullo latius itaque hic patet *philosophiae* nomen, quo omnes disciplinas atque artes, materiam stilo suffecturas, intelligo.

Praecipue tamen huc pertinent logica, philosophia moralis, jus naturae et politica, quibus carere haud posse eloquentem, omnes eruditi fatentur.

III. *Quotuplicia sint?*

Duorum vero generum sunt fundamenta philosophica. Alia enim *singularibus periodis*; alia integris argumentis suppeditant materiam.

IV. *Ad amplificandam orationem facit definitio.*

Ad amplificandam orationem plurimum facit I. DEFINITIO (1), quae, dici non potest, quantum ornet orationem (2). Definitiones vero non aliunde, quam ex philosophia, petendae sunt.

(1) Cave vero existimes, definitiones illas vocabulis philosophicis et technicis concinnatas, cultiori inserendas esse orationi. Tum demum placebunt, si verbis lectissimis ornatissimisque proferantur. Neque tamen oratores eam semper sectantur ακριβειαν, quam in philosophis exigimus, sed plerumque vel per caussas, vel per accidentia sive adjuncta, rem describunt. Sic Cicero pro *Cluent.* dicturus Milesiam quamdam mulierem, partu sibi me... pecuniis abucto, capitis esse damnatam, gerenti definitione filii utitur, atque hanc continuat periodum: Nec injuria, quae spem parentis, memoriam nominis, subsidium e-

neris, heredem familiae, designatum reipublicae civem sustulisset. Ex quo exemplo, patet, plures nonnunquam definitiones, aut si mavis descriptiones, veluti per congeriem accumulari. Nec minus elegans est illa definitio Cicer. Philip. I. 12. Est autem gloria laus recte factorum, magnorumque in rempublicam meritorum, quae cum optimi cujusque, tum etiam multitudinis testimonio comprobatur. Caussin. lib. IV. cap. 13. vocat hujusmodi definitionem per synonymiam; additque exemplum: Quid enim est aliud lilium, quam terrae ornamentum, plantarum gloria, oculus florum, pratorum gemma, pulchritudo radiis suaviter emicantibus fulgurans? Eodem exemplo olim vel Sappho vel Achilles Tatius rosam γης κοσμον Φυτων αγλαισμα, οφθαλμον ανθεων, terrae ornamentum; plantarum decus, oculum florum adpellavit.

(2) Tria vero potissimum definitionum genera, in cultiore oratione commendantur. Primum rhetoribus vocatur αρνησις, alterum αφαιρεσις, tertium συγκρισις. I. ΑΡΝΗΣΙΣ sive negatio est, quum vera genera, verasque proprietates tollimus. Cicero pro Cluent. At quae mater? quam caecam crudelitate et scelere ferri videtis, cujus cupiditatem nulla unquam turpitudo retardavit, quae vitiis animi in deterrimas partes jura hominum convertit omnia: cujus ea stultitia, ut eam nemo hominem, ea vis, ut nemo feminam, ea crudelitas, ut nemo matrem adpellare possit. II. ΑΦΑΙΡΕΣΙΣ sive remotio, quum res differentes tollimus, proprias subjungimus. Cic.

Philip. I. 12. Credo enim vos homines nobiles, magna quaedam spectantes, non pecuniam, ut quidam nimis creduli suspicantur, quae semper ab amplissimo quoque clarissimoque contemta est, non opes violentas, et popu'o Romano minime ferendam potentiam, sed charitatem civium et gloriam concupisse, est autem gloria laus recte factorum, cet. III. ΣΥΓΚΡΙΣΙΣ sive contentio, quum simul contraria sive opposita exprimimus. Cicer. Phil. II. 44. Et nomen pacis dulce est, et ipsa res salutaris. Sed inter pacem et servitutem plurimum interest. Pax est tranquilla libertas, servitus malorum omnium postremum, non modo bello, sed morte etiam repellendum. Conf. Buchner. de commut. rat. dicendi II. 3. 1. At sunt tamen alia quoque oratoriarum definitionum genera. Aliquando enim res definitur per partes suas: Lactant. *Instit. II.* 5. An Archimedes Siculus concavo aere similitudinem mundi ac figuram potuit machinari, in quo ita solem ac lunam compositi, ut inaequales motus, et coelestibus similes conversionibus singulis quasi diebus efficerent, et non modo accessus solis et recessus, vel incrementa deminutionesque lunae, verum etiam stellarum vel inerrantium vel vagarum dispares cursus orbis ille, dum vertitur exhiberet? Deus ergo illa vera non potuit machinari et efficere, quae potuit sollertia hominis imitatione simulare? Aliquando per *caussas* et *effectus*. Hoc modo etiam pestem definit Virg. *lib. III. Aeneid. v.* 137. *seq.*

... Subito cum tabida membris
Corrupto coeli tractu miserandaque venit
Arboribusque satisque lues, et lethifer annus.
Linquebant dulces animas, aut aegra trahebant
Corpora: tum steriles exurere Sirius agros.
Arebant herbae et victum seges aegra negabat.

Definitiones per *accidentia* et *similitudinem*; addit Caussin. *lib. IV. cap.* 20. *seq.*

V. *Et divisio.*

Nec minus ornatam periodum reddit II. DIVISIO (1). Saepe enim vel totum in partes, vel genus in species partitur orator, ut tanto uberior graviorque fiat oratio. Optimas vero divisiones suppeditare philosophiam (2), nemo, nisi rerum omnium ignarus, ignorat.

(1) Exemplum dabit Muret. *Part. I. orat. VII.* Dicturus is erat philosophiam moralem, non ad adparentem, sed ad veram felicitatem esse comparatam. At quum ex philosophia didicisset, adparentia illa bona vel utilia, vel honesta, vel jucunda videri, divisione illa utitur, atque inde hanc continuat periodum: Non enim philosophia sibi opes ac copias, quae et saepe possessoribus suis exitio sunt, et tam multis casibus eripi possunt; non honores et imperia, quae quod concupierint multi, quod adspernatus sit, nemo umquam vituperatus est; non quidquam denique proponit ejusmodi, quo et carere sine

probro, et abundare sine gloria, liceat: sed eam, ad quam omnes adspirant, quam sibi votis omnibus expetunt, ad quam omnes suas actiones, omniaque consilia referunt, felicitatem.

(2) Non tamen et hic partes tantum enumerari, sed singularum vel definitiones vel attributa quaedam recenseri solent. Sic Cicero *de offic. I.* 4. quum e Stoica philosophia didicisset, quatuor esse virtutes cardinales, prudentiam, justitiam, fortitudinem, temperantiam: singulares definitiones una hac, eaque elegantissima, periodo complectitur: sed omne quod honestum est, id quatuor partinm oritur ex aliqua: aut enim in perspicientia veri, sollertiaque versatur: aut in hominum societate tuenda, tribuendoque suum cuique, et rerum contractarum fide: aut in animi excelsi atque invicti magnitudine ac robore: aut in omnium, quae fiunt, quaeque dicuntur, ordine et modo, in quo inest modestia et temperantia.

VI. *Et caussæ.*

Sic etiam **CAUSSAS** rerum, ipsasque rationes, et argumenta oratori sufficit philosophia (1). Iis vero quam maxime ad periodos caussales concinnandas opus est (2).

(1) Philosophia enim quum sit solida veri bonique cognitio, non solum το ὅτι, verum etiam το διότι, investigat. Nam *scire* est rem per caussas nosse.

(2) Periodi caussales nascuntur, si propositiones suis muniuntur rationibus. Rationes vero solidissimas suppeditat philosophia. Exemplo sit elegantissima periodus apud Cicer. *de amicit.* c. 11. Propositio ejus haec est : *nulla est excusatio peccati , si amici caussa peccaveris* : eam hac solidissima ratione fulcit : *Nam quum conciliatrix amicitiae virtutis opinio fuerit, difficile est amicitiam manere, si a virtute defeceris.*

VII. *Necnon effectus et adjuncta.*

Sed et EFFECTUS et ADJUNCTA rerum , quibus saepe egregie amplificatur periodus, e philosophia petuntur (1).

(1) Mira est ejusmodi periodorum **elegantia , si rem veluti vivis coloribus depingere, atque ob oculos ponere velis. Effecta enim et adjuncta , quum maxime incurrant in sensus , tam luculentam reddunt orationem , ut rem non audire nobis , sed oculis usurpare videamur. Insignem haec usum habent in describendis personis , quarum** χαρακτηρες **non nisi ex interiore philosophia morali peti possunt. Quam accurata est descriptio Catilinae apud Sallust. Catil. cap. 5. Corpus patiens inediae, vigiliae , algoris , supra quam cuique credibile est , animus audax , subdolus , varius , cujus rei libet, simulator ac dissimulator , alieni adpetens , sui profusus , ardens in cupiditatibus : satis loquentiae , sapientiae parum. Vastus animus immoderata , incredibilia , ni-**

mis alta semper cupiebat. *Sic Seneca de ira I. 1. iracundiae turpitudinem exaggeraturus, effectus et adjuncta furoris et irae inter se contendit*; nam vi furentium certa indicia sunt, audax et minax vultus, tristis frons, torva facies, citatus gradus, inquietae manus, color versus, crebra et vehementius acta suspiria: ita irascentium eadem signa sunt. Flagrant et micant oculi, multus in ore toto rubor, exaestuante ab imis praecordiis sanguine; labia quatiuntur, dentes comprimuntur, horrent ac subriguntur capilli, spiritus coactus ac stridens articulorum se ipsos torquentium sonus, gemitus mugitusque, et parum explanatis vocibus sermo praeruptus, et complosae saepius manus, et pulsata humus pedibus, et totum concitum corpus, magnasque minas agens, foeda visu et horrenda facies, depravantium se atque intumescentium. *Cicero de mansuetudine in orat. pro M. Marcello 3. animum vincere, cet. judico.*

VIII. *Itemque contraria et conditiones.*

Nec minus CONTRARIA (1) et CONDITIONES (2), quibus ad construendas periodos saepe opus est, e philosophia mutuanda sunt.

(1) Sic praeclare sapientiam et curiositatem sejungit Cic. *de finib. V.* 18. *omnia quidem scire, cujusque modi sint, cupere, curiosorum; duci vero majorum rerum contemplatio-*

ne ad cupiditatem scientiae, summorum virorum est putandum.

(2) In conditionibus quantum momenti sit positum, nemo ignorat. Quidquid enim adfirmari negarique potest, non absolute, sed certa sub conditione verum est. Quaenam vero sint singularum veritatum conditiones, id quidem philosophia docet, sic Cic. *de offic. I.* 29. ostensurus, qua conditione jocari liceat: *Ludo autem et joco*, inquit, *uti illo quidem licet, sed sicut somno et quietibus ceteris, tum, quum gravibus seriisque rebus satisfecerimus.*

IX. *Sententiae etiam e philosophia petendae.*

Idem dicendum de SENTENTIIS (1), quae vix ullam vel venustatem vel dignitatem habent, nisi ex intima philosophia depromantur.

(1) Sane, qui maxime ob sententiarum gravitatem concinnitatemque commendantur, philosophi fuerunt, veluti e Graecis Epicharmus et Euripides, e Latinis Seneca et Plinius. Nec praetermittendae tamen hic sunt, quas supra (P. I. cap. 2. §. 56.) de Senecae sententiis dedimus, observationes. Merito hic consulendus est Henr. Stephanus in *dissertatione* elegantissima *de habendo delectu sententiarum, quae γνῶμαι a Graecis dicuntur*, ubi observat, improbas plerumque esse sententias, quae non ad philosophiae praecepta, sed ad vulgi opinionem formentur. Tales sunt illae Menandri:

Απλην γαμ ην

Τον μη δυναμενον ζην αλυπως αποθανειν.

Satius fuisset, eos, qui sua squadra vivere nequeunt, occidere (quam pauperibus stipem dare), nec non Plauti:

Enimvero dii nos, quasi pilas, homines habent.

Praemissa est utilissima illa Stephani dissertatio comicorum Graecorum sententiis ab eo editis clↃlↃlxviiii. in 16:

X. *Fundamenta stili, quae argumentis inserviunt.*

Sed haec quidem praecipua sunt fundamenta stili, quae *singularibus periodis* suppeditant materiam. Proximum est, ut et ea, quae *integris argumentis* inserviunt, consideremus. Et horum quidem tria sunt, LOCUS COMMUNIS, SYLLOGISMUS, et ENTHYMEMA.

XI. *Locus communis quid?*

LOCUS COMMUNIS est, tractatio thematis moralis (1) vel politici (2) generalior, quae deinde ad hypothesin accommodatur (3).

(1) Dici non potest, quantum ejusmodi loci communes ornent orationem. Hinc vix ulla Ciceronis extat oratio paullo diligentius scripta, cui non locus communis quidam moralis intextus sit. Sic e. g. in oratione pro

Sexto Roscio cap. 16. et 18. eleganter disserit de laudibus vitae rusticae, c. 23. 24. praeclare ex philosophia morali disputat, possitne parricida tranquillo animo esse? et an tam nefandum crimen praesumatur? In oratione *pro T. Annio Milone cap.* 16. tractatur locus communis de moderamine inculpatae tutelae. In or. pro *Marcello cap.* 2. *et seqq.* demonstrat, majorem esse clementiae, quam rerum bello gestarum, laudem. Talium locorum communium plenae sunt Ciceronis, Plinii, et recentiorum quoque oratorum, veluti Mureti, Majoracii, et Buchneri orationes.

(2) Nonnunquam et politica themata intexuntur orationi. Sic Cicero in orat. *pro Sex. Roscio. c.* 20. eleganter disputat, qua lege acccusatores tolerandi sint in republica? Plura occurrunt in Buchneri panegyricis. Exempli loco esse poterit *or. V. ubi p.* 133. disserit de studiis juvenilibus principum; p. 135. de utilitate peregrinationum; p. 136. de virtute uxoris principis; *p.* 159. an quisnam sibi possit fingere fortunam? cet.

(1) Paullo aliter itaque loci communis vocabulum accipit Aphthon. *Ærogymn. VII. I.* dum eum vocat λογον αυξητικον των προσοντων τινι καλων ȣ κακων, orationem augentem ea, quae in aliquo sunt bona vel mala. Alius enim est locus communis *oratorius*, de quo nos hoc loco: alius *progymnasmaticus*, de quo Aphthonius agit.

XII. *Quomodo elaboretur.*

Ceterum locus communis quisque constat THESI et ÆTYMOLOGIA. Accedit nonnunquam ILLUSTRATIO a simili, comparatione, exemplis, contrario, testimoniis (1). Quo vero ordine haec omnia proponenda sint, in oratoris positum est arbitrio (2).

(1) Exemplum dabimus, locum communem Ciceronis de accusatoribus improbis, qui in oratione *pro Sex. Roscio c.* 20. Hic

I. THESIS praemittitur. Interest reipublicae, ut muli sint accusatores, dummodo non calumnientur. Hanc thesin ita profert Cicero: accusatores multos esse in civitate, utile est, ut metu contineatur audacia. Verum tamen hoc ita est utile, ut ne plane illudamur ab accusatoribus. Accedit statim

II. ÆTYMOLOGIA. Innocens est quispiam, verumtamen, quamquam abest a culpa, suspicione non caret. Tametsi miserum est, tamen ei qui accuset, possim aliquo modo ignoscere. Quum enim aliquod habeat, quod possit criminose ac suspiciose dicere, aperte ludificari, et calumniari sciens non videtur. Quare facile omnes patimur esse quam plurimos accusatores, quod innocens, si accusatus sit, absolvi potest: nocens nisi accusatus fuerit, condemnari non potest. Utilius est autem, accusari innocentem, quam nocentem caussam non dicere. *Sequitur*

III. ILLUSTRATIO, petita

1. *a simili.* Anseribus cibaria publice lo-

cantur, et canes aluntur in Capitolio, ut significent, si fures venerint. At fures internoscere non possunt, significant tamen, si qui noctu in Capitolium venerint, et quia id est suspiciosum, tametsi bestiae sint, tamen in eam partem potius peccant, quae est cautior. Quod si luce quoque canes latrent, quum Deos salutatum aliqui venerint: opinor, iis crura suffrigentur, quod acres sint, etiam tum, quum suspicio nulla sit. Simillima est accusatorum ratio. Alii vestrum anseres sunt, qui tantummodo clamant, nocere non possunt. Alii canes, qui et latrare et mordere possunt. Cibaria vobis praeberi videmus. Vos autem maxime debetis in eos impetum facere, qui merentur. Hoc populo gratissimum est. Deinde si voletis, etiam tum, quum verosimile erit, aliquem commisisse, in suspicione latratote, id quoque concedi potest.

II. *A ritu antiquo*, calumniatorum frontibus litteram K inurendi. Sin autem sic agetis, ut arguatis aliquem patrem occidisse neque dicere possitis, aut quare, aut quomodo, et tantummodo sine suspicione latrabitis: crura quidem vobis nemo suffringet, sed si ego hos bene novi, litteram illam, cui vos usque eo inimici estis, ut etiam eas omnes oderitis, ita vehementer ad caput affigent, ut postea neminem alium, nisi fortunas vestras, accusare possitis. Aliquando tamen omittitur illustratio, ejusque loco consectarium aliquod additur. Exempla habes apud Schwarz. *de orat. concinna* §. 29. Seligemus unum, quod p. 33, attulit

Thesis : Ille neutiquam dives est, qui neque finem habet cupiendi, neque modum statuit utendi.

Aetymologia : *Nam et multum desiderare egentis est signum, et nihil parcere egestatis initium.*

Consectarium : Adeo ut malim pauci jucunde frui, quam magnas apes immoderato animo vel adpetere, vel prodigere.

(2) Idem sane Cicero *in orat. pro Arch.* locum communem de optimarum artium studiis ita disponit, ut illustrationem aetymologiae partim praemittat, partim subjungat.

I. THESIS. Ego multos homines excellenti animo ac virtute fuisse, et sine doctrina, naturae ipsius habitu prope divino per se ipsos et moderatos et graves extitisse, fateor. Etiam illud adjungo, saepius ad laudem atque virtutem naturam sine doctrina, quam sine natura valuisse doctrinam. Atque idem ego contendo, quum ad naturam eximiam atque illustrem accesserit ratio quaedam conformatioque doctrinae : tum illud nescio quid praeclarum ac singulare solere existere.

II. ILLUSTRATIO petita ab exemplis. Ex hoc esse hunc numero, quem patres nostri viderunt, divinum hominem, Africanum: ex hoc C. Laelium, L. Furium, modestissimos : ex hoc fortissimum virum, et illis temporibus doctissimum, M. Catonem illum senem : qui profecto si nihil ad percipiendam colendamque virtutem litterae adjuvarentur, nunquam se ad earum studium contulissent.

III. ÆTYMOLOGIA.

1. Quod si non hic tantus fructus ostenderetur, et si ex his studiis delectatio sola peteretur; tamen, ut opinor, hanc animi remissionem humanissimam ac liberalissimam judicaretis. Nam ceterae neque temporum sunt, neque aetatum omnium, neque locorum. Haec studia adolescentiam alunt, senectutem oblectant, secundas res ornant, adversis perfugium ac solatium praebent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur.

2. Quod si ipsi haec neque attingere, neque sensu nostro gustare possemus: tamen ea mirari deberemus, et iam quum in aliis videremus.

IV. ILLUSTRATIO nova. Quis nostrum tam animo agresti ac duro fuit, ut Roscii morte nuper non commoveretur? qui quum esset senex mortuus, tamen propter excellentem artem ac venustatem videbatur omnino mori non debuisse. Ergo ille corporis motu tantum amorem sibi conciliarat a nobis omnibus: nos animorum incredibiles motus celeritatemque ingeniorum negligemus?

XIII. *Usus syllogismi oratorii.*

Quum vero oratio constet argumentis, argumentaque syllogismis concludantur: facile patet, usum plane incredibilem esse SYLLOGISMI oratorii. Languida enim nervisque suis destituta videbitur oratio, quantum-

vis ornata, quae ejusmodi syllogismis non constat (1).

(1) In alia omnia quidem ire videri posset Quintilianus *Instit. orat.* *V.* 14. dum ita praecipit: Namque ego ut in oratione syllogismo quidem aliquando uti nefas non dũco, ita constare totam aut certam confertam esse adgressionum et enthymematum stipatione, minime velim. Dialogis enim ac dialecticis disputationibus erit similior, quam nostri operis actionibus, quae quidem inter se plurimum differunt. Sed facile patet, non de oratoriis syllogismis eum loqui, sed de dialecticis, quos nemo paullo prudentior in elegantiore oratione toleraverit. Hinc statim addit: Nobis ad aliorum judicia componenda est oratio, et saepius apud omnino imperitos atque aliorum certe ignaros litterarum loquendo est: quos nisi et delectatione allicimus, viribus trahimus, et nonnunquam turbamus adfectibus, ipsa, quae justa ac vera sunt, tenere non possumus. Locuples et speciosa vult esse eloquentia, quorum nihil consequetur, si conclusionibus certis et crebris et in unam prope formam cadentibus concisa, et contemtum ex humanitate, et odium ex quadam servitute, et ex copia satietatem, et ex amplitudine fastidium tulerit. Nos ergo, quum non de contortis conclusiunculis, quales in dialecticis disputationibus vibrantur, sed de syllogismis copiosis et uberioribus, qui non in unam formam cadunt, loquamur: facile possumus Quintiliano conciliari.

XIV. *Quid sit?*

Est vero syllogismus oratorius justa ratiocinatio, cujus singulae partes ita deducuntur atque amplificantur, ut syllogismi materia ac forma in tanta verborum copia latitans non nisi ab eruditis possit animadverti (1).

(1) Sic Ciceronis oratio *pro Sex. Roscio* pene tota ex syllogismis composita est. Sed eos tamen, nisi ostendatur dispositio, vix quisquam lectorum animadvertet. Immo aliquando adeo multis verbis involvitur syllogismus, ut syllogismum proferri, nemo animadvertat, maxime si perturbatiore ordine collocantur propositiones. Exemplo id demonstravit Anton. Riccobon. *in comment. ad Aristotelis lib. I. c. 2. de orat. rhetor. p.* 57. Cicer. *orat. pro Caelio cap.* 19. 20.

In Caelio nulla est luxuries, est enim deditus optimarum artium studiis, quo in hominum genere nulla luxuries esse solet.

Hic primo CONCLUSIO est, quam ita Cicero proponit: At vero in M. Caelio nulla luxuries reperietur, nulli sumptus, nullum aes alienum, nulla conviviorum ac lustrorum libido, quod quidem vitium ventris et gutturis non modo non minuit aetas hominibus, sed etiam auget. Amores autem et hae deliciae, quae firmiore animo praeditis diutius molestae non solent esse (mature enim et celeriter deflorescunt), nunquam hunc occupatum impeditumque tenuerunt. *Conclusionis*

MINOREM propositionem, seu *adsumtum* subjungit Cicero: Audistis, quum pro se diceret, audistis antea, quum accusaret, genus orationis, facultatem, copiam sententiarum, atque verborum, quae vestra prudentia est, perspexistis. Atque in eo non solum ingenium elucere ejus videbatis, quod saepe etiam, si industria non alitur, valet tamen ipsum suis viribus: sed inerat, nisi me propter benevolentiam forte fallebat ratio, et bonis artibus instituta, et cura et vigiliis elaborata. *Denique* et MAJOR *propositio subjungitur*, *cujus* ἐξεργασία *talis est*: Atque scitote, judices, eas cupiditates, quae objiciuntur Caelio, atque haec studia, de quibus disputo, non facile in eodem homine esse posse. Fieri enim non potest, ut animus libidini deditus, amore, desiderio, cupiditate, saepe nimia copia, inopia, etiam nonnunquam impeditus, hoc quidquid est, quod nos facimus in dicendo, non modo agendo, verum etiam cogitando, possit sustinere.

XV. *Quomodo elaboretur?*

Ceterum SYLLOGISMUS oratorius ita elaboratur, ut singulis propositionibus, quas praemissas vocant, subjiciatur vel ÆTHIOLOGIA vel ILLUSTRATIO, vel utraque (1). Quo ordine tum propositiones, tum membra illa, disponenda sint, denuo in oratoris positum est arbitrio (2).

(1) Sic Sextum Roscium Amerinum defensurus Cicero, non cadere in illum parricidii

sus picionem hoc syllogismo ostendit :

Quicumque parricidii suspectus est, is audacissimus sceleratissimusque sit oportet.
Non autem hujus notae est Sextus Roscius.
Non ergo est parricidii suspectus.

Majori propositionis statim addit *aethimologiam.* Est enim crimen horrendum : ut et *illustrationem* a testimonio : vultu saepe laeditur pietas. Minorem etiam Cicero probat atque illustrat per μερισμον, ostenditque, Roscium nec audacem esse, nec luxuriosum, nec avarum. Ipsam Ciceronis εξεργασιαν statim subjiciemus.

(2) Non ergo ordinem naturalem servandum semper existimamus. Magna hic oratori relicta est libertas. Exemplo paullo ante adducto rem illustrabimus. Cicero syllogismum suum procul dubio ita animo conceperat.

I. MAJOR. Quicumque suspectus est parricidii, eum audacissimum sceleratissimumque esse oportet.

1. *Æthimologia* : est enim crimen horrendum :

2. *Illustratio.* Quum enim vultu laedatur pietas : quanto magis parricidio ?

II. MINOR. Sextus Roscius non est talis.

Æthimologia et illustratio per μερισμον. Non est *audax*, nec *luxuriosus*, nec avarus.

III. CONCLUSIO. Ergo non suspectus est parricidii.

At in elaboratione alio ordine utitur. Æthimologiam enim atque illustrationem ipsi majori propositioni praemittit hoc modo :

I. Æthimologia majoris. Occidisse patrem

Sextus Roscius arguitur: Scelestum, Dii immortales, ac nefarium facinus, ac ejusmodi, quo uno maleficio scelera omnia complexa esse videantur.

II. Illustratio majoris. Etenim, si (id quod praeclare a sapientibus dicitur) vultu saepe laeditur pietas; quod supplicium satis acre reperietur in eum, qui mortem obtulerit patri, pro quo mori ipsum, si res postularet, jura divina atque humana cogebant?

III. MAJOR propositio. In hoc tanto, tam atroci, tam singulari maleficio, quod ita raro exstitit, ut, si quando auditum sit, portenti ac prodigii simile numeretur; quibus tandem te, o Eruci, argumentis accusatorem censes uti oportere? nonne et audaciam ejus, qui in crimen vocetur, singulare ostendere, et mores feros, immanemque naturam, et vitam vitiis flagitiisque omnibus deditam, denique omnia ad perniciem profligata atque perdita?

IV. MINOR. *Quorum tu nihil in Sextum Roscium ne abjiciendi quidem caussa contulisti.*

Probatio et illustratio minoris per μερισμον Patrem occidit Sextus Roscius. Qui homo? Adolescentulus corruptus et ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta. Vetus videlicet sicarius, homo audax, et saepe in caede versatus? At hoc ab accusatore ne dici quidem audistis. Luxuries igitur hominem nimirum, et aeris alieni magnitudo, et indomitae animi cupiditates, ad hoc scelus impulerunt? De luxuria purgavit Erucius, quum dixit, hunc ne in convivio quidem ul-

lo fere interfuisse. Nihil autem unquam debuit. Cupiditates porro quae possunt esse in eo, qui, ut ipse accusator objecit, ruri semper habitarit, et in agro colendo vixerit? quae vita maxime disjuncta a cupiditate, et cum officio conjuncta.

VI. CONCLUSIO. *Quae res ergo tantum istum furorem Sexto Roscio objecit?*

Eadem libertate oratores etiam minore majori propositioni, aut utrique conclusionem praemittunt. Id quod, nisi brevitati studeremus, facile posset exemplis quam plurimis demonstrari.

XVI. *Enthymema oratorium.*

Quum vero non semper utraque praemissarum ad rei demonstrationem videatur necessaria; non raro alterutra omittitur, et tunc quidem e syllogismo fit ENTHYMEMA oratorium.

(1) Non ergo singularia quaedam praecepta exigit ENTHYMEMA. Vide Quintil. *lib. V. Inst. orat. c.* 14. Hoc uno enim e syllogismo oratorio differt, quod alterutra praemissarum omittitur. Ubi recte observat Aristot. *de arte rhet. lib. I. cap.* 2. eam omittendam esse propositionem, quae jam satis nota sit auditoribus. E'αν γαρ η τι τουτων γνωριμων, ουδε δει λεγειν. αυτος γαρ τουτο προστιθησιν ο ακροατης. Si enim aliquid sit horum notum, non oportet dicere. Ipse enim id supplet auditor. Altera, quae reliqua est, eadem ratione elaboratur, quam in syllogismis oratoriis paullo ante ostendimus:

PARS SECUNDA

SPECIALIS

DE VARIIS SCRIPTIONIBUS IN SOLUTA ORATIONE USITATIS.

CAPUT PRIMUM.

De Epistolis.

I. *Pleraeque institutiones epistolicae nullius momenti sunt.*

De conscribendis epistolis innumeri ferme praecepta satis prolixa dederunt (1): sed, mea quidem sententia, paucissimi fecerunt operae pretium. Quum enim plerique epistolas certis regulis adstringere ausi sint: praestantissimae optimorum auctorum epistolae, opera quippe extemporali scriptae, longissime ab illis regulis discedunt (2). Ex quo consequitur, ut aut epistolas Ciceronis, Plinii aliorumque innumeras proscribendas, aut praecepta illa epistolographica parvi aestimanda judicemus.

(1) E veteribus de epistolis conscriben-

dis nonnulla commentati sunt Demetr. Phal. *de eloquu.* et Gregor. Nazianz. *epistola singulari*, quam scorsum cum Ad. Theodori Siberi *commentario* prodiisse novimus *Vitemb.* clɔlɔcviii. 8. Post renatas litteras ejusmodi prodiere libelli, e quibus palmam reliquis praeferunt Jo: Ludovicus Vivis *de conscribendis epistolis*, *Colon.* clɔlɔxxxvi. 8. Desid. Erasmi et Corn. Celtis ejusdem tituli libelli, *Colon.* clɔlɔlxxiv. 8. Rob. Britanni ratio conscribendarum epistolarum, Lutet. Paris. clɔlɔlv. 8. Jo: Despauterii Ars Epistolica, Lutet. Paris. clɔlɔcxxxv. 8. Henr. Farnesii de imitatione Ciceronis, seu de scribendarum epistolarum ratione, Antu. clɔlɔlxxi. 8. Melch. Junii scholae rhetoricae de contexendarum epistolarum ratione, Argent. clɔlɔlxxxii. 8. Justi Lipsii Institutio epistolica, Antu. clɔ lɔcv. 4. Dan. Ge. Morhofii collegium epistolicum, Lubecae clɔ lɔccvi. 8.

(2) Solent enim ejusmodi auctores certas tradere regulas de quarumvis epistolarum argumentis et dispositione, quas tamen nemo veterum adcurate observavit, neque hodiernum quisquam eruditorum observat. Hinc si gratulatoriam quamdam Ciceronis epistolam contuleris cum praeceptis Jo: Phil. Horstii, Sam. Schmidii, aliorumque scriptorum, non observabis, ad ista praecepta se adstrinxisse liberam Ciceronis ingenium. Alii formulas epistolis collegerunt, veluti Henr. Arningius in medulla variarum, earumque in orationibus usitatissimarum connexionum, Jenae, clɔlɔclviii. 12. Hamardus Gamerius Mosae-

us in auctoritatibus Ciceronis, Col. cIɔIɔclxxvii. 8. Mich. Neander in epist. familiarium formulis. Lips. cIɔIɔxci. 8. Jac. Pontanus in centuria epistolicarum formularum, Coloniae 8. Gabr. Prateolus in floribus et sententiis scribendisque formulis illustrioribus ex Cicerone, Paris cIɔIɔlxxvii. 16. Andr. Reyherus in florilegio epistolico, Gothae, cIɔIɔclxvi. 8. Jo: Starkius in thesauro epistolari locorum et formularum epistolicarum, Hamb. cIɔIɔccxxi. 8. Car. Virulus in formulis epistolarum, Paris cIɔccccclxxxx. et alii complures, sed, qui in haec formularum dumeta se relegari patiuntur, iis merito acclamaveris illud Horatii.

O imitatores, servum pecus!

Liberrima est epistolas conscribendi ratio: sunt enim epistolae familiare inter absentes colloquium. Atqui familiares sermones regulis et formulis se circumscribi haud patiuntur. Ex quo consequitur, ut quo simpliciora breviorque sunt praecepta epistolica, eo meliora judicanda sint.

II. *Varia epistolarum genera.*

Epistolae eruditorum Latinae variorum generum sunt. Aliae enim de rebus philosophicis, aliae de mathematicis, aliae de philologicis et criticis: aliae de theologicis, juridicis, medicis: aliae denique de historicis conscribuntur. Quas omnes, quum non tam epistolae, quam dissertationes, videantur, nec tam elegantiam, quam acumen eruditionemque et

diffusam lectionem, ostentent, huc plane non pertinere arbitramur.

Philosophicis) Tales sunt epistolae Senecae, quas si dissertationes philosophicas ac morales dixeris, non errabis, ex mea quidem sententia. Unde non dubito eorum accedere sententiae, qui Senécam eas non ad Lucilium misisse, sed animi caussa, prout quidque in mentem venerat, in chartam conjecisse existimant. Tales etiam sunt *Epistolae Bern.* Baldi *Mediol.* clↄlↄlxiii. 8. Conr. Bovilli. *Genev.* clↄlↄx. cum reliquis operibus, Ren. des Cartes, Amstel. clↄlↄlxviii. 4. Honorati Fabri, Franc. clↄlↄclxviii. 12. Mars. Ficini, Florent. clↄcccclxxxxv. 4. Jac. Horstii, Lips. clↄlↄlxxxxv. 8. aliaeque complures.

Mathematicis) Veluti epistolae Matthiae Berneggeri. et Jo: Kepleri mutuae. Arg. clↄlↄclxxii. 12. Guil. Schickardi et Matthiae Berneggeri, Arg clↄlↄclxxiii. 12. aliaeque:

Philologicis) Huc pertinent epistolae Rol. Maresii, Par. clↄlↄciv. 8. et Lips. clↄlↄclxxxvi. 12. Rich. de Buri, Franc. clↄlↄx. 8 et Jo: Caselli, *Helmst.* clↄlↄcxxvii. 8. et Hamb. clↄlↄcxviiii. 8 Jani Drusii, Jo: Corasii, Justi Lipsii, Aldi Manutii et Jani Parrhasii quaesita per epistolas, cet.

Criticis) In rebus criticis occupantur pleraeque epistolae Scaligerorum, Is. Casauboni: Cl. Salmasii, Cl. Sarravii, Th. Reinesii ad Hoffmannum, Rupertum, Daumium, Bosium, Fort. Liceti, Justi Lipsii. Cael. Calcagnini, Tan. Fabri, Jani Gruteri, Jo:

Werii et variae illae virorum doctorum, quarum syllogen tomis V. in forma majori quarta publici juris fecit v. c. Petrus Burmannus, *Leidae* clɔlɔcccxxiv. xxvii.

Theologicis) Quales sunt epistolae pleraeque Hieronymi, Augustini aliorumque Patrum, et e recentioribus Jo: Lannoii, M. Ant. Flaminii, aliaeque complures.

Juridicis) In juridicio argumento saepe versantur viri generosi Greg. Majansii *Epistolarum libri* vi. qui prodierunt Valentiae Edetanorum clɔlɔccxxxii. 4. in quibus orationis nitor cum rerum, quas explicat, praestantia certare videtur.

Historicis) Quo pertinent epistolae Aug. Gisl. Busbequii, Herm. Conringii, Melch. Goldasti, Hug. Grotii, Hub. Langueti, Anglerii, Sforc. Pallavicini, Andr. Chrysost. Zaluskii, et aliorum. Nuper, ut alia omittam exempla, varias Galliae cisalpinae et transalpinae antiquitates eruditis epistolis explicavit Scip. Maffejus, Veronensis, quae prodierunt sub titulo, Galliae antiquitates quaedam selectae atque in plures epistolas distributae, Ver. clɔlɔccxxiv.

III. *Quae huc pertineant.*

Magis hujus loci sunt epistolae, quae non eruditionis ostentandae, sed testandi amoris aut animorum conciliandorum caussa scribi solent: in quo genere scribendi Cicero, Plinius, Paullus Manutius, Marcus Antonius Muretus, Latinus Latinius, Janus Nic. Erythraeus, Petrus Cunaeus regnant (1).

Ciceroni in omni epistolarum genere non temere ullus comparandus est. Sane in *epistolis ad diversos* incomparabilis eloquentia, in *epistolis ad Atticum* insignis prudentia et adfectus ubique elucet, facileque adparet, Ciceronem, sive jocari, sive irasci, sive permovere maluerit, omnes alios longo post se intervallo reliquisse. Vid. Henr. Stephani *dissert. de vario epist. Cicer. genere.* Merito ergo epistolae illae incomparabiles assidua lectione in succum et sanguinem vertendae, nec unquam e manibus deponendae sunt. Quem fructum inde ceperit Herm. Buschius, ostendit Jo: Freinshem. *orat. IV. p.* 46.

Plinii, epistolae succinctae et festivae, facetae et acutae; et concinnis sent ntiis distinctae; mirifice placent viris ingeniosis. Sed stilum tamen hunc non omnes ducere, nec omnibus convenire ingeniis, palam est. Plinius, inquit Lud. Vives, doctis atque acutis ingeniis mirifice est aptus, qui scholastica inter se mittunt epistolas et umbraticas, quibus oportet plus ornatus et condimenti adjungi, quando rebus non perinde nituntur. Adde Morhof. *Polyhist. I.* 13. 20. *p.* 300. *Tom. I.*

Manutio nemo accuratius Ciceronianam dictionem expressit. Longius tamen abest a Ciceronis vigore et prudentia. Unde ejus epistolae ornatae quidem, at a rebus plane inopes adparent. Quae forsan caussa est taedii illius, quod Casp. Scioppio judice, legentibus Manutium obrepere soleat. Recentissima et optima editio ex Krausiana. Elegantissimam e-

jus epistolam, quam Marq, Gudius omnium epistolarum Pauli Manutii reginam vocare solebat, e bibliotheca hujus viri docti edidit Morhof. *in Polyhist. I.* 1. 54. 41. *p.* 345. *Tom. I.*

Qui Paulo Manutio deesse videtur vigor et spiritus, M. Ant. Mureto plane est admirandus, ut hunc ego inter recentiores reliquis omnibus anteponere non dubitem. Quod judicium etiam est Jani Nicii Erythraei *in Pinacoth. I.* 5.

Prodierunt Lalini Latinii epistolae *Romae* cIↃIↃcxxxiiii. 4. et praeter rerum varietatem ob Latinitatis nitorem quam maxime commendantur.

Jan. Nic. Erythraeus, vel potius, qui sub eo nomine latet, Jo: Vict. Roscius, Romanus, in eloquentia Latina adeo excelluit, ut in arte sua jure Roscius dicatur. Prodierunt epistolae ejus admodum nitidae atque urbanae, *Colon.* ↄIↃIↃcxlv, 8. aliquot voluminibus, quae acutissimo Gabr. Naudeo adeo se probarunt, ut eas Petr. Bembi et Ang. Politiani epistolis longe anteponat. Vid. Naud. *epist.* 66.

Eloquentiae laudem etiam non denegaveris epistolis Petri Cunaei, quas nuper edidit vir publico rei litterariae bono natus Petr. Burmanus *Lugduni Batavorum* cIↃIↃccxxv. 8.

(t) Aliquando stili elegantiam prae se ferunt epistolae Angeli Politiani, Petr. Bembi, Erasmi *Roterodami*, Joach. Camerarii, Rog. Aschami, Justi Lipsii, Dom. Baudii, Aug.

Puchaeri, Jo: Geo. Graevii, Conr. Sam. Schurtzfleisschi, sed quum horum plerique singulare quoddam dicendi genus adfectarint, quod non est publici saporis, legendi potius, quam imitandi, mihi quidem videntur.

IV. *Quotuplices.*

Ceterum epistolae Latinae, quibus hodie utimur, vel *familiares* sunt, vel *elaboratiores.* Illae plures plerumque res complectuntur (1): hae de uno themate exarantur diligentius (2).

(1) Solent enim familiares, si quando colloquuntur, de variis rebus inter se confabulari. Quae colloquia, quum imitentur epistolae, mirum haud est, si et illae de pluribus rebus agant. Tales sunt pleraeque Ciceronis *epistolae ad Atticum.* Exemplo vide *lib. XV. epist.* 25.

(2) Huc pertinent epistolae gratulatoriae, gratiarum actoriae, petitoriae, commendatitiae, cet. Per has enim totas regnat una eademque propositio primaria, adeoque adhibitis argumentis, diligentius elaborari solent. Sic Ciceronis epist. ad divers. XI. 22. tota est commendatitia, epist. 12. lib. V. tota petitoria, eaque elegantissima. Uberiorem catalogum, in quo singulas Ciceronis aliorumque epistolae ad suas classes referuntur, dederunt Melch. Jun. de conscrib. epist. et Morh. in colleg. epistolico, sed qui ab eloquentiae

studioso ex tot epistolarum voluminibus postea editis facile augeri possit.

V. *Epistolas familiares conscribendi ratio.*

In epistolis *familiaribus* primo propositiones de quibus scribere velis, justo ordine ponantur ob oculos (1). Deinde dispiciatur, habeantne inter se aliquid commune, an plane dissimilis sint naturae. Id enim dabit elegantem connexionem (2). Considerentur porro singulares propositiones, an probari illustrarive debeant (3). Et inde si accesserit elaboratio, facile nascetur epistola familiaris elegantissima (4). Illud tamen observandum postremo, has epistolas quam maxime exigere moratum ac jocosum illud dicendi genus, de quo superiore capite disseruimus.

(1) Exemplum omnibus ista praecepta reddet dilucidiora. Sunto nobis hae propositiones.

I. Breviter scribam tuo exemplo.
II. Fiduciam nobis magnam iniicis.
III. Bono ergo animo ero.
IV. Litterarum mearum caussa non exspectabis in Italia.
V. Habebis pecuniam.
VI. Servilius tibi amicus est.
VII. Nos deerimus.

(2) Connexionis vel *verbales* sint, vel *reales*. *Illae* per particulas et formulas fiunt; hae a propositionum similitudine ac dissimilitudine petuntur. Nonnunquam tamen etiam

sine connexione propositiones componuntur. Sic Cicer. *epist. ad divers. XI.* 24. omnes istas propositiones VII. quas paullo ante recensuimus, sine connexione ita extulit.

I. Narro tibi: antea subirascebar brevitati tuarum litterarum, nunc mihi loquax esse videor. Te igitur imitabor.

II. Quam multa, quam paucis? Te recte valere, operamque dare, ut quotidie melius: Lepidum commode sentire, tribus exercitibus quidvis nos oportere confidere.

III. Si timidus essem, tamen ista epistola omnem mihi metum abstersisset. Sed ut mones, frenum momordi. Etenim, qui, te incluso, omnem spem habuerim in te, quid nunc putas? Cupio jam vigiliam meam, Brute, tibi tradere, sed ita, ut non desim constantiae meae.

IV. Quod scribis, in Italia te moraturum, dum tibi litterae meae veniant, si per hostem licet, non erraris: multa enim Romae. Sin adventu tuo bellum confici potest, nihil sit antiquius.

V. Pecunia, expeditissima quae erat, tibi decreta est.

VI. Habes amantissimum Servilium.

VII. Nos non desumus. Vale.

Dabimus tamen operam, ut et connexiones inveniamus. Inter primam et secundam propositionem similitudo quaedam adparet: scribendi rationem brevem imitabor: sed et fiduciam tuam. Inter secundam et tertiam similitudo quaedam intercedit: utrobique enim fiducia est. Inter tertiam et quartam dissimi-

iltudo est, *spes* enim est *morae impatiens*; Brutus vero morabitur in Italia. Quarta et quinta similes aliquo modo sunt: Brutus non morari debet in Italia; nec nos in mora erimus, sed mittemus pecuniam. Tres ultimae simillimae. Nec pecunia tibi deerit, nec Servilius, nec nos. Connexio ergo erit talis.

I. *Narro tibi*: *antea subirascebar brevitati tuarum litterarum*: *nunc mihi loquax esse videor. Te igitur.*

II. Non litteris tantum, verum etiam virtute animique magnitudine imitabor; Brevissima enim epistola tua me de tot rebus novis, id est, de valetudine voluntateque tua et Lepidi, triumque exercituum virtute reddidisti certiorem, tantamque spem injecisti animo, ut.

III. Nisi tuo exemplo optima spe fiduciaque essem, omnium mortalium sim meticulosissimus. Omnem itaque metum, si quis fuisset, ista epistola tua abstersisses; sed, ut vera fatear, jam frenum momordi. Etenim, qui, te incluso, omnem spem habuerim in te: quid nunc putas? Cupio jam vigiliam meam, Brute, tibi tradere, sed ita, ut non desim constantiae meae. Quum vero spes nihil aegrius, quam moram, ferat.

IV. Nolim profecto, te, litterarum mearum caussa, in Italia morari. Equidem, si per hostem licuerit, non erraris: multa enim Romae. Sin adventu tuo bellum confici potest; cave rei gerendae occasionem, mora ista tua, dimittas. Sane, ne in nobis ulla tibi mora esset.

V. Pecuniam, expeditissima quae erat, tibi decrevimus. Nec argentum ergo tibi deerit, nec, quod omni argento praestantius, amici.

VI. Servilium enim habes tui amantissimum, cujus prolixam erga te voluntatem.

VII. Et ego non imitabor modo, verum etiam, quoad ejus fieri poterit, studio officiisque meis superabo. Vale.

(3) Accedunt nonnunquam aetimologiae, ceu ex epistola antecedente adparet, in qua Cicero propositionem III. ratione quadam confirmat. Accedunt etiam illustrationes, veluti exempla, similia: testimonia: sed ita, ut magis per adlusionem innuantur, quam explicentur prolixius. Exemplo erit Cic. epist. ad divers. V. 12. in qua ejusmodi illustrationes mira brevitate concinnitateque cumulata animadvertimus.

(4) Exemplum ejusmodi epistolae familiaris subjiciemus. Propositiones frequentes sunt:

I. Diu admodum siluisti.

II. Ego jam rusticor.

III. Scribe ad me frequentius.

Observatis ergo praeceptis, in ipso paragrapho explicatis, haec nascitur epistola.

I. Tam diuturno me silentio adhuc mulctasti, ut, nisi te ex P. disciplina scirem prodiisse, in Pythagoraeorum castra transiisse te existimarem. Quis, malum, morbus te hominem, olim loquacissimum, invasit, ut confestim magis mutus videaris, quam piscis? Ego vero praeclare, mihi crede, ulciscar illam pertinaciam tuam, litterisque meis tanto

magis te obtundam quotidie, donec odiosissimum istud silentium tuum tibi extorqueam.

II. Sed, heus tu, inquiet, tantumne tibi otii est, ut, bonas horas scribendis epistolis consumas? Est vero, et quidem plurimum. Relicto enim urbano strepitu, nuper in suburbanum illum, quem nosti, secessum, tamquam in portum, me vindicavi. Hic modo rusticor, et temporis nonnihil valetudini, nonnihil remissioni animi tribuo. Interdum, ne nihil potius agere quam otiosus esse, videar, aliquid parturit ingenium, sed, ut ille ait, plenum ruris et inficetiarum.

III. Ne ergo me urbanae elegantiae plane capiat oblivio, fac, quaeso, ut a te litteras et frequentissimas, et, quales tu mittere soles, Roma ipsa urbaniores, accipiam. Vale.

VI. *In epistolis elaboratioribus una regnat propositio.*

Ad *elaboratiores* quod attinet epistolas, in iis una regnat propositio, ad quam, tamquam ad centrum, omnes reliquae partes referuntur (1).

(1) Exempli caussa, in gratulatoriis propositio illa primaria est: Gratulor tibi novum munus, natalem restitutam valetudinem, cet. In consolatoriis: Æquo animo tibi ferenda fortuna, mors parentis, cet. In gratiarum actoriis: Gratias tibi ago, quod me principi commendaris, suffragio adiuveris, cet.

VII. *Quae deinde probanda?*

Ea propositio deinde argumentis, firmis potius, quam multis, munienda est, quae facile suppeditabunt ipse περιστασεις, ut adeo certis argumentorum locis hic supersedere liceat (1).

(1) Vulgo quidem in institutionibus epistolicis multos argumentorum locos, veluti ab utili, jucundo, decoro, facili, honesto, cet. ostendunt, ex quibus omnia argumenta, tamquam e sedibus aut pluteis suis, depromenda existimant rhetores. Sed his quidem loculis aequo animo carebimus. Ipsae enim περιστασεις rationes scribenti sufficient optimas, et instituto adcommodatissimas, nihil ut opus sit istis argumentorum locis, e. g. si cui gratulandum sit novum munus, ratio ipsa docebit, ostendendum esse, munus hoc esse optabile, honorificum, virtuteque alterius dignissimum, ex eoque multum decoris ad rempublicam redundaturum, cet. Si *consolandus* quis de obitu filii, ratio ipsa suadebit, ut exponamus defuncti beatitudinem, temporum, quibus subtractus sit, miseriam, christiani in adfectibus coercendis officium, cet. Et sic nunquam deerunt scribentibus argumenta, dummodo περιστασεις, quid? ubi? cet. expendantur paullo diligentius. Utilitatis tamen haud parum tironibus adferre possunt Planeri epistolae enthymematicae, quibus et varia argumenta vel enthymemata, quae in singulis epistolarum generibus adhibenda videantur, cum cura osten-

dit, et veterum ac novorum scriptorum epistolas in certas classes retulit.

VIII. *Dispositio est arbitraria.*

Perinde autem est, sive argumenta propositioni, sive hanc argumentis praemittas (1).

(1) Sic Manutius *epist. I.* 1. propositionem argumentis praemittit: epist. I. 2. eamdem illis subiungit. Nonnunquam propositio argumentis et praemittitur et subjungitur, cujus rei exemplum denuo est apud Manut. epist. I. 8.

IX. *An in epistolis locum habeant illustrationes.*

Possunt et hic argumenta nonnulla aethimologiis illustrationibusve amplificari, dummodo observes, et parcius hoc fieri debere, et brevius. In epistolis enim ad exempla similia, sententias tantum adludendum esse, jam supra observavimus (1).

(1) Quam eleganter illustrationibus ejusmodi utatur Cicero, vel ex hac brevi ejus epistola 6. libri VII. adparet: In omnibus meis epistolis, quas ad Caesarem aut ad Balbum mitto, legitima quaedam est accessio commendationis tuae: nec ea vulgaris, sed cum aliquo insigni indicio meae erga te benevolentiae. Tu modo ineptias istas, et desiderio urbis, et urbanitati depone; et quo consi-

lio profectus es, id adsiduitate et virtute consequere. Hoc tibi tam ignoscemus nos amici, quam ignoverunt Medeae, quae Corinthi arcem altam habebant, matronae opulentae, optimates, quibus illa manibus gypsatissimis persuasit, ne sibi illae vitio verterent, quod abesset a patria. Nam multi suam rem hanc gesserunt, et publicam patria procul. Multi qui domi aetatem agerent, propterea sunt improbati. Quo in numero tu certe fuisses, nisi te extrusissemus. Sed plura scribemus alias. Tu qui ceteris cavere didicisti, in Britannia, ne ab essedariis decipiaris, caveto; et quando Medeam agere coepi, illud semper memento: Qui ipse tibi sapiens prodesse nequit, nequaquam sapiat. Cura, ut valeas.

X. *Exordia epistolarum qualia?*

Accedit nonnunquam exordium, quod vel *commune* est, vel *proprium*. *Illud* omnibus epistolis (1), hoc ei tantum, quam exaramus, convenit (2). Utrumque brevissimum esse oportere, quilibet intelligit (3).

(1) Communia exordia sunt, quae de valetudine alterius inquirunt, aut veniam scribendi rogant, aut acceptarum epistolarum sententiam repetunt. Antiquissimum solemnissimumque est illud. Si vales, bene est, ego valeo, quod tamen jam altero post Augustum aevo eviluerat. Unde non est, quod a nobis demum in usum revocetur.

(2) Plerumque hoc ab occasione caussaque

scribendi petitur, adeoque reperitur facillime. E. c. Si gratulandum alicui sit munus novum; ejus in ipso exordio injicienda esset mentio. Sic Manutius *epist. I. 2.* Alfonso Caraffae gratulaturus purpuram, ita auspicatur. Solent esse, quae minus expectantur, laetiora. Nihil tamen ista, qua te auctum nuper accepimus, dignitate neque magis expectatum apud eos, qui studia tua, tuos ad virtutem praeclaros impetus noverant, neque jucundius, aut laetitiae majoris unquam fuit.

(3) Generatim enim inter epistolarum virtutes praecipua est brevitas, adeo, ut eas sinistram manum implere haud debere, scribat Seneca *epist.* 45. Longiores esse solent epistolae ad familiares, iisque quam maxime se oblectari scribit Cic. *epist. ad Quint. fratr. I. 1.* Sed haec plerumque neglectis exordiis, statim ad rem ipsam et variarum rerum narrationem progrediuntur. Nec brevitas tantum exordia epistolarum commendant, sed et inexspectatum. Statim enim nescio quid admirationis et voluptatis excitant improvisa ejusmodi, atque inexpectata exordia. Elegantissimum ergo exordium Cic. epist. ad divers. VII. 13. Quam sint morosi qui amant, vel ex hoc intelligi potest. Moleste ferebam antea, te invitum istic esse, pungit me rursus, quod scribis, te esse istic libenter. Sane quid sibi vellet Cicero hoc inexspectato exordio; intelligere non potuit Trebatius, nisi perlectis sequentibus. Æque elegans est exordium Manutii epist. I. 24. Odi pene meos oculos: et si oculi sunt, id est, omnium rerum carissimi,

Sed odi certe pejus, quam antea, hunc morbum, quo mihi nunc tuus adspectus, tuus complexus eripitur. Addo illud Coelii apud Cic. *epist. ad divers. VIII.* 4. Invideo tibi: tam multa quotidie, quae mirere, istuc perferuntur. Item illud Plinii *epist. I.* 6. *Ridebit, et licet, rideas.*

XI. *Ut et conclusiones.*

Idem de conclusione sentiendum, quae qualis esse debeat, facile ex ipsa propositione primaria intelliges (1).

(1) Exempli gratia si cui gratulandum est, per se patet, conclusionem vel votum aliquod complecti, vel cohortationem, vel commendationem nostri, vel aliud quid hujusmodi. Ita etiam epistolis gratiarum actoriis subiicietur vel votum, vel grati animi pollicitatio, vel commendatio in futurum. Sunt tamen etiam conclusiones quaedam tantum non omnibus epistolis communes, veluti officiorum oblatio, commendatio valetudinis, amicorum salutatio, responsionis flagitatio, et quae sunt hujus generis alia.

XII. *Stilus epistolicus qualis?*

Stilus epistolarum qualis esse debeat, jam *capite* 2. *partis prioris num.* 61. satis adcurate exposuimus, nihil ut hic addendum ea de re videatur.

XIII. *Quid in titulis atque subscriptionibus observandum?*

De complicandis etiam obsignandisque epistolis aliquid monere, supervacuum fuerit. Lippis enim et tonsoribus talia sunt notissima. De titulis tamen, quos vocant, et subscriptione, moneo, eum tenendum esse modum, ut ne vel antiquitatis adfectatione (1), vel stili barbarie ac novitate (2), reprehensionem jure mereamur.

(1) Antiqui nullo titulorum syrmate onerabant alios, sed litteris haec praemittebant: M. T. Cicero Volumnio S. P. D. Postea saepe addebant: suo, ut C. Caecil. Plinius Arrio suo S. P. Denique et alterius nomen suo honoris caussa praemittere solebant, veluti: Arrio suo C. Caecil. Plinius S. P. D. idque diu in vitio positum esse novimus. Parasiticum enim videbatur, nomen suum postponere, ceu ostendunt El. Vinet *ad Auson. epist.* 20, et Menag. *Amoen. jur. civ. c.* 23. *p.* 124. Hinc Ausonius ibid. Paullini praeponens nomen, id metri necessitate excusat:

PAULLINO AUSONIUS. Metrum sic suasit, ut esses Tu prior: et nomen praegrederere meum.
Quamquam et fastorum titulo prior, et tua Romae
Praecessit nostrum sella curulis ebur.

Semper itaque veteres, omisso titulorum syrmate, brevi illa salutatione usi sunt. Et hos

quidem imitari non dubitarim, quoties ad familiarem aliquem scribendum esset. At, si viris magnis scribendum, nemini ego quidem auctor fuerim, ut hac antiqua formula utatur. Satius tunc erit, titulos quosdam honoris in casu vocativo epistolae praemittere, hoc modo:

VIR ILLUSTRIS ATQUE EXCELLENTISSIME

VIR SUMME, cet.

Ad calcem litterarum recentiore more adjunges subscriptionem:

ILLUSTRIS EXCELLENTISSIMIQUE NOMINIS TUI.

cultor perpetuus.

vel similem. Dandum enim aliquid hodiernis moribus, ne magnorum virorum dignitatem supercilio scholastico despicere videamur.

(1) Merito ergo ex latinis epistolis elaboratioribus proscribimus I. salutationes illas. Salutem et officia, χαίρειν, εὖ πράττειν *Immanuel*, et similia, et multo magis II. aenigmata illa puerilia: Mitto tibi NAVEM, prora puppique carentem, cet. Nec ferendae III. loquutiones abstractae, quas vocant, imitatione Germanicae linguae inventae, veluti: Dominatio vestra, vestra Serenitas, Nobilitas, Amplitudo, nobilissima dignitas vestra, cet. Multoque minus tolerandae, quae plane vel barbarae, vel soloecae sunt, ex. gr. Vestra devotio, discretio, paternitas, vestra gratia, cet. Ignota quoque veteribus illa extenuandi caussa reperta: parvitas mea, exiguitas mea, quamvis prius placuerit jam Va-

lerio Maximo, in prooem. Id vero postea frequentarunt scriptores aevi posterioris, et maxime Christiani, quos vel maxime decebat modestia. Hieron. ad Tranquillinum: et quia meae Parvitatis quaeris sententiam. Denique etiam IV. ab illo more alios tertia persona compellandi merito abstinemus, v. c. Jussit me excellentia vestra, si quid novi gestum fuerit, eam de illo reddam certiorem. Sciat ergo cet. Putida haec omnia sunt, et a Latinae linguae indole aliena aeque ac compellatio in persona secunda singulari amore linguae Germanicae.

CAPUT II.

De Orationibus conscribendis.

I. *Cur etiam de conscribendis orationibus praecepta quaedam addamus.*

Alterum scriptionum genus, quo hodie nonnunquam utimur, sunt ORATIONES. Eas conscribendi rationem quum ex instituto ostendant rhetores, supervacuum forsan fore videbitur, ea de re vel verbum addere. Enimvero quum alia hodie, quam olim, sit oratoriae ratio, neque vetera illa rhetorum praecepta nostrae reipublicae, nostroque saeculo possint adcommodari (1): licebit et nobis pauca quaedam de conscribendis orationibus monere.

(1) Oratoriam primi excoluerunt Graeci, e quibus vix quisquam, ante Aristotelem, eam in artis formulam redegit. Nam, qui ante hunc aliquid de praeceptis rhetoricis commentati sunt, veluti, Empedocles, Tisias, Theodorus, Gorgias, vix videatur operae pretium fecisse. Vid. Voss. de nat et constitut. rhet. IX. p. 331. sequ. Jam vero Graeci tantum non omnes in liberis vixerunt rebuspublicis, in quibus plebs eloquentia demagogorum quam maxime flectitur. Multum ergo intererat Graecorum, tum ad potentiam, tum ad securitatem, ut istam dicendi facultatem adsequerentur, qua animos vulgi huc illuc flectere possent. Hic et totius oratoriae Graecae finis est το πείθειν seu persuadere, nec melius ea definiri posse videbatur, quam πειθοῦς δημιουργός *persuasionis opifex*, ceu rhetoricam in Gorgia adpellat Plato. Paucissimi, et in his Quintilian. *lib. II. Instit. orat. c.* 15. negarunt, finem oratoriae esse persuadere, vel apposite ad persuadendum dicere, eosque potius, *qui bene et recte dixerint*, finem artis adsequutos censuerunt. Sed si vel maxime hunc finem proximum dixeris: tamen et illa bene ac recte dicendi facultas procul dubio ad persuadendum fuit comparata; isque adeo oratoriae fuit finis ultimus. At hodie alia est rerumpublicarum plerarumque facies. Raro enim plebis suffragiis amplius, sed vel jussibus principum, vel optimatum consiliis, summa rerum committitur. Nec in laude amplius ponitur flexanimis illa eloquentia demagogorum, sed suppliciis digna judicatur,

Ex quo facile patet, oratoriam, cujus hodie usus est, toto coelo ab antiqua illa Graeca distare.

II. *Veterum orationum generatria.*

Scilicet triplex erat Graecis dicendi occasio. Vel enim in conciliis populi, vel in foro et judiciis, vel in Graeciae conventi busverba erant facienda (1). Quare etiam triplex apud Graecos erat orationum genus DEMONSTRATIVUM, quo in conventibus Graeciae: DELIBERATIVUM, quo in conciliis vel comitiis, et JUDICIALE, quo in foro et judiciis utebantur (2).

(1) Oratoriam praecipue excolebant Athenienses. Nec enim vel Sparta, vel Thebae, ullum, qui in ea ante excelluerit, oratorem protulere. Athenis vero Populus certis statisque diebus solebat in concionem vel concilium prodire, ut de figendis refigendisque legibus, de legendis magistratibus, de pace denique ac bello in medium consuleret. Et haec quidem populi comitia stata ac sollemnia εκκλησιαι νομιμοι, ωμισμηναν item κυριαι dicebantur. Aliquando etiam extra ordinem cogebatur concio, si quid subitum accidisset, et haec erant εκκλησιαι συγκλητοι vel προσκλητοι itemque κατεκκλησιαι. De quibus populi conciliis vel comitiis Jul. Pollux Onomast. VIII. 1. 32. et V. 8. 7. Pfeiff. Antiq. Graec. II. 35. In foro quoque exercebantur judicia publica, maxime in Areopago, de quo videndus Suid.

voce ἀρειοπαγο, Jo: Meurs. *in Areopago*. Denique tota Graecia habebat suos conventus, suasque panegyres, ad quas undequaque ad communes ludos communiaque sacra confluebant Graeci. Talia erant *Olympica*, *Pythia*, *Nemea*, *Isthmia*, de quibus Pfeiffer. Ant. Graec. I. 49. sequ.

(2) In conventibus ergo vel ἐκκλησίαις oratores populo vel suadebant, vel dissuadebant aliquid, de quo tum deliberatio instituebatur. Vid. Demosth. *orat. pro Ctesiph.* Et hoc genus dicendi δημηγορικον εκκλεσιαστικον, vel συμβουλευτικον solebat adpellari. Tales sunt Demosthenis orationes *Olynthiacae*, *Philippicae*, et reliquae plerae. In foro etiam, veluti Areopago, Palladio, Delphinio, Prytaneo, Pheatio, Heliaeo, Lyceo, Meticheo quoties habebantur judicia publica, oratorum partes erant, reis vel diem dicere, vel eosdem defendere, quod qua ratione factum sit, luculenter ostendit Meurs. *in Areopago cap. extremo*, et Sigon. de repub. Athen. III. Et ejusmodi orationes dicebantur δικανικαι seu generis judicialis, quales sunt Demosthenis orationes in Aphobum, Neaeram, Aristogitonem, et aliae. Denique quando Graeci universi ad ludos sollemnes confluebant, in publica etiam ista celebritate gentis orationes habebantur, in laudem illorum, qui Graeciae libertatem defenderant, hostesque devicerant, Coel. Rhodigin. lect. antiq. XXIX. 12.

III. *An etiam hodiernae orationes ad haec genera revocari possnt?*

Quum vero hodie nec in populi conciliis concionentur demagogi, nec in foro caussarum patroni eloquentiam ostentent, nec denique sollemnis quaedam supersint panegyres: facile patet, triplicis illius caussarum generis, quo universa veterum rhetorica nititur, hodie nullum superesse usum (1). Quandoquidem ergo in scholis tantum aliquae supersunt oratoriae Latinae reliquae, declamationes vero illae umbraticae ad nullum trium generum pertinent: novum orationum genus invenerunt doctores, quod quum non tam in persuadendo, quam docendo delectandoque versetur, διδασκαλικον adpellare consueverunt (2).

(1) Ajunt equidem, hodiernum nos vel laudare, vel vituperare, suadere, vel dissuadere, adcusare, vel defendere, adeoque omnino magnum esse veteris oratoriae usum. Quo sensu Quintil. lib. III. c. 7 Laudare testem, vel contra, pertinent ad momentum judiciorum, et ipsis etiam reis dare laudatores licet. et editi in competitores, in L. Pisonem, Clodium et Curionem libri vituperationem continent, et tamen in senatu loco sunt habiti sententiae. Sed qui consideraverit ea, quae paullo ante de trium generum origine disseruimus, facile deprehendet, orationes hodiernas de laudibus historiae, de philo-

sophia cum jurisprudentia conjungenda, de non ferenda juvenum protervia, de turpitudine ebrietatis, aliasque hujus generis non magis similes esse orationibus veterum in comitiis populi, foroque et conventibus Graeciae habitis, quam umbram luci.

(2) Multa de hoc *didascalico* dicendi genere commentatur Nic. Reusnerus, Matth. Dresserus, Conr. Dietericus, aliique rhetores. Sed ipsi rhetorices fini ac naturae illud repugnat. Interim negari nequit, plerasque declamationes, quas hodie in scholis audimus, generis esse didascalici.

IV, *Orationes hodie vel scholasticae sunt, vel panegyricae.*

Ut ergo orationes conscribendi rationem nostrae aetati reique publicae adcommodemus: duo hodie esse arbitramur Latinorum orationum genera. Alterum in umbra scholarum usu receptum (1), alterum paullo sollemnius (2). Illas DECLAMATIONES, has PANEGYRICAS vocare licebit. Nos hoc capite de declamationibus agemus.

(1) *Declamationes* mihi sunt, quae de rebus quibusdam, ad eruditionem pertinentibus, veluti de quaestionibus physicis, moralibus, juridicis, philologicis, theologicis, historicis, exercendi ingenii, ostentandaeque eloquentiae caussa habentur. Tales sunt pleraeque orationes M. Ant. Mureti, M. Ant. Majoragii, Petri Cunaei aliorumque recentiorum,

ergo ac laudandum fuit senis illius Catonis judicium; qui Carneadem, quod eadem eloquentia justitiam et laudaverat, et vituperaverat, urbe eiiciendum censuit. Sane rerum laudandarum, vituperandarumque ideae tam sunt necessariae, ut qui eas dicendo evellere animis conatur, vel magno conatu maximas agere nugas, vel ad quodvis scelus profligatissimus videatur. Et quid humano generi propesset eloquentia, qua liceat κακὰ καὶ δίκαια κἄδικα, ut de Socratis eloquentia ait Aristophanes *in Nubib. v.* 99. Nec magis sapere videntur, II. qui res vituperandas laudando vel laude dignas vituperando in mustaceo quaerunt laureolam, Lucianus *muscam* et *podagram*, Synesius *calvitium*, Dio Chrysostomus *exsilium*; Majoragius *lutum*; Burmanus *pigritiam* laudavit, nec febri, asinoque sui encomiastae defuerunt. Παράδοξα haec sunt, et ingenio ostentando idonea, sed tamen puerilia et viro gravi parum digna. At nihil reperias in hujus generis oratiunculis, sed mera σοφίσματα, sine quibus res minus laudandae laudari nequeunt.

(3) Quum enim declamationes ejusmodi scholasticae pleraeque vix aliquam insignem utilitatem vel reipublicae vel auditoribus polliceri possint, adeoque multis taedium inter audiendum obrepere soleat: facile patet jucunditate rerum abstergendum esse hoc fastidium, adeoque ea themata quam maxime referre plausum quae sunt auditu jucundissima. Quis dubitaret quaeso, quin suavissime celeberrimi auctoris declamationes de clarorum

neria eruditorum explicatioribus frontibus au-ditae sint, quam si subtilissimus aliquis philosophus magno supercilio *de laudibus reginae illius scientiarum, metaphysicae*, disseruisset?

(4) Modus in rebus omnibus optimus est. Cavendum ergo, ne dum jucundus esse laboras, scurram aut histrionem agas. Cavenda etiam Cynica illa dicacitas et linguae virulentia, ne in satiram evadat oratio.

(5) Morhosius v. c. *in Polyhist. III.* 12. 3. *seq.* praeclare ostendit, inventionem omnem poeticam e locis illis περιστατικοῖς: *Quis? quid? ubi? quibus auxiliis? cur? quomodo? quando?* unice esse petendam, his tria alia adjuncta subjice: *quale? quantum? quoties?* Idem mihi de inventione thematum videtur. Fingamus, orationem inauguralem habendam esse a professore politices: circumstantia *quis*? themata nobis suppeditabit varia. Disserere enim possemus *de virtutibus professoris politices, de praecipuis hujus aevi scriptoribus politicis*, de quaestione: *prudentiae civilis doctrina, an solo usu comparetur?* circumstantia *quid*? themata suggeret *de sophismate politico in veterum auguriis latitante, de eloquentia civili, de oratoria principis.* Fingamus porro orationem illam habendam Argentorati, vel Altorfii, circumstantia illa ubi? commendabit thema de republica Argentoratensi, vel Norimbergensi solutissimo prudentiae architectonicae exemplo. Sin Lipsiae ea oratio habenda esset, quanta sit commerciorum ad reipublicae beatitudinem utilitas, posset demon-

strari. Circumstantia *quibus auxiliis?* denuo nobis varia sufficiet themata, veluti de doctrina principis, de exemplo principis, de perpetua censura. Circumstantia cur? dicere suadebit de doctrinis in academicis inculcandis, vel de quaestione: cur olim in academicis inculta jacuerit prudentia civilis? Circumstantia quomodo? nobis ad animum revocabit themata, de scopulis in prudentia civili cavendis, de monarchomachismo, de Machiavellismo, cet. Denique si oratio ista habenda fuisset eo tempore, quo praeclarum aliquid, vel reipublicae admodum salutare contigerit: circumstantia illa *quando?* nobis suggereret quaestiones, quantum firmata pax, aut victoria insignis relata reipublicae profuerit? Quis ergo tam esset ab ingenio omni destitutus, ut e tot thematibus non posset illud seligere, quod et optimum, et auditoribus jucundissimum fore praevideat?

VI. *Unde res et argumenta petenda.*

Invento themate, dispiciendum ad quam disciplinam illud pertineat. Inde enim omnis adparatus rerum argumentorumque est petendus. (1).

(1) Nolim ergo, te hic de certis argumentorum locis vel sedibus esse sollicitum. Declamationes pleraeque de rebus ad eruditionem pertinentibus agunt. Quid vero de iis dicendum sit, disciplinae docent. Ex iis ergo colligenda, quae ad thema pertinent, ita tamen,

ut ne extra oleas vagemur. Non enim omnia, sed optima, et ad rem pertinentia, dicenda sunt. Exempli caussa, si quaestio esset: cur olim tam inculta jacuerit prudentia civilis? facile animadverterem, omnem adparatum partim ex historia litteraria medii aevi, partim ex historia academiarum. Quantus mihi inde nasceretur rerum argumentorumque adparatus? Nihil ergo opus est *locis dialecticis*, *arte Lullistica*, *indice combinatorio*, aliisque ejusmodi subsidiis, quae magno juvenum malo a nonnullis commendantur.

VII. *Quomodo ea disponenda.*

Ubi justum rerum argumentorumque adparatus ad manum est, opera porro danda erit, ut illum in certas quasdam classes vel partes distribuamus (1). Quot partes vel classes constituuntur: totidem erunt orationis ARGUMENTA.

(1) Collecto e. g. adparatu, qui ad thema aliquod pertinet: facile animadverterem, eum ad quaedam revocari capita posse. Hinc tota tractatio totidem constabit argumentis, quot sunt partes, in quas distributa materia sit. Ceterum, si unquam, hic certe judicio opus est. Nec ordo ille ita certis adstringi regulis potest, ut ab iis discedere non liceat. Eleganter Quintil. *Instit. orat. lib. VII. cap.* 1. Sed meminerimus ipsam dispositionem plerumque utilitate mutari, nec eamdem semper primam quaestionem ex utraque parte tractan-

dam. Cujus rei ut cetera exempla praeteream, Demosthenes quoque atque Æschines possunt esse documento, in judicio Ctesiphontis diversum sequuti ordinem, quum accusator a jure, quo videbatur potentior, coeperit, patronus omnia, vel pene omnia, ante jus posuerit, quibus indicem quaestioni legum praepararet.

VIII. *Quomodo singula argumenta elaboranda.*

Singula argumenta jam facillime poterunt elaborari, si ea observatione praecepta, quae supra de *syllogismo et enthymemate oratorio* suppeditavimus (1).

(1) Scilicet argumenta singula rediguntur in syllogismos vel enthymemata. Praemissae deinde probantur atque amplificantur. Exemplo nobis erit Mureti oratio II. Venet. *de laudibus litterarum*, habita. In ea ostendere conatur orator eloquentissimus, permultum ornamenti praesidiique optimas litteras rebus publicis bene temperatis adferre. Omnem ergo adparatum e prudentia civili petitum ad duo summa capita refert, demonstratque, I. *litteris pueritiam et adolescentiam ad rempublicam praeparari*, II. *iisdem viros civiles in administranda republica adjuvari.* Prius argumentum in hunc redigit syllogismum:

I. Major: Quodcumque adolescentes ad virtutem praeparat, illud multum ornamenti praesidiique adfert reipublicae; ubi
I. Ipsa propositio.
II. Ætiologia. Felicitas enim reipublicae a

singulorum felicitate ac virtute dependet.

II. Minor. Litterae adolescentes ad virtutem praeparant. *Ubi.*

I. Ipsa propositio.

II. Ætiologia. Nam

I.) pueritiam praeparant.

1.) Ætiologia. Informant enim eamdem ad humanitatem et virtutem.

2.) Illustratio. Ut in semente spes messis, ita in institutione puerili spes vitae posita est.

II. *Juventutem praeparant.*

I.) *Ætiologia.* Nam abducunt eam a voluptatum illecebris, et ad gloriam excitant.

II. *Illustratio ab*

1.) exemplo Themistoclis, qui Miltiadis trophaeis excitabatur.

2) fabulis poeticis, de Veneris imperio, et de Jasone, qui Sirenum insidias Orphei lyra evasit.

3.) exemplis Crysippi, Archimedis, Solonis, qui voluptatem e litteris incredibilem ceperunt.

III. Conclusio. Ergo litterae multum ornamenti praesidiique adferunt reipublicae.

Alterum argumentum Muretus enthymemati huic includit :

I. Minor. Litteris viri civiles in administranda republica adjuvantur. *Litterae enim usum non exserunt.*

I. *In pace. Ubi*

I. Ætiologia. Politica enim omnes viri

civilis partes ostendit.

II. *Illustratio, ab*

I.) objectione. At possunt viri civiles aliena opera uti. *Quod negatur.*

II.) illustratio *ab exemplo Manlii, qui caecus consulatum recusabat, quod indignum putaret, ei capita fortunasque omnium committi, qui alienis oculis uteretur.*

II. *In bello, ubi*

I. Æetiologia. Bella enim non tantum corporis, sed et animi viribus geruntur.

II. Illustratio a voto Agamemnonis, qui decem sibi non Achilles aut Ajaces, sed Nestoras optabat.

III. Secunda aetiologia. Historia tot bella ob oculos ponit, quum alias maximi duces paucis tantum bellis interfuerint.

IV. Tertia aetiologia. Litterae ob oculos ponunt clarissimorum fortissimorumque ducum exempla:

V. Quarta aetiologia. Maximos saepe exercitus eloquentia vel sistit vel incitavit.

VI. Illustratio ab exemplo Tyrtei poetae, qui Lacedaemoniorum exercitum versibus inflammavit.

VII Ætiologia quinta maximi ac celeberrimi duces eruditi fuerunt.

VIII. Illustratio ab exemplis Architae Tarentini, Melissi, Socratis, Platonis, Xenophontis, Periclis, Themistoclis, Epaminondae, Scipionum, Luculli, Fabii, Marcelli, Julii Caesaris, Bruti.

IX. *Illustratio a lege Mitylenaeorum, qui*

bello victos non aliter mulctabant, quam ut ne liberos suos litteras edocerent.

II. *Conlusio. Multum ergo ornamenti praesidiique litterae adferunt reipublicae.*
Vides, clarissimum illum oratorem non alio usum artificio, quam quod nos hic commendamus, politissimam illam composuisse orationem. Ἐξεργασίαν ejus addere nihil attinet. Ecquis enim est tam omnis elegantioris doctrinae incuriosus, ut elegantissimas Mureti orationes legendas, et in sinu gestandas non existimet?

IX. *Exordia generalia.*

Accedit et hic EXORDIUM, idque vel *generale*, vel *speciale*. Modo enim a persona oratoris (1), modo ab auditoribus (2) modo a loco (3), modo a tempore (4) aliisque circumstantiis auspicari licet. Quae omnia *exordia generalia* habentur.

(1) Talia sunt exordia, quibus orator sese extenuat. Ipse Cicero ejusmodi exordio utitur in *oratione pro Sexto Roscio Amerino.* Erat enim tum admodum juvenis, nec dum cuiquam praestiterat patrocinium. Minus ergo excusandi, qui extenuatione ejusmodi utuntur in consessu hominum obscurorum, quique nulla admodum auctoritate pollent.

(2) Elegantissimum hujus generis est exordium Mureti, quo *in oratione II. partis I.* utitur. Dicendum enim illi erat in splendidissimo Senatus Veneti consessu, cujus aspectus vel

constantissimo viro metum incutere potuisset. Ejusdem generis est exordium orationis Ciceronianae pro lege *Manilia*.

(3) Hunc exordiendi modum eadem oratione praeclare observavit Muretus. Nam ut in senatus, ita et in ipsius urbis et reip. laudes latius excurrit.

(4) Sic Muret. *orat. II.* 18. dicturus de circumcisione, a tempore, id est, Kalendis Januariis exorditur.

X. *Exordia specialia.*

Sed elegantiora plerumque sunt *exordia specialia*, quae vel ab occasione dicendi (1), vel a re ipsa (2) petuntur.

(1) Muret. *orat. I.* 8. dicturus de philosophiae moralis laudibus, exordium ducit ab occasione dicendi, munere scilicet docendi philosophiam, quod ei superiore anno, auspiciis pontificis maximi, fuerat demandatum.

(2) Idque fit dupliciter, vel *directe*; quemadmodum Muret. *orat. I.* 1. de theologiae laudibus acturus, statim in exordio theologiam praecipua laude dignam esse demonstrat; vel *indirecte*, thesi, ceu vocant, ad hypothesin traducta, veluti, si quis de prudentia docendi acturus, in exordio ipsam commendaret prudentiam. At vero ea exordiorum genera videntur suavissima, quae vel a similitudine quadam, vel ab exemplo, vel denique a testimonio elegantiore petuntur. Ita Majorag. orat III. exordium ducit ab elegantissima comparatione solis et legum humanarum. Muretus vero *orationem I.* 10. ab exem-

plo Croesi; et orationem II. 2. a testimonio Euripidis auspicatur. Mirus ea in re artifex est Lucianus, cujus inter opera variae etiam exstant praefationes, seu exordia elegantissima ab exemplis, comparationibus, similitudinibus dicta, qualia sunt *Tom. I. p.* 806. *Hercules Gallus*, *Tom. II. Op. p.* 841. *de dipsadibus*; *Tomo III. p.* 212. *Herodotus vel Ætio*, et alia.

XI. *Dispositio exordiorum.*

Exordia quomodo disponenda sint, etiam et vulgus rhetorum docet. Praemissa enim THESI, statim ÆTIOLOGIA; tum porro APODOSIS, ac denique BASIS subiicitur. (1). Solent tamen oratores, copiae studiosiores, singulas fere partes vel novis rationibus, vel illustrationibus quibusdam munire (2).

(1). Thesis rem proponit, Ætiologia eamdem confirmat; Apodosis ad thema adplicat, Basis denique viam ad propositionem munit. Exempli loco sit exordium orationis I. Mureti, quod ita disponitur:

I. Thesis. Theologia singulari quadam, ac praecipua laude digna est.

II. Ætiologia. Nam mortalitatem nostram divinae naturae arctissima colligatione devincit.

III. Apodosis. De ea dicere jussus, hanc spartam non aliis re defugi.

IV. Basis. At nunc semel altum ingresso, vela facienda sunt.

(2) Sic in eodem exordio Muretus apodosin duabus fulcit rationibus. Defugisse se ait dicendi munus, partim ob rei gravitatem, partim, quod vix sperare potuerit eam stili sublimitatem, quae digna videretur tanta rei magnitudine. Priorem rationem exemplo sophistae apud Hannibalem de rebus bellicis disserentis: posteriorem testimonio Platonis illustrat. Sed en ipsum exordium:

I. Thesis. Theologia praecipua laude digna est: Cum omnes mihi singulari quadam ac praecipua laude digni videantur, qui in adsequenda honestarum artium scientiam operam et industriam suam collocant: tum ii praecipue, qui veluti majore quodam numinis adflatu perculsi, ceteris omnibus posthabitis, ad divinarum rerum intelligentiam omnes cogitationes suas, atque omnia studia contulerunt.

II. Æiologia. Nam mortalitatem nostram **divinae naturae arctissima colligatione devincit: Nam si eorum omnium, quae in hac immensa rerum universitate cernuntur, unumquodque naturali sui perficiendi desiderio tenetur: et animus noster, ad similitudinem divinitatis effectus tanto perfectior est, quanto** propius ad illud, ex quo ductus et propagatus est, exemplar accedit: dubitari profecto non potest, quin ea sit omnium praestantissima facultas, quae, quoad ejus fieri potest, cum humanis divina copulando, mortalitatem nostram, quantum illius imbecillitas patitur, divinae naturae arctissima colligatione devincit.

III. Apodosis, ubi

I. Applicatio. De ea dicere jussus, hanc spartam initio defugi: *De illius mihi facultatis laudibus hodierno die demandatum est ab iis, quorum et apud me plurimum valet, et apud omnes peraeque valere debet auctoritas, non ut eas quidem sigillatim percensere omnes, flore orationis convestire conarer (quod et imperare iniquum, et suscipere temerarium esset); sed ut ex earum innumerabili copia pauca quaedam seligerem, de quibus hoc amplissimo loco, vobis audientibus, explicarem Qua de re quum mecum initio ageretur, refugiebam equidem tanti oneris magnitudinem.*

II. Rationes et illustrationes: veritus ne idem mihi contingeret, quod nobili olim sophistae apud Hannibalem de rebus bellicis longa accurataque oratione disputanti contigisse dicitur, si homo adolescens, et cum a ceteris rebus satis tenuiter instructus, tum in hoc genere penitus rudis, inter tot eruditissimos viros ad dicendum de rebus divinis aggrederer. Illud etiam commovebat, quod praeclare a Platone scriptum noveram oratione ex iis rebus, quae oratione tractantur: quamdam inter se cognationem intercedere oportere, ex quo facile intelligebam consequi, ut ad res divinas pro dignitate tractandas divinum quoddam requireretur orationis genus.

IV. Basis. At nunc semel altum ingresso, verba nimirum facienda sunt: At ista quidem, re adhuc integra, fortassis majore quadam cautione providenda fuerint: nunc quidem

jam semel altum ingressis, quae nos cumque tempestas excerptura est, vela nimirum facienda sunt.

XII. *Quid de captatione benevolentiae censendum.*

Propositioni, quae vel basi, vel apodosi subjungi, vel eidem innecti solet, plerumque accedit *captatio*, quam vocant *benevolentiae.* Sed majorem mihi laudem videntur mereri, qui benevolentiam potius dicendi suavitatem retinendam, quam multis verborum lenociniis captandam existimant (1).

(1) Aut enim thema orationis ita est comparatum, ut auditoribus placeat, et tunc non erit, quod auribus insidieris et verbis sesamo, ac papavere sparsis captes benevolentiam, sed praestabit, dare operam, ut et elegante elaboratione et ipsa dicendi suavitate auditorum spei satisfiat? aut ipsum thema vel ejus tractatio fastidio est: et tunc parum praesidii erit in ista benevolentiae captatione. Fastidiosum enim est aurium judicium, nec tam benevolentiae, quam voluptati utilitatique obsequitur. Notum est, quid de A. Albino censuerit M. Cato, quum in principio historiae ejus multis verbis veniam gratiamque malae existimationis, si quid esset erratum, postulari legisset. Tunc enim Cato: Nae tu, inquit, Aule, nimium nugator es, quum maluisti culpam deprecari, quam culpa vacare. Nam veniam petere solemus, aut quum imprudentes erravimus, aut quum compulsi peccavimus. Te,

inquit, oro te, quis perpulit, ut id committeres, quod, priusquam faceres, peteres ut ignosceretur? Corn. Nep. apud Gell. Noct. Attic. XI. 8. Itaque et Ciceronem parcius hujusmodi formulis captare benevolentiam, animadvertimus, sed plerumque iis argumentis, quae ἠθη vocant oratores, auditorum vel judicum favorem sibi conciliare. At sicubi uti constituit novo quodam atque inusitato genere dicendi, tali formula cum veniam precari animadvertimus. Exemplum reperias in orat. pro Archia cap. 2. Quaeso a vobis, ut in hac caussa mihi detis hanc veniam, adcommodatam huic reo, vobis, quemadmodum spero, non molestam, ut me pro summo poeta atque eruditissimo homine dicentem, hoc concursu hominum litteratissimorum, hac vestra humanitate, hoc denique praetore exercente judicium, patiamini de studiis humanitatis ac litterarum paullo loqui liberius, et in ejusmodi persona, quae propter otium ac studium minime in judiciis periculisque tractata est, et uti prope novo quodam et inusitato genere dicendi.

XIII. *Qualis esse debeat conclusio.*

In CONCLUSIONE, plerumque vel quaedam fit argumentorum repetitio seu anacephaloeosis, vel paraenesis quaedam ad auditores subnectitur, atque adeo adfectus, aliqui moventur (1). Sed cavendum, ne in rebus non adeo magni momenti tragoedias agamus, eoque in illud incidamus vitium, quod

παρενθηρσον vocâri supra *P. I. cap. 2. num.* 53. monuimus (2).

(1) Atque eatenus recte post Aristotelem monent rhetores, in exordio regnare ηθη; in tractatione λογȣς; in conclusione παθη. Et hinc eleganter docet Quintilian: Inst. orat. lib. VI. c. 1. perorationis duplicem esse rationem, positam aut in rebus, aut in adfectibus. Rerum repetitionem et congregationem, quae Graece dicitur ανακεφαλαιωσις, a quibusdam Latinorum enumeratio, et memoriam judicis reficere, et totam simul caussam ponere ante oculos, et etiamsi per singula minas moverit, turbam valere. Adfectus quoque esse necessarios, si aliter obtineri vera et justa, et in commune profutura non possint.

(2) Scilicet nostrae orationes veterum illarum veluti umbrae sunt. Olim in orationibus plerisque adfectus erant concitandi, et magnis in laudibus tota Graecia erat *Pericles*, qui non loqui, sed fulminare, et in eorum mentibus, qui audissent, quasi aculeos quosdam relinquere dicebatur. Quum enim isti oratores vel de republica dicerent, vel de civium capite, et quidem apud plebem, quae non tam ratione, quam adfectu regitur: facile patet ratio, cur ea oratio omnium praestantissima visa sit, quae adfectus quam vehementissime moveret. At hodie non de civium capite et fortunis, non de republicae salute aut interitu, sed de rebus scholasticis declamamus, ubi frigida plerumque est nimia adfectuum commotio.

XIV. *Qualis totius orationis stilus?*

Denique in orationibus vel declamationibus scholasticis, quam maxime stili habenda est ratio (1). Convenit vero hujusmodi orationibus stilus mediocris (2), oratorius (3), elegans (4), perspicuus (5), nonnunquam etiam gravis et concitatus (6). Recte enim observavit Plato, *orationi et iis rebus, quae oratione tractantur, quamdam inter se cognationem intercedere oportere* (*a*).

(1) Plerumque enim non tam ob insignem aliquam utilitatem, quam ad ostentandam eloquentiam habentur. Turpe ergo esset, dicendo infantiam prodere, quam tacendo potuisse dissimulare.

(2) De quo vide supra *part. I. c. 2. n.* 45.

(3) Conf. supra *part. I. c.* 2. Vix ergo publici saporis sunt orationes Erycii Puteani, Casp. Barlaei, M. Zueri Boxhornii, Dom. Baudii, et in primis Jo. Cont. Danhaveri, qui poeticam potius, quam oratoriam exprimunt facundiam. Just. Lipsii orationes elegantiores purioresque sunt ejus epistolis, adeo ut eas nonnulli Lipsio suppositas existiment. Vid. Vinc. Place. *de Pseudon. p.* 219.

(4) De hoc stilo vide supra *part. I. c.* 2. Cavendum tamen ne nimium elegantiae studium in sophisticam, ut ita loquar, vaniloquentiam evadat.

(5) Vide supra *part. I. c.* 2.

(6) Quoties scilicet adfectus movendi. Adde

tamen, quae superiore paragrapho monuimus. (a) Operae pretium itaque fuerit, optimos hic recensere oratores, quos a renatis litteris floruisse constat. Primas itaque partes merito M. Antonio Mureto deferimus, cujus eloquentiam etiam Jos: Scaliger in *excerptis Puteanorum*, et Jan. Nic. Erythr. Pinacoth. H. I p. 74. admirantur. Proximi huic sunt Jo: Casa, de cujus opusculis praeclare meritus est Nic. Hieron. Hundlingius, M. Ant. Majoragius, Dionys. Petavius, Petr. Jo: Perpinianus, Hispanus, de quo Jan: Nic. Erythr. *Pinac. loc. cit.* Franciscus Vavassor, Jo: Caselius, Petr. Cunaceus et Aug. Buchnerus. Reliqui tantum non omnes longe infra mediocritatem subsidunt.

CAPUT III.

De Panegyricis.

I. *Panegyricus quid sit?*

A declamationibus differre ORATIONES PANEGYRICAS. jam supra observavimus. *Est vero* λόγος PANEGYRICUS ORATIO *sollemnis* (1), *in laudem personae illustris stilo magnifico elaborata* (2) *et in splendido auditorum congressu habita* (3).

(1) Panegyricae dictae sunt hae orationes,

ὅτι πάντας ἤγειρον quia omnes congregabant, ut recte observat Salig. poet. III. 109 Tales conventus Athenis erant ludi quinquennales, de quibus Dionys. Halic. Fragm. Rhet. I. sed et quatuor illi ludi Graeciae, Olympici, Nemei, Pythii et Isthmii panegyres dicebantur. Scal. *de arte poet I.* 23. Quum vero in ejusmodi conventibus etiam orationes in laudem virorum illustrium, et bene de patria meritorum haberentur: orationes istae dictae sunt *panegyricae*.

(2) Omnes ergo panegyricae orationes sunt laudatoriae, sed non omnes laudationes sunt orationes panegyricae. Solemnis enim esse debet hujusmodi oratio; et hinc in magna quadam celebritate haberi. Dicuntur enim τὸ πανηγυρίζειν, id est *a congregando*, adeo ut et *nundinarum* πανηγυριν, dixerit Cicero *epist. ad Att. I.* 14.

(3) Stilo panegyricae orationis adeo propria est magnificentia, ut Graeci ideo panegyricum vocent, quidquid est splendidum, elatum atque admirabile. Sic Plutarchus Graeciam, scortum nobile vocat πανηγυρικήν. Et Athaenaeus Apelicota Tejum πανηγυρικὸν potius, quam πανηγυρικῶς educatum ait. Vid. Cael. Rhodigin. *Lect. ant. XXIX.* 12.

II. *An viri sapientis sit scribere panegyricos.*

Quandoquidem vero splendidae ejusmodi ac veluti ambitiosae laudationes non facile ab adulatione vacuae esse solent; multi eas vix

putant ferendas (1). Enimvero quum virtutem tollere videatur, qui laudem omnem et gloriam removeri jubet (2): malim ego quidem non tam ipsas illas orationes, quam adulationem servilem et parasiticum veluti oratorum quorumdam obsequium reprehendere (3).

(3) Jam olim optimi quidam principes sibi dicendos panegyricos ipsi magnopere deprecati sunt. Pescennius Niger cuidam panegyricum recitaturo, Scribe, inquit, laudes Marii vel Hannibalis, vel alicujus ducis optimi, vita functi, et dic, quid ille fecerit, ut eum nos imitemur. Nam viventes laudare irrisio est; maxime imperatores, a quibus speratur, qui possunt necare, qui proscribere, ego autem vivus placere volo, mortuus etiam laudari. Æl. Spart. *Pescenn. Nig.* 11. De Alexandro quoque Severo, principe optimo, auctor est Lamprid. in vita ejus 35. oratores et poetas non sibi panegyricos dicentes, quod exemplo Nigri Pescennii stultum dixerit, sed aut orationes recitantes aut facta veterum, libenter eum audivisse.

(2) Virtutis enim comes est laus et gloria, et plerisque non solum rerum bene gestarum praemium, verum etiam incitatrix ad res majores alacriter suscipiendas constantissimeque peragendas. Unde Plinius: *postquam, inquit, desiimus facere laudanda, laudari quoque ineptum putamus*. Cellar. *praef. ad Panegyr. vet. XII.*

(3) Nonnunquam tamen laus ejusmodi, quantumvis nimia, non tam adulatio videtur,

quam admonitio. Multis sane Plinius splendido illo Panegyrico suo non tam virtutes Trajani celebrasse, quam eum, qualis esse debeat, admonere voluisse videtur. Ceterum eleganter laudationis atque adulationis discrimen ostendit Lucianus *in apologia* υπερ των εικονων *Tom. III.* p. 327. *seq* ubi docet, adsentatorem quaecumque sui compendii caussa laudare, nullaque veritatis ratione habita, ea omnia immodicis laudibus extollenda existimare. Impudenter quoque mentiendo illum plura addere de suo, adeo ut non vereatur Thersiten quoque forma turpissimum ipso Achille pulcriorem dicere, et Nestorem inter omnes eos, quotquot ad illum pugnaturi venerint, natu minimum. Persancte quoque eum dejeraturum, Croesi filium acutiore esse auditu praeditum Melampode, praeterea Iphnea acutius cernere quam Lynceam, dummodo spes aliqua consequendi lucri ob mendacium adpareat. Porro autem laudaturum nequaquam mentiri, aut addere aliquid, quod in totum in laudato non compareat, sed ea, quibus quis natura praeditus sit bonis, tametsi non admodum magna sint, extollere: nec lucrum eam laudem captare, sed justum virtutibus pretium statuere, *cetera.*

III. *Quinam e veteribus ejusmodi orationes scripserint.*

Ceterum in panegyricis conscribendis e veteribus ingenium exercuerunt Plinius (1) et duodecim illorum panegyricorum auctores Cl,

Mamertinus, Eumenius, Nazarius, Ausonius, Latinus Pacatus (2), quos conjunctim post alios edidit Christ. Cellarius (3).

(1) Plinii panegyricus arte magna, nec minore dictionis concinnitate compositus est. In primis vel ideo commendari meretur, quod et civilium rerum periti copiosissimum prudentiae imperatoriae penu in loculentissima illa oratione deprehendunt.

(2) Auctores hi pro temporum, quibus floruere, varietate, vario stilo utuntur. Incedunt, fere cothurnis, et nonnunquam poetico magis, quam oratorio dicendi genere delectantur. Laudari tamen meretur artificium oratorium, nisi quod nonnunquam nimis ad servile obsequium sese demittere videntur.

(3) Seorsin hos auctores recensuit, notisque ac indicibus suo more illustravit Christophorus Cellarius, *Halae* clɔlɔccı ıı. 8.

IV. *Quinam e recentioribus*.

Nec desunt, qui a renatis litteris panegyricos in laudem summorum principum scripserunt (1). Eminent in his Erasmus, Pierius Winemius, Ez. Spanhemius, Aug. Buchnerus, Jo: Henr. Boeclerus, Oct. Ferrarius, Dan. Eremita, Ant. Malagonellus et quidam, quos nostra hac aetate in hac arte excelluisse constat (2).

(1) Non una extat panegyricarum orationum collectio. Praecipua aliquot voluminibus pro-

dit *Hanov.* clɔlɔxIII. 8. sed orationes non omnes his tomis comprehensas ejusdem esse commatis recte observavit Morhos. *Polyhist.* *I.* 6. 3. 6. *p.* 280. *T. I.*

Exstat hujus Erasmi oratio panegyrica ad Burgundum principem, optima, multaque eruditione referta, in cujus etiam stilo nihil poterit desiderari, judice eodem Morhosio *l. c.*

Exstant et hujus oratoris panegyrici varii.

Splendido admodum et plane antiquo stilo Ez. Spanhemius laudavit Christinam, Sueciae reginam, *Gen.* clɔlɔclII. 4. Exstat ejusdem panegyricus genethliacus de nato Electori Branderburg. filio.

Buchneriana oratione nihil potest esse splendidius, nihil uberius, nihil gravius. Nonnumquam tamen paullo longius a puritate illa castitateque tersae Latinitatis discedit, quod jam ab aliis est observatum.

Hujus variae exstant orationes panegyricae *Tom. III. dissertat. academicarum.* Sed agmen facile ducit illa in laudem Christinae reginae, rerum summam suscipientis, *Upsaliae* habita.

Hujus praecipue laudandae sunt orationes binae, quarum altera in laudem Christinae, reginae Sueciae, conscripta, sub titulo *Pallas Suecica*; altera in laudem Ludovici XIV. regis Franciae, prodiit *Ven.* clɔlɔclxvI. 4.

Exstat hujus luculentissimus panegyricus Cosmo Mediceo, Magno Hetruriae Duci, dictus, de quo multi judicarunt, ita in eo omnem artis oratoriae adparatum exhausisse Da-

nielem Eremitam, ut, si iterum ipsi dicendi, obtigisset occasio, nihil sibi eloquentiae ac artis superesse fuisset intellecturus. Sed edidit tamen et alterum panegyricum in laudem Ferdinaudi Medicei. Recusos illos cum aliis ejusdem opusculis habemus. *Ultrai.* clolocci. 8. *cum praefatione* Graevii.

Prodierunt Malangonelli orationes *Romae* clolxxxxvii. 12. sed facile adparet, eas non tam Ciceronis aliorumque castae orationis scriptorum facundiam, quam argutum illud Plinii dicendi genus, quod florida sententiarum varietate aures permulcet, sapere. Vid. Morh. *Polhy. l. c. p.* 208.

(a) Plures aetate nostra prodierunt panegyrici, quos omnibus his facile opposueris. Praecipue tamen in Belgio Jo: Ge. Graevius, et P. Burmanus. Helmstadii Casp. Coerberus et Just. Christophorus Boehmerus. Vitembergae Conr. Sam. Schurzfleischius et I. G. Bergerus, Altrofii Noricorum C. G. Schwarzius. Halae Christophorus Cellarius et Nic. Hier. Gundlingius, magnam hoc dicendi genere laudem sibi pepererunt, quamvis fatendum sit, Gundlingii dictionem non ubique veterem illam paritatem atque elegantiam, quam in Cellario aliisque miramur, redolere. Unde merentur variae illorum orationes, quae et colligantur, et diurna nocturnaque versentur manu.

V.

Ut vero, quomodo scribendi sint panegyrici, tanto magis pateat; sciendum est, eos

esse duorum generum, alii enim ANALYTICA (1) alii SYNTHETICA (2), quam vocant, methodo conscribuntur. Vossius tertium genus addit, quod *mixtum* vocat, *lib. I. cap.* 9.

(1) *Analyticam* methodum sequimur, quoties viri cujusdam illustris historia ordine temporis percensemus. Sic Plinius auspicatus a Trajani adoptione, quae is deinde in imperio gesserit, paullo adcuratius exponit. Sic et Latinus Pacatus laudaturus Theodosium, primum de patria Hispania, deinde de patre, tum de dotibus fortunae, hinc porro de virtutibus dotibusque animi, denique de rebus gestis agit. Et ita quidem plerique solent elaborari panegyrici, qui adeo nihil aliud sunt, quam historiae vel vitae magnorum virorum, multis sententiis atque locis communibus, tamquam gemmis quibusdam, illuminatae.

(2) *Syntheticos* panegyricos vocamus, in quibus thema quoddam tractandum suscipitur, quod deinde ex vita historiaque viri cujusdam illustris illustratur. Exemplo esse potest panegyricus Cl. Mamertini Maximiano Herculeo dictus, in quo demonstratur, *Herculeum, quum ad restituendam rempublicam a Diocletiano vocaretur, plus tribuisse beneficii, quam acceperit.* Vid. paneg. vet. I. 3. Hoc thema deinde petitis ex ejus historia vitaque argumentis demonstrant. Ita et Buchnerus Henricum a Frisen laudaturus, magni cancel-

larii sistit imaginem, eumque et genere nobilem et virtute ornatum, et auctoritate conspicuum, et doctrina prudentiaque insignem esse debere, exemplo ejus demonstrant. Ceterum synthetica haec laudandi ratio ab ipso Cicerone inventa videtur, quippe qui in *oratione pro lege Manilia* eadem fere methodo Pompejum Magnum collaudat.

VI. *Earum argumenta ex historia petenda.*

Quemadmodum ergo declamationibus disciplinae (1): ita panegyricis historia adparatum sufficit (2): neque quisquam scribet panegyricum, nisi qui interiorem viri laudandi vitam atque historiam in numerato habet.

(1) Vid. supra *cap.* 2.

(2) Sive enim analytica, sive synthetica methodo panegyricus sit elaborandus, utramque paginam facit viri illius, cui consecratus est, historia. Unde prima omnium sollicitum de ea esse oportet oratorem. Quemadmodum vero superiore capite declamationem scripturos res e disciplinis collectas in certas classes ac argumenta dispescere jussimus: ita et hic historia viri, quem laudaturi sumus, in certas periodos describenda est. Et quidem, si syntheticam methodum eligimus, argumenta jam nota sunt. Quamvis et hic loci communes saepe ex intima philosophia morali, jurisprudentia naturali, et civili maxime prudentia depromendi sint. Deinde vero dispiciendum, quid ex historia vel vita viri lau-

dandi ad probandam illam orationis partem aliquid conferat. Sin magis placeat methodus analytica: laudandus erit heros noster a *patria*, *parentibus*, *educatione*, *dotibus corporis*, *fortunae*, *animi*, *rebus gestis*, *cet.* Quotcumque ergo mihi laudabilia in historia ejus offeruntur, totidem nasci mihi intelligo panegyrici argumenta.

VII. *Singula argumenta constant loco communi et historia.*

Collecto igitur ex historia adparatu, eodemque in partes aut argumenta distributo, singulae partes erunt elaborandae. Verum cave hic eodem modo, quo in declamationibus, procedas. Quum enim in his argumentum unumquodque per syllogismum vel enthymema oratorium disponatur (1): in panegyricis singula argumenta *loco communi* et ipsa *historia* constant (2).

(1) Vide *caput antecedens.*

(2) *Locus communis*, ostendit, rem esse laudandam; *historia* vero, laudem istam in virum illum illustrem cadere, demonstrat. Solet tamen nonnunquam locus communis vel omitti, vel brevi certae sententiae includi. Nonnunquam etiam locus communis historiae, nonnunquam haec illi praemittitur, aliquando inter se miscentur.

VIII. *Quomodo loci communes elaborandi?*

Locus communis facile invenietur, considerato paullo adcuratius argumento (1). Quomodo vero elaborandus disponendusque sit, jam priore hujus opusculi parte docuimus (2).

(1) E. g. si qui laudandus esset a genere, loci communes tractari possent, splendidos natales multum conferre ad auctoritatem: illustri sanguini inesse quosdam virtutis igniculos: in incitatrice ad res magnas gerendas esse virtutes exemplaque majorum. Porro si de peregrinationibus ejusdem dicendum esset, locum invenirent tractationes de peregrinandi prudentia, de utilitate peregrinationum, cet.

(2) Vide supra *lib. I. c.* 3. n. 11. *seq.*

IX. *Quomodo historia.*

Historia ipsa non nuda recensenda, sed intermixtis subinde judiciis politicis et moralibus, nec non variis similitudinibus, exemplis, testimoniis illustranda (1). Nihil enim occurrere debet in panegyricis, nisi illustre, sublime, magnificum.

(1) Alias enim nihil interesset inter historiam et panegyricum. Hinc vita variis judiciis et illustrationibus, tamquam gemmis distinguenda est.

X. *Qualis sit panegyricorum stilus?*

Stilus panegyricorum sit sublimis (1), gravis (2), acutus (3), nonnunquam etiam, si ita ferat materiae ratio, concitatus (4). Observandum tamen, sublimis etiam stili certos veluti gradus esse. Unde quo illustrior est, quam laudamus, persona, eo sublimiorem gravioremque esse oportet (5).

(1) Vide supra *part. I. c. 2. num.* 46.

(2) Maxime haec gravitas in locis communibus et judiciis, quae historiae immiscenda esse diximus, elucet. Vide *supra part. I. cap.* 2.

(3) Attamen ut in omni vita, ita et hic illud adprime utile est, ne quid nimis. Plinius et sequentes panegyricorum scriptores, in primis Ausonius, plus justo indulgent ingenii acumini, quod etiam ubique ostentant Jo: Wowerus et Ant. Malagonellus. Castiores ea in re M. Ant. Muretus, Aug. Buchnerus, Jo: Geo. Graevius, C. G. Schwarzius, quos merito imiteris. Conf. *part. I. c.* 2. *n.* 63.

(4) Stilus concitatus panegyricorum praecipue in exordiis et conclusionibus locum habet, quoties adfectus movendi sunt vehementiores. Conf. part. I. c. 2. n. 54.

(5) Quum enim inter rem, de qua disserimus, ipsamque orationem quandam veluti proportionem esse oporteat: facile patebit, sublimiorem esse debere stilum in panegyrico

magno alicui principi consecrato, paullo remissiorem vero, si viri vel rerum gestarum, vel eruditionis scientiaeque gloria conspicui virtutes sint celebrandae.

XI. *Quid in exordiis et conclusionibus observandum?*

Ad *exordium* et *conclusionem*, quod attinet, nihil singulare habent panegyrici, nisi quod in utraque parte vehementiores moveri solent adfectus, quam qui in declamationibus locum habere possunt (1).

(1) Nam saepe in panegyricorum vel exordiis vel conclusionibus uti solemus apostrophis, sermocinationibus, prosopopoeiis, exclamationibus, aliisque figuris patheticis, quae in declamationibus non solum intempestivae; verum etiam frigidae plerumque essent futurae.

CAPUT IV.

De Dialogis.

I. *Dialogi etsi hodie rariores, laudem tamen merentur.*

In scriptionibus prosaicis, locum haud postremum merentur dialogi, qui veteribus non modo (1), verum etiam ultimi aevi scripto-

ribus quibusdam (2) fuere in deliciis. Et quamvis hodie pene ab usu recesserint: digni tamen sunt ob jucunditatem ac elegantiam (3), de quibus praecepta nonnulla (4) suppeditemus.

(1) Summis Graecorum philosophis ea scribendi methodus mirifice placuit. Hodiernum extant Platonis, Æschinis et Xenophontis dialogi plane egregii. Nec ignoti sunt Æthnaei δειπνοσοφισται Luciani *dialogi*, aliaque hujus generis opera. E Latinis in dialogis scribendis excelluit Cicero, qui et philosophica et oratoria scripta pleraque hac methodo composuit. Extat etiam Corn. Taciti vel potius incerti auctoris de caussis corruptae eloquentiae dialogus elegantissimus, cui jungendus Minucii Felicis insignis dialogus, quo Christianae religionis caussam contra gentilium calumnias peroravit. Omitto Macrobium, qui Athenaeum non infeliciter imitatus est, et alios.

(2) Recentioribus paullatim vel displicere, vel ignota esse coepit haec scribendi ratio. Neque tamen nulli aliquid in ea re ausi sunt. Nam ut colloquiorum scriptores omittam, et qui in vernacula ejusmodi quid tentarunt; non invenusti sane sunt dialogi quidam M. Anton. Majoragii, Jani Nicii Erythraei, Justi Lipsii.

(3) Quemadmodum enim omnis imitatio habet, quod nos capiat atque oblectet: ita non potest non dialogus cum voluptate legi, qui doctorum virorum mores, urbanitatem

disserendique rationem veluti in theatro sistit. Nec jucunditate solum, sed et utilitate sua, nonnunquam se commendant dialogi. Quum enim veritates nonnullae ita sint comparatae, ut si nudae ac sine involucro sistantur, animo parum composito duriores videri possint: consultissimum erit, argumentis in utramque partem adlatis, de iis disputare, et lectori permittere judicium. Cui rei maxime inservient dialogi. Unde facile patet, cur Galilaeus a Galilaeis librum de systemate mundi dialogistica, quam dogmatica, methodo conscribere maluerit. Et nescio sane, an non id innuere voluerit Quintilianus, quando dialogis libertatem adscribit *l. X. c.* 5. *Quapropter historiae nonnunquam ubertas in aliqua exercendi stili parte ponenda, et dialogorum libertate gestiendum.* Quamvis enim ibi pro *libertate* Vossiani codices habeant *ubertate*: tamen quum id vocabulum jam paullo ante adhibuerit scriptor elegantissimus, non sane verosimile est, eum illud hic repetere voluisse.

(4) Equidem jam olim elegantem de dialogo librum edidit Car. Sigonius ad Jo: Moronum, cardinalem, excusum *Venet.* clɔlɔlx. II. et Lips. clɔlɔlxxxxvi. in 8. Sed ille historicus potius et criticus est, quam rhetoricus, quod et de Georgii Paschii diatriba de usitata veterum exemplo ratione tradendi per dialogos, *Kiloniis* clɔlɔcc. 4. edita, dicendum videtur.

II. *Dialogus quid sit?*

Est vero DIALOGUS *fictum* (1) *inter viros doctos* (2) *colloquium, quo variae de materia quadam dubia sententia* (3) *expenduntur.*

(1) Plerosque ergo dialogos sermones personis tribuere, quos nunquam inter se habuere, satis constat. Ac proinde Socrates, viso Platonis Lyside: *Proh Dii immortales*, inquit, *quam multa de me mentitur adolescens!* Diog. Laert. III. 35. Non magis veras esse, quae in Luciani, Ciceronis, aliorumque veterum dialogis viris summis tribuuntur, orationes, facile unusquisque, qui in his non plane hospes est, intelliget.

(2) Exstant etiam dialogi, in quibus Dii vel mortui in campis Elyseis inter se confabulari finguntur, quales e veteribus Lucianus confecit. Hos poeticos dicere possis ob ingeniosam fictionem, quae hic utramque paginam facit. Sed quum ob futiles libellos nostra memoria hac methodo scriptos hi dialogi fere ridiculi facti sint: iis jam quidem non immoramur.

(3) Equidem, quemadmodum familiares de rebus variis inter se caedunt sermones; ita et dialogos de rebus omnibus conscribi posse, nemo dubitaverit. Sed quum hic de iis potissimum agamus colloquiis, quae inter viros eruditos habita finguntur, hi vero non videantur de lana caprina sermocinari: aptissimam dialogis materiam suppeditabunt quae-

stiones dubiae, de quibus in utramque partem solet a viris doctis disputari. Sic Cicero modo diversas de Diis sententias, modo ancipites veterum de divinatione disputationes, modo quaestiones de fato, vel de summa hominis felicitate, examinat paullo adcuratius.

III. *Quotuplices illi sint?*

Quamquam autem multiplices sint dialogi (1) praecipue tamen hic observandum, alios HISTORICOS (2) esse, alios COMICOS (3). Quae divisio non ab objecto, sed a forma vel scribendi ratione, desumitur.

(1) Sic Platonis dialogi vulgo solent in Φυσικοὺς, qualis est Timaeus; ἠθικοὺς, qualis est Apologia Socratis; λογικοὺς, quales sunt Theages, Cratylus, Sophista, Laches; ἐλεγκτικοὺς, quales Parmenides et Protagoras; πολιτικοὺς, quales Criton, Phaedo, Minos, Symposion, Leges, Menexenus, Clitipho, Philetus; πειραστικοὺς, quales Eutyphron, Meno, Jon, Carmides; μαιευτικοὺς, qualis Alcibiades; ac denique ἀνατρεπτικοὺς, quales, Hippias, Enthydemus et Gorgia. Vid. Albini introd. in Platonis dialog. num. 5. apud Fabric. Biblioth. Graec. 2. p. 46.

(2) *Historicos* dialogos voco, in quibus, quid inter personas actum sit, historice narratur. Tales sunt Ciceronis dialogi de oratore, de finibus, de divinatione, aliique, in quibus tum occasio colloquii, tum ipsi, qui

inter amicos ultro citroque habiti sunt, sermones historice enarrantur.

(3) *Comicos* adpello dialogos, ubi, sine narratione, sermones personarum, directa oratione, proponuntur. Tales sunt Ciceronis dialogi *de legibus*, ut et ejusdem *Topica ad Trebatium*, nec non *partitiones oratoriae*. Platonis etiam, Luciani et Erasmi dialogi plerique sunt comici.

IV. *Quales personae eligendae in dialogis historicis*.

Ad historicos quod attinet dialogos, primo omnium eligendae sunt personae, et quidem tales, quae uno eodemque tempore vixerunt (1), et quas ita loquuturas fuisse verosimile sit (2).

(1) Ridiculum ergo esset v. c. Abrahamum, Petrum, et Mahumedum colloquentes introducere, qui quum eodem tempore haud vixerint, nec colloqui profecto inter se potuerunt. Et tamen ne Plato quidem sibi ab hoc vitio temperavit, qui in *Timaeo* philosophum hunc Pythagoraeum introducit colloquentem cum Socrate, quos tamen *eodem saeculo haud vixisse*, jam Macrob. *Saturn. I.* 1. observavit, quamquam et Cicero de *finib. V.* eum a Platone auditum referat. Immo et Socratem cum Parmenide, cujus pueritia vix Socratis senectutem adprehenderit, et Paralum ac Xanthippum, Periclis filios cum Protagora committit Plato, quum illos multo

ante infamis illa pestilentia Athenis absumsisset. Macrob. *ibid.*

(2) Ut ubique, ita et hic το πρεπον utramque paginam facit. Hinc ludibrium deberet lectoribus, qui e. g. *Augustum* et *Liviam* de substantiae definitione, aut de usu syllogismorum loquentes introduceret. Quis enim credat, par istud conjugum de quaestionibus ejusmodi levissimis inter se disseruisse? Peccavit ea in re ipse Cicero. Quum enim in quaestionibus Academicis Lucullum et Catullum introduxisset loquentes, ab Attico monitus, tantos viros de rebus ejusmodi colloquutos, vix esse verisimile, mutavit consilium, aliasque personas elegit.

V. *Quot partibus illi constent.*

Partes ejusmodi dialogorum tres numeramus, παρασκευην (*exordium*) αγωνα (*tractationem*) και επιλογον (*epilogum*) (1).

(1) Παρασκευη occasionem colloquii, αγων ipsum colloquium: επιλογος denique, quomodo illud abruptum sit, enarrat.

VI. *Qualis sit* παρασκευη?

Παρασκευη partim *prologo* (1), partim *narratione* (2) constat, tametsi prologus non semper videtur necessarius.

(1) *Prologus*, *nihil aliud est*, *quam totius dialogi exordium*, quod vel ab ipsa re,

vel a circumstantiis loci, temporis, personarum, potest desumi. Sic Cicero dialogos de divinatione auspicatur a veteri quaestione, an sit divinatio quaedam praesensioque rerum futurarum? Dialogis de natura Deorum prologum a philosophorum dissensu de exsistentia et natura Deorum praemittit. In principio librorum de legibus, de laudibus municipii Arpinatis; alibi de laudibus Luculli et Hortensii disserit.

(2) *Narratio* quasi viam pandit ad colloquium, et qualis fuerit sermocinandi occasio, enarrat. Dicendum ergo, ubi viri isti congressi sint, et qua occasione in hanc disputationem inciderint. Ingenio ergo non magis, quam judicio, hic opus est, ne quid fingamus, quot circumstantiae non ferant.

VII. *Ea constat prologo et narratione.*

Prologus non aliter, quam quodcumque aliud orationis exordium, elaboratur (1). ***Narratio*** vero ordinem temporis observat, adeoque, quid antecesserit, quidve consequutum sit, sigillatim exponit (2).

(1) Quemadmodum ergo orationis exordium *protasi*, *aetiologia*, *apodosi* et *basi* absolvitur: ita eaedem partes in dialogorum prologis observantur. Id quod vel unico exemplo demonstrare juvat: Cicero *de nat. Deor. I.* 2. in prologo hujus dialogi dissensum philosophorum de Deorum existentia et natura hoc ordine exponit.

I. Protasis. Magna semper fuit inter philosophos contentio de natura Deorum.

II. Aetiologia. Disputant enim

I. de existentia deorum.

II. de eorum essentia.

III. de providentia.

III. Apodosis. Et tamen haec quaestio maximi momenti est.

IV. Basis. Hinc philosophiae me sedulo dedi, et maxime amavi academicam, quae nihil temere adfirmat. Unde etiam methodo academicorum de natura Deorum disputabo. Habes hic omnes exordii partes, ad quas facile etiam reliquorum dialogorum prologos licebit revocare.

(2) Hinc vulgo ajunt, *narrationem* constare *antecedentibus*, *concomitantibus*, *et consequentibus*. Cicero eodem dialogo ita narrationem disponit.

I. Antecedens. *Veni ad Cottam feriis Latinis, et inveni disputantem cum Vellejo Epicureo et Balbo Stoico.*

II. Concomitantia. *Tum me Cotta invitavit ad disputandum.*

III. Consequens. *Facile ei assensus, primo Vellejum rogavi sententiam.*

Elegans in primis est παρασκευὴ, quam Octavio suo praemisit Minucius Felix. Exorsus enim a laudibus Octavii Christiani, deinde narrat Caecilium, Deorum cultorem, Octavio familiarissimum, salutatum hunc venisse, quocum hic ad maris litus deambulatum exierit. In via Caecilium incidisse in simulacrum Serapidis, quod quum more majorum veneraretur, O-

clavium monitum esse a Minucio ne pateretur familiarem diutius in tanta re errare. Hinc occasionem illis natam de religione disputandi.

VIII. *Quid sit* ἀγών.

Ἀγών ipsum enarrat colloquium. Ubi observandum, varias de quaestione sententias inter personas colloquentes esse distribuendas (1). Primae partes plerumque deferuntur personae, quae opinionem vulgarem, vel paullo absurdiorem defendit (2). Ubi haec persona dixit sententiam, altera respondet, et prioris argumenta partim probat, partim refellit, et, quid sibi videatur, exponit (3). Idem et reliquae, si plures sint, personae faciunt. Accedit nonnunquam veluti arbiter, qui totam litem componit (4).

(1) Hanc regulam adcurate plerumque observat Cicero. Sic in dialogo de natura Deorum alium ex mente Epicureorum, alium ex sententia Stoicorum, alium ex Platonicorum principiis de Diis disserere fingit. Ita et Minucius Felix Caecilio partes paganorum, Octavio Christianorum tribuit.

(2) Hinc in Ciceronis saepe laudato dialogo Vellejus Epicureus, in Minucii Felicis Octavio Caecilius, Deorum cultor, prior dicit sententiam.

(3) Hic quoque exemplum luculentissimum dabit Minucii Felicis dialogus, in quo Octavius Caecilii argumenta non solum ad-

curate refellit, sed et pro Christiana religione copiosius disserit.

(4) Ita eodem dialogo Minucius Felix veluti arbitri partes in se suscipit. Sed observandum, arbitrio ejusmodi locum vix esse in dialogis Ciceronis. Quum enim hic academicorum scholae dedisset nomen, qui nihil temere adfirmabant: facile patet ratio, cur nunquam componat litem, sed lectores veluti sub cultro relinquat.

IX. *Qualis epilogus?*

Epilogus plerumque brevissimus est, et tantum, quomodo interruptum sit colloquium (1), aut quid rei consequutum sit (2), enarrat.

(1) Hic quoque aliquid, quod verisimile sit, fingendum, v. c. accessisse amicum, qui alio sermonem inflexerit, vel itum esse ad coenam, in qua aliis de rebus in multam noctem confabulati sint, cetera.

(2) Sic Minucius Felix in epilogo narrat Caecilium Octavii oratione permotum, profanas de religione sententias ejerasse, et christianae ecclesiae dedisse nomen.

X. *Quales personae eligendae in dialogis comicis.*

Dialogi *comici* non historice narrant, quid inter se sermocinati sint amici, sed tantum directa oratione, ut comici solent, singulo-

rum orationem proferunt, praemissis semper personarum nominibus (1). Quo fit, ut veluti κατ' ἐξοχὴν *colloquia* vocentur ejusmodi dialogi.

(1) Quum in dialogis *historicis* plerumque personae verae introducantur inter se colloquentes: in comicis nomina fere finguntur, quamvis et hic laudem mereatur ὀνοματοποιΐα, quae characterem personarum quodammodo exprimit, qua in re Plautus in primis mirus fuit artifex.

XI. *Quot partibus illis constent?*

Haec quoque colloquia παρασκευὴν, ἀγῶνα, et ἐπίλογον absolvuntur. Verum παρασκευὴ nec prologum, nec narrationem complectitur, sed tantum ipsum ostendit sermonis initium, et quo ordine colloquentes in hos sermones inciderint.

XII. *Qualis dialogorum stilus.*

De stilo dialogorum non est, quod hic plura moneamus, quum illum jam supra (1) satis adcurate descriptum meminerimus. Id tantum addo, hic quoque personarum, quas loquentes introducimus, habendam esse rationem, ne vel pueris cothurnos, vel Herculi soccos aptemus (2).

(1) Vid. *part. I. cap. 2. n.* 58

(2) Alius enim dicendi character viro e-

rudito, alius indocto alius viro honesto, alius parasyto, alius Thrasoni competit. Hac quoque in re parem vix habent Lucianus. Plautus et Terentius, quibus nemo fere diversos personarum characteres ipsa etiam forma stili adcuratius expressit. Contra ea Plato, cujus stilo omnes tanta tribuerunt laudem, ut ipsum Jovem, si Graece loqui vellet, Platonis oratione usurum somniarint: ubique eumdem servat stili characterem, eamdem orationis ubertatem, eaque re multum venustatis dialogis suis detrahit.

CAPUT V.

De Inscriptionibus.

I. *Inscriptiones vel veteres, vel novae.*

Prosa oratione etiam *Inscriptiones* conficiuntur, quae cum ultimis potissimum temporibus, id est, patrum nostrorum memoria, novam veluti faciem induerint (1), recte in *antiquas* et *novas* dispesci possunt.

(1) Quales veteres fuerint inscriptiones, satis adparet e tot marmoribus, quorum epigraphas collegerunt Jan. Gruterus, Thom. Reinesius, Raph. Fabbretus, Jo: Bapt. Ferretius, Jac. Sponius, Jac. Phil. Tomasinus, Sertor. Ursatus, Jac. Salomonius, Onu-

phr. Panvinius, Marc. Velserus, Phil. a Turre, Cur. Caes. Malvasia, Jo: Vignolius, nuper etiam Scip. Maffejus in *Antiquitatibus Galliae*, et Majansius in *epistolis*, aliique quam plurimi. Ut jam non dicam de nova Marquardi Gudii collectione, quae *Leovardiae* typis Halmianis excusa, prodiit tandem clɔlɔccxxxɪɪ. At postremis temporibus aliud in usu esse coepit inscriptionum genus, ex meris argutiis conflatum, quod cum vetere illo nihil habet commune, nisi quod auctores et harum inscriptionum breves longasque lineas promiscue ponere solent. Quum enim ob poetarum ineptias ipsa carmina, quantumvis nitida, sordere coepissent viris gravibus: coeperunt illi aliquid reperire inter orationes et versus medium, et, loco carminum, cudere inscriptiones argutas. Auctores hujus rei Itali, inter quos mirifice hoc sive inscriptionum, sive elogiorum genere delectati sunt Laur. Pignorius, Jac. Salianus, Em. Thesaurus, Oct. Ferrarius, Jo: Palatius, aliique, quos deinde et Galli, Germani, ceteraeque nationes imitari non dubitarunt. Parum honorifice tamen de novo hoc inscriptionum genere sentiunt eruditi, quotquot sunt antiquae elegantiae tenaciores. Nam praeterquam quod exemplo veterum destituuntur: nescio quid declamatorium et sophisticum sapit argutus ille inscriptionum stilus, nec magis virum gravem decet, quam vestis auro gemmisque operta. Vid. Boecleri *Museum tom. III. dissert. acad. p. 337. seq. Morh. disciplin. Argut. III. 4. p. 180. seq.*

II. *Veterum exemplo conscriptae quando hodie locum inveniant.*

Veteres hodie imitamur, quoties in portis, propugnaculis, pontibus, aliisque publicis operibus inscriptiones ponendae sunt (1). Idem stilus lapidaris maxime ornat epitaphia (2), cenotaphia (4), et alia hujus generis monimenta.

(1) Non temere ullum opus publicum exstruxere Romani, quod non addita inscriptione aliqua veluti consecrarint. Illud et hodie imitantur principes, famae suae studiosiores, ut vel ex solis illustrissimi auctoris Monimentis Paderbornensibus liquet. Sic et hodie saepius titulis ejusmodi ornantur portae urbium aediumque publicarum, catarractae, archus triumphales, pontes, aliaque opera publica, qualia exempla passim extant in Em. Thesauri *inscriptionibus*. Hic vero cave novas illas inscriptiones, quarum superiore paragrapho mentionem fecimus, imiteris. Exigit enim temporum nostrorum elegantia, ut veterem potius illum stilum lapidarem exprimere conemur.

(2) Neque enim probantur eruditis epitaphia hodierna, in quibus praeter vitae mortisque historiam, et aliquot sententias e scriptura sacra depromtas, nihil omnino occurrit, quod placeat. Imitandi et hic veteres, quorum epitaphia et brevitate concinnitateque, et interdum etiam acumine, sed non anxie-

quaesitis argutiis, sese lectoribus commendant. Plura ejusmodi monimenta extant apud Gruterum, Reinesium, Sponium aliosque, e quibus optima quaevis seligi oportet, quae imitemur. Neque enim negari potest, alia sequioris aevi inquinatam Latinitatem; alia vel auctorum vel lapicidarum ruditatem redolere.

(3) Cenotaphia ab epitaphiis quomodo differant, nemo ignorat Epitaphium *est titulus vero sepulcro suffixus*; Cenotaphium *inscriptio sepulcro honorario adjecta.* Talia sepulcra honoraria sunt monimentum illud Drusi Moguntinum, vulgo *der Ejchelstein*, et celeberrimum cenotaphium Pisanum, Caii et Lucii Caesarum memoriae positum, quod singulari eoque pererudito commentario illustravit doctissimus Romanae Ecclesiae Cardinalis Henricus Norisius, *Venetiis*, cIɔIɔclxxxi. *fol.*

III. *In iis quid observandum?*

Ut vero stilum lapidarem veterem paullo adcuratius exprimamus, quaedam tum circa *materiam dispositionemque*, tum circa *eloquutionem ac ortographiam* monenda sunt.

IV. *Earum materia.*

Materiam facile sufficiet occasio. Nemo enim non videt, si verbi gratia aedificium publicum inscriptione vel titulo notandum sit, tunc finem, caussam efficientem, et tempus

in ejusmodi monimento esse exprimenda (1). Non temere tamen inscriptio publica poni solet, in qua non Principis honorifica fiat mentio (2).

(1) Sic e. g. muris Voronensibus haec inscriptio addita reperitur apud Gruter. *Inscript. pag.* CLXVI. 12.

COLONIA. AUGUSTA. VERONA.
NOVA. GALLIENIANA.
VALERIANO. II. ET. LUCILIO. COSS.
MURI. VERONENSIUM.
FABRICATI.
EX. DIE. III. NON. APRII.
DEDICATI. PRID. NON. DECEMBR.

Habes hic murorum finem, scilicet ut praesidio essent coloniae Veronensi; habes caussam, vel certe quibus consulibus Romanis id factum sit; habes denique aedificationis ac dedicationis tempus. Omnia enim haec scire posteritatis intererat.

(2) Quaecumque in monarchia gerun'ur Principis geruntur auspiciis Unde non facil praetermitti solet grata ac honorifica eorumdem mentio. Quid? quod legibus cautum sit, ne privatorum nomina operibus publicis inscribantur, sed principum. *l.* 3. *D. de operib. publ.* nisi privati sumtus in illa fecissent. *l.* 2. §. 2. *l* 3. §. 1. *D. eod.* Notandum tamen, adulationem illam, quam in Romanis posterioribus ubique animadvertimus, ex inscriptionibus etiam passim elucere. Nihil enim frequentius est loquutionibus: *Devotus numini majestatique ejus; divina ejus providentia, cet.*

V. *Earumdem dispositio, et quidem epitaphiorum.*

Ad dispositionem quod attinet, a *publicis monumentis* sejungere soleo *epitaphia*, quo olim et inscriptiones privatorum statuis subjectae pertinebant: quamvis uti antiquioribus temporibus inscriptiones vel titulos statuarum plane ignorabant, et plerosque a posteris demum additos esse observat Jac. Periz. *Animad. hist. c. 7. p. 302. seq.* ita et jam pridem exolevit mos ille privatis dedicandi statuas. In EPITAPHIIS plerumque praemittitur CONSECRATIO (1), cui deinde subjungitur MORTIS vel SEPULTURÆ mentio (2). Hinc porro sequitur NOMEN defuncti (3), cui ELOGIUM aliquod breve et acutum (4) addi solet. Accedit postea DIES EMORTUALIS et defuncti ÆTAS. Nonnunquam et ALLOQUUTIO, vel ad defunctum (5), vel ad viatorem (6), subjicitur. Quibus omnibus denique subjungitur NOMEN illius, qui illud monimentum fieri curavit (*a*). Reliqua, tamquam πάρεργα, merito praetermittimus (*b*).

(1) CONSECRATIO illa vel dedicatio saltem non temere omittebatur a Romanis, apud quod sepulcra pontificii juris, adeoque religiosa, putabantur. Vid. *antiq. Rom. juris prud. civil. illustrant. II. 1. 4. p.* 409. Quum vero praemitti solebant litterae: D. M. id est, *Dis manibus*, vel: D. M. S. *Dis ma-*

nibus sacrum, item: D. I. M. S. *Dis inferis manibus sacrum*. Jac. Gruther. *de jure man. III, 1.* In Christianorum autem epitaphiis hae inscribuntur litterae D. O. M. S. vel D. O. M., id est, *Deo optimo maximo sacrum*, vel: *Deo optimo maximo*.

(2) Solet haec elegantiore aliqua phrasi exprimi v. g. Mortale quidquid habuit, hic deposuit. Adstat viator trophaeo. Sitae sunt sub hoc monimento exuviae, cet.

(3) Hic quoque cavere solent antiquae elegantiae studiosiores, ne nomina longo titulorum syrmate onerent. Sic Principis titulum veteri exemplo ita liceret reddere. Incomparabilis Princeps, vel: Josephus, Imp. Caes. Aug. P. P. vel: Princeps Pius, Felix, Aug. P. P. vel: Carolus Imp. Caes. Aug. Germanicus, Gallicus, Hispanicus, Italicus, Hungaricus, Turcicus. Talia etiam sunt elogia: Princeps juventutis, Principis amicus, Principis a secretis, ab epistolis, cet.

(4) Id quo brevius atque acutius, eo erit elegantius, v. c. Incomparabilis exempli femina, quae nunquam maritum, nisi morte, turbavit. Puer venustulus, ipsisque gratiis amabilior. Princeps immortalitate dignissimus, si aliud ad aeternitatem iter potuisset. Amor delciumque generis humani. Quem aut nasci nunquam, aut nunquam mori oportuisset, cet.

(5) Talis est vetus illa: Have beatissima anima, nos te eo, quo quemque natura jusserit, ordine cuncti sequemur. Talis etiam formula in antiquis monimentis frequentissima: H. S. E. S. T. T. L. hic situs est: sit tibi

terra levis. Grut. Inscr. p. cccxxxı. 6. p. dclxxv. 10. p. dcxciii. 8. p. dclxxvi. 1. p. dccii. 20. p. dcxcv 9. Quemadmodum vero his locis omnibus litterae tantum singulares occurrunt: ita tota formula expressa est apud eumdem p. dcccxliii. 1. p. dccxvii. 9. pag. dcclxxxv. 3. Add. Martial. Epigr. V. 34. et VIII. 30. Sunt et aliae formulae adloquendi cineres: Havete animae, Reines. class. XIII. 70. Have dulcis, dulcis vale, Reines. class. XIV. 192. Salve, have, vale, Gruter. p. dcxcı. 6. p. dcclxıx. 4. Reines. class. XIV. 31. ΘΑΡΡΕΙ, Θ ΡΣΕΙ, ΕΤΘΤΜΕΙ, ΘΑΡΡΕΙ ΚΑΙ ΘΤΜΟΝΕΧΕΙ ΑΓΑΘΟΝ, Reines. praef. p. 8. et class. XIV. 31. Grut. p. clxxv. 4. p. dcccexxxiii. 11. Eliod. II. 1. III. 1. ΕΜΨΥΧΕΙ ΣΥΝ ΤΟΥ ΟΣΙΣ ΙΑΟΣ Reines. *inscr. praef. p.* 8.

(6) Sepulcra Romani solebant condere in agris juxta vias, ubi et spacium quoddam, septo plerumque cinctum, religione occupari credebatur. Vid. antiqu. Rom. iurispr. illustr. II. 4. p. 4 9. seq. Hinc tam frequens viatorum mentio in epitaphiis Romanis. Saepe etiam defuncti viatores alloqui, et de communi mortalitate rerumque omnium vanitate admonere fingebantur. Tales sunt elegantes illae adloquutiones: Non fui, fui, non sum, ero. Vixi, ut vivis, morieris, ut sum mortuus. Sic vita traditur. Solus cursim quaeris, ut censorio illo die tanto facilius sine impedimento resurgam, quamvis hanc formulam non antiquam, sed post renatas litteras inventam esse, facile pateat, idque praeclare demon-

stratum sit a Th. Reinesio in praef. inscriptionum. Adde et hanc, quae in pueri sepulcro locum habere posset: Quum fata intercipiant pueros, tibi quid exspectandum sit, memento. Aliquando et colloquium aliquod instituitur inter defuncti cineres et viatorem: Bonus homo sicuti et tu. ΧΡΗΣΤΗ ΧΑΙΡΕ, ΚΑΙ ΣΥΓΕ. Exempla habet Reines. class. XI inscr. I. p. 606. Est ubi aliquid rogare fingitur defunctus a viatore, veluti: Nemo nos inquietet, Reines. class. XII. 60. Te quicumque titulum nostrum releget, rogo per superos, sit ut ad inferuas partes recipiaris, ne velis tribus sepulcris molestari. Reines. class. XIV. 33. Rogo per superos, qui estis, ossa mea tueatis, pro tueamini. Reines. class. XVII. 170.

(a) In hac suscriptione plerumque necessitudo, quae inter defunctum et superstitem intercesserat, vel caussa, cur monimentum positum sit, exprimitur. Tales sunt formulae: Parenti optimo et B. D. S. M. (id est, bene de se merenti) C. Crispus Filius, hoc monimentum L. L. Q. (id est, lubens lugensque), vel cum lacrumis posuit. Patruo B. D. S. M. C. Manlius ex Test. F. F. vel F. C. id est, ex testamento fieri fecit, vel faciundum curavit. Paullo majoris momenti sunt litterae: H. M. H. S. id est, hoc monimentum heres sequitur, quas, quoties hereditario jure conditorium possidemus, epitaphiis subiicimus.

(b) Talia in vetustis epitaphiis et titulis sepulcralibus quam plurima observamus, quae

jam Barn. Brissonius et alii collegerunt. Ut paucis rem exemplis illustremus, aliquando adiiciebatur poena, inferenda in arcam pontificum, si quis sepulcrum alienaret. Gruter. *Inscr.* p. IX. 1. p. XII. 12. p. cIxxxIX. 12. p. dcccexlvI. 6. p. dcII. 8. Reines. *Inscr. class.* I. 43. p. 87. Aliquando edicitur, ne extraneum corpus in idem monimentum, vel infra finem maceriae inferretur, Reines. *class.* XII. 37. ne ustrinum monimento adplicaretur, *ibid.* n. 123. ut dolus malus monimento abesset: Reines. *class.* XV. 25. In primis frequentes in veterum epitaphiis imprecationes, quibus iis dira quaevis minabantur, qui sepulcrum violare non dubitaturi sint, e. g. *Ollam ejus si quis involarit, ad inferos non recipiatur.* Reines. *class.* XVII. 168. conf. *class.* XIV. 33.

VI. *Nec non monimentorum publicorum.*

Reliqua monimenta publica ita disponi possunt, ut praemisso PRINCIPIS *nomine* et *titulo* (1) brevis rerum gestarum addatur HISTORIA (2). Eam deinde sequitur descriptio OPERIS PUBLICI, hoc titulo notandi, vel OCCASIONIS, operi huic construendo datae (3). Deinde additur SUBSCRIPTIO personarum vel collegii, cujus impensis hoc monimentum constructum est (4).

(1) Hic quoque repetendum, quod supra §. V. huius capitis monuimus, dandam scilicet esse operam, ne cum longo provincia-

rum symmate nomen Principis proferamus. Quum enim stilo lapidari hic utendum sit: satius erit, vetere more Principum titulos recensere.

(2) Res gestae fere casu ablativo solent describi, e. g. *Prostratis hostibus*, *conciliata pace*, *patria opibus locupletata*, cet.

(3) Nonnunquam et operis ipsius et occasionis simul innicitur mentio, e. g. *Civibus, in jus. jurandum. adactis. arcum. hunc triumphalem constituit. devota virtuti. majestatique. ejus. civitas.*

(4) Ubi tamen cavenda est antiquitatis adfectio. Sane merito ludibrium debent cordatioribus, qui sollemne istud S. P. Q. omnibus fere municipiis tribuunt, ubi populo nihil juris est in administranda republica, et ubi umbra potius collegii, quam senatus hoc nomine dignus occurrit. Romae saepe nomina subscribebant operum publicorum curatores. Hi erant viri senatorii ordinis, qui sub dispositione praefecti urbi erant, et sub se habebant procuratores et dispensatores operum publicorum. De his erudite ut solet, Reines. *Inscr. class. IX.* 54. p. 561. Ceterum nostrum erit hujus quoque paragraphi doctrinam exemplo illustrare. Tale est, quod sequitur:

D. O. M.
IMP. CAROLUS.
REX GERMANORUM. HISPAN.
HUNGAR. BOEMORUM.
SICULORUM.
PRINCEPS. PIUS FEL. AUG. P. P.

PROFLIGATIS HOSTIBUS.
REDDITA. CIVIBUS. PACE.
IMPERIO. CLASSE. MILITIBUS.
OPERIBUS. FIRMATO.
ALBAM. GRÆCAM. TURCIS.
EREPTAM.
NOVIS. HIS. PROPUGNACULIS.
MUNIVIT.
OPTIMO. PRINCIPI.
HOC. MONIMENTUM.
POSS.
DEVOTI. VIRTUTI. MAIESTATIQUE,
EIUS.
REGNI. HUNGARICI. PROCERES.

VII. *Stilus lapidaris qualis?*

Potissimum vero respiciendumque est ad STILUM, quem LAPIDAREM vocant critici. Eum enim nonnulla singularia habere, nemo ibit inficias (1)

(1) Praecipua hic tantum consectabimur. Observandum itaque est.

I. In marmoribus multa occurrere vocabula, multasque loquutiones, reliquis Romanae linguae auctoribus ignotas, quales sunt ABANTE; DEANTE, ÆTERNALIS. Vid. Scaligeri indices, Gruteri inscriptionibus adsditos, qualem etiam cap. 18. suis indicibus inseruit Reinesius. Ex eo notamus vocabula Ballatio, Ballematio, Vallatio pro saltatione, Capitularis pro servo arcario, Duplicarius, pro eo, qui utrique parti favet, Fruuitus,

pro fruitus, Schola ollarum, pro receptacula urnarum. Tala. προσφωνησις φιλεταιρικη νεα πρὸς μειζονα. Por, pro puer, pora, pro puella. Virginia coniux Virginius compar. Virginius vir. Uterque alter, pro fratre. Quae pauca tantum speciminis loco damus. Verum cave in his quaeras delicias. Multa enim hujus generis lapicidarum ruditati; multa vulgi dialecto debent originem. Forsan etiam aliquando aberratum est ab iis, qui inscriptiones veteres e lapidibus descripserunt. Exempla sane ejusmodi lapsuum plurima notavit Car. Sponius: plura ad huc dabit Marq. Gudius, cujus correctiones orae operis Gruteriani adscriptae maximam partem publici juris factae sunt, cum in nova et splendida marmorum Gruterianorum editione, tum in actis eruditorum Lipsiensibus, ipsaque nova marmorum Gudianorum collectione.

II. Singulares quoque esse in marmoribus constructiones, qualium haud paucas notavit idem Scaliger, e. g. cum ferarum libycarum. Sed nec hic est quod imiteris, quum eadem id prohibeant rationes, et haec nimis archaismum sapiant. Licebit ex eodem indice Reinesiano quaedam hujus generis excerpere. A-liquiescere cui pro prope aliquem quiescere. Ad cumulum aedificare, id est, ad colophonem perducere. Comitari cum aliquo, ex parvo crevit, molestari alicui, monere taurobolium.

III. In primis inscriptiones praeferre orthographiam antiquam, veluti olli pro illi, coeraverunt pro curarunt, Abei pro abi,

quoi pro cui. Imitari licebit, quae frequentissima reperis in bonae aetatis monimentis, veluti heic pro hic, Sulpici pro, Sulpicii, Kalendae pro calendae, eidus pro idus. Reliqua pro obsoletis habenda. Neque enim adfectionis notam effugies, si orthographiam vetustissimam immo et falsam aliquando in hodiernis monimentis sequendam existimaveris. Talis est usus frequens ae pro e, e. g. caeleris caerealis, immo, quod mireris, diae, comparaes, pacae, praesbyter, quinquae pro celeris, cerealis, die, compares, pace, presbyter, quinque. Eo etiam referimus promiscuum usum B. et V. ut ababus pro abavus, atabus pro atavus, Baleria pro Valeria, uxori bene bibenti pro uxori bene viventi, duvius, incomparavilis, venemerenti, vonae pro dubius, incomparabilis, bene merenti, bonae. Talia, quae magno numero dedit Reines. in indice Inscr. cap. 19. quis sanus imitanda putet?

IV. Frequentissime esse in scriptionibus formulas quasdam, quas merito notabis v. c. Bene de se merenti lubens lugensque. Plures idem index Scaligerianus antea laudatus suppeditabit.

V. Denique praecipue notandas esse siglas, vel vocum abbreviationes, de quibus singularis exstat liber Sertorii Ursati, in Jo: Georg. Graevii thesauro antiquitatum Rom. tom. XI. p. 507. recusus. Addi possunt indices Scaligeri et Reinesii, necnon Jo: Nicolai commentatio de siglis veterum, Lugd. Bat. cIɔcc111. in quibus ejusmodi notae vel abbreviationes,

in lapidibus obviae, plena manu proferuntur.

VIII. *Inscriptionum novarum materia, inventio, et eloquutio.*

Pergimus ad inscriptiones novas, quae, quod ad materiam adtinet, parum a carmine differunt (1) Res omnis ad unicam regulam redit, non temere scilicet in inscriptione ponendam lineam, quae non acutum quid et admirandum prae se ferat (2). Attamen, si dicendum quod res est, quo magis hanc observabis regulam, eo minorem laudem reportabis ab iis, qui, quam frigida sit illa acuminum nimia adfectatio, non ignoraut.

(1) Quaecumque ergo inventio poemati conscribendo inservit, eadem et inscriptioni suppeditet materiam. Parum enim interest inter carmen et inscriptionem novam.

(2) Quum ergo fontes acuminum me jam supra, sub finem *part. I. c.* 2. §. 63. dare meminerim: hic quidem actum agere nolo, sed exemplis loco addere sufficiet inscriptionem Em. Thesauri, ut, quales sint illae lautitiae, harum rerum cupidis exemplo ostendamus. Exstat illa p. 319. et Jobi, quem ipse Esau pronepotem putat, continet elogium:

In arenam, o cives!
Gemini congrediuntur athletae.
Orientis alter; alter occidui solis imperator;
Job et Daemon.
Simplicem illum videbitis cum multiplici
hoste pugnantem.

Illum semper eumdem, hunc semper alium:
Qui forma carens, formas alternat.
Sed proderit Jobo adversarii varietas,
Toties unum triumphaturo.
En mollium Sabaeorum specie simulatus hostis,
Jobi boves praedatur,
Haec prima dæmonis velitatio, robur enervare deliciis.
Sed irrito eventu.
In flammam mutatur flammarum hospes,
et cœlo cadens, ubi stare non potuit,
Incendit, quacumque incedit:
Et pascentes oviculas igni depascitur,
Hinc magicum Caldæorum agmen mentitus,
Camelos cum rectoribus corripit.
Sustinet hanc jacturam divinus pugil,
Qui opibus impeditior, quo ditior,
Æque beneficum vocat numen, sive opes adferat, sive auferat.
Sic praedonem angit, dum de praeda non angitur.
Haetenus prolusit adgressor: jam propius,
Ut regiam evertat, in ventum vertitur.
Nil enim aulæ nocentius vento.
Omnes turbat hic turbo, præter illum cui nocet;
Qui ruinas inter infractus,
Latiore cœlo fruitur, dum tecta subsidunt.
Sed majores ciet lacrymarum nimbos hic ventus.
Dulcem senis sobolem inter epulas ruina sepelit.
At facilius terram movet, quam Jobum,
Qui ruente familia sustinere potest orbitatem.
Spoliato quid superest? Vita.
Hanc tortoris imagine, cruciat, non rapit:

Ut intra corpus et cadaver medius ,
Job vitam optet, vel mortem.
Job neutrum curat.
Et ante numen cadens aemulum sternit dum sternitur.
Debellaverat : nisi defessus Antagonista
Deteriorem sibi vicarium sufficeret ,
feminam.
Viro igitur uxorem delegat ,
Quæ postremam suis malis imponere manum suadeat ,
Et mortem morte antevertere .
Beneficam crederes hanc maleficam ,
nisi esset uxor ,
Cui luxus est , debili marito carere.
Detrahit hanc pietatis larvam mariti pietas ;
Ac linguam lingua retundens ,
Vivere mavult , invisus conjugi ac sibi ;
Totiesque hostem verberat , quoties spirat :
Et nihil amaturus , praeter Deum , mortem etiam odit.
Nam postremis in malis ,
Fortius est mortem arcere , quam arcessere.
Jam inter rapinas et ruinas nudus , palmam tenet .
Sed ipsam in palmam victus involat
Daemon .
Et ultimos conatus adhibet , amicorum probra.
Hi tanta virtute , amaris salibus respersa ,
Famosis carminibus victoris famam corrumpunt.
Habet hanc felicitatem novissima calamitas,
Quod invidiam extinguit : hoc uno invidenda.

Job omnium miserrimus invidos habet amicos,
Nimirum poetas
Tam male morduces, ut vel ulcerosum mordeant.
Adeo inter aulicos, virgines Musae lasciviunt.
Evincit extremum hunc laborem streuus Job,
Qui contemtus et contentus, hostes hostiis lustrat.
Hic toto coeli theatro plausus excitat,
Nec minore praemio, quam praelio,
Regno, liberis, opibus, duplo auctior
hos ipse luctus cecinit:
et calamitates calamo felices fecit.

PARS TERTIA

DE VARIIS CULTIORIS STILI FACULTATEM ADSEQUENDI SUBSIDIIS

CAPUT PRIMUM

De Auctorum lectione.

I. Latina lingua inter demortuas referenda.

Latina lingua jamdudum inter mortales conticuit. In Latio enim ipso, ubi olim quam maxime floruit, sensim ita barbarorum commercio coepit inquinari, ut demum nova inde enata sit dialectus, quam Italicam dici moris est (1). Idem in provinciis hujus linguae fatum fuit, in quibus LUSITANICA, HISPANICA, et GALLICA linguae in priscae Latinae locum successere (2). Ut adeo nulla hodie sit provincia, in qua vetus illa lingua Romana ita vigeat, ut eam usu, vel consuetudine cum provincialibus, addiscere possis (3).

(1) Praeclare linguae latinae μεταμορφώσεις et ut ea sensim in Italicam mutata sit, ostenderunt Car. du Fresne in dissertatione

glossario mediae et infimae Latinitatis praemissa, et Chr. Cellarius in dissertatione de linguae Italicae origine.

(2) De earum linguarum natura praeclare disseruit ED. Brerewood in scrutinio linguarum, cui jungendus Morohof. Polyhist. *I.* 4. 3. *et* 4. *p.* 19 *seq.*

(3) Exstat libellus ἀδέσποτος Gallice primum scriptus, dein Londini clolocclvi 11 1. in 12. excusus sub titulo: An examen of thev. vay of teahing the latin tongue te little childrem hy use alone, in quo Regi suadet auctor, ut civitatem aliquam Latinam instituat, in qua solo usu ac consuetudine linguam doceantur pueri: quod consilium etiam, quod mireris, probatur Morhofio, accurati judicii viro in *Polyhist. I.* 29. 21. *p.* 461. Sed vereor ego quidem, ne et infructuosum hoc consilium, et eadem Latinae hujus civitatis fata futura sint, ac olim reipublicae Platonicae, quae nusquam, nisi in Platonis cerebro, exstitit. Latinam linguam comparandam esse non colloquiis, sed stilo, docet Sanctius *in. Minerv. p. m.* 859. *seq.*

II. *Hinc potissimum ex auctoribus classicis discenda.*

Ex eo vero consequitur, ut Romanae linguae puritas ac elegantia non aliunde, quam ex veteribus, qui naufragium evaserunt auctoribus classicis, hauriri possint (1). Quum vero multum referat, quo ordine, quaque ratione auctores evolvas (2): de ea quoque re nonnulla,

more nostro, monebimus.

(1) Cave tibi persuadeas, ex usu tantum et loquendi consuetudine ad Latinae linguae facultatem posse perveniri. Tantum enim abest, ut hoc fieri possit, ut potius inde nasci soleat inquinatum illud ac sordidum dicendi genus, quo Poloni et Hungari delectantur. Quo fit, ut Itali, Latinae elegantiae studiosiores, a sermonibus Latinis etiam cum viris doctis de industria abstineant, ne dictio aliquid ex idiotismo vernaculae trahat, quem etiam viri, quamvis eloquentissimi, in colloquiis vix effugiunt. Neque sola scriptione Latinae eloquentiae facultatem adsequimur. Quid enim juvabit scribere, nisi antea ipsam linguae indolem ac genium animo conceperis? Id vero qua alia ratione consequi possis, quam lectis diligenter auctoribus, ego quidem vix intelligo.

(2) Sunt equidem, qui solum legendum Ciceronem existimant. Verum Ciceronianos illos, si Diis placet, jam dudum exagitarunt viri cordatissimi. Alii omnes auctores eo, quo scripserunt, ordine, id est secundum ætatum, in quas inciderunt, seriem legi jubent, qua ratione usum ferunt Cl: Salmasium. Sed inde non potest non inaequale ac frigidum nasci dicendi genus, quod nec magnus ille criticus semper evitare potuit. Eo itaque ordine utendum puto, ut sensim ad perfectionem linguae perveniamus, et auctor unus alteri veluti viam sternat; quo facilius intelligi ac in succum ac sanguinem verti possit.

III. *In lectione auctorum certum ordinem commendavit TAN. FABER.*

Quod ad ordinem hujus lectionis adtinet, semper mihi se probavit TANAQUILLI FABRI methodus, tanto magis admiranda, quanto jucundius ejus experimentum in ipso filio cepit, quem, a decimo aetatis anno ad decimum quartum, hac ratione ita utraque lingua expolivit, ut cum viris certare posset (1). Nos vero, quamvis Fabrum non per omnia sequuti, Fabri tamen methodo praecipuos Latinae linguae auctores ita disponemus, ut quatuor cursibus ille ambitus absolvi, ex prioribus semper animus ad posteriorum intelligentiam praeparari possit.

(1) Mentionem hujus methodi aliquoties facit Faber in epistolis, sed postea eam accuratius descripsit in libello: Methode pour commencer les humanites Greques et Latines, Salmurii. cIɔIɔlxxii. 12. ex quo tractatu pleraque excerpsit, et Polyhistori suo intexuit Morhof. part. I. lib. II. c. 9. n. 44. seq. Hanc methodum ergo et nos sequemur, sed ea usi libertate, ut in ipso auctorum ordine pleraque, nostro arbitrio, mutemus.

IV. *Qui auctores primo cursu perlegendi?*

Primo itaque cursu, in quo singulari cura ac diligentia opus esse videtur, PHÆDRI fabulas, POMPONII MELÆ geographiam,

EUTROPIUM, et CORN. NEPOTEM evolvendos suaserim. Ex primo enim auctore vocum phrasiumque aliqua copia, ex secundo geographiae veteris notitia, ex tertio historia Romana, ex ultimo denique historiae Graecae non minima pars potest hauriri. His vero praesidiis praemunitus, facile, ex mea quidem sententia, reliquos auctores omnes facilius intelliget.

Argumentum fabularum Phaedri earum, si pauca paullo obscuriora omiseris, puerile est, ac summa cum voluptate conjunctum. Stilus tenuis, et plane talis, quali in familiari sermone utebantur Romani. Summa quoque in his fabulis est orationis puritas, nec judicium suum eruditis umquam probavit Scioppius, qui nescio quem Tracismum in Phaedri stilo sibi soholfacere visus est. Videatur Schefferus in vita Phaedri, ejus fabulis praemissa, et Morhofius de Patavinitate Livii, p. 159. Inter minores Phaedri editiones praestant Jo: Cristoph. Wolffii, quae prodiit Plensburgi cIↄIↄccvIII. 8. et Petri Burmanni, quae prodiit Hagae Comitum cIↄIↄccvIIII. 12. Inter majores duae Burmannianae, prima, quae cum integris commentariis Gudii, Rittershusii, Rigaltii, Neveleti, Heinsii, Schefferi, Praschii et excerptis aliorum prodiit Ultrajecti cIↄIↄccxvIII. 8. maj. et altera, quae cum commentario novo ipsius Burmanni prodiit Leidae cIↄIↄccxxvII. 4. maj.

Geographiae caussa Phaedro subjungimus POMPONIUM MELAM, Claudiani aevi scc-

ptorem. Ex eo enim non solum terrarum situs addisci, verum etiam vocum phrasiumque copia non parum poterit locupletari. Latinitas enim hujus auctoris, etsi non adeo elegans et florida, pura tamen est, et satis castigata, id quod profecto tironibus praecipue utile est. Inter meliores editiones est Isaaci Vossii, cui Jacobus Gronovius suam opposuit editionem, in qua potissimum Claudium Salmasium adversus Vossii censuram insigni, et familiari Gronoviano calamo, acrimonia vindicavit. Sed et hoc non impune tulit, siquidem Vossius adpendicem observationum ad Melam Londini publici juris fecit. Denique huic παντα παρα παντων reddidit Jacobus Gronovius. Novissime prodiit cum notis integris Hermolai Barbari, Petri Joannis Olivarii, Fredenandi Nonii Pintiani, Petri Ciacconii, Andreae Schotti, Isaaci Vossii, et Jacobi Gronovii, curante Abramo Gronovio, *Lugd. Batavor.* clolocccxxii, 8. maj. In hac tamen editione non omnia, quae Vossius adversus Gronovium monuit, exstare, viri docti monuerunt. Indignam tantis viris dixeris hanc litem, et plane pudendam, nisi nobis tot elegantes Pomponii editiones, totque observationes utilissimas peperisset.

EUTROPIUM, quamvis sequioris aevi historicum, vel ideo subjungendum Melae duximus, quod nullus exstat scriptor, qui stilo simpliciore historiam Romanam ab ipsis urbis primordiis, ad occasum pene occidentalis imperii usque tradiderit. Romanae vero historiae cognitione non poterit is carere, qui

se ad reliquorum scriptorum lectionem accingit. Accedit, quod jam habet in hoc auctore tiro, in quo geographiae veteris, quam a Mela edoctus fuerat, usum perspiciat. Latinitas est simplex, et nonnumquam satis tersa, ut adeo et vocum phrasiumque copia legendo illo possit augeri. Si quid ex saeculi genio aevi trahit auctor, facile illud notari evitarique poterit, si jungantur notae Christophori Cellarii, in quibus illi lapsus adcurate notantur. Quare et ejus editionem prae ceteris commendandam existimamus. Novissime Eutropium cum metaphrasi Graeca Paeanii, et notis integris Eliae Vineti, Henrici Glareani, Tanaquilli et Annae Fabri, Thomae Hearnii, item selectis Friderici Sylburgii et Christophori Cellarii edidit Sigebertus Havercampus Lugduni Batavorum cIↄIↄccxxvIIII. 8. maj. qui et suas, et Christophori Augusti Heumanni notas adjecit, in qua tamen editione multa itidem viri docti desiderant.

Subiicimus Eutropio CORNELIUM NEPOTEM, idque ob multas rationes. Nam primo, si quid ex Eutropio aeruginis haereat, illud ejus lectione facile poterit abstergi: deinde ex eo insignis parabitur elegantissimarum loquutionum copia. Denique eadem opera ex Graeca et Punica historia tantum addiscet tiro, quantum satis erit ad sequentes auctores tanto facilius intelligendos. Editiones exstant innumerae: sed ego, quod ad hunc usum attinet, Cellarianam reliquis existimo longe anteponendam. Optima editio est, quam cum notis integris Jani Gebhardi, Henrici

maxime, quum posterior veteris grammatici, Ælii Donati, scholia in Terentium simul exhibeat. Add. Barth. Adversar. lib. IX. Splendidissima editio est; quam commentario perpetuo illustravit, et cum Ælii Donati, Eugraphii, Calphurnii et Friderici Lindenbruhii observationibus edidit Arnoldus Henricus Westerhovius, Hagae Comitum cIↄIↄccxxvi. duobus voluminib. 4. maj. Contractiorem hac omissis aliis cum interpretatione Donati et Calphurnii, ut et commentario perpetuo idem auctor postea edidit Hagae Comitum cIↄIↄcc-xxxii. 8. maj.

Ut Terentius elegantiae Romanae: ita CICERO concinne pariter ac fusae orationis gustu nos imbuit. Hinc merito jam ejus epistolae in manibus erunt, in quibus et elegantia, et ars periodica tanta adparet, ut facundiam ex lectione se adsequutos multi fateantur, et in his Hermannus Buschius, apud Freinshemium *orat. IV. p.* 46. Conf. Muret. *part. II. orat. XVI.* ubi Ciceronianum epistolarum usum, et praestantiam egregie demonstrat. Nec amplius erit harum epistolarum lectio ei, qui jam non poenitendam historiae Romanae, et geographiae antiquae partem primo cursu ex Eutropio et Pomponio Mela sibi reddiderit familiarem. Selectu tamen et ordine hic quoque opus est. Merito ergo I. epistolis ad Atticum, in quibus Cicero κρυπτάζει, praefero *epistolas ad diversos*, *nec non ad Quintum fratrem.* II. in his ipsis omitti possunt eae, quae a Coelio, nec non a Tirone scriptae sunt, seligendae

Malaespinae, D. Lambini, F. Ursini, Fr. Junii, Jan: Gruteri et Jacobi Gronovii. Adjectus est ad Marcum Tullium fratrem de petitione consulatus liber, cum integro commentario VALERII PALERMI Veronensis, prodierunt Hagae Comitum clɔlɔccxxv. 8. maj.

Libris philosophicis reliquis praemittendos ego judicarim Catonem majorem et Laelium, ob facilitatem. His deinde subjiciendos suaserim libros de officiis, ob adcuratam eloquutionem et concinnitatem egregiam, quam ipse Cicero in prooemio filio ad comparandam Latinae linguae facultatem profuturam judicat. Proximos esse jusserim libros de divinatione, et de finibus bonorum et malorum, ex quibus praeter Latinitatis elegantiam hauriri poterit insignis historiae philosophicae cognitio, qua plane non potest carere, qui reliqua opera philosophica Ciceronis evolvere statuit.

Libri tres de officiis, Cato Major, Laelius, paradoxa, somnium Scipionis ex recensione Joannis Georgii Graevii, cum ejusdem animadversionibus et notis integris D. Lambini, F. Ursini, C. Langii, Fr. Fabritii A. Manutii selectisque aliorum, prodierunt Lugduni Batavorum clɔlɔccx. *duob. volum.* 8. *maj.*

Libri II. de divinatione et Liber I. de fato cum notis integris Paulli Manutii, P. Victorii, D. Lambini, F. Ursini, Handr. Turnebi et Jo: Davisii prodierunt Cantabrigiae clɔlɔccxxx. 8. *maj.*

Ciceronis opera quae extant omnia, adcuratissime edita sunt a Jacobo Gronovio cum notis integris Jani Guilielmi et Jani Gruteri,

ut et Asconio Pediano et veteri scholiastae, Lugduni Batavorum clɔlɔclxxxxii. 4.

Perlectis Ciceronis epistolis jam perspicuus admodum, et intellectu facilior videbitur Julius Caesar, maxime in libris de bello civili, quos illis de bello Gallico praemittendos arbitror. Tota enim illa historia partim ex Eutropio, partim ex Ciceronis epistolis memoriae succurret. Stilus ejus est elegans, sed simplex, unde eum ideo Ciceroni subjungendum puto, quod quidquid redundantis copiae ex lectione Ciceronis forsan haeserit, lecto Caesare, possit abstergi. Optima editio est, quae cum animadversionibus integris Dion. Vossii, Jo. Davisii, aliorumque variis notis ex museo Joannis Georgii Graevii prodiit Lugduni Batavorum 1713. 8. *maj.*

Quum omnes, quos commendavimus, auctores, profano Deorum cultu sese polluerint, merito jam his subjungimus Minucium Felicem, Christianum scriptorem, quum ille et elegantiae et concinnitatis sit studiosissimus. Duae vero sunt hujus consilii mei rationes. Nam praeterquam, quod inde nostrae religionis principia ac mysteria stilo elegantiore exprimere discimus: dialogus iste, quem Octavium inscripsit, etiam bonam partem mythologiae continet, adeoque viam sternit ad lectionem Ciceronis de natura Deorum, et poetarum, in quibus mythologia utramque paginam facit. Attamen eis, qui cum fructu lecturus est Minucium, suaserim, ut simul ad manus habeat Julii Hygini fabulas, vel Natalis Comitis mythologiam, vel alium ex ejus-

modi scriptoribus mythicis; e quibus veteres conjunctim prodierunt Amstelodami 1681. 8. Ceterum Minucium nitidissime ediderunt Cellarius, et Jacobus Gronovius *Lugd. Batavor.* clɔlɔccviiii. 8. maj.

VI. *Qui tertio.*

In tertio auctorum cursu ad stili differentiam despicio. Hinc in manibus jam erunt Sallustius, Ciceronis orationes selectiores, Livius, Svetonius, Plinii panegyricus, Tacitus, Curtius, Plautus, Senecae aliquot libri philosophici, et denique Lactantius. Si cui non vacat tam vastos auctores totos perlegere: ei potiores inde partes decerpere licebit.

Ut stili vere Attici formam animo concipias, commendanda erit lectio C. Crispi Sallustii. Nemo enim fere Atticam Thucydidis dictionem inter Latinos illo adcuratius expressit. Tribus verbis integras explet sententias, non circumducit, non interponit, asyndetis frequentissime utitur, et ubique adstrictior adparet. Vid. Leo Allatius de erroribus magn. viror. in dicendo, pag. 36. ubi sententiam Scaligeri, brevitatem Sallustio *lib. IV. Poet. c. 24.* negantis, refellit. Verborum tamen obsoletorum atque archaismorum nonnumquam adfectator est; quod merito in eo reprehendit Scioppius de exercit. rhet. generib. p. 13. seq. Omnibus editionibus palmam praeripiunt Wassiana, quam cum notis integris Glareani, Rivii,

Ciacconii, Gruteri, Carrionis, Manutii, Puschii, Doussae, et selectis Castalionaei, Cornelii, et Ausonii Pompae, Jani Mellerii Palmerii, Fulvii Ursini, Jo: Frid. Gronovii, Petri Victorii, cet. edidit Josephus Wasse, Cantabrigiae, cIↃIↃCCX. in 4. et ea, quam adnotationibus illustravit Gottlieb Cortius, ac edidit Lipsiae cIↃIↃCCXXIII. 4.

Stili Rhodii et Asiatici, nec non oratoris morati et concitati indoles optime e Ciceronis orationibus elucet. Unde ad earum lectionem merito nunc se accinget elegantioris stili studiosus. Selectas vero commendo, quales sunt pro S. Roscio Amerino, pro Archia Poeta, pro M. Marcello, pro Q. Ligario, pro lege Manilia, pro T. Annio Milone, Philippica secunda, et quaedam aliae, conjunctim aliquoties editae. Prae ceteris tamen adolescentibus Christophori Cellarii editio, ob dispositiones novas, et indices commendari meretur.

Livii stilus est Rhodius, elegans et gravis. Hinc ut et hic dicendi characteres exemplo quodam perspiciantur: merito decas aliqua hujus praestantissimi scriptoris erit evolvenda. Uberius de ejus stilo disputatum est a Marhofio in dissertatione de Patavinitate Livii. Optima editio est Jo: Frid. Gronovii, quae tertium emendatissime prodiit Amstelodami cIↃIↃLXXVIIII. 8. *maj. Volum. III.*

Tenuis stili effigiem sisiit Suetonius, saeculi II. scriptor, qui nusquam adsurgit, semper humi repit. Praestantissima editio est, quam cum notis integris Jo: Bapt. Egnatii,

Henrici Glareani, Laevini Torrentii, Fulvii Ursini, Isaaci Casauboni, Jani Gruteri, Theod. Marcillii, Jo: Ge. Graevii, Caroli Patini (qui et numismatibus illustravit), et selectis aliorum edidit vir magnus Petrus Burmannus, qui et suas adnotationes edidit. Prodiit haec editio *Amstelodami* clɔlɔcxxvi. *in 4. maj. duob. volum.*

Eodem tempore, quo Suetonium floruisse constat, stili sublimis exemplum egregium dedit Plinius junior, conscripto admirabili *panegyrico*, cui parem vix habet Romana antiquitas, cujus novam editionem adornare Vir. Clarissimum Christianum Gottlier Schwarzium, mirifice laetamur. Sed et Attici atque acuti stili speciem edidit Plinius, maxime in epistolis, de quibus tamen jam supra judicium nostrum dedimus. Optima editio est Cortiana, quae cum notis selectis Jo: Mariae Catanei, Jacobi Schegkii, Jacobi Sirmondi, Isaaci Casauboni, Henrici Stephani, Conradi Rittershusii, Claudii Minois, Casparis Barthii, Augusti Bucheri, Joannis Schefferi, Joannis Friderici Gronovii, Christophori Cellarii, Gotlieb Cortii, et Paulli Danielis Longolii prodiit *Amstelodami* clɔlɔccxxviii. *4. maj.*

In Tacito praeter acumen etiam σεμνότητα seu gravitatem stili maxime commendant eruditi: idque nemo, nisi in istius lectione plane hospes, inficias iverit. Unde non moramur Casparem Scioppium, Andream Alciatum et Æmilium Ferretum, quibus soloecus iste auctor, et plane e juvenum manibus ex-

cutiendus videtur. Vid. Vossius *de histor. Latinis. l.* 3. Inter Taciti editiones reliquis palmam dubiam reddit, immo praeripit, praeclara illa, quam ex nova parentis sui Jacobi Gronovii ad MS. Florentinum recognitione excudi curavit Abrahamus Gronovius, *Lugduni Batavorum* cIↃIↃccxx. 4. *maj. cum notis integris* B. Rhenani, F. Ursini, Mureti, Josiae Mercerii, Just. Lipsii, Valentis Acidalii, Curtii Pichenae, Jani Gruteri, Hug. Grotii, Jo: Freinshemii, Jo: Frid. Gronovii, Jac. Gronovii et Jo: Jensii; selectis autem Alciati, Aurelii, Barclaii, Boxhornii, Coleri, Marcelli Donati, Ferreti, Gutherii, Kirchmajeri, Loccenini, Lupani, Reinesii, Ruperti, Salinerii, Savilis, Schefferi, Vertranii, Virdungi, *et aliorum.*

Stili elegantis et floridi ideam dabit Curtius, incertae aetatis scriptor, quem ob declamatorium et anxium dicendi genus, naevosque varios multi plane novum ac supposititium scriptorem putant. Vid. Vossius *de histor. Lat. l.* 28. Guid. Patin. *epist.* 27. *p.* 96. Cellar. in judicio de Curtio, editioni suae praemisso, Wagenseilius in pera librorum juvenil. tom. IV. p. 178. Verum ut facile largiamur, non immunem esse Curtium a variis naevis, in dictione aeque, ac in geographia admissis: non tamen ideo nitidum illum scriptorem vel novum, vel plane e manibus juvenum excutiendum arbitramur, vel ideo, quod stilus ille venustus, quem supra descripsimus, a nemine, quam a Curtio, felicius exprimitur. CURTIUM a Jo:

Clerici injuriis vindicavit V. Cl. Jacobus Perizonius in Q. Curtio Rufo restituto in integrum, et vindicato Lugduni Batavorum cIↄIↄcciii. 8. Optima Curtii editio est, quae cum omnibus supplementis, variantibus lectionibus, commentariis ac notis perpetuis Fr. Modii, Val. Acidalii, D. Popmae, Joan. Freinshemii, Jo: Schefferi, Christoph. Cellarii, Nicol. Heinsii, ut et selectis et excerptis aliorum cura Henrici Snakenburgii prodiit Lugduni Batavorum cIↄIↄccxxiv. 4, cum figur.

In jocoso stilo regnat Plautus, qui et purus est, et tersus. Verum hic observandum, I. archaismos nimis amare Plautum, id quod tamen saeculo, quo vixit, condonandum est. II. Eundem stilum ex personarum, quas in theatro sistit, ingenio formare, et hinc III. saepius fingere phrases et voces, ridiculas magis, quam Latinas IV. jocos quoque servilis, quibus abundat, aliquando parum esse urbanos, quod jam Horatius in *art. poet. v.* 270. *seqq.* notavit.

At nostri proavi Plautinos et numeros et
Laudavere sale: nimium patienter, utrumque,
Ne dicam stulte mirati; si modo ego et vos
Scimus inurbanum lepido seponere dicto,
Legitimumque sonum digitis callemus et aure.

Conf. Dan. Heinsii *dissert. in hunc locum* Horatii, Terentii editionibus addi solita, et Vavassor *de ludicra dictione*. His observatis

Lactantio naevi quidam saeculo, quo vixit, condonandi, quos aeque, ac virtutes illius cum cura expendit Jo: Aug. Krebsii *dissertatio*, *Halae Magd.* cIↄIↄCCII. *habita*, *de stilo Lactantii Firmiani.* Institutiones ejus divinae multo nitidiores sunt libello *de moribus persequutorum*, quem Stephanus Baluzius e codice Colbertino exscriptum primus extulit *tom. II. Miscellan. Paris.*cIↄIↄCLXXIX. 8. Unde hunc librum non Lactantio, sed Caecilio cuidam tribuendum existimat Massuetus. Sed nec is libellus vel ob res, quas complectitur, notatu dignissimas videtur praetermittendus. Editiones *institutionum divinarum* exstant variae, in quibus *Cellarianae* locus haud postremus debetur. Alter vero libellus cum notis Stephani Baluzii, Gisberti Cuneri, Columbi, Toinardi, Graevii, El. Boherelli, Th. Gale, Jac. Tollii editus est a Paullo Bauldri *Ultrajecti* cIↄIↄLXXXXII. 8.

VIII. *Qui quarto*.

Quarto cursu, iis potissimum, qui sese totos amoenioribus Musis consecrarunt, destinato, non solum reliqua auctorum hactenus recensitorum scripta adeunda, sed et per ceteros scriptores omnium aetatum divagandum est (1). Evolvendi itaque erunt scriptores rei rusticae Cato, Varro, Columella, scriptor architecturae doctissimus Vitruvius, historici porro Vellejus Paterculus, Valerius Maximus, Cajus, Plinius, Florus, Justinus, *scriptores historiae Augustae* sex, et Ammianus Marcellinus, rhetores item et oratores

M. ANN. Seneca, Quintilianus, et *auctores Panegyricorum veterum*, quibus denique accedent Cornelius Celsus, T. Petronius Arbiter, Frontinus, Aulus Gellius, Apulejus, Censorinus, Julius Obsequens, Fl. Vegetius, Macrobius, et Marcianus Capella. Reliqui enim scriptores, quibus et Symmachum, et Cassiodorum, et Patres plerosque accenseo, historiae potius, quam Latinitatis caussa evolvendi sunt.

(1) Quum enim viro eloquenti de variis rebus disserendum scribendumque sit; facile adparet, non sufficere ei paucos auctores. Hinc phrases ad rem bellicam pertinentes ex scriptoribus historicis, tacticis, et qui de castrametatione egerunt: phrases oeconomicas ex Catone, Columella, Varrone: eloquutiones medicas ex Celso; architectonicas ex Vitruvio et Palladio: alias denique ex aliis petet. Unde simul intelligere licebit, quanto in errore versentur, qui solo lecto Cicerone ad summam eloquentiae perfectionem se perventuros existimant.

Cato, quum dudum ante Ciceronem scripserit, non adeo elegans est. Archaismos adhuc habet saeculo suo familiares. Optimum tamen agricolam fuisse, jam Cornelius Nepos in vita ejus observavit. Varro innumera pene scripsit, in quibus tamen praeter libros aliquot de re rustica et de lingua Latina, paucissima fragmenta commune illud naufragium evaserunt. Scripta ejus jam olim doctrinae potius, quam eloquentiae laude commendabantur. Quintil. *Inst. orat. X.* 1. Augustin,

de civitate Dei VI. 2. Elegantissimus de re rustica scriptor est Columella; qui sub Claudio floruit, vir eloquentissimus, adeoque cum cura legendus. Conjunctim hos scriptores cum notis virorum clarissimorum et ex lexico rei rusticae edidit V. Cl. Jo: Matth. Gesnerus Lipsiae. cIↄIↄccxxxv. 4. Volum II.

M. Vitruvius Pollio architecturae scriptor doctissimus est, nec nitidissimus tamen, quamvis saeculo Augusteo floruit. Hinc in eo peregrinitatem, et plebitatem notant Barthius adv. I. 10. et Casp. Scioppius. Saepe in linguas varias translatus est hic auctor. Latinae quoque editiones exstant haud paucae, in quibus commendanda praestantissima, quam cum Guill. Philandri Castilonaei integris commentariis; excerptis notis Dan. Barbari, et lexico Vitruviano Bernardi Baldi Urbinatis; tum Jo: Buteonis, Nic. Goldmanni, Claudii Salmasii et Marci Meibomii ad loca quaedam Vitruvii observationibus; addita ejus vita; vulgavit Joannes de Laet. Amstelod. 1649. fol.

Vellejus Paterculus sub Tiberio floruit, historiamque edidit, cujus in postrema parte ubique ostendit animum parasiticum, stilumque Tiberio et Sejano obnoxium. Unde cum potius Panegyristen dixeris, quam historicum. Dictio tamen ejus, quidquid alii, est plane Romana, elegans, et vel ideo commendanda, quod hominum indolem cum cura descripsit. Inde Jo: Henr. Boecleri enatus est libellus de characteribus politicis Vellejanis, Argentor. cIↄIↄclxxii. 8. Praestantissima omnium, ac nitidissima editio est, quae cum integris

scholiis, notis, variis lectionibus et animadversionibus doctorum curante V. Cl. Petro Burmanno prodiit Lugduni Batavorum cIɔIɔccxIx. 8. *maj.* cui ex illa Oxoniensi etiam Henrici Dodvelli annales Vellejani accesserunt. Fragmentum Vellei, quod circumfertur, a Wolfg. Lazio editum, ab eruditis dudum explosum est.

Eodem Tiberio imperante Valerius Maximus vixit, qui historiam memorabilium dictorum factorumque in varios titulos distributam scripsit. Sed quam stilus vix sapiat tam bonum aevum: non dubitarim ego quidem eorum accedere sententiae, qui non tam integrum auctorem, quam ejus excerpta quaedam ad nos pervenisse judicant. Unde et raro inter se conspirant codices MSS. ceu observavit Barthius *Advers. XVIII.* 15. Omnibus editionibus palmam praerepturus fuisset Jacobus Perizonius, si ejus prodiisset editio. Sed in spongiam incubuit hic Ajax, nisi quod nuper Perizoniana, quae reperiri potuerunt, novae ac splendidae editioni suae inseruit V. Cl. Abrahamus Torrenius. Prodiit haec editio *Leidae* cIɔIɔccxxvI. 4. *maj. cum notis integris* Henr. Loriti Glareani, Stephani Pighii, Justi Lipsii, Christoph. Coleri et Jo. Vorstii necnon selectis aliorum observationibus, quibus accedunt emendationes ineditae Casparis Barthii, Francisci Guyeti et Marquardi Gudii, item Antonii Schultingii *exercitatio ad libros VII. de testamentis rescissis.*

C. Plinii Secundi *historia naturalis* justae instar bibliothecae est, unde reliquorum ejus libro-

rum jactura tanto tristior accidit reipublicae litterariae. Vid. Plin. *lib. III. epist.* 5. Auctor nondum satis castigatus videtur ob codicum MSS, penuriam, et eorum, qui extant, naevos, de quibus conqueruntur *Scaligeriana prima*, *p.* 20. Reliquis tamen praeferendae editiones Jo: Frider. Gronovii cum notis variorum Lugduni Batavorum cIↄIↄclix. 8. *maj. tom. III.* et illa credo digna Jo Harduini, *Lutet. Paris* cIↄIↄccxxiii. fol. Exercitationes sive Solinianae, sive Plinianae Cl. Salmasii, incredibili eruditionis varietate refertae sunt, adeo ut vir ille doctissimus omnes fere vastae doctrinae thesauros in iis exhausisse videatur. Sed multa etiam insunt parum adcurate scripta, multae hariolationes criticae, multae conjecturae satis audaces, ut postea viris doctis tantum non omnibus vapularit Salmasius. Prodierunt post Parisinam editionem *Ultrajecti* cIↄIↄclxxxix. *in fol. tom. III.*

Florus, ex Annaeorum gente, qui sub Trajano scripsisse videtur, historiam stilo magis poetico, quam historico, composuit. Ubique edfectat magnificentiam et acumina, quae tamen aliquando in frigus abeunt, ut supra aliquot exemplis demonstravimus. Non tamen sine fructu eum leges, si judicium adhibueris. Splendidissima editio est, quae cum integris Salmasii, Freinshemii, Graevii, et selectis aliorum animadversionibus ex recensione et cum notis Caroli Andreae Dukeri prodiit Lugduni Batav. cIↄIↄccxxii. 8. *maj.*

Incertae aetatis est Justinus, quem plerique ad ferream Latinitatis aetatem referunt.

in compendium redegit Trogi Pompeii, severissimi et priscae eloquentiae viri historiam Philippicam: sed stilo ultra aevum suum elegante, ut illum dictionem Trogi sui ubique retinuisse verosimile sit. Optima editio est, quae cum integris commentariis I. Bongarsii, F. Modii, M. Berneggeri, M. Z. Boxhornii, I. Vossii, I. F. Gronovii, I. G. Graevii T. Fabri, I. Vorstii, I. Schefferi et excerptis aliorum prodiit Lugduni Batavorum clɔlɔccxviii. 8. *maj* curante Abrahamo Gronovio. Adcuratissimam nobis editionem dedit, et variantes lectiones adjecit V. Cl. Petrus Burmannus, Lugduni Batavorum clɔlɔccxxi. in 12.

Scriptores historiae Augustae vocantur, qui historiam imperatorum Romanorum, inchoatam a Svetonio, continuarunt; Ælius Spartianus, Julius Capitolinus, Ælius Lampridius, Vulcatius Gallicanus, Trebellius Pollio et Fl Vopiscus, qui omnes imperatoribus Diocletiano et Constantino M. floruisse videtur: quamvis quas singuli vitas composuerint, non adeo videatur expeditum, ceu ostendit vir doctissimus Henr. Dodwellus in praelectionibus Cambdenianis. Maximi merito habentur ob rerum, quas tradunt, varietatem: stilus vero haud parum ex aevi illius sordibus trahit, nec adeo temere imitandus est. Conjunctim saepe editi sunt isti VI. viri, de quibus optime meriti sunt Is. Casaubonus et Cl. Salmasius, quorum notae cum saepius, tum potissimum Lugduni Batavorum clɔlɔclxx in 8. *maj. volum. II.* pro-

dierunt, in qua editione et Jani Gruteri notae occurrunt. Novam horum scriptorum editionem parat V. Cl. Godofredus Mascovius.

Ammianus Marcellinus, Graecus natione, Latine tamen scripsit temporum suorum historiam. Quumque sub Juliano demum imperatore vixerit: facile colliges, qualem ejus dictionem esse oporteat. Duriuscula illa est, et horridior, quam ut stili caussa legi possit. Est tamen Ammianus scriptor prudens, gravis, severus, et veritatis studiosissimus, unde viri doctissimi in eo illustrando multum industriae collocarunt. Editio optima est, quae cum integris observationibus Friderici Lindenborgii, Henrici Hadrianique Valesiorum et Jacobi Gronovii prodiit Lugduni Batavorum clɔlɔlxxxiii. *fol.* multis imperatorum nummis, gemmis, imaginibus, obeliscis aeri incisis exornata.

M. Annaeus Seneca Rhetor, Lucii philosophi parens, mores saeculi, controversias et suasiones, id est declamationes, scripsit. Vigebant enim tum umbratiles illae exercitationes, quas suo more exagitavit Petronius. Quamvis vero non nisi excerpta habeamus, quae ipse Seneca in filiorum gratiam e penu memoriae, qua ad miraculum usque valuit, depromsit: scripta tamen illa sunt ea dictionis puritate et elegantia, ut nihil in eo genere purius exstet aut venustius. Solent plerumque declamationes istae Philosophi operibus jungi, id quod etiam a Jo: Frid. Gronovio factum.

M. Fab. Quintilianus a Galba Imperatore

ex Hispania Romam deductus, rhetoricam ibi docuit, tanta fama, ut viros doctissimos, et in his Plinium etiam, discipulos habuerit. Exstant ejus institutiones oratoriae, aeternum opus, et declamationes, quae tamen quum ad Quintiliani praecepta non sint compositae, ejus esse haud videntur. Splendidissima omnium et utilissima editio est ea, quam cum virorum doctorum integris notis ac animadversionibus edidit V. Cl. Petrus Burmannus Lugduni Batavorum cIↄIↄccxx. 4. *maj. Volum. II.* Conferenda omnino ejusdem V. Cl. epistola ad Claudium Capperonnerium, Diaconum Ambianuensem, et Graecae linguae Professorem de nova ejus M. Fab. Quintiliani de institutione oratoria editione, Leidae cIↄIↄccxxvI. 4. *maj.*

De auctoribus his panegyricorum veterum jam supra actum est *part. II. cap.* 3.

Cornelius Celsus, suavissimae Latinitatis auctor, artem medicam nitida dictione expressit, unde eum Latinorum Hipprocatem, et medicorum Ciceronem vulgo audias cognominari. Optime de eo meritus est medicus Theodor. Jans. ab Almeloveen, qui Celsum emendatissimum, suisque illustratum notis dedit *Amstelodami.* cIↄIↄccxxx. 8.

Accedit celeberrimus ille elegantiarum pariter, ac nequitiarum arbiter, D. Petronius Arbitrer, Satirici auctor, a quo sola si abesset obscoenitas, nemo felicius manum ad scribendum adpulisset. Perstrinxisse videtur Neroniani saeculi infelicitatem, et forsan, si integrum exstaret satiricon, auctorem habi-

turi essemus non minus gravem vitiorum insectatorem, quam Juvenalem. Verum videtur aliquis, parum castus, ea tantum ex opere illo excerpsisse, quae invenerat maxime obscoena. Commendandus itaque est non pueris ac adolescentibus, sed compositae mentis viris, qui et inde haud pauca praeclare discent. Optima editio est, quam cum integris virorum doctorum commentariis, et notis Nicolai Heinsii ac Guilielmi Goesii nunc primum editis, una cum Jani Dousae praecidaneis, et D. Jos. Ant. Gonsalis de Salas commentis edidit Vir Clarissim. Petrus Burmannus Trajecti ad Rhenum clɔlɔccix. *in* 4. *maj.* Novam editionem mox iterum prodituram speramus. Exstat et aliud fragmentum, Traguriae in Dalmatia repertum, de quo mirae inter Valesium, Schefferum, Wagenseilium, aliosque viros doctos intercessere lites. Edidit illud cum notis suis Jo. Schefferus, *Upsaliae* clɔlɔclxv. 8. deinde Thom. Reinesius, *Lipsiae* clɔlɔclxvi. 8. hinc Chr. Arnoldus *Norimberg.* clɔlɔclxvii. 8. qui etiam totius illius litis historiam texuit, variaque virorum doctissimorum judicia adjecit. Fuit etiam, qui totum Petronium Albae Regiae anno clɔlɔclxxxviii. repertum in lucem extulit Franc. Nodotius, *Roterodam.* clɔlɔcixxxxiii. 12. Sed non tam creduli adhuc fuerunt eruditi, ut hunc sibi fucum fieri paterentur a milite.

Ex Trajani aevo est Sextus Julius Frontinus, qui et de stratagematibus, et aquaeductibus et cloacis stilo non adeo nitido scri-

psit Stratagemata. Vegetio plerumque addi solent: sed et separatim cum notis integris Francisci Modii, Godescalci Stewechii, Petri Scriverii et Samuelis Tenullii edidit. Franc. Oudendorpius Lugd. Batav. cIↄIↄccxxxi. 8. *maj.* Liber de urbis Romae aquaeductibus opera et studiis Jo. Poleni splendidissime prodiit *Patavii* cIↄIↄccxxi. 1. 4. *maj.*

Aulus Gellius, quem alii Agellium vocandum contendunt, noctes Atticas, sed luculentissimas, scripsit, quo in libro innumera philologica, critica, historica, philosophica, promiscue tractavit. Optima editio est, quae *Lugduni Batavorum* cIↄIↄcvi. in 4. *maj.* cura Jacobi Gronovii prodiit. Novam expectamus a V. Cl. Abr. Gronovio.

Apulejus, Madaurensis, Afer, monstrosae ac tumidae Latinitatis auctor est. Proprietatis quidem satis est amans, et diligens veteris Latinitatis conservator, sed qui tumere et affectat ope ita omnia corrumpit, ut phrasin ejus non immerito docto ineptam cum Vossio et Lipsio possit adpellare. Mirifice tamen Apuleii stilum amavit Philippus Beroaldus; a multis hinc jure notatus. Commodissima editio est Geverardi Elmenhorstii, quae cum epistolis Jani Rutgersii, Er. Puteani et Jo. Brantii cel. prodiit *Or.* cIↄIↄcxxi. 8. *Metamorphoseos* autem *libros XI.* Joannes Pricaeus, *Goudae* cIↄIↄcl. 8.

Censorinus, quem sub Alexandro Severo vixisse constat, librum scripsit astrologica mathematicaque doctrina refertissimum, *de die natali.* Stilus simplex est, nec plane con-

temnendus. Optimae aeditiones sunt Heur. Lindenbrogii, *Lugduni Batavorum* cIↃIↃcxxxvii. 8. et quae *Cantabrigiae cum notis variorum* prodiit.

Julius Obsequens *de prodigiis*, quae Romae et in vicinia acciderunt, *libros II.* stilo simplicissimo scripsit. Eos *cum animadversionibus* Jo: Schefferi, et supplementis Conr. Lycosthenis edidit Franciscus Oudendorpius, *Lugduni Batavorum* cIↃIↃccxx. 8.

Fl. Vegetius, aevi Theodosiani auctor, tum *de re militari*; tum *de mulomedicina* scripsit. Prior liber una cum reliquis scriptoribus cum notis variorum prodiit. Posteriorem splendidissimae *editioni scriptorum rei rusticae tom. II.* inseruit V. Cl. Jo: Math. Gesnerus.

Ejusdem aetatis scriptor Aurelius Theodosius Macrobius utilissimo ad posteritatem instituto optima quaevis ex Latinis Graecisque auctoribus excerpsit. Quare etsi ejus stilus varius est: multa tamen veterum fragmenta hodie intercedisse conquereremur, nisi a Macrobio fuissent conservata. Certe et inter alia debemus luculentissimum illud e Ciceronis libris *de republica* ἀποσπασμάτιον, quod somnium Scipionis adpellatur: in quod Macrobius commentarium doctissimum conscripsit. Prodierunt Macrobii opera saepius, sed optima est editio, quae *cum notis integris* Is. Pontani, Jo: Meursii et Jac. Gronovii prodiit *Lugduni Batav.* cIↃIↃclxx. 8. *maj.*

Marciani Capellae stilus adeo horridus et durus est, ut cum peculiaris eloquentiae au-

ciorem suo stilo vocet Casp. Barthius *Adversar. XXV.* 13. Fabulam scripsit de *Mercurii et philologiae* nuptiis, qua totam encyclopaediam, sed non satis feliciter, complexus est. Auctori huic adolescens XIV. annorum lucem accendere studuit Hugo Grotius, cujus editio prodiit *Lugduni Batav.* cIɔIɔlxxxxvIIII. 8.

VIII. *An etiam poetarum lectione opus sit.*

Omissos videbis poetas. Nam Plautus, Terentius, Phædrus, quos recensuimus, licet metro se adstrinxerint, dictione tamen familiari potius, quam poetica, utuntur (1). Neque tamen exiguus est poetarum usus etiam in soluta eloquentia, si cum judicio legantur (2). In primis vero commendandi sunt ob puritatem sermonis Virgilius, Horatius, Ovidius (3), Catullus, Tibullus, Propertius, ob phrasim Lucretius (4), ob acumen Lucanus (5). A tumidorum vero poetarum, quales sunt Statius, Claudianus et alii (6), imitatione plane, me quidem auctore, abstinebit elegantiae castioris studiosus.

(1) Comici enim personas sistunt viliores, veluti senes, agricolas, servos, libertos, parasitos et hujus generis alios, qui cothurnis incedere haud solent. Hinc et ejusmodi eligunt metrum, quod vix familiari et soluta oratione possit distingui. Paullo adstrictior est Phaedrus, qui tamen et ipse comicos potius, quam poetas alios imitatur.

(2) Qui paullo subactiore sunt judicio, ii, quid in poetis sit poeticum, quid Latinum, facile discernent. Ergo ex poetis magnam optimarum vocum phrasiumque copiam colligent, quae etiam in prosa oratione inveniet locum. Dabimus exempla quaedam e Cunaeo. Dixerat Horat. *Carm. IV. 4.*

Per damna, per caedes, ab ipso
Ducit opes animumque ferro.

Hanc phrasin eleganter imitatus Cunaeus *or. I. p. 14.* de academia Lugdunensi: quo plures, inquit, emergerent belli difficultates, tanto illa major in dies pulcriorque effloruit, ita quod prope inauditum est, per damna, per caedes, ab ipso ferro duxisse vires suas et augmentum videtur. Sic et Lucanus Pharsal. V. 108. de infantibus a Mario occisis:

Crimine quo parvi caedem potuere mereri?
Sed satis est jam, posse mori.

Haec ita imitatur Cunaeus orat. II p. 39. Crudelitatem in omnes cives exercuit, etiam in eos, quorum nullum erat aliud crimen, nisi quod mori possent. Ita Idem orat. IV. p. 72. Aristotelem vocat maximum ubique auctorem naturae verique, idque stilo Horatii, qui lib. I. od. XXVII. Pythagoram hoc elogio ornavit. In deliciis quoque ipsi sunt phrases: sub faustis enutritur penetralibus, ex Horat. Carm. IV. 4. Romani rerum domini ex Virg. Æn. I. v. 282. Jove aequo judicare ex Horat. epist. II. 1. v. 68. Victima suorum civium ex Sen. Herc. Fur. v. 922.

II. Poetae etiam saepe suppeditabunt praestantissima epitheta, nec non

III. Pulcherrimas similitudines, imagines et alia hujus generis. Quam pulcrum v. c. est epitheton Hor. satir. II. 3. v. 287. foecunda Menenii gens, pro stultis? Quam eleganti imagine de tardiore gressu utitur Plaut. in Poenul. III. 2. v. 10.

nam iste quidem gradus succretus est cribro pollinario. Cave tamen hic arripias epitheta vere poetica, qualia jam supra notavimus. Nam pauciora

IV. E poetis petes acumina et ingeniosas loquutiones. Sic Martialem imitatus, de eo, quem mortis metu manus sibi consciscere jussit, eleganter dices: nihil eum potuisse facere stolidius, quam dum, ne moreretur, mori voluerit. Denique

V. Nonnunquam integra poetarum loca oratione soluta reddi possunt, quod saepe ipsum Ciceronem fecisse adparet. Cunaei exemplum jam supra adduximus ex ejus Sardis venalibus p. 472.

(3) Virgilii dictio elegans est ac plane Latina. Ad solutam tamen orationem propius accedunt ejus eclogae et georgica, quam Æneis, in qua absolutissimum dare voluit sublimis et heroici carminis exemplum. Ea vero propria est Virgilii laus, quod res verbis aequat, et ex lectionibus fere efficit spectatores. Optima et splendidissima omnium est editio, quam cum integris commentariis Servii, Phylargyrii, Pierii, et *adnotationi-*

bus Scaligeri et Lindenbrogii *ad Culicen*, *Cirin*, et *Catalecta* edidit Pancratius Masuicius *Leovardiae* clɔlɔccxvii. 4. *tom. II*. Inter minores editiones praestat *Burmanniana*. Q. Horatius Flaccus, impar aetate Virgilio, *carmina Lyrica*, *satiras*, *epistolas et de re poetica* scripsit. In his satirae, epistolae et de arte poetica libellus proxime ad solutam orationem accedunt. Dictio in illis est gravis, morata, amoena, et caste Latina. Textum Horatii emendatissime exhibent editiones duae *Burmannianae*, et Alexander Cuninghamius, cujus editio prodiit *Hagae Comitum* clɔlɔccxxi. 8. Denique P. Ovidius Naso scripsit *libros amorum*, *metamorphoses*, in quibus omnibus juveniliter saepe lascivit. Majore judicii maturitate compositi sunt libri *tristium*, *de Ponto* et *Fasti*, antiqua eruditione referti. *Heroidum epistolarum* purissima quidem dictio, sed impurae saepe sententiae sunt, ut solet in libris eroticis. Stilus ubique candidus, nativus, et facilis, quive plurimum adjumenti solutae orationis scriptoribus suppeditare possit. Ita enim plerumque scribit Ovidius, ut demto numero poetico, solutam orationem audire te crederes. Optimae editiones sunt duae *Burmannianae*, altera, quae tribus voluminibus in minore forma prodiit *Amstelod.* clɔlɔccxiv. et textum tantum exhibet, altera, quam cum integris Jacobi Mycilli, Herculis Ciofani et Heinsiorum et excerptis aliorum *adnotationibus* edidit vir laude nostra major Petrus Burmannus *Amstelodami* clɔlɔccxxvii. 4. *Volum. IV*.

(4) T. Lucretius Carus, Ciceronis aequalis, philosophiam Epicuri naturalem carmine Latino exposuit, cujus dictionem, puram admodum esse vel ideo oportet, quod post Lucretii fata ipse Cicero amici poemati limam adhibuit. Fugiendi tam archaismi quidam, quibus aliquando indulsit Lucretius. Optima ac emendatissima sine dubio est editio, quam *cum interpretatione et notis* edidit Thomas Creech. *Londini* clɔlɔccxvii. 8. *maj.* quamvis non ignorem, recentiorem esse editionem *Havercampianam*, quippe quae *Lugduni Batavorum* clɔlɔccxxv. 4. *vol. II.* prodiit, quae tamen ob integros aliorum commentarios adiectos commendari mereiur.

(5) Acutissimus poeta est Lucanus, ex Annaea gente, M. Senecae rhetoris ex filio Annaeo Mela nepos. Quintiliano Inst. orat. X. 1. sagacissimo ingeniorum censori, *ardens videtur, concitatus et sententiis clarissimis usus, sed oratoribus magis, quam poetis adnumerandus.* Nos vero non poeseos, sed acutae dictionis caussa, commendamus Lucanum, non ignari, versus paullo inamoeniores et nonnumquam tragicos furores in eo notari. Lucanum cum lectionibus variantibus edidit V. Cl. Gottlieb Cortius, *Lipsiae* clɔlɔccxxvi. 8. cum scholiaste vero inedito et adnotationibus integris Henrici Glareani, Jacobi Mycilli, Hugon. Grotii, et selectis aliorum edidit vir doctissimus Franciscus Oudendorpius, *Lugduni Batavorum* clɔlɔccxxviii. 4. *maj.*

(6) Meteora potius orationis, quam solidam stili elegantiam deprehendimus in Papi-

nio Statio, quem cum animadversionibus suis edidit Caspar Barthius. Unde miror, ejus tumores adeo placuisse Justo Lipsio, Aug. Buchnero et aliis, quibus magni spiritus poeta videtur. Ubique excrescit in tumore, ubique eo sublimitatis tendit, ubi, quo loco pedem ponat, non invenit. Unde recte illi, qui Statium fingunt in summa Parnasso sedere, sed casuro similem. Eumdem tumorem in Sidonio Apollinari, Claudiano aliisque sequioris aevi poetis reperimus, quorum lectionem ideo non adeo multum cultioris stili studiosis profuturam arbitramur.

IX. *In auctorum lectione quae observanda.*

Sed haec quidem de ordine, quem in lectione auctorum observandum arbitramur. Proximum est, ut, quae in ipsa lectione observanda enotandaque sint, doceamus.

X. *Primo Phrases elegantiores.*

Primum ergo danda est opera, ut sensum auctoris probe capiamus (1). Deinde respiciendum ad voces et phrases elegantiores, nec non ad compositionem ac constructiones rariores (2). In his enim quanta sita sit stili elegantia, ii intelligent, qui quae superioris partis primae capite primo ea de re diximus, sibi in memoriam revocaverint.

(1) Equidem in ipso, quem commendavimus ordine, ad intelligentiam auctorum ma-

quum positum est momentum. Suadendum tamen simul est auctores ut cum fructu legantur, lectores, I. optimas sibi editiones comparent. Quo emendatior enim est textus, eo auctor intelligetur facilius. Praeterea non tam facile librariorum vitia pro loquutionibus rarioribus atque elegantioribus adripient, sed prudentes abstinebunt ab iis, quae dubiae lectionis esse, ex editionibus cum MSS. collatis intelligent. II. Ut notas eruditorum diligenter conferant, in quibus difficillima plerumque loca cum cura explicantur. Neque tamen aliorum sententiis, tamquam scopulis est inhaerendum. Saepe enim attentior lectio et meditatio aliquid suggeret, quod quis frustra in variorum notis quaesiverit: maxime quum aliae notae variorum saepe rem eamdem repetant, difficiliora haud raro praetervehantur, et in rebus exiguis et vulgo notis aliquando sint verbosissimae. III. Ut ne adspernentur subsidia illa, quae ad explicandos auctores quam maxime faciunt. Sic Livium v. c. lecturus facilius progredieris, si praeter geographiam antiquam, etiam antiquitates Romanas et Lipsii praeclarum opus de militia vetere Romanorum in consilium adhibueris. Immo et in librorum omnium historicorum lectione in primis utile ac frugiferum est, et chronologiam quamdam paullo adcuratiorem, veluti Dion. Petavii rationarium temporum, et eos scriptores, qui de veterum Rom. familiis commenti sunt, vel uti Glandorpium, Ant. Augustinum, Fulv. Ursinum, a Petavio, et Vaillantio editum auctumque in consilium adhibere. Utrique usui

servient etiam Stepli. Vinpighii annales Romani, quamvis hic auctor, quod ad magistratus et personarum originem gentiumque successionem adtinet, multa indulsisse ingenio videatur.

(2) Exempli loco esto locus quidam Senecae *Consul. ad Marc. XV.* prima periodus haec est:

Quid aliorum tibi funera Caesarum referam? quos in hoc mihi interim videtur violare fortuna, ut sic quoque generi humano prosint, ostendentes, ne eos quidem, qui diis geniti, deosque genituri dicantur, sic suam fortunam in potestate habere, quemadmodum alienam.

Hic mihi notarem elegantem compositionem; aliorum tibi funera Caesarum. Notarem etiam phrases et vocabula: funera Caesarum pro funera in domo Augusta: in hoc pro ideo, principem violat fortuna, pro fortuna principi adversa est. Satis enim patet, Senecam ad sacrosanctam principum personam respicere, quam alioquin violare nefas est. Nec inelegans est loquutio, fortunam suam in potestate habere. Succedat jam altera et tertia periodus.

Divus Augustus, amissis liberis, nepotibus, exhausta Caesarum turba, adoptione desertam domum fulsit. Tulit tamen fortiter, tamquam ejus jam res ageretur, cujus cum maxime intererat, de diis neminem queri.

Hic divus est ἀποθεώσεως signum. Notarem quoque Caesarem hic dici principem juventutis, qui in spem imperii succrescunt. Nec

praetermitteren phrases : turba liberorum exhausta est, pro numerosa proles morte intercepta est, quamvis durior sit translatio, quum turba non exhauriri, sed dissipari, opprimique soleat. Sane et haec non satis adcurate vel eleganter dicta enotare utile est, Deserta domus pro orbitate, adoptione fulcire desertam domum pro adoptione sibi liberos in demortuorum locum surrogare, ubi denuo non satis elegans est translatio, quum non domus desertae, sed hiscentes, ventremque facientes et ruinam minantes fulciri soleant. Nemo jam de deo queritur, quia felicissima sunt tempora. Pergit Seneca :

Tib. Caesar, et quem genuerat, et quem adoptaverat, amisit : ipse tamen pro rostris laudavit filium, stetitque in conspectu, posito corpore, interjecto tantummodo velamento; quod pontificis oculos a funere arceret, et fluente populo Romano, non flexit vultum, experiendum se dedit Sejano, ad latus stanti, quam patienter posset suos perdere.

Hic occurrunt vocabula amittere et perdere. Prius de filii Tiberii; posterius de Sejano ejusque sociis usurpat Seneca. Hoc mihi in animum revocaret differentiam utriusque vocabuli, amittere scilicet nos dici, ubi spes sit recuperandi, perdere, ubi evanuerit. Illa spes scilicet liberos Caesarum non minus, ac ipsos Caesares, in divorum numerum referebat eorum temporum superstitio. Observandae porro loquutiones : hoc oculos ab ea re arcet, pro hoc inter oculos et rem in-

terjectum, non flexit vultum, pro eodem vultu perseveravit, experiendum se alicui dare, pro experimentum in se dare. Plura addere nihil adtinet.

XI. *Deinde acumina rariora.*

Nec ad verba tantum respiciendum, verum etiam ad ingeniosa judicia, vel acumina, quae auctor immiscuit (1).

(1) Haec dici non potest, quantam suavitatem adferant orationi, si ea cautione, quam supra commendavimus, adhibeantur. Sic in Senecae periodis paullo ante recensitis, mihi notarem arguta illa judicia: *principes non ita suam fortunam in potestate habere, quemadmodum alienam.* Item *principis quam maxime interesse, neminem suo tempore de diis* (de fortuna) *queri.* Sic quoque si legissem Phaedri *fab. I.* 14 praeter voces et loquutiones praecipue mihi usus meos seponerem acutum illud regis judicium: *quantae putatis esse vos dementiae, qui capita vestra non dubitatis credere, cui calceandos nemo commiserat pedes?* Talia enim eleganter imitatione exprimi, aliisque rebus adcommodari poterunt, ceu infra docebimus.

XII. *Denique res notatu digniores.*

Denique quam maxime ratio habenda est rerum (1). Vix enim operae pretium videre-

tur, verborum tantum caussa per tot omnis aevi scriptores divagari.

(1) Per res in primis intelligo, I. ritus antiquos, II. ea, quae ad illustrandam historiam ecclesiasticam, civilem, naturalem, juris et legum, philosophiae et litterarum pertinent; III. doctrinas e philosophia depromtas, ita tamen, ut semper, cui sectae aut methodo philosophandi addictus fuerit auctor, consideremus, IV. sententias et apophtegmata, V. similitudines et comparationes, VI. exempla memoratu digniora, aut si quid aliud ad institutum nostruum facere videbitur. Fieri enim potest, ut quis singularia quaedam themata aliquando adcuratius tractare constituerit. Huic ipsa suadebit ratio, ut res omnes, in auctoribus obvias, quae ad istud thema pertinere videbuntur, cum cura observet, et in suos usus seponat. Id quod pluribus exemplis docuit Sagittarius in libello de lectione atque imitatione Ciceronis. Nos, ut iisdem Senecae periodis regulam nostram illustremus, ex iis notare possemus exempla Augusti et Tiberii, qui liberorum amissionem forti animó tulerunt. Notaremus etiam exemplum stultitiae Sejani, qui se gratia principis excidere haud posse, putaverat. Porro observaremus ritum veterum, quod etiam principes suos pro rostris laudarint, nec non alterum ritum, quod pontificibus maximis Romanorum funera adspicere non licuerit, ideoque interposue-

rint velamentum, quod oculos ab isto conspectu arceret.

XIII. *Inde conficienda excerpta.*

Quum vero fallax plerumque sit memoria, et nemo velit tantum laboris lectioni auctorum ideo isumere, ut quae legerit observaritque, eorum paullo post obliviscatur: opus etiam erit excerpendi arte (1), quam tamen non confusam (2) aut cum taedio conjunctam (3) sed expeditissimam esse oportebit.

(1) Fuerunt equidem, qui memoria felicissima freti hac excerpendi opera supersederunt. Sed ii plerumque ipsi postea de ista negligentia sua conquesti sunt. Nam praeterquam quod memoria, quamvis felicissima, subinde fallit, aliaque pro aliis suggerit: molestus tunc erit evolvendi labor, quando locum auctoris requirere volueris. Accedit, quod licet juvenes lecta facile teneamus memoria, senectus tamen homines plerumque reddat obliviosos. Tunc vero jucundum erit, omnia quae legimus, in collectaneis nostris tamquam in cella penaria recondita intueri.

(2) Confusa erunt collectanea, si ea ita conficias, ut, quae quaeris, invenire nequeas. Hic non suaserim, ut quis more vulgari verba et res sub titulis quibusdam collocet. Nam primo ita res ad varias disciplinas pertinentes adcumulantur, et res diversae naturae saepe sub eodem titulo adparebunt;

Deinde quum titulos arbitrio nostro fingamus, et una saepe observatio sub decem titulis inveniat locum: haud raro fiet, ut eam sub pluribus titulis frustra quaeramus. Omitto alia, quae huic excerpendi rationi insunt, vitia.

(3) Innumera exstant de excerpendi arte consilia, quae non magis plerumque necessaria videntur, quam si quis artem reponendi thesauros magno adparatu docere, vellet. Quis quaeso probaret V. C. Vinc. Placci scrinium? quis alia ejusmodi inventa, qualia haud pauca recensuit Morhosius. *Mihi ea demum excerpendi ratio videtur optima, quae et omnium minime laboriosa, et tamen ad rem quamlibet reperiendam expeditissima est.*

XIV. *Et quidem lexicographica.*

Magno vero laboris compendio excerpta locupletissima conficies, si lexicon aliquod adcuratius (1) et adversariorum librum tibi paraveris. Et lexico quidem adscribes vocabula, si qua inveneris, rariora (2) significationes vocum elegantiores (3), phrases selectiores (4) epitheta notatu digniora (5) signatis simul auctorum locis (6) additisque observationibus criticis et philologicis, quas in virorum doctorum adnotationibus deprehendisti (*a*).

(1) Excerpta ejusmodi lexicographica mirifice commendant Jac. Thomas, in erotem. rhet. p. 66. Ving. Placc. in hist. excerpt. e-

jus lib. de excerpendi arte adnexa, et Morhof. *Polihyst. I.* 2. 3., 4 619. Usui hic erit lexicon Fabrianum Gesneri, vel ideo, quód vir hic diligentissimus jam plurima enotavit, adeoque multum laboris nobis detraxit.

(2) Talia sunt, quae jam Morhof. l. c. p. 623. notavit vacuefacere apud Nep. leno pro legato apud Justinum, pro quo tamen emendatiores editiones legunt legatus, calculo pro calculatore apud Cic. aliaque hujus generis. Probe tamen in ejusmodi vocabulis dispiciendum, I. an forte sint dubia? Multa enim, expensis codicibus MSS. evanescere solent. Sic et Petr. Bembus apud Ciceronem invenerat multissimus: eaque voce tamquam Ciceroniana fuerat usus. Verum postea ex codicibus MSS. adparuit, non legendum in Cicerone esse ex multissimis miseriis, sed multis meis miseriis. Dispiciendum quoque II. an sint obsoleta? item III. an joci caussa inventa? Sic Cicero aliquando dicit *dextella* pro *dextra*, *epist. ad Attic. XIV.* 13. sed quis dubitaret, quin ipse hanc vocem joci caussa invenerit? Talia etiam multa apud Plautum occurrunt. Haec quidem tamquam rariora notanda, sed non temere imitanda videntur. Denique et id generalim observandum, rariora, quantumvis bona, vel ideo non esse frequentanda, quia rariora sunt. Notanda tamen sunt diligenter, ut ne bonis auctoribus, qui aliquando talibus usi sunt, dicam temere impugnamus. Sic rara quam plurima occurrunt in *Digestis*, quae in libro Parergon diligenter collegit Barn.

Brissonius, et acerrime exagitavit Laur. Valla. Et tamen pleraque defendi posse, satis ostendunt *opuscula de Latinitate veterum Ictorum Lugduni Batavorum* cIↄIↄccxI. 8. recusa, et adnotationes doctissimae, quae iis adspersit v. c. Car. Andr. Dukerus.

(3) Rariores nonnumquam occurrunt vocum significationes, quas notari in lexicis omnino par est. Sic insanire est immodicos sumtus facere apud Plaut. *mil. glor. III.* 1. v. 59. Virgil. *Ecl.* 3. *v.* 36. Terent. Phorm. *IV.* 3. 37. *supplicium* pro supplicatione non semel occurrit apud SALLUSTIUM. Talia notanda sunt, ita tamen, ut et hic consideremus, num forte auctor ad adfectationem sit proclivior. Multae enim significationes rariores sunt apud SALLUSTIUM, quae vix videntur imitandae.

(4) Phrases ejusmodi sunt eligendae, quas non facile ipsi fingeremus, e. c. otium corpori dare, est apud Phaedr. *praef. lib. III.* Hanc ipse non excogitassem facile. Mea ergo interest, ut eam lexici adscribam margini, ad vocem otium. In indice vero Germanico evolvi poterit vox sic eine Berenderung machen, ibique addi paginae lexici, in qua illa phrasis Latina adscripta est. Eodem modo reliquae phrases elegantiores suo quaeque loco poterunt adscribi. Neque tamen plane praetermittendi sunt Germanismi falso suspecti. Quamvis enim illi non temere adfectandi sint, multae tamen occurrunt loquutiones Latinae, quae quum nobis ob vernaculae similitudinem haud parum suspectae videantur, in optimis,

tamen aucteribus reperiuntur, V. C. *magnum se facere*, *hilarem se facere*, *vestis bene sedet pro felice aliquem adspicere*. Conferri meretur Vorstii libellus *de Latinitate falso suspecta*.

(5) Talia epitheta non statim succurrunt; et tamen mirifice ornant orationem. Marius Nizolius laudanda opera singulis substantivis epitheta Ciceroniana subjecit. V. C. ad vocem bellum haec notavit epitheta: *bellum acerbum*, *aeternum*, *adfectum*, *non confectum*, *commotum*, *confirmatum*, *perniciosum*, *exitiosum*, *crudele*, *domesticum*, *triste*, *turbulentum*, *durissimum*, *pestiferum*, *intestinum*, *justum*, *denunciatum*, *inductum*, *merum*, *mortiferum*, *nefarium*, *occultum*, *oppressum*, *renatum*, *restrictum*, *inflammatum*, *deterrimum*, *periculosum*, *externum*, *profligatum* & *hostile*. Si ex reliquis auctoribus talia colligerentur, quantam nobis enatam videremus epithetorum segetem? Sed in usu eorum illa revocanda erunt in memoriam, quae supra *part. I. c. II.* §. 47. ea de re monuimus.

(6) Hic denuo magno nobis adjumento erunt editiones optimae, in quibus plerumque textus in capita, et haec denuo in incisa sua secantur. Facile ergo phrasi Cornelianae: petere commigrationis societatem poterit adscribi locus Nep. I. 1. 2. ubi primus numerus vitam imperatoris, secundus caput, tertius incisum capitis notat.

(*a*) In hunc censum veniunt I. scholiastae veteres, quos non temere praetermittendos puto, quia insignem suppeditant obser-

vationum doctissimarum copiam. Sic in Ciceronem commentati sunt Ascon. Paedianus et Macrobius: in Virgilium Donatus et Servius: in Horatium Acron, Porphyrion, aliusque ἀνώνυμος, cujus scholia ex Codice MSC. primus extulit Jac. Crucquius. De Juvenale et jam, Terentio, Persio, aliisque auctoribus bene meriti sunt scholiastae quidam veteres, quos evolvisse haud poenitebit. Consulendae etiam II. adnotationes virorum doctorum, qui a renatis litteris lucem auctoribus accendere conati sunt. In his vero bonae frugis sunt notae Mureti, Manutii, Lipsii, Taubmanni, Scaligeri, Salmasii, Casauboni, Gronoviorum, Graevii, H. Vossii, Burmanni, Jani Woweri, Cellarii. Nam qui ad solam criticam pertinent commentarii, utiles illi quidem sunt, sed huc non pertinent. Quin quum et sparsim loca quaedam veterum scriptorum, vel illustrent, vel interpretentur viri docti: operae pretium facturi sunt, qui hujusmodi opera stromatica et tesselata diligenter et cum judicio legent. Tales sunt M. Anton. Mureti variae lectiones: Talia Hadr. Turnebi et Casp. Barthii adversaria: Tho. Reinesii varia, et quae Janus Gruterus in face critica vel thesauro suo laudabili industria collegit. Hic merito addendae, quae nuper ab anno cIↄIↄcxxxi. magno optimarum litterarum bono prodierunt Miscellaneae Observationes in Veteres Auctores, quarum jam Tomos VI. *Amstel. in forma octava* editas adhuc vidimus.

XV. *Nec non adversaria.*

In adversariorum libro promiscue notari possunt quaecumque auctiora in auctoribus classicis legimus (1). Ea enim subinde perlegendo, et, qua occasione usui esse possint, meditando (2), facile omnia memoriae infigemus.

(5) Hic exscribi velim integra auctorum loca, addito statim numero libri et capitis. Margini deinde adscribi potest titulus aliquis, ut tanto facilius possit inveniri, quod quaeritur.

(2) E. c. si in adversariis meis invenirem acumen illud Phaedri: quantae putatis esse vos dementiae, ei credere capita, cui calceandos nemo commiserat pedes & cogitarem qua oratione illud possim imitatione exprimere. Quum ergo Phaedrus loquatur de sutore inopia deperdito, qui medicinam facere coeperit: fingerem ego, malum advocatum praedia conduxisse. Sic in promptu futura esset imitatio: quantae putatis hoc esse dementiae, res et fortunas suas committere ei, cui nemo commisisset infortunium. Sed de his paullo post in capite de imitatione plura monebimus.

XVI. Et *denique loci communes reales.*

Denique ad res quod attinet, sejungere ego soleo eas, quae ad disciplinas pertinent,

et quae in sola eloquentia usui esse possunt. Illas ad suam quamque disciplinam (1) has in adversaria referri suaserim (2).

(1) Totidem puto conficienda collectanea, quot sunt disciplinae. Sed ut hic quoque compendium facias laboris in singulis disciplinis, seligendum erit compendium aliquod vel systhema adcuratius scriptum, illudque charta munda distinguendum. Quotiescumque ergo aliquid legis, quod ad hanc vel illam disciplinam pertinet, statim in componendo illo evolves locum, ubi materia ista occurrit, eoque referes locum auctoris. Sic ne titulis opus erit, nec indicibus. Nec periculum erit, ut omnia invenire non possis.

(2) Huc refero exempla, similia, sententias acutiores, aliaque hujus generis, quae tamquam gemmae intexi solent orationi elegantiori. Haec in adversariis adscribi possunt eo modo, quem superiore paragrapho commendavimus. Si enim in margine addantur tituli, iique deinde in indicem referantur, facile omnia poterunt reperiri. Sed in his omnibus is prudentissime agere videtur, qui suo quemque sensu patitur abundare.

CAPUT II.

De Imitatione.

I. *Qid sit imitatio?*

Parum utilitatis adferet auctorum lectio, nisi accesserit IMITATIO. Haec vero nobis est facultas, auctoris stilum (1) ejusque ideam sine plagii suspicione (2) exprimendi.

(1) Quum vero stilus non consistat in sola phraseologia, sed in ipso orationis habitu: facile patet, non eum imitari Ciceronem, qui phrasibus ex ejus libris excerptis utitur; sed qui totum orationis Ciceronianae characterem sollerter exprimit.

(2) Aliud est exscribere auctorem, aliud eumdem imitari. Hinc qui integras auctorum periodos orationi suae intexit, is non imitari, sed plagium committere videtur. Qua in re plures forsan peccarunt eruditi, quam vulgo existimatur.

II. *Quid de ea notandum?*

Ut vero totam imitandi artem recte teneamus, de duobus potissimum capitibus videtur cogitandum; videlicet quem imitari oporteat (1)? et quomodo ea imitatio pru-

denter sit instituenda (1)?

(1) Satis equidem ipsa nos sana docet ratio, exemplum quod nobis imitandum proponimus, suis numeris absolutum esse debere. Recte enim Plin. *epist. I. 5. Stultissimum credo, ad imitandum non optima quaeque praeponere.* Sed quem, quaeso, auctorem dixeris optimum? Fieri potest, ut in eodem genere plures eamdem laudem, sed diversissimam tamen, consequantur. Saepe, qui inter se contendit Ciceronem et Plinium, Nepotem et Caesarem, Livium et Tacitum, Horatium et Juvenalem, utrosque fatebitur maximos, sed peculiari quadam et sua laude. Quare non adeo expeditum est, quis e tot praestantissimis auctoribus praecipue sit imitandus.

(2) Quemadmodum rebus in omnibus, ita et in imitatione, apprime hoc est utile, ne quid nimis. Qui neminem imitaturus, suo indulget ingenio, plerumque sibi fingit dictionem quamdam insulsam atque insipidam. Contra ea fieri potest, ut nimia imitandi cura in servitutem illa evadat, de qua Horatius:

O imitatores, servum pecus!

Praeclare de hoc hominum genere *Lips. epist. miscell. cent. IV. 52. Ubi*, inquit, *sola imitatio est, et huic adhaeremus, quid fit? persona scenica; et ut quidam magnorum virorum habitum atque incessum, aut gestus imitentur, cetera et interna dispares: sic dictiunculas aut clausulas aliquas Tullii si forte refcimus, ad vim et Venerem ejus non adspiramus.* Ita Lipsius, qui si tam prudenter

prius istud extremum evitasset, quam hoc posterius, ad summam eloquentiae laudem potuisset pervenire. Quare et hoc operae pretium est cognoscere, qua ratione ita imitandi sint optimi auctores, ut utrumque vitemus vitium, et nec ingenio plus justo indulgere, nec κακόζηλοι videamur.

III. *Quisnam auctor imitandus?*

Ad priorem quaestionem quod adtinet, nec neminem imitandum puto (1), nec promiscue omnes (2), sed unum optimum. Optimus vero videtur, qui cujusque ingenio ac captui quam maxime est adcommodatus (3).

(1) Fuerunt, qui nullum imitandum crederent. Jam olim Caesarem et Cottam eo maxime nomine admiratus est Cicero, qui in libro II. de oratore, *esse tamen multos*, inquit, *videmus, qui neminem imitentur, et suapte natura, quod velint, sine cujusquam similitudine consequantur: quod et in vobis animadverti recte potest. Caesar et Cotta. Neque vester aequalis, Curio, quemquam mihi magnopere videtur imitari.* Enimvero tametsi facile largiar. Romanos alios in vernacula lingua sola naturae ingeniique bonitate ad perfectionem aliquam potuisse pervenire, quemadmodum id saepe etiam in aliis fieri solet, qui linguam patriam adcuratius sibi excoluisse eandem existimant: hodie tamen, ex quo lingua illa exspiravit, fieri non potest, ut sine imitatione ejus genium ac nativam pul-

critudinem adsequamur. Unde ludibrium lectoribus debet Ang. Politianus, qui in *epistol. V. III.* 16. omnem imitationem explodere videtur.

(2) Fieri non potest, quin inaequali ac sibi parum simili adsuescat dictioni, qui per omnes vagatur auctores, et modo hunc, modo illum imitatur. Vix oculos prudentum ferret aedificium, in quod architectus ex mille diversissimae structurae palatiis conjecisset, quidquid pulcrum ei esset visum. Ea demum pulcra ac pudica videtur oratio, quae licet artificio varia, ubique tamen eumdem servat colorem, nusquam eadem, et semper tamen sui similis. Hanc vero facultatem adsequetur nemo, qui vel neminem, vel omnes promiscue imitatur, ceu vel Justi Lipsii exemplo patet.

(3) Omnes legendos auctores, et ex iis optima quaevis in usum nostrum esse seponenda, ipsi capite superiore docuimus. Neque tamen ideo omnes promiscue sunt imitandi. Unus, isque optimus, eligendus, cujus ad exemplum totius orationis habitum componamus. Ex reliquis phrases, acumina, res peti possunt. Merito vero eum judicamus optimum, qui cujusque naturae ac ingenio videtur convenientissimus. Sunt, qui naturae quodam impetu ad ubertatem et copiam feruntur: iis Ciceronem commendaverim. Sunt, quibus nihil, nisi quod adstrictum ac argutum est, placet, his Plinius erit imitandus. Alii simplici quodam ac casto orationis genere delectantur; hi facillime vel Caesarem

vel Cornelium Nepotem imitabuntur. Denique quibus oratio gravis et pressa est in deliciis, ii non invita Minerva Tacitum sibi imitandum proponent. Hinc naturam cuique suam hac quoque in re esse sequendam, jam olim optime observavit Quintil. *Inst. orat.* X. 2. *Ergo primum est, ut, quod imitaturus est quisque, intelligat, et quare bonum sit sciat, tum in suscipiendo onere consulat* suas vires. *Nam quaedam sunt inimitabilia, quibus aut infirmitas naturae non sufficiat, aut diversitas repugnet. Nec, cui tenue ingenium erit, sola velit fortia et abrupta: cui forte quidem, sed indomitum, amore subtilitatis et vim suam perdat, et elegantiam, quam cupit, non adsequatur. Nihil est eum tam indecens, quam quum mollia dura fiunt.* Quis vero auctor ingenio nostro quam maxime videatur adcommodatus, facile ex eo intelligemus, si, quis maxime nobis placeat et quem facillime imitando exprimamus, subinde facto periculo, experiamur. Ita enim fere natura comparatum est, ut tanto magis quidque nobis placeat, quanto est ingenio ac naturae nostrae convenientius.

IV. *Imitatio vel puerilis est, vel virilis.*

Est vero imitatio vel PUERILIS, vel VIRILIS seu mascula. Illa verba ac phrases anxie et morose imitatur (1): haec ipsum auctoris ingenium ac orationis habitum cum judicio ac libertate exprimit (2).

(1) Tales sunt omnes illae imitationes, quas in scholarum trivio deprehendimus. Perlecta Ciceronis periocha, excerptis phrasibus elegantioribus, iisque in epistolam aliquam aut historiam compactis, tum demum discipuli sibi plane Ciceroniani, aut si mavis, Ciceronianissimi videntur, quasi omnis elegantia Ciceroniana in solis phrasibus, ac non potius in ipso orationis habitu, consisteret. Mireris ergo viros quosdam ceteroquin doctissimos nimium huic puerili imitationi tribuisse, ac saepe periodos integras ex auctoribus exscripsisse. Jam a Scheffero in gymnas. stil p. 31. est observatum, Æneam Sylvium in historia Europae de Hungaris ita disseruisse: Turcas aurea e' discolori veste: Hungaros ferro atque aere fulgere. Christianum agmen et stare paratum et sequi, nec turba, nec sarcinis pergrave, intentum, quod dux non modo signet, sed etiam innuet. Atqui haec omnia sunt ex Curtio, *lib. IV. cap.* 26. vix verbo mutato, exscripta. Ferenda haec sunt in pueris; in maturioris judicii viris reprehensione dignissima, maxime si non loca auctorum rebus, sed res auctorum phrasibus accommodentur. Cujus rei praeclarum exemplum ab eodem Scheffero p. 31. datum est ex Eginhar. de vita Carol. M. qui Caroli sui descripturus staturam et corporis habitum: formae, inquit, auctoritas ac dignitas, tam stanti quam sedenti, plurima inerat, cervix obesa et brevior, venterque proiectior, valetudine prospera. praeterquod, antequam decederet, noctibus ita dormiebat, ut somnum quater aut quinquies

non solum expergiscendo, sed etiam desurgendo interrumperet. Omnia haec e Svetonii Claudio, Nerone, Julio et Augusto, quemadmodum et alia, exscripta sunt. Quis vero crederet, Carolum M. illorum formam ac corporis habitum in plerisque tam adcurate expressisse? sic Eginhardus ergo dum inepte Svetonii premit vestigia, multa adfingit illi principi insulsa et παρα το ον, ut eleganter ait Casaubonus.

(2) Virilis vel mascula imitatio non verba tantum ac phrasin auctoris exprimit, sed et inveniendi, disponendive artificium, ipsumque orationis habitum, ita tamen, ut illa exscripta esse, nemo possit arguere. Eleganter Quintilian. *Inst. orat. lib. X cap. 2. p. 928. edit.* Burmannianae: *imitatio autem (nam saepius idem dicam) non fit tantum in verbis. Illuc intendenda mens, quantum fuerit illis viris decoris in rebus atque personis, quod consilium, quae dispositio, quam omnium etiam, quae delectationi videantur data, ad victoriam spectant: quid agatur prooemio, quae ratio et quam varia narrandi, quae vis probandi, ac refellendi, quanta in adfectibus omnis generis movendis sc entia, quantaque laus ipsa popularis utilitatis gratia adsumta: quae tum est pulcherrima, quum sequitur, non quum arcessitur. Haec si perviderimus, tum vere imitabimur.* E. g. elegans est haec periocha Lucretii *lib. I.*

Nec me animi fallit, quam sint obscura, sed acri

Percussit thyrso laudis spes magna meum cor,
Et simul incussit suavem mi in pectus amorem
Musarum, quo nunc instinctus mente vigenti
Avia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita solo.

Haec imitatus est Virgilius, sed ita, ut nemo eum plagii suspectum habiturus sit. Ita enim canit poeta suavissimus Georg. III. 289. seqq.

Nec sum animi dubius, verbis ea vincere magnum
Quam sit, et angustis rebus hunc addere honorem,
Sed me Parnassi deserta per ardua dulcis
Raptat amor: juvat ire jugis, quae nulla priorum
Castaliam molli diverterat orbita clivo.

Similia haec Virgilii sunt illis Lucretianis: ast non eadem tamen. Eamdem enim rem elegantiore phrasi alioque orationis charactere expressit Virgilius. Sic supra etiam hanc produximus periodum Ciceronis ex orat. pro A. Caecina, c. I. Si quantum in agro locisque desertis audacia potest, tantum in foro atque in judiciis imprudentia valeret: non minus in caussa cederet A. Caecina Sex. Æbutii impudentiae, quam in vi facienda ejus cessit audacia. Eam nos p. 82. ita sumus imitati: si quantum in effringendis carceribus astutia potest, tantum ad effugiendam furcam audacia valeret: non minus jam hic fur carnificis deluderet audacia, quam lictoribus olim

illusit astutia. Nec verba hic sunt eadem, et res diverissima. Quicumque tamen utramque periodum inter se contenderit, statim deprehendet, nostram e *Ciceroniana* esse expressam. Scilicet non verba et phrasin, sed ipsum orationis habitum sumus imitati, eaque imitatio jure quodam suo virilis poterit adpellari.

V. *Quid puerilis?*

Ad *puerilem imitationem* quod adtinet, ea multo facilior est. Modo enim phrases ab auctore mutuas accipimus (1): modo sententiam quamdam aliis verbis phrasibusque exprimimus (2): modo eadem, additis quibusdam detractisque vocibus aut circumstantiis, refingimus (3).

(1) Hoc imitationis genus maxime puerile est. Nihil enim artis habet usus iste phrasium. Sic si quis ita loqueretur: quum et nobilitate generis, et gloria majorum, et tua virtute unus omnium maxime floreas: omnes non solum sperant, sed etiam confidunt, talem te aliquando futurum, qualem cognitum judicarunt: facile unusquisque videt, phrases has omnes e Cornelii Nepotis *vit. Miltiad. c.* 1. esse: sed nemo tamen quidquam artis aut ingenii in hac imitatione deprehendet.

(2) Secundam hanc imitationis puerilis speciem jam Quintil. *Instit orat. X.* 5. commendavit, sumamus sententiam, inquit, eamque versemus quam numerosissime, velut

eadem cera aliae atque aliae formae duci solent. Exempli loco sit sententia illa Hectoris apud Naevium: pulcrum est laudari a laudato viro. Hanc si quis aliis verbis ita exprimeret: laudari ab iis, qui ipsi sunt laude dignissimi, is vero fructus laudandarum actionum videtur pulcherrimus, dicerem ego, sententiam illam ex Naevio quidem, sed mutatis tamen verbis, esse expressam.

(3) Haec quoque imitandi ratio puerilis est, sed paullo artificiosior. Quemadmodum enim prima species furto manifesto similis est: ita haec eorum furum aemulatur sollertiam, qui rebus furtivis signa quaedam detrahunt, aut alia nova addunt, ne tam facile possint a dominis furtum concepturis, vel quaesitoribus agnosci. E. g. supra p. 81. 82. prolixam admodum ac verbosissimam adduximus periodum ex Mureti orationibus I. 4. Eam coarctabimus facile, omissis nonnullis aut detractis, quae eminere videntur: si eorum, quae vivunt, unumquodque perficiendi sui desiderio tenetur, animusque noster tum demum, quando ad divinum exemplar propius accedit, videtur perfectissimus: ea profecto erit omnium praestantissima facultas, quae homines Deo, quoad ejus fieri potest, arctissime devincit. Eodem modo etiam amplificando refingi possunt auctorum sententiae. Verum in utraque imitandi ratione danda est opera, ut ne sententiae elegantia ac acumen pereat. Plerumque enim tam pressae ac rotundae sunt optimorum auctorum sententiae, ut neque addi quidquam, neque detrahi possit, quin

maxima pars pulchritudinis pereat. Exemplo esto sententia, ut opinor, Publii Syri: cuivis potest contingere, quod cuiquam potest. Hic sive addas quidquam, sive detrahas, plurimum acuminis ac elegantiae decedet. Unde adcurata opus est prudentis doctoris manuductione, ne adolescentes his decipiantur.

VI. *In virili vel inventionem imitamur*.

Virilis imitatio non contenta phrasibus aut vocabulis, ipsas auctoris virtutes exprimere docet. Quum vero auctoris virtus modo in inventione, modo in dispositione, modo in eloquutione eluceat, mascula in primis videtur imitandi ratio, qua auctoris INVENTIONEM adsequi contendimus (1).

(1) Inventio versatur in excogitandis argumentis. Ea vero quum in λόγους, ἤθη, καὶ πάθη dividantur, nullum est argumentorum genus, in quo non imitari liceat alios. Saepe auctores nobis suppeditant I. enthymemata elegantissima, quae nobis in usus nostros convertere licebit. E. g. Plinius epist. I. 10. laudaturus Euphratem philosophum Stoicum, quot praeclara enthimemata adcumulat? Ait eum esse, I. obvium et expositum, plenumque humanitatis; II. in disputando gravem, subtilem, ornatum, ac paene Platonicum, III. in sermone copiosum, varium, dulcem, ut facile repugnantes quoque docere possit. Addit IV. multum ipsi venerationis adquire-

re proceritatem corporis, decoram faciem, demissum capillum, ingentem et canam barbam; V. nullum horrorem in cultu esse, multam tamen severitatem. Laudat quoque VI. vitae sanctitatem cum comitate; VII. severitatem in insectandis vitiis cum summa humanitate conjunctam. Nec VIII. liberos ejus ad veram laudem adcurate institutos praetermittit. Vide, quot hic enthymemata paucis periodis adcumulet Plinius? An jam deesse tibi possent argumenta, philosophum vel theologum aliquem praeclarum laudaturo? Equidem adfirmare non dubitarim, toti orationi encomiasticae sufficere posse haec enthymemata. Quem vero tunc deprehensurum putas, te Plinium esse imitatum? Nec minus II. adfectus excitandi rationem optime ostendant auctores classici. Exemplum denuo praebebit Plinius, epist. III. 1. qui amore studiorum inflammaturus Caninium Rufum, praediorum ejus amoenitatem collaudat, ac deinde colligit, recte iis utendum esse: non rectius vero iis usurum Caninium, quam si, omissis sordidis rei familiaris curis, in studiorum sese portum vindicet, maxime quum praedia illa post eum alium atque alium habitura dominum, gloria vero, vigiliis ac lucubrationibus parta, nunquam sit interitura. Quam eleganter hoc argumento παθητικῶ uti posses, si quando cohortari aliquem volueris ad diligentiam, qui in pingui aliquo secessu, aut alio amoeniore loco vivit? Denique III. etiam mores quos vocant, seu ἤθη optime ducibus auctoribus classicis addiscimus. Ut hic quoque consula-

mus Plinium, Epistola ejus XI. libri I, exemplo esse poterit, quam comiter cum amicis sit expostulandum Objurgat Fabium Justum de infrequentia litterarum, petit ut vel solum illud, si vales, bene est, ego valeo, scribat, hoc enim sibi fere gratissimum. Serio se id rogare ait, ut sciat, quid agat, quod sine sollicitudine summa nescire non possit. Tam morata epistola nobis etiam facile licebit cum amicis expostulare, si nostro usi stilo mutata Plinii dictione, solum retineamus argumentum τόπικον. Ceterum incredibilem utilitatem eloquentiae studioso hic adferet veterum Graecorum Latinorumque scriptorum comparatio. Hi enim pleraque, quae in Graecia admiramur, imitati sunt, et ita quidem, ut aliquando superarint. Pertinet huc Scaligeri *Poetices Lib. V.* ubi id exemplis innumeris ostendit, addito simul ubique judicio, qua in re vel superarint Graecos Latini, vel iis manus dare coacti sint. Quin a *cap. X.* ejus libri ipsos Latinos inter se contendit eadem cura, ostenditque, saepe unum alterum in eadem sententia exprimenda vel impari passu sequutum esse, vel multis post se parasangis reliquisse. Addi potest Macrobii commentarius in Ciceronis somnium Scipionis, quo Ciceronem Platonis similem inventionem expressisse, praeclare ipso statim libelli initio demonstrat.

VII. *Vel dispositionem.*

Nonnumquam et DISPOSITIONEM auctoris imitamur, cum generalem totius ora-

tionis (1), tum eam, quam in singulis argumentis deprehendimus (2).

(1) Ex. gr. Buchnerus *panegyr. VIII.* laudaturus Henricum Frisium, cancellarium Saxonicum, ita orationem partitur, ut cancellarium et genere nobilem, et excellentem virtute, et magnum peritia, et auctoritate validum esse oportere, easque virtutes omnes in Frisio eminuisse, ostendat. Quilibet, in Ciceronis lectione paullo versatior, intelliget Tullianam esse hanc dispositionem. Is in oratione pro lege Manilia, cap. 10. eodem modo laudat Pompejum Magnum. Ait enim, summo imperatori quatuor res inesse oportere, scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, et felicitatem, eaque omnia in Pompejo summa esse.

(2) Permultum enim refert, quomodo disponantur argumenta singula. Fieri id solet per sillogismos et enthymemata. Sed in his disponendis magnam oratori relictam esse libertatem jam supra observavimus. Non melius itaque nobis consulemus, quam si ea quoque in re auctores veteres duces sequamur. Exemplum petamus ex ejusdem Ciceronis oratione cap. 15. ubi auctoritatem Pompeii hoc ordine collaudat:

I. MAJOR: quicumque maxima pollet auctoritate, is imperator optimus est:
RATIO: Homines enim ut contemnant, aut metuant, aut oderint, aut ament, opinione non minus famae, quam ratione, commoventur.

II. MINOR: Pompejus maxima pollet auctoritate.
RATIONES.
I. Popul. Rom. praeclara de eo judicia tulit.
II. Pompejus rempublicam servavit sola fama ac celebritate nominis.
III. Plures gentes ei se dediderunt.
III. CONCLUSIO: Ergo Pompejus erit imperator optimus.
Hoc ordine Cicero auctoritatem Pompeii celebrat. Dabimus operam, ut eodem ordine Eugenii, Sabaudiae ducis, prudentiam bellicam laudemus.

I. MAJOR: Quicumque prudentisimus est, is optimus erit imperator. Et quoniam prudentia multum in bello quoque gerendo ac imperio militari valet: certe nemini dubium est, quin ea quoque mentis perspicacia idem ille dux incomparabilis plurimum possit.

RATIO. Plura enim saepe prudentia, quam manu in bello geruntur. Vehementer autem pertinere ad res feliciter gerendas, quid agatur, ac quomodo unumquodque provide administretur, quis non intelligit, quum res ipsa doceat, imperatores in profligandis hostibus, expugnandis castris, urbibusque capiendis, plura saepe consilio ac prudentia, quam ferro, effecisse?

II. MINOR. Eugenius, duc Sabaudiae, est prudentissimus. Quod igitur nomen unquam in universo orbe Christiano ob prudentiae laudem celebrius fuit? Cujus consilia paria?

RATIO I. Ejus prudentiam tres imperatores Romanorum probarunt. In quo principe patres Romanorum imperatores, id quod maximum prudentiae argumentum est, tantam spem collocarunt, ut eum maximis exercitibus imperiique sui satis summo cum imperio praefecerint.

II. Prudentiam, multis variisque bellis feliciter administratis, sibi peperit. An vero quidquam prudentiae ei deesse posse existimatis, quem a prima adolescentia in castris versatur, in omni bellorum genere fortuna exercuit, nullamque rem in usu militari positam passa est ignorare?

RATIO III. Ubique ejus eluxit prudentia. Itaque ut plura non dicam, neque aliorum testimoniis judiciisque confirmem, quantum consilio prudentiaque valeat, ipse ille sibi testis virtutis suae sit locupletissimus, qui quo nunc Gallicano bello in Sabaudia oppositus est imperator, tam repente acutissimo hosti consilia omnia disturbavit, ut prius se fusum fugatumque, quam adventantem Eugenii exercitum animadverteret. Jam, recepta a Turcis Alba Graeca, quum res Christianorum in Hungaria in pejus ire coepissent, barbarorum opes animique crevissent, satisque firmum praesidium regnum illud non haberet: amissus fuisset tot victoriarum fructus, nisi ad id ipsum eo tempore Eugenium tanto bello providentia Leopoldi obiecisset. Hujus consilium ac prudentia non solum Turcas superiori Hungariae cum maximo exercitu imminentes retardavit, verum etiam castris operibusque

clausos e latebris istis in aciem, ex hac in fugam, ac inde praeterlabentem fluvium conjecit, tantoque terrore concussit Turcarum imperium, ut pertaesi bellorum, pacis leges cum summo dedecore suo conjunctas accipere, quam Eugenii prudentissima consilia diutius experire mallent. Age vero illa res quantam declarat ejusdem ducis in administrando bello sollertiam, quod in postremo bello Gallicano Gallorum duces alios intra ipsa moenia ac propugnacula, alios in acie caperet, reliquos plerosque, copiis quamvis superiores, ad internecionem caederet? Quot ille tum victorias reportavit? quot urbes cepit? quot fecit provincias? Quae omnia si quis eum solis armis solaque vi effecisse existimat, ne is, ex mea quidem sententia, magnopere fallitur.

III. CONCLUSIO: Ergo Eugenius est imperator optimus. Potestis ergo jam colligere, auditores, quantus dux sit Eugenius, quem animi robur manu fortem, armorum usus intrepidum, prudentia denique reddit invictissimum.

Nemo, qui nostra cum Ciceronis verbis contulerit, non similitudinem quandam deprehendet, quum tamen praeter artificium disponendi connectendique formulas nihil admodum verbis Ciceronis, eo loco obviis, exposuerimus.

VIII. *Vel eloquutionem.*

Denique et eloquutionem auctoris mascula quadam ac decora imitatione effingimus, quo-

ties auctoris cujusdam characterem (1), acumina (2), figuras (3), ac periodos (4) exprimere studemus.

(1) Sic si constat characterem dicendi auctoris esse sublimem, mihi quoque perspectam esse oportet rationem, sublimitatem illam exprimendi. Et ita etiam reliquos characteres imitandi rationem cognitam me habere oportebit. Faciem e. g. periculum, an Plinii characterem in *epist. III. lib. I.* obvium imitatione quadam virili exprimere liceat?

Quid agit Lipsia, tuae meaeque deliciae? quid horti amoenissimi? quid illud nemus opacissimum? quid smaragdinus pratorum viror? quid illi suaves et tamen serii doctissimorum virorum congressus? quid theatrum anatomicum, quod plurimus aer collustrat et refrigerat? quid acroateria illa speciosissima? quid illa domestica? quid bibliothecae publicae privataeque? Tenentne te, ac per vices ad se adliciunt? An, ut solent juvenes, voluptatis deceptus illecebris crebris comessationibus indulges? Si tenent, ter quaterque; sin minus, ne beatum quidem dixerim. Quin tu (occasio est enim) indignam te ingluviem aliis relinquis, et ipse te in illo digno Musis secessu honestarum artium studiis adseris. Haec sit occupatio tua, haec remissio; hic labor, haec requies, in his dies, in his item noctes transigantur. Collige aliquid et reconde, quod sit sempiternum. Nam voluptates illae, exactis paucis annis evanescent, hoc nunquam jucundissimum esse desinet, si semel coeperit. Non

ignoro quam indolem , quod horter ingenium: tu modo da operam , ut tantum utaris occasione , quantum uti voles , quum non amplius uteris. Vale.

Nemo hic Plinii non agnoscet stilum. Eadem est inventio, eadem epistolae dispositio, eadem dicendi forma pressa et acuta , et tamen vix verba quædam Plinio debeo.

(2) Quoties ergo occurrit acumen aliquod ingeniosius , dispiciendum , qua occasione illud locum invenire possit. Nec hic tamen plagium , sed imitationem requirimus. Non eidem semper rei , sed alii , acutum illud dictum adcommodandum est. E. g. lepide Martial. *epist. II.* 8. canit :

hostem quum fugeret , se Fannius ipse premit , hic rogo , non furor est , ne moriare mori ?

Eodem vero exemplo dicere possem : quis quaeso major unquam furor poterit excogitari , quam Euclionum , qui ne esuriant aliquando , per omnem vitam esuriunt ?

(3) Ex. g. elegans in primis est illa figura Cicer. *Phil. XII. 3. Quid enim per Deos immortales potest reipublicae prodesse nostra legatio ? prodesse dico: quid si etiam obfutura?, obfutura ? Quid si jam nocuit ?* Eam ita exprimere licet alia occasione : *putatisne ei pecuniam ad bellum tantum conficiendum superesse ? superesse dico ? quid si etiam defutura sit ? defutura ? quid si jam summa laboret inopia ?* Eadem ratione et alias figuras elegantiores licebit imitando exprimere.

(4) Saepe ita comparata est periodus, ut habeat aliquid admirandum. Tunc vero imitationem merebitur. Exemplum jam adfuit supra, quum primam periodum Ciceronis ex oratione pro A. Caecina imitaremur.

IX. *Unde opus est analysi et genesi.*

Hactenus, quis imitandus sit, quot modis id fieri possit, et quid in puerili aeque ac mascula imitatione in exemplum proponi debeat, paullo adcuratius investigavimus. Proximum est, ut qua arte mascula illa imitatio constet, doceamus. Hic vero duo notanda sunt imitationis capita, quorum alterum ANALYSIN, alterum GENESIN adpellamus (1):

(1) Quicumque alicujus rei formam ac materiam imitandam sibi proponit, is primo omnium rem interius contemplari, et singulas ejus partes earumque dispositionem adcuratius expendere: ac deinde de illis eodem modo effingendis connectendisque debet cogitare. Prius per ANALYSIN; posterius per GENESIN fieri solet. Est ergo nobis analysis artificiosa periochae cujusdam in partes suas solutio, eo consilio suscepta, ut, quid in singulis artificii lateat, perspici possit. GENESIS vero est artificiosae materiae cujusdam secundum easdem partes dispositio, ita comparata, ut idem artificium in singulis partibus eluceat.

X. *In analysi quid considerandum?*

Ad ANALYSIN quod attinet, primo periodos, quas mascula ratione imitandas existimamus, logice in membra sua partimur (1), deinde de phrasibus ac vocabulis judicamus (2), ac denique, qua arte singulae partes inter se connexae ac veluti coagmentatae sint, expendimus (3).

(1) Primo ergo opus est ANALYSI LOGICA. Ea quo modo instituenda sit, jam ex philosophia rationali constare debet. Nos ergo rem exemplo illustrabimus. Muretus part. I. orat. 22. ita ait:

Si pro cujus quisque propugnatione ac defensione plura pericula subiit, plus excepit acerbitatum, pluribus quasi procellis ac tempestatibus agitatus est, eo plus gaudii ex iis, quae ad retinendam atque amplificandam illius dignitatem pertinent, ad eum pervenire, credendum est: dubitare non potes, beatissime pater, quin Carolus rex, te pontifice creato, tanto ceteros eximia quadam percepti ex ea re gaudii magnitudine superaverit, quanto non hujus modo memoriae, sed omnium aetatum ac saeculorum reges gravi ac diuturna susceptorum pro sedis apostolicae auctoritate laborum ac discriminum perpessione superavit.

Jam si uberrimam hanc ac incomparabilem periodum imitandam ducerem; primo omnium cogitandum esset de analysi logica, quam

ita instituerem. Tota periodus perfectum continet syllogismum:

MAJOR. Quicumque pro altero plus periculi ac laborum subiit, is maxime de ejus dignitate laetatur.

MINOR. Carolus rex pro pontifice plus periculi ac laborum subiit, quam alii.

CONCLUSIO. Ergo de dignitate pontificis maxime laetatur.

Accedat alia periodus ex Plin. *Paneg.* c. v.

Bene ac sapienter, P. C. majores instituerunt ut rerum agendarum, ita dicendi initium a precationibus capere, quod nihil rite, nihilque providenter, sine deorum immortalium ope, consilio, honore auspicarentur.

Occurrit hic initio.

I. THESIS. Dicendi auspicium more majorum a precibus faciendum.

II. ÆTIOLOGIA.

1) Est enim id a majoribus bene ac sapienter institutum.

2) Etiam aliae actiones omnes a precibus inchoandae.

3) Nihil rite et providenter sine deorum ope geritur.

(2) Accedere deinde debet JUDICIUM DE PHRASIBUS. Considerandum enim, quid in stilo et dictione auctoris praeclarum ac admiratione dignum videatur. Sic in Mureti periodo observo, 1.) auctorem saepe conjunxisse per μερισμον ejusmodi vocabula, quae paene ejusdem significationis videntur, nec tamen sunt. Nam hoc modo conjungit propugnationem ac defensionem, quarum haec

etiam scriptis et verbis: illa armis tantum suscipitur. Ita etiam ipsam defensionem ita describit; ut gradatim adsurgat a *periculis* ad *acerbitates*, ab his ad *procellas* ac *tempestates*. In secundo periodi membro eadem ratione conjungit retinere et amplificare dignitatem, ut ostenderet Carolum non solum in id dedisse operam, ut ne pontificis conditio deterior redderetur, verum etiam ut melior esset. In tertio membro, adjectivo in substantivum mutato amplificat orationem. Nam pro magno gaudio percepto ait: eximia quaedam percepti ex ea re gaudii magnitudo. In postremo membro denuo conjungit hujus memoriae et omnium aetatum ac saeculorum reges: nec non labores et discrimina. Et haec quidem in illa Mureti periodo ad judicium de phrasibus pertinere videntur. Quod ad Plinii adtinet periodum, is quoque conjungit ejusmodi vocabula: veluti bene ac sapienter rite et providenter, deorum opem, consilium, honorem. Observanda quoque synonimia phrasium, initium ab aliqua re coepere, et auspicari.

(3) Sic satis patet, Muretum periodi suae membra conjungere per particulas et formulas: I. si quod quisque. II. eo plus, III. dubitare non potes, quin tanto, IV. quanto. In Plinii periodo connexio est simplicissima. Rationem enim postponit thesi, eique illam connectit per particulam caussalem QUOD.

XI.

ANALYSIN sequitur GENESIS. Perspecta enim interiore periochae alicujus pulcritudine, danda est opera, ut thema quoddam eodem ordine disponamus (1) ejusdemque generis phrasibus (2), ac connexionibus (3) utamur. Sic enim fiet, ut ovum ovo non similius videatur, quam stilus noster stilo auctoris (4).

(1) Exemplis res erit clarior. Mureti periodum supra in syllogismum solvimus. Sumemus ergo plane aliam materiam, eamque eadem ratione disponemus. Thesis nostra erit: nobiles juvenes prudentiae civilis cognitio decet. Syllogismus inde nascetur talis:

MAJOR. Quidquid in reipublicae administratione maximi momenti est: illud diligenter excolendum est a nobili juvene.

MINOR. Prudentia civilis in reipublicae administratione maximi momenti est.

CONCLUSIO: Est ergo a nobili juvene diligenter excolenda.

Ita et Plinii periodum thesi et rationibus constare diximus.

Eodem exemplo nos ponemus

THESIN: Physices initium ab experientia capiendum.

ÆTIOLOGIA.

I. Hoc enim viri sapientes monuerunt.

II. Omnium artium auspicium ab experientia fieri debet.

III. Nihil solide addiscitur sine experientia. Has dispositiones quamvis ad aliam materiam adcommodatas, superioribus illis simillimas esse nemo non videt.

(2) Quidquid in phraseologia auctoris praeclarum atque admirabile visum est, illud imitatione est exprimendum. Sic quum Mureti aeque ac Plinii artificium in eo potissimum consistat, ut voces idem paene significantes conjungant, ut phrases synonimas usurpent, ut denique adjectivum in substantivum commutent: danda erit opera, ut et nos haec omnia imitemur. E. g. distinguit Muretus defensionem ac propugnationem: nos in nostro exemplo eodem modo scientiae intelligentiam et usum, sejungemus. Muretus per gradus a periculis ad acerbitates, et ab his ad tempestates et procellas adsurgit. Nos eadem ratione a doctrina ad prudentiam, ab hac ad exercitationem vel exsequutionem consiliorum progrediemur. Muretus jungit dignitatem retinendam atque amplificandam: nos eodem modo politicam et imbibendam et excolendam esse dicemus. Et sic facile reliqua etiam imitari licebit, ceu paullo post ipsa exempla satis ostendent.

(3) In connexione imitanda cum ad ordinem membrorum, tum ad formulas connectendi respiciendum est. E. g. quum supra Mureti periodum in syllogismum redegerimus; facile animadvertemus, subjectum majoris propositionis primum: praedicatum ejusdem secundum; conclusionem tertium; et adsumtum denique quartum membrum constitue-

re. Idem ergo ordo nobis quoque imitandus est. Sic Plinii periodo quum primo rationem primam et secundam, deinde ipsam thesin, ac postremo tertiam rationem positam observemus: nobis quoque ab eo ordine haud discedendum erit. Particulae vero et formulae connectendi poterunt retineri.

(4) Ne jactantius hoc dictum existimes, subjungemus exemplorum nostrorum ἐξεργασία Mureti itaque periodum ita imitabimur:

Si e cujus quisque scientiae intelligentia atque usu plus doctrinae sperat, plus sibi comparat prudentiae, pluribus denique ad res gerendas praesidiis instruitur eo plus industriae ad illam addiscendam excolendamque generosos adolescentes adlaturos, credendum est: dubitari profecto non potest, auditores, quin degustatis prius cultioribus litteris, prudentiam civilem tanto alacrius, quam reliquas artes, sint imbibituri, quanto non inferioribus modo, sed omnibus omnino artibus ac scientiis, eximia quadam ac mirifica percipiendae ex ea utilitatis ubertate ac magnitudine antecellit.

Sic et Plinii exemplo, hanc effingemus periodum:

Bene ac prudenter, si quid aliud philosophi praeceperunt, ut artium addiscendarum, ita naturam contemplandi initium ab experientia esse capiendum, quod nunquam adcurate, nunquam solide homines sine sensuum suorum perceptione, testimonio, judicio philosopharentur.

XII. *Observationes quaedam aliae de imitatione.*

Et hoc quidem est totum illud imitandi artificium, quod pauci adcurate tenent. Illud addo, neminem moveri debere rei difficultate. Quamvis enim ea imitandi ratio initio paullo operosior videatur: diuturna tamen exercitatione eam sensim adsequemur imitandi facultatem, ut non tam imitari, quam omnia ex ingenii penu depromere videamur.

CAPUT III.

De variis stili exercitiis.

I. *Exercitationum necessitas.*

Ad metam jam denique pervenimus, nec quidquam videtur reliquum, quam ut de exercitiis quoque stili (1) aliquid moneamus. Verum ea in re licebit nobis esse brevioribus, quum post alios (2) ex instituto illam exsequuti sint Casp. Sagittarius et Jo: Schefferus (3).

(1) Omnes, qui de cultiore stilo praecepta quaedam dederunt, praeter φύσιν et μάθησιν etiam ἄσκησιν sive exercitationem commendarunt. Et recte quidem, quia, teste illa re-

rum magistra, nulla lingua sine usu adcurate addiscitur. Quum vero consuetudinem cum Latine loquentibus interceperit nobis linguae hujus interitus, scriptione haec jactura utcumque pensanda est. Stilus; enim, teste Cicerone, optimus dicendi magister est. Et Theon rhetor a Thoma Gale editus, in praefatione opusculi sui: quemadmodum, inquit, picturae studiosis nihil profuerit cognovisse Apellis, Protogenis et Antiphili tabulas, nisi et ipsi pingere tentarint: ita et eloquentiae operam daturis neque copia sensuum, neque puritas sermonis, neque compositionis concinnitas, neque audivisse praeclara, nihil denique horum omnium, quae rhetorica complectitur, utile esse poterit, nisi quisque et ipse quotidie scribendo sese exerceat.

(2) Jam Quintil. *Instit. orat. X.* 3. nonnulla de scribendi exercitiis praecepit, quem deinde plures sequuti sunt, veluti Manut. *ep. I.* 4. Strumius, Morhosius, *polyhist. tom. I. lib. II. cap.* 13. et alii.

(3) Casp. Sagittar. de lectione ac imitatione Ciceronis, et Jo: Shefferus *de stilo*, *cap.* 13. 14. et ex instituto in gymnasio stili, seu de varia scribendi exercitatione, ex quo nonnulla hic decerpere juvabit.

II. *Commendatur ergo versio.*

Tironibus auspicandum erit a VERSIONE, quippe omnium facillima. Se quum in scholis plerumque e vernacula aliquid in Latinam linguam transferendum proponatur, consultius

videtur, e latinis multa vertere Germanice, eaque interjecto tempore denuo Latina reddere (1).

Versiones Latinae cum fructû non adeo magno conjunctae videntur, si tironibus imperentur. Quum enim nondum gustu quodam Latinae elegantiae imbuti sint; fieri non potest, quin latinitas, hac exercitatione comparata, Germanismos redoleat. Ast si saepe auctorum veterum loca in vernaculam transferantur: facilius observabitur utriusque linguae differentia. Cavere tum discent tirones Germanicos idiotismos, ordinem verborum Germanicum, et quidquid in lingua nostra a Latinae proprietatibus abhorret. Ego sane adolescentem me memini magnam Curtii et Nepotis partem in vernaculam transferre, notatis ubique utriusque linguae differentiis, ex quo labore quantum fructum ceperim, non sine voluptate quadam recordor.

III.

Versionibus ejusmodi adsueti, VARIATIONIBUS suam exercebunt industriam, operamque dabunt, ut sententiam aliquam aliis casibus (1), verbis, phrasibus (2) figuris (3) permutent.

(1) Hujus variationis per casus jam supra *part. I. c.* 1. §. 22. fecimus mensionem. Jam exemplo multiplicem illam variandi rationem illustrabimus. Sit nobis sententia: omnes homi-

nes sunt ab otio proclives ad libidinem. Jam in casu secundo dicere licebit: est ea hominum omnino omnium indoles, ut ab otio ad voluptatem ac libidinem sint proclives. In casu tertio: commune id omnibus hominibus vitium est, ut ab otio ad libidinem ruant. In casu quarto: omnes homines otii dulcedo ad libidinem solet invitare. In casu sexto: hominibus otio ac desidia veluti reviviscunt.

(2) Quaerenda ergo erunt vocabula ejusdem notionis, quae synonyma vocare solent philosophi: Veluti in superiore exemplo: ita natura comparata est omnium mortalium, ut laborem defugientes, in libidinem, id est, e Charybdi in Scyllam incidant. Omnium omnino hominum indoles ab otio proclivis est ad libidinem. Non temere quisquam labores defugit, quin libidinem tanto acrius concupiscat, cet.

(3) Variatio per figuras non minus est elegans, et mirifice exercet ingenium. Sic Asyndeton erit: omnes homines ab otio ad luxuriam, libidinem, lasciviam praecipiti cursu ruunt. Anaphora: nihil est hominibus otiosis ad luxuriam, nihil ad lasciviam, nihil ad libidinem ac voluptatem proclivius. Climax: ea hominum paene omnium est indoles, ut ab otio in luxuriam, ab hoc in lasciviam, atque ab ea denique in foedissimas libidines non gradu, sed praecipiti cursu ferantur. Sic facile per alias figuras institui poterit variatio. Sane mirifice hoc et ingenium acuit, et judicium, si prudentis magistri accedat institutio. Neque enim haec e-

xercitatio committenda est iis, qui nondum aere levantur.

IV. *Carminis solutio.*

Non praeter rem etiam a Scheffero, Morhofio et aliis commendatus CARMINIS SOLUTIO (1), quippe qua ipsi veteres non sine fructu usi sunt (2). Est autem illa elegans versuum, neglecta mensura et dictione poetica, in prosam mutatio (3).

(1) Commendari haec vel eo nomine meretur, quod inde facillime addisci potest stili poetici ac prosaici differentia.

(2) Jam olim eo exercitationis genere usos esse Sulpitium et Augustinum, docet Sagittar. *de lect. et imit. Cicer. n.* cxviii. Solebant vero veteres non solum loca poetarum notabiliora mensura ac dictione poetica solvere, verum etiam oratorum dicta in poemata sua transferre. Ut exemplo rem illustremus, Cicero in *orat. pro C. Rabirio*: *nihil me*, inquit, clamor iste commovet; sed consolatur, quum indicet esse quosdam cives imperitos, sed non multos. Nunquam, mihi credite, populus Romanus, hic, qui silet, consulem me fecisset, si vestro clamore perturbatum iri arbitratetur. Posteriorem partem in poema suum transtulit Silius Italicus:

Fervida si nobis corda, abruptumque putassent
Ingenium patres, et si clamoribus, inquit,

Turbari facile mentem: non ultima rerum
Et deplorati mandassent mentis habenas.

Sic et ipse Cicero nonnunquam loca poetarum metro soluta in orationibus suis expressit. Exempli gratia, Euripid. in Hippolyto de mulieribus libidinosis ita cauit;

ὅδε σκοτον φρισσησι τ' ξυνεργατην
Τερμα τ' οικων, μη ποτε φθογγην αφ8.

neque tenebras noctis perhorrerent consciae,
neque, ipsa ne quando eiiciat vocem, domus.

Haec ita soluta oratione expressit Cicero pro Caelio: Ex hac igitur domo progressa ista mulier, de veneni celeritate dicere audebit? nonne ipsam domum metuet, ne quam vocem eiiciat? non parietes conscios; non noctem illam funestam ac luctuosam perhorrescet?

(3) Exempla complura peti possunt ex Nicod. Frischlini paraphrasibus. Vir enim iste doctissimus Virgilium, Horatii epistolas et Persii satiras in prosam ingeniose convertit, quod in Horatio et Juvenale etiam tentavit Eilh. Lubinus in periphrasi Horatii et ecphrasi Juvenalis.

V. *Coarctatio.*

Ad formam stili mutandam praecipue pertinet COARCTATIO, quae est *pressa atque adstricta eorum, quae cum ambitu ab auctore dicta sunt, expositio* (1).

(1) Non hic intelligimus coarctationem illam, qua tota auctorum opera diffusissima in epitomen contrahuntur, sed qua stilus uberior in pressum atque adstrictiorem convertitur. Facile enim ab iis, qui in potestate habent Latinam eloquentiam, stilus Asiaticus in Rhodium; immo et Atticum poterit commutari. Ex. gr. Cic. Verrin. IV. Nego, inquit, in Sicilia tota tam locuplete, tam vetere provincia, tot oppidis, tot familiis tam copiosis, ullum argenteum vas, ullum Corinthium aut deliacum fuisse; nego ullam gemmam aut margaritam fuisse, aut quidquam ex auro et ebore factum, signum ullum aeneum, marmoreum, eburneum: nego ullam picturam neque in tabulis, neque textilem fuisse, quin quaesierit, inspexerit, quod placitum sit, abstulerit. Uberrima haec est, ac plane asiatica periodus. Eam tamen facile ita coarctabimus: nego in universa Sicilia, locuplete ac populosa provincia, ullum vas rari operis fuisse; nego ullam fuisse gemmam, aut quidquam ex auro, ebore, aere vel marmore ingeniosius confectum: nego picturam vel talem egregiam fuisse, quin quaesiverit, inspexerit, abstulerit. Vel brevius: nego in Sicilia at quanta provincia! ullum vas rari operis, aut quidquam vel materia pretiosum vel artificiosius elaboratum fuisse, quod non a Verre quaesitum, inspectum, ablatumque fuerit.

VI. *Amplificatio.*

Ex quo simul patet, quale sit quintum exercitationis genus, quod AMPLIFICATIONEM vocant. Eadem enim arte etiam ea, quae pressius ab auctore dicta sunt, per μερισμὸν (1), circumstantias (2), descriptiones (3), aliosque amplificandi fontes (4) dilatamus. Cave tamen, ita amplifices, ut periodus in τάσις evadat, quam quippe in vitio poni, jam supra observavimus.

(1) Dicere e. g. Cicero *phil. in Verr. I.* volebat. *Putasne te posse, quae Verres ubique patravit distincta oratione proferre?* Hoc amplificaturus, primo illud ubique per μερισμὸν μεριφράζει, enumeratis provinciis et locis, quae Verres sceleribus polluerat, deinde illud distincte per descriptionem illustrat, adeoque inde nascitur haec periodus uberrima: putasne te posse, quae C. Verres in legatione; quae in praetura, quae Romae, quae in Italia, quae in Achaja, Asia, Pamphyliaque patrarit, ea, quemadmodum locis temporibusque patrata sint, criminibus et oratione distinguere?

(2) Eadem oratione insequente statim periodo Cicero dicere volebat: putasne te posse id efficere, ut, quae praeter fas fecit, judicibus satis acerba ac indigna videantur? Haec quoque amplificaturus, primo addit circumstantiam cur? esse enim id maxime necessarium, deinde addit descriptionem eorum,

quae contra fas et aequum fecerit Verres, eoque libidinem, nefas, crudelitatem refert. Denique sequitur circumstantia quomodo, tam acerba enim haec facinora judici videri debere ait, quam iis, qui illa passi sint. Unde haec enascitur periodus: putasne te posse id quod ejusmodi reo maxime necessarium est, facere, ut, quae crudeliter fecerit, ea aeque acerba et indigna videantur esse iis, qui audient, ac illis visa sunt, qui senserunt?

(3) Sic quum Cicero *pro Roscio Amer. c.* 13. dicere potuisset: etenim si vultu saepe laeditur pietas: quod supplicium satis acre in parricidam reperietur? utrumque membrum periodi amplificat descriptione. In priore membro verba illa ait esse proverbium a viribus sapientibus repertum. In posteriore parricidam luculenter describit. Unde enascitur periodus: etenim, si id quod praeclare a sapientibus dicitur, vultu saepe laeditur pietas: quod supplicium satis acre reperietur in eum, qui mortem obtulerit parenti, pro quo mori ipsum, si res postularet, jura divina atque humana cogebant?

(4) Neque enim ullus est locus dialecticus, nulla circumstantia, nulla figura, unde non amplificatio quaedam peti possit. Ex instituto ea de re agit Val. Thilo *in rudim. rhetor. de period. amplificat. et connex. part. II. c.* 3. *seq. p.* 72. *seq.*

VII. *Characteris mutatio.*

Sextum exercitationis genus CHARACTEREM dicunt. Sunt vero characteres *imagines*

quaedam animorum per externas notas expressae designataeque (1). Quum vero sine insigni philosophiae moralis notitia character animi exprimi nulla ratione possit (2): ab iis demum suscipienda est haec exercitatio, qui in hac philosophiae parte sunt versatissimi.

(1) Cave ergo existimes, characteres esse mera elogia. Quare etsi Vellejus Paterculus in describendis hominum ingeniis videatur felicissimus: in eo tamen peccasse videtur nitidissimus scriptor, quod vix quemquam sine elogio praetermisit. Pictorum reprehenditur adulatio, qui vix pingere se quemquam posse putant, nisi pulcriorem fingant. Quanto magis notandi, qui non describunt, sed laudant, et tamen veram imaginem vel characterem nobis ob oculos posuisse videri volunt?

(2) Hinc cum fructu hic conferri possunt, quicumque in excolenda ethica characteristica exercuerunt ingenium, veluti Theophrastus in characteribus morum, de la Bruyere, Cl. Paschalis in characteribus, et si qui sunt hujus generis alii. Ut vero, quid sit character, eo luculentius pateat, exemplum dabimus e Petronii *satyrico*, *c.* 117. *pag.* 542. *edit.* praestantiss. Burmann. qui characterem ostentatoris hac elegante notatione expressit: secundum hanc formulam imperamus Eumolpo, ut plurimum tussitat, ut sit modo solutioris stomachi, cibosque omnes palam damnet; loquatur aurum et argentum, fundosque mendaces, et perpetuam terrarum fertilitatem,

Sedeat praeterea quotidie ad rationes tabulasque testamenti, omnibus fidem renovet, et ne quid scenae deesset, quotiescumque aliquem nostrum vocare tentasset, alium pro alio vocaret, ut facile adpareret, dominum etiam eorum meminisse, qui praesentes non essent. En hic ostentatoris effigiem, tam profecto adcuratam, ut tibi eum videre coram videaris. Talia etiam circa alia vitia hominum tentanda sunt, sed ita, ut semper philosophiae moralis principia adhibeamus in consilium.

VIII. *Descriptio.*

Proxima est DESCRIPTIO, vel ἔκφρασις, genus exercitationis, Schefferi (1) judicio, jucundissimum et ad splendorem orationis pulcritudinemque praecipue comparatum. Est vero descriptio expositio, rem ejusque naturam ac indolem perspicue subiiciens oculis (2):

(1) Scheffer. *gymnas. stil. p.* 41.

(2) In descriptionibus felicissimum est ingenium Virgilii. Unde is non parum in hoc genere orationis proficiet, qui elegantissimas hujus poetae descriptiones in prosam orationem commutabit. Exempli loco esse poterit descriptio tempestatis, quae *libro I. Æn. v.* 85. *seqq.* occurrit, qua nihil poterit excogitari elegantius. Curtius etiam in descriptionibus excellit, quamvis eae nonnunquam sophisticum, potius, quam historicum redoleant ingenium. Huc pertinent

descriptiones praelii *lib. III. c.* 10. *et lib. IV. c.* 6. triumphi *lib. IX. c.* 10. Marsyae amnis *lib. III. c.* 1. Nos exempli loco dabimus descriptionem itineris per Libyam ad Jovis Hammonis templum apud eumdem Curt. *lib. IV. cap.* 7. Iter expeditis quoque et paucis vix tolerabile ingrediendum erat, terra caeloque aquarum penuria est, steriles arenae jacent, quas ubi vapor solis accendit, fervido solo exurente vestigia, intolerabilis aestus exsistit, luctandumque est non tantum cum ardore et siccitate regionis, sed etiam cum tenacissimo sabulo, quod praealtum et vestigio cedens aegre moliuntur pedes. Cavendum tamen hic ab hyperbolis et frigidis exaggerationibus, a quibus, ut supra notavimus, raro abstinent Florus et Curtius.

IX. *Ethopoeja.*

Denique etiam ETHOPOEJA commendari solet, id est, *imitatio sermonis, moribus alicujus et negotio adcommodata* (1). In qua praecipue danda est opera, ne τὸ πρέπον neglexisse videamur (2).

(1) Pleni sunt ejusmodi ethopoejis historici et poetae. Sic Curtius modo Alexandrum, modo Darium, modo alios loquentes introducit, nec ullam temere praetermittit occasionem, quantum declamatorio acumine valeat, ostentandi. Plures quoque ejusmodi orationes sunt apud Livium, Sallustium, Tacitum, quin et apud poetas Virgilium, Silium Italicum, Lucanum. Ex

instituto vero ethopoejas composuit Theon, quae cum Demetrii Phalerei, libello de eloquutione prodierunt Oxonii clↃlↃclxxvi. ju. 8. Exempli loco sit brevis, sed elegans ethopoeja, qua Darii adfectum exprimit Curtius *lib.* 4. *cap.* 10. quum is de Alexandri M. humanitate et clementia in captivam uxorem factus esset certior. Dii patrii, primum mihi stabilite regnum; deinde, si de me jam transactum est, precor, ne quis Asiae rex sit, quam iste, tam justus hostis, tam misericors victor.

(2) Hinc, si quis regi subtilem orationem de materia quadam philosophica, aut philosopho orationem magnificam de re militari tribueret: is profecto non ethopoejam scribere, sed Herculi soccos, puero cothurnos, aptare videretur. Mirus in ea re artifex est Terentius, cujus Eunuchum si quis perlegerit, non poterit non ejus ingenium in exprimendis hominum moribus, et oratione loquentibus attemperanda, mirari.

X. *Conclusio opusculi.*

Referri huc etiam solent progymnasmata, veluti *fabula*, *narratio*, *chria*, *confirmatio*, *confutatio*, *laus*, *vituperatio*, *comparatio*, *locus communis*, *thesis*, et quae sunt hujus generis alia. Verum quum de progymnasmatibus fere innumeri extent libelli: nolumus nos quidem actum agere, sed defuncti hoc, quem nobis imperavimus, labore, hic subsistimus.

SYLLOGE

EXEMPLORUM

PRÆCEPTA

SUPERIORA

ILLUSTRANTIUM.

PRÆFATIO.

Non animus erat initio, hanc exemplorum syllogen adjicere, partim quod praecepta ipsa satis sint, partim quod nusquam deesse exempla luculentissima viderentur. Attamen, quum amici in scriniis meis vidissent nonnulla, jam olim a me diligentius elaborata, quae huic opusculo lucis aliquid accedere posse existimarent, essentque auctores, ut et ista praeceptis subjicerem: nolui ego eorum voluntati refragari. Ne vero utilitate sua destituerentur ista opuscula; subinde in ora paginarum subjeci numerum paragraphorum, adeoque praeceptorum, quorum ad normam ista sunt a me elaborata. Tu lector, et hoc quidquid est, aequi bonique consule, et vale.

I.

EPISTOLA

QUA PRAXIS CAP. I.

OSTENDITUR.

Ego vero, (a) ANTONI (b) suavissime, (c) tanta cum admiratione (d) felicitatem TUAM (e) intueor, ut quem tibi ea (f) in re non dicam anteferendum, sed comparandum arbitrer (g), inveniam omnino neminem (h).

(a) Eleganter hoc additur ab initio pronomini ego, *part. I. c.* 1. §. 20. *reg.* 1. *p.* 59.

(b) Non Anthoni, *part. I. c.* 1. §. 8 *regul. I.* p. 32. nec recte scripsissem Antoni, per §. 6. *reg.* 2. *p.* 28.

(c) Vocativus enim non statim ab initio, sed plerumque post aliquot verba ponitur, *part. I. c.* 1. §. 19. *reg.* 1. *p.* 52. nec recte scripsissem *suavissime*, per *part. I. c.* 1. §. 7. *reg.* 3. *p.* 31.

(d) Per regulam XIII. §. 19. *p.* 56.

(e) Per regulam III. §. 6. *p.* 29. nec recte scripsissem Tum per *reg. I.* §. 6. *p.* 28.

(f) Plura hic junguntur pronomina. Vid. §. 19 *reg. XII. p.* 56.

(g) Propositio incideos reliquae orationi inserta est. Vid. §. 19 *reg. III. p.* 53.

(h) Casus obliqui vocis *nemo* periodum e-

Contigit enim TIBI, quod nescio an ulli (a), ut praeter splendidos natales, praeter summam, qua fulges (b) dignitatem, extentumque vitae spatium, quod TIBI summus rerum arbiter concessit, filium quoque habeas, omni doctrinae virtutisque laude multo (c) ornatissimum (d). Equidem, qualis esset aliquando futurus (e), jam pridem ego fretus ejus indole ac praeclaro ad virtutem impetu, conjeceram. Jam vero augurium istud meum exitu comprobante (f), non possum non (g) utique nostrum pro eo ac debeo (h), gratulari (i) TIBI, cui ejusmodi contigit filius, quem ne fingere quidem ac concipere

---

leganter concludunt. Vid. *ibid. regul. X p.* 55.

(*a*) Elegans descriptio superlativi, de qua supra *part. I. cap.* 1. §. 22. *p.* 64.

(*b*) Propositio incidens reliquae orationi inserta. Vid. §. 19. *reg. III. p.* 53.

(*c*) Solet hoc superlativis addi. Vid. §. 20. *reg. III. p.* 59.

(*d*) Superlativum periodum eleganter concludere, observavimus §. 19. *reg. IX. p.* 55.

(*e*) Tempora participiis et verbo substantivo composita divelli solere, observatum est. §. 19. *reg. VII. p.* 55.

(*f*) Variatio per participium, de qua §. 22. *reg. VI. p.* 71.

(*g*) Pro oportet. Vid. §. 22. *reg. V. p.* 70.

(*h*) De hac formula. Vid. §. 19. *reg. VI. p.* 54.

(*i*) Verba haec divelluntur per regulam §. 19. *reg. VIII. p.* 55.

meliorem possis: mihi, qui nescio qua (a) ingenii sollertia (b), de futura ejus virtute ac dignitate tam vere divinavi. Quum primum ex ephebis excesserat, in elegantiorum litterarum (c) studiis incremento tam praecoci adolevit, ut, disceretne (d), an ex Platonis sententia (e) reminisceretur, vix posset a quoquam existimari (f). Tantam sane abest (g), ut comissationibus (h), aleae, otio, (id quod (i) vulgo (k) faciunt adolescentes), quidquam attribuerit temporis, ut quibusdam justo videretur diligentior (l) essentque, qui (m) fre-

(*a*) Vid. supra §. 22. *reg. VI. p.* 66.

(*b*) Ita scribendum pro *solertia*. Vid. c. 11. *p.* 35.

(*c*) Ita scribendum est, non *literarum*, Vid. §. 11. *p.* 35.

(*d*) In sententia enim dubitativa auctores meliores non bis ponunt *an*. Vid. §. 16. *reg. VII. p.* 49.

(*e*) Non: *juxta Platonem* §. 15. *reg. III. p.* 41.

(*f*) Inter duo verba, quorum alterum ab altero regitur, eleganter aliquid interseritur. Vid. §. 19. *reg. VIII. p.* 55.

(*g*) Variatio haec commendatur. §. 22. *reg. III p.* 65.

(*h*) Ita scribendum, non *comessationibus*, §. 11. *p.* 35.

(*i*) Vid. §. 20. *reg. XI. p.* 61.

(*k*) Male dicunt *communiter*, de cujus adverbii usu vid. §. 15. *reg.* 1. *p.* 44.

(*l*) Justo comparavis additur. Vid. §. 22. *reg. V. p.* 66.

(*m*) Omittitur hic *aliqui*, per *regulam II.*

nis potius, quam calcaribus (a) ei opus esse existimarent. Haec omnia nisi (b) quis tam magna judicet, nihil ut (c) illis possit esse praestabilius (d) nae iste iniquus esset rerum aestimator. Sed sunt tamen longe majora. Quemadmodum enim adhuc (e) condiscipulos omnes; ita paullo post, ubi duodevicesimo (f) aetatis anno academiam nostram salutavit, se ipsum vicit. Doctoribus operam dedit assidue, iisque (g) eruditissimis, et in philosophia jurisque prudentia, quanta quanta est (h), tanta industria est versatus (i) quan-

---

§. 21. p. 63.

(a) *Quam* cum casu vel verbo suo interseritur reliquae orationi per §. 19. *reg. IV. p.* 54.

(b) Si et *nisi* post aliquot vocabula poni, observavimus §. 20. *reg. X. p.* 61.

(c) Pro *ut nihil*. Vid. *regul. XIV*. §. 19. *p.* 56.

(d) Comparativus hic ponitur pro superlativo. Vid. §. 22. *reg. I. p.* 65. et claudit periodum per regul. IX. *p.* 54.

(e) Non hactenus: Vid. §. 15. *reg. II. p.* 44.

(f) *Vicesimo* scribendum esse, non *vigesimo*, observavimus §. 11. *p.* 35.

(g) De hujus pronominis usu diximus §. 20. *reg.* 12. *p.* 61.

(h) Id est, *tota*. Variationem hanc commendavimus §. 22. *reg. VII. p.* 71.

(i) *In aliqua re versari* dicendum, non *circa aliquam rem*, Vid. §. 16. *reg. VIII. p.* 49.

ta illa esse, quum summa est, solet (a). Sane, qui ab eo electi fuerunt praeceptores, nemquam negabant (b) sibi innotuisse, qui filio TUO, quamvis (c) paene (d) adolescenti, esset industria ingeniique acumine (e), ulla ex parte (f) comparandus. Quae quum ita sint, fieri profecto non poterat (g), quin in dies (h) evaderet (i) doctior (k) et, quantum eruditione valeret, etiam in patria increbesceret (l) rumor. Princeps certe acerrimus ingeniorum censor, arcessi (m) jussit (n) po-

---

(*a*) Ejusmodi descriptiones superlativi commendatae sunt §. 22. *reg. I. p.* 65.

(*b*) *Dico*, sequente negatione, mutatur in *nego*. Vid. §. 22. *reg. IV. p.* 66. *seq.*

(*c*) De hujus particulae usu actum §. 15. *reg. IV. p.* 45.

(*d*) Non *pene*. Vid. §. 11. *p.* 35.

(*e*) Pro *ingenio acuto*. De hac variatione actum §. 22. *reg. III. p.* 65.

(*f*) Pro *ex ulla parte*. Vid. §. 19. *reg. XIII. p.* 56.

(*g*) Id est, *oportebat*. Vid. §. 22. *reg. V. p.* 66.

(*h*) Ita divisim scribendum, non conjunctim *indies*, §. 11. *p.* 35.

(*i*) De constitutione hujus verbi vid. §. 16. *reg. I. p.* 47.

(*k*) *Si evaderet* post hoc vocabulum fuisset positum, molestior fuisset junctura ob ὁμοιοτέλευτα. Vid. §. 19. *reg. XVI. p.* 57.

(*l*) *Non increbresceret*, §. 11. *p.* 35.

(*m*) *Non accersi*, §. 11. *p.* 35.

(*n*) De constructione hujus verbi consule §.

latissimum juvenem, et cum eo seorsum (a) colloquutus (b), non multa solum in eum exstare voluit clementiae argumenta, verum etiam auctor (c) TIBI fuit, ut ne (d) eum, si demum revertisset (e) abs TE segregari patereris. Ut quisque (f) in aula honestarum artium studia maxime curabat (g), ita filium tuum colebat obnixissime, sperabatque fore (h) ut eo aliquando amico, collega, et in re publica administranda socio, uteretur. Nec quisquam tamen, meo quidem judicio (i), futuram istam filii Tui felicitatem me praevidit adcuratius, quippe qui ex ipsis adolescentiae meditamentis, qualis futurus esset (k) vere judicavi. Non mirum itaque tibi videbitur, *Vir amicissime*, nos ambo (l) com-

---

16. *reg. V. p.* 48.

(*a*) Ita scribendum, *non seorsim* §. 11. *p.* 35.

(*b*) Non *discurrit*, ut vulgo dicere solent. Vid. *c.* 2. *I.* 14. *p.* 92.

(*c*) Non *autor*, vel *author*, §. 11. *p.* 35.

(*d*) Pro *ne*. Vid. §. 20. *reg. XI. p.* 61.

(*e*) Ita Cicero, non *reversus esset*. Vid. §. 14. *reg. III. p.* 43.

(*f*) Variatio particularum relativarum, *quo, eo*. Vid. §. 22 *regul. II. p.* 65.

(*g*) Non ergo dicendum cum vulgo, *maximi curabat*. Vid. §. 16. *reg. II. p.* 47.

(*h*) De variatione hac diximus §. 20. *reg. VI. p.* 60.

(*i*) Vid. §. 20. *reg. II. p.* 59.

(*k*) Non *qualis fuerit* Vid. §. 16. *reg IV.* p. 48.

(*l*) Non, ut vulgo, *nos ambos*. Vid. §.

muniter (a) de successibus istis ad invidiam usque felicibus laetari. Quod si (b) enim amicorum omnia sunt communia, et optimus quisque (c) amici voluptatem sibi propriam existimat: quid esset, quaeso, quod (d) ego expers esse velim tuae tam insignis laetitiae? Quam ob rem eam felicitatem non tibi solum, sed nobis, quin saeculo (e) ac rei publicae gratulor, *Deum* precatus, ut, quemadmodum uxoris, incomparabilis exempli feminae (f) praeproperum fatum rationes tuas nuper non parum turbavit, ita contra ea (g) perceptam ex filii fortuna laetitiam propriam tibi esse jubeat ac perpetuam, donec emensus hoc vitae spatium, relicto hoc virtutum tuarum herede, inter caelites summa illa ac sempiterna beatitudine perfruaris. VALE KAL. JULIS (h). clↄↄccxviiii.

---

14. *reg. I. p.* 43.

(*a*) De vera hujus adverbii notione. Vid. §. 15. *reg. I. p.* 44.

(*b*) Pro si, §. 20. *reg. X. p.* 61.

(*c*) *Quisque* eleganter jungitur superlativis, §. 20. *reg. IV. p.* 60. *seq.*

(*d*) Pro cur. Vid. §. 20. *reg. VIII. p.* 61. *seq.*

(*e*) Ita scribendum est, non *seculo*. Vid. §. 11. *p.* 35.

(*f*) Non enim scribendum *foeminae* aut *faeminae*. Vid. §. 11. *p.* 35.

(*g*) *Contra ea, non e contra.* Vid. §. 13. *p.* 35.

(*h*) Pro Juliis. Vid. *cap.* 1. §. 6. *reg. I. p.* 28.

(*i*) Epistola adficta Suecis, diuturnam Caroli XII. regis absentiam lugentibus.

II.

PRAXIS

DOCTRINÆ DE PERIODIS

PART. I. CAP. II. §. 17. seq. g.

Si quantum huic universo terrarum orbi fulgentissimum solis lumen prodest, tantum rei publicae optimi providentia principis prodesse creditur: dubitare non potes, REX POTENTISSIME, quin nos omnes tanto tui desiderio teneamur, quanto boreales imperii tui gentes jucundissimum solis exortum, in diuturna ista nocte, prestolantur (a). Quin, quum nos tui desiderium multo ægrius feramus: dicere non veremur infeliciores (b). Illis natura semestrem noctem: nobis fortuna sex propemodum annorum caliginem objecit (c). Illis sol, veluti emendaturus errorem tanto diutius fulget: nos PRINCEPS veluti experimentum patientiae nostrae capturus tanto constantius fugit (d). O dies, o tempora,

(*a*) Periodus *quadrimembris*, qualem *cap.* 2. §. 24. *p.* 109. *seq.* descripsimus.

(*b*) Periodus *bimembris caussalis*. Vid. *c.* 2. §. 21. *p.* 104.

(*c*) Periodus *bimembris contraria*, *ibid. not.* (3) *p.* 103.

(*d*) Periodus ejusdem generis, *ibid. p.* 103.

quodnam huic tanto doloris nostro adlevamentum dabitis (a)? Sex jam propemodum circumacti sunt anni, ex quo TE, REX CLEMENTISSIME, in medio victoriarum cursu amisimus. (b) Ex eo tempore, quid passa sit Suecia, quantumque detrimenti imperium TUUM ceperit: nec barbaros, inter quos versaris, ignorare arbitramur (c). Erepta TIBI est Livonia, occupata Finnia, expugnata clarissima regni tui propugnacula; nuper et Bremam Verdamque amisimus; nec Pomerania procul abesse a deditione videtur (d). Tacemus tot civium exactiones, urbium ruinas, agrorum devastationes, hominum strages, quibus ita exhaustae debilitataeque sunt provinciae TUÆ, ut si diutius Te caruerimus, nihil ad eas restituendas remedii superesse videatur (e). Equidem duo sunt, quae nobis, nisi DEUS rem expediat, exitium minantur, maxima pecuniae commeatusque inopia, et conglobata tot vicinorum potentia, quarum altera his victoriam: altera nobis servitutem tristissimam praesagit (f). His malis qui mederi possit, invenimus profecto, praeter TE, neminem (g). TU solus nobis veluti naufragio proximis instar sideris bene-

---

(*a*) Periodus simplex, *c.* 2. §. 19. 98. *seq.*
(*b*) Periodus simplex, 98.
(*c*) Periodus trimembris, §. 23. *p.* 106.
(*d*) Periodica circumductio, §. 27. p. 117.
(*e*) Schoenotenes, de quo §. 27. *p.* 117.
(*f*) Periodus quadrimembris, *c.* 2. §. 24. *p.* 109.
(*g*) Periodus simplex, *c.* 2. §. 19. *p.* 98.

fici exorieris (a). Augusto, principi tui quam simillimo, praetervehenti Puteolos adclamasse legimus nautas, per illum se vivere, per illum bonis ac fortunis frui (b). O utinam Sueciae nostrae festus ille atque auspicatissimus illucesceret dies, quo TE ex illo deficientis paene naturae angulo redeuntem intueretur (c)! Quam faustis TE acclamationibus esset exceptura? quantus futurus esset votorum concentus? quanta congratulatio (d)? Profecto non nautae tantum, sed senes, juvenes, pueri, viri, mulieres, cives, pagani, milites, se per TE vivere, per TE spirare, per Te bonis omnibus ac fortunis frui profiterentur (e). Te enim absente etiam victores victis visi sumus simillimi: te redeunte, victi quoque triumphabimus (f). Quae quum ita sint, TE, POTENTISSIME REX, oramus, ac per communia sacra, quibus nihil TIBI in vita carius est, obtestamur, si TE non tamquam regem, sed divum quemdam tutelarem suspeximus, si non modo bona ac fortunas; sed ipsam vitam, et si quid nobis vita carius est, pro imperio TUO devovimus, si te absentem innumeris adhuc lacrumis sumus prosequuti, si denique

---

(a) Periodus simplex, 98.
(b) Periodica circumductio, §. 27. p. 117.
(c) Periodus bimembris, c. 2. §. 21. p. 103.
(d) Periodica circumductio, §. 27. p. 117.
(e) Schoenotenes et periodica circumductio, *ibid.*
(f) Periodus bibembris contraria, c. 2. §. 21. p. 103. *not.*

egeni et miseri esse, dummodo TE patriamque salvam videremus, nunquam recusavimus: ut redeas demum in regna tua, nec nos diutius incredibili TUI desiderio contabescere patiaris (a).

III.

PRAXIS

DOCTRINÆ DE ORNATA ORATIONE.

PART. I. CAP. II. § 29. *seq.*

Frontem explicare (b), amici, et hominis, ipso Catone tristioris, jocos ac facetias accipite. Non ignoratis, quam censorio (c) sim. supercilio, et satis, ut opinor, meministis, ex pumice facilius aquam, quam ex me risum, exprimi posse: adeo totum mihi os ad severitatem ac tristitiam natura factum videtur. At nunc tamquam Circeo poculo inebriatus (d), subito vobis alius ac mei dissimilis prodeo. Nullum mihi hodie excidet (e) verbum, nisi urbanum, lepidum, jocosum,

(*a*) Pneuma de quo §. 26. *p.* 115.
(*b*) Signum pro signato. Vide §. 31. p. 126.
(*c*) Anlusio ad antiquitates Rom. de censoribus. Vid. §. 33. *p.* 132. *seq.* simul etiam epitheton in se elegans est. Vid. §. 31. *p.* 126.
(*d*) Imago commendatur §. 32. *p.* 129.
(*e*) Translatum vocabulum. Vid. §. 30. *p.* 121.

facetum, ipsisque Saturnalibus (a) dignum. Quum enim mundus senescens (b) desipere jam pridem coeperit: quid ni et nos jucundum existimemus desipere in loco (c), et interdum magno conatu maximas nugas agere? Quod igitur felix faustumque sit (d) fabulam vobis narrabo, aut si mavultis, somnium, quo nescio an suavius umquam Morpheus, ille somniorum dator, cuiquam immiserit. Fabulam promitto et somnium, ne quis veterum erret, aut sibi praedictum neget. Nihil enim eorum, quae dico, verum esse scitote. Sed jam, ut dici tempus est, non estis longiore praefatione detinendi (e). Scio enim quam sit odiosa res Circeusibus pompa (f). Ad rem ipsam igitur veniam: vos, si veneres (g) amatis, operam mihi date, et non

(*a*) Denuo ad antiquitates Rom. adluditur. Solebant enim Saturnalia omni laetitiae genere transigi.

(*b*) Translatio. Vid. §. 30. *p*. 121.

(*c*) Sententia haec Horatii est; *dulce est desipere in loco*. De sententiis diximus §. 35. *p*. 136. Quomodo vero versus et hemistichia in prosam transferri possint, monuimus §. 36. *p*. 137. *seq*.

(*d*) Adlusio ad formulam antiquam, qua in adloquendo populo uti solebant.

(*e*) Haec quoque formula antiqua est dimittendi senatum.

(*f*) Adlusio ad ritum veterem. Vid. §. 33. *p*. 132. *seq*.

(*g*) Metonymia caussae pro effectu, § 31 *p*. 126.

auribus solum, atque animo, sed et ipsis, ut ille ait, unguiculis attendite (a). Deficere jam coeperat dies, et imminens crepusculum studiis meis indixerat ferias (b), quum me, ut fit, alia ex aliis cogitantem somnus paullo altior oppressit. Non erat in museo lectulus, non grabatus, in quem fessa membra projicerem, et tanta tamen erat desidiae dulcedo, ut ne locum quidem mutare sustinerem. Substratis itaque capiti quibusdam grandioris staturae libris (c), huic scilicet cervicali indormire coepi. Nec insolitum id hodie est mei ordinis hominibus; quorum plerique libris, quam in libros, incumbere (d) malunt. Ceterum vix requieveram, quum mihi visus sum iis in locis versari, quae postea in omnibus geographorum commentariis frustra quaesivi, et quae nusquam terrarum esse credo, nisi forte in Epicuri fuerint intermundiis. Ubique enim erat vastissimum desertissimaque solitudo (e), adeo, ut obstupefactus mirarer, quo demum fato meo, ex isto urbano strepitu in has regiones extra anni solisque vias (f), tam subito inciderim. Consi-

(a) Adagium. Vid §. 34. *p.* 133. *seq.*

(b) Translatio. Vid. §. 30. *p.* 121. *seq.*

(c) Translatio. *Ibid.*

(d) Antanaclasis de qua §. 32 *num* I. *p.* 129. *seq.* *De phrasi incumbere libris* et *in libros* vid. *sup.* c. 1. §. 16. *p.* 46.

(e) Elegantia epitheta, quibus usus Cic. *de divin.* II. 19.

(f) Elegans descriptio, quo usi sunt Vir-

lium tamen in arena capturus (a), clivium proximum occupo, ex eoque tamquam e specula (b). oculis emissitiis (c) omnia undequaque lustro, si quis forte se objecerit oculis meis, qui errantem ex illa molestissima solitudine in viam reduceret. Haec dum ago, viam ad me adfectat senex decrepitus, oculis turgidis, adunco naso, barba promissa (d), qui pallii laciniis ante pectus collectis peram ingentem dorso trahebat, baculumque dextra movebat frequentius. Videri vobis visi essetis larvam quamdam, si in hoc mundi senium incidissetis. Ego sane, tamquam ad Medusae adspectum (e), initio obrigui: mox. accedente illo propius, ex supercilio intellexi, cum philosopho mihi fore negotium, adeo gravitas ex oculis, habitu, pallio, ipsaque sapiente barba elucebat (f). Mirabar interim, etiam alibi terrarum homines esse ignava opera philosophi sententia, qui sirumam dibapho tegunt (g), stultitiaeque suae praetexunt supercilium. Diu multumque ergo mihi addubitanti, accederemne hominem, an me subducerem longius, demum prius consilium placet. Quid multis? obviam procedo venerando nu-

---

gil. *Æn. VI.* v. 795. et Curt. IV. 8.

(*a*) Adagium, quo simul ad artem gladiatorum alluditur. Vid. *c.* 2. §. 33. *p.* 132. *seq.*

(*b*) Imago. Vid. §. 32. *num. V. p.* 129.

(*c*) Elegans epitheton, quo Plautus usus est.

(*d*) Haec quoque epitheta commendanda.

(*e*) Imago. Vide §. 32. *num.* 5. *p.* 129.

(*f*) Jocosum epitheton.

(*g*) Adagium, quo usus est Cicero.

gatori (a), inclinatoque corpore, ac paene prostrato. *Te ego*, inquam, *mi pater*, *per barbam tuam*, *aut*, *si mavis*, *per genium tuum rogo*, *ut dicas*, *ubi habitem?* aut si Graeca tibi magis arrident: της γης; τις δημος, τινες ονερες εγγεγασι (b)? Tum falsissimus senex, qui paulio ante Manliana minari imperia videbatur, labia distorsit, et in cachinnum solutus: quem mihi, inquit „ poetam aut histrionem video. Oportet te profecto, hospes, adhuc ferulae subesse, qui non modo obviis omnibus nates porrigis, verum etiam HOMERI versiculum tenes memoria. Illud enim pueri faciunt, et qui sunt hac aetate ipsis pueris stolidiores: Homerum vero hodie paucissimi, qui pedem schola extulerunt, norunt. Ecquis enim hodie melioris aevi poetas vel a limine salutat (c)? Ecquis auditis Euripidis, Sophoclis, Pindari nominibus, non deos quosdam inferos evocari (d) existimat? Equidem audio, nullos hodie in terris fieri nuptias, quin fescennina canant (e) poetae, nec mortuum usquam efferri, quin iisdem poetis

---

(*a*) Epitheton jocosum.

(*b*) Versus Homeri *Odyss.* N. v. 233. Vid. §. 36. *p.* 137. *seq*,

(*c*) Proverbialis loquutio, qua simul alluditur ad ritum veterem salutantium, et clientum, limini insidentium. Vid. §. 33. p. 132. *seq*.

(*d*) Adluditur ad ritum evocandi deos, in quo monstrosis utebantur vocabulis. Vid. 33. *p*. 132. *seq*.

(*e*) Denuo adluditur ad ritum nuptialem, de quo Briss. *de vet. ritu nupt.* et alii.

draeficis utamini (a): verum id quoque audio, frequentissimus nunc febribus concuti homines, eo quod quisquis hos versiculos legere sustineat, febricula extemplo vexetur. Enimvero, quia te erectioris esse indolis animadverto: placet hoc, quidquid est, humanitati dare, atque locorum hominumque ignarum in viam reducere. Primo, ut hac te sollicitudine liberem, ego sum umbra Menippi, Cynici illius celeberrimi, qui quum vera paullo liberius scripsissem, satiras scribere visus sum. Te vero scias in ea loca penetrasse, quae nefas est a mortalibus vivis lustrari. Quare, ut ne diutius extra sidera erres, nec vivus Rhadamanti imperia audias, comitem me tibi adjungam, et tecum excurram in terras, visurus res mortalium, quas in pejus ire, illi, qui hinc quotidie adveniunt, renunciant. Interest enim tua, ut hominum, quos eruditos hodie vocant, stultitiam splendidam, tamquam in illustri positam monimento intuearis, quo a pulvere et radio excitatus (b), in verae sapientiae adyta te vindices, in quibus vera aliquando ac summa felicitate perfruaris. Agnovi eo Cynici pus atque venenum (c): neque tamen me haud oblectavit

(*a*) Adlusio ad ritum funebrem, de quo Kirchmann. *de funebr. Rom.*

(*b*) Adagium e mathematicorum scholis desumtum, quo utimur, quum aliquem ad subliniora studia excitatum dicimus. Pueri enim studia ab arena et radio auspicabantur.

(*c*) Hemistichium Horatii *Serm. I. 7. princ.* Vid. §. 36. *p.* 37. *seqq.*

dicacis senis urbanitas, ac liberalis invitatio. Quare comitem me illi do, certusque ire, quo fata trahant, retrahantque (a) composito ad festinationem gressu praeeuntem sequor. At illud hominis monstrum, non ire videbatur, sed repere, egoque aegre continebam risum, quod umbram quoque non volitare, sed levatis tardissime vestigiis procedere, observabam. Neque hoc fugit nasutum senem, qui adridens: miraris, inquit, incessum paullo, quam hujus saeculi mores ferunt, tardiorem. Sed scias velim, juvenis, nos solidioribus immorantes studiis omnem festinandi pruritum exuisse. Hodie ut quisque vidit academiam, et tres annis in auditoriis lapis lapidi insedit (b), viva quaedam ac spirans sibi bibliotheca (c) videtur, cornicumque eculeos configere (d) parat. Ita absolvisse dicitur studia, quem ne summae quidem ignorantiae suspicione absolveres (e). Adeo vero festinantibus vobis, et canum instare Nilo bibentibus simul, simulque fugientibus (f), pedes ad concitatiores gressus formari non miror. Ego vero, qui in Diogenis contubernio non triennium vixi, sed consenui; paullo tardius

(*a*) Est et hoc e poeta expressum. Vid. §. 36. *p.* 137. *seq.*

(*b*) Antanaclasis. Vid. §. 32. *num.* 1. §. *p.* 129. *seq.*

(*c*) Elegans elogium viri eruditi, quod Longino datum novimus.

(*d*) Adagium Horatii.

(*e*) Antanaclasis.

(*f*) Adagium apud Macrob. *Saturn.* *II.* 2.

progressus majus confeci spatium, quam vestrum quisquam hodie festinando conficiet. Non usus sum ego irritare illud silicernium. Quamvis enim satis urbanus videretur Menippus meus: in alieno tamen regno etiam tuta omnia metui (a). Deprecatus itaque suscipionem, ad alia inflexi sermonem, conspicatusque procul flumen, quale illud sit, interrogavi. Ast senex Stygium illud esse, monuit. Ejus ad ripas adstantem vidi Charonta, squalidum illum portitorem, qui a Menippo jussus statim expedivit cymbam, nosque in alteram ripam transmisit, ubi ingens umbrarum turba vectorem exspectabat. Obstupui, ubi singulos fata sua narrantes audivi. Hunc amicae dolus, illum inimici furor; istum luxuria et lascivia abstulerat, et quum percontaretur Menippus, qui ac unde essent, plerique se e Germaniae accademiis advenire fatebantur. Eos tantum, non omnes facessere jussit Charon, nec ego cum Menippo progressus, quo pervenerint, satis animadverti. Menippus vero plerosque luxuria sua occubuisse intelligens: *ehem*, inquit, *quanta hodie est studiorum intemperantia? omnes studiosi, ut audio, Catones facti sunt. Ad academias enim confluunt, tamquam diuturnam sitim explere cupientes. Mirum ni imbibisse litterae dicantur, qui per tot annos plus vini, quam olei, consumunt.* Interea dum de ea re confabulamur, urbem non adeo procul conspicimus, satis, ut videbatur, populosam, cui

(a) Adlusio ad sententiam. Vid. §. 35. p. 136.

propiores facti in turbam armatam incidimus, tanto fremitu per vias publicas discurrentem, ut furerentne, an Hannibalem ante portas exspectarent, addubitarem (a).

IV.

EXEMPLUM STILI ATTICI

ad part. I. cap. 2. §. 39.

Quomodo te vetus bibliotheca tua? quomodo supplementum novum? placentne libri, postquam tui facti sunt? Solet id quidem. Nunquam enim Libelli aeque nobis chari sunt precario, ac jure possidentibus. Me Libraria supellex raro possidet: delectat tamen; ut mea: alioqui longe desidia oblangui. Habet hunc finem diuturnum otium, ut ab otio desistere piegat. Vale (b)

(*a*) Satis adparet, benevole lector, satiram hanc esse Menippeam. Eam juvenis confeci, notaturus academiarum corruptionem, moresque studiosorum parum compositos. Verum quum non satirae exemplum, sed praxin regularum de ornata oratione, dare constituerim, nec omnes facile ferant acriora ejusmodi remedia: licebit nobis hic filum orationis abrumpere, et partem posteriorem supprimere, maxime quum fontes ornatae orationis tantum, non omnes prior haec pars ostendat.

(*b*) Epistola brevis, expressa ex Plinii *ep. II.* 15.

V.

EXEMPLUM STILI ATTICI

ad part. I. cap. 2. §. 40.

Etsi satis audacter parumque verecunde facere videor, Vir doctissime, quum te tot gravissimis obrutum negotiis, litteris meis nec Latine satis scriptis, et ab omni elegantia ac suavitate destitutis, interpello: quoniam tamen post tam diuturnam sterilitatem proximis his mensibus libellum hunc enixum est ingenium meum, existimavi, me contra officium facturum, nisi eumdem ad te mitterem, tuumque ei nomen praescriberem (a). Etenim quum codex, ex quo auctorem hunc maxime restitui, antiquus pariter a que emendatissimus ex bibliotheca tua mecum sit communicatus, sine eo autem nihil ego, quod operae sit pretium, fuissem profligaturus: nemini potius hoc, quidquid est, muneri mitti debuerat, quam TIBI, cujus jam antea χρησει και κτησει fuit (b). Accipe ergo hunc libellum ea fronte, qua soles omnia, quae

(a) Haec quoque copiosa periodus paucissimas continet ideas: *etsi litteris te interpellare subdubitem: libellum tamen hunc tibi dedicandum putavi.*

(b) Haec quoque copiosa periodus his paucis verbis exprimi potest: *communicasti enim mecum codicem MSC.*

ab amicis proficiscuntur, et quum jam dudum humanitate omnes non modo tuae sortis, sed omnium omnino ordinum homines longo post te reliqueris intervallo, fac quaeso, ut me nunc etiam spe de te concepta minus excidisse jure possim laetari (a). Quod si a te fuero consequutus, VIR DOCTISSIME, facile omnium non modo iniqua, verum etiam perversa judicia contemnam, omnibusque illis gloriam illam anteponam, quod TIBI, tanto viro, tamque adcurato ingeniorum censori, industria mea et summum bene de re litteraria merendi studium haud displicuerit (b). VALE.

VI.

EXEMPLUM STILI RHODII

ad part. §. *cap.* 2. §. 41. (c).

Etsi satis audacter facere videor, VIR DOCTISSIME, quum te litteris meis parum

---

(a) Tot verba has ideas complectunt: *benevole ergo pro humanitate tua hunc libellum accipe*.

(b) Tota haec periodus paucissimas continet ideas: *dedicatione mea humaniter accepta, mihi maximam gloriam consequutus videor*.

(c) Studio eamdem epistolam coarctavi, ut stili Asiatici et Rhodii discrimen tanto luculentius perspiciatur.

Latinis interpello: quoniam tamen proximis mensibus libellum hunc edidi, putavi, pro amicitia nostra me illum TIBI nuncupare debere. Quum enim codex MSC. quo in recensendo hoc auctore maxime usus sum, e bibliotheca tua mecum sit communicatus: existimavi id munus potiore jure debere nemini, quam TIBI, cujus jam antea id fuit. Accipe ergo hunc libellum ea, qua soles, humanitate, nec patere, ut me spe mea excidisse existimare possim. Quod si fuero consequutus: non modo aliorum judicia facile contemnam, verum etiam summam laudem gloriamque mihi adsequutus videbor. VALE.

VII.

EXEMPLUM STILI TENUIS

ad part. I. cap. 2. §. 34. (a).

Si id nobis contigisset, auditores, ut luctus, in quem incidimus, publicis signis saltem quibusdam nobis ostenderetur: magno quidem moerore animi ad dicendum adgrederemur, sed nobis tamen paullo minus videremur infelices. Verum eheu! praeter o-

---

(a) Hic quoque unum idemque exemplum tribus dicendi characteribus exprimemus. Est vero exordium orationis parentalis in laudem Friderici, regis Borussiae.

pinionem nobis accedit haec calamitas, priusque nos oppressit, quam id metuere posse videremur. Tanto ergo nos existimamus infeliciores, quanto minus doloris nostri caussam atque originem perspicimus. Amisimus eheu! REGEM, optimum non modo nostrae aetatis, verum omnium superiorum saeculorum principem, idque eo tempore, quo nihil subesse periculi credebeamus. Bone Deus, quanta erat civium omnium per tot provincias laetitia, quum meliuscule habere REGEM increbesceret! Ast o vanas hominum spes, o incerta gaudia! In publica illa laetitia ingens nos dolor ac luctus incredibilis oppressit, intercepto rege, quem salvum atque incolumem esse, laetabundi acceperamus. Etiamsi itaque in hoc acerbissimo funere ipsi veluti exanimati adstare videamur: continebimus tamen, quoad fieri poterit, lacrumas, et vel in laudibus principis nostri non dicam praedicandis, sed recensendis, solatium quaeramus. Interest sane reipublicae, interest posteritatis, ne tanta principis nostri merita vel ingrati dissimulare, vel justo verecundiores silentio pretermisisse dicamur. Quare vos auditores, ut dicturum de laudibus attento benevoloque animo audiatis, non quod de voluntate vestra addubitem, sed quia mos est ita rogandi, rogo.

VIII.

EXEMPLUM STILI MEDIOCRIS

ad part. I. cap. 2. §. 45.

Si vel in eo nobis pepercisset fortuna, auditores, ut tristem illam, quae nos nihil tale cogitantes oppressit, tempestatem vel significatio quaedam antecederet: maximo quidem dolore hoc parentandi officio defungeremur, sed videremur tamen nobis, in summa qualibet infelicitate, paullo feliciores. Sed jam eheu! inespectata in nos procella desaevit, omnesque fortunas nostras, ac propemodum spes ipsas, tristissimo ictu turbavit. Quid ergo nobis potest esse infelicius, quorum dolori hic veluti accessit cumulus, ut ipsa etiam celeritate haec calamitas duplo redderetur intolerabilior? Vixit enim (o triste ac lamentabile verbum!) vixit eheu, saeculi nostri delicium, civium amor, quo nemo vel pietate religiosior, vel justitia sanctior, vel prudentia consultior, virtutibusque omnibus ornatior admirabiliorque fuit: et quod maxime mens attonita luget, ipso tempore vivere desiit, quo jam convaluisse illum jucundo initio at postea tristissimo errore credebamus. Bone deus! quanta tunc erat omnium laetitia, quanta congratulatio, quantus votorum per templa, curias, palatia ac privatorum

concentus, quando revixisse credebamus optimum principem. Quocunque nuncius tam laetus penetrabat, omnes laetitia summa, optimaque spe implebantur, seque, salvo ipso, quoque salvos existimabant. Ast o vanas hominum spes! o incerta gaudia! Eamne infelicitatem experiri nos oportuit, ut laetantes exultantesque tantus luctus opprimeret? Eamne ob caussam nos fortuna brevi hac perfrui voluptate voluit, ut ea intercepta tanto acerbius adfligeremur? Ita est profecto, auditores: immo ita esse, nemo nisi rerum omnium ignarus dubitavit. Enimvero tametsi nos ipsos amisisse videamur; superabimus tamen, quoad fieri poterit, moerorem, et ve in meritorum ejus virtutumque contemplatione quaeremus solatium. Hoc unum enim exigere nobis videtur divina anima, postquam ad caelestes illas sempiternae felicitatis sedes evolvavit, ut ne merita illa, quae in nos exstant innumera vel dissimulemus, quod ingratorum; vel tacite praetermittamus, quod justo verecundiorum foret. Quum vero ejus virtuti nulla unquam par inveniri possit oratio: ego quidem infantiae, quam animi parum grati suspicionem subire malui, stat[illegible]que, id quod vestra pace facere liceat, [illegible]vi oratione tot maximi principis merita complecti geographorum imitaturus sollertiam, qui maximas provincias tabulis satis angustis solent delineare. Quod dum facio, quamvis ipsa, quae in animis vestris adhuc calet, pietas satis magna mihi audientiam factura videatur: tamen magis consuetudine, quam

quod id necessarium judicem, a vobis etiam atque etiam peto ac contendo, ut orationi meae in eminentissimas maximi principis laudes excurrenti, exigui temporis attentionem ne denegetis.

IX.

EXEMPLUM STILI SUBLIMIS

ad part. I. cap. 2. §. 46.

Si vel hoc malo nostro nobiscum transegisset fortuna, ut tristissima, quae nos oppressit, procella saltem signis quibusdam ac significationibus nobis ostenderetur: maximo quidem cum dolore illaetabili huic parentandi officio accingeremur, at videremur tamen nobis, in summa qualibet infelicitate, paullo feliciores. Verum jam eheu! inexpectata in nos tempestas desaeviit, ceciditque fulmen, non ante praevisum, quam omnia quaquaversum uno ictu terreret, concuteret, prosterneret. Ecquid proinde nobis potest esse infelicius, quorum infelicitati hic veluti cumulus accessit, ut velocitate fatalis nuncii attoniti vix sensui nostro ac dolori credamus? Amisimus enim, (heu triste ac illaetabile verbum!) amisimus, inquam, REGEM, aevi nostri Trajanum, omnibus saeculis lugendum principem, qui nihil in vita, nisi laudandum, aut fecit, aut dixit, aut cogitavit: ac eo quidem tempore grande hoc

caeli depositum amisimus, quo jam laetitiae publicae sensum ex renunciata ejus salute nobis praecipere videbamur. Bone deus, quanta erat omnium congratulatio! quam effusa cunctorum laetitia, quum provincias pervagaretur rumor, defunctum esse incomparabilem principem fatali periculo, remisisse morbi pertinaciam, et melius habere eum, cujus salute omnium salus continebatur. Quocumque nuncius tam faustus penetrabat, tantos ubique excitabat plausus, ut non tam REX, quam populus e diuturno morbo convaluisse videretur. Verum o vanas hominum spes! o tristes rerum humanarum vicissitudines! Laetantes atque ovantes tantus subito nos oppressit dolor, ut etiamnum, quid nobis acciderit, non sine stupore miremur. Proditum memoriae est, fama mendace de Germanici sanitate Romam perlata, auditas ubique esse gratulantium ac inter se concinentium voces: SALVAM ROMAM, SALVAM PATRIAM, SALVUM GERMANICUM: eod m vero paullo post morte intercepto, eum confestim insequutum esse luctum publicum, qui nec solatiis ullis, nec edictis, potuerit inhiberi: lapidata tum templa, subversas deorum aras, Lares familiares in publicum abjectos, quin et partus expositos, tamquam infelices futuros, si tanto funeri superstites viverent. Enimvero desiderium istud, cum furore magis quam ratione conjunctum, non tam inusitatus quidam, qui in defuncto Germanico enituerat, virtutum splendor non tam me-

ritorum aut praestitorum humano generi beneficiorum magnitudo excitaverat; quam atrocitas temporum, et Tiberii, pessimi principis, saevitia, quam Germanici reverentia ac metu adhuc aliquantulum repressam esse Romani existimabant. Nobis aliae sunt, ac longe aequiores desiderii rationes. Interceptus nobis est princeps, quo ne voto quidem aut cogitatione meliorem fingere quisquam potuisset, quo nemo erat pietate religiosior, justitia sanctior, prudentia consultior, belli pacisque artibus major atque illustrior. Quem unum in primis suspiciebat Europa, quem unum observabant principes, timebant hostes, peregrini vero non minus ac cives incitatissima pietate colebant. Talis fuit Augustus noster, auditores, talis fuit publicae salutis ac felicitatis custos, cujus sepulcrum, nulli mortalium indefletum, piis atque adsiduis lacrumis adspergimus, cujusque nominis non sine dolore quodam unquam possumus recordari. Ut paucis dicam, quae sentio, eum lugemus principem, qui erat immortalitate, consentientibus omnium judiciis, dignissimus, si aliud patuisset iter ad beatam illam, ad quam omnia referebat, aeternitatem. Tametsi igitur in hoc acerbissimo funere non tam REGEM, quam nos ipsos efferre: non tam PRINCIPI, quam nobis exsequias ire justaque facere videamur: continebimus tamen, quoad ejus fieri poterit, lacrumas, et vel in meritorum EJUS virtutumque eminentissimarum contemplatione dolori nostro adlevamentum quaeremus, mise-

rum istud quidem, ac luctuosum, sed tamen adlevamentum futurum. Id unum enim exigere a nobis videtur sanctissima anima, postquam relicta hac rerum humanarum caligine ad coelestes sedes, unde terris data erat, revertitur, ut divina, quae culpare nefas, decreta religiose veneremur, eique non muliebribus lamentis, sed pia excelsarum virtutum ipsius memoria parentemus. Utinam vero supremus felicitati ejus cumulus nunc accederet, disertus laudator. Utinam, ut Achilli Homerus, Trajano Plinius, sic Regi nostro magnum superstes esset ingenium, quod ejus imaginem ac simulacrum, tamquam Phidiae aliquod signum, aeternitati consecraret. Verum illud praestare eximie, atque ita laudare REGEM, ut simul praeclaram ingenii laudem referas, excellentissimi ingenii ac consummatissimae facundiae esset, hoc est, nostrarum minime virium labor. At me, quem eloquentia non commendabit, excusabit pietas; cui quomodocumque dicere, quam toti principis virtutem ac summa in genus humanum merita tacere, aequius excusatiusque visum est. Vos vero, auditores, qui incomparabilem regem omni pietate estis prosequuti, ita mihi de gloria patriae, deque saeculi nostri miraculo verba facienti non lingua modo, sed et animis auribusque, favete.

X.

LOCUS COMMUNIS

ad part. I. cap. 3. §. 11. 12.

Est ea praeclara ac laudanda principis feminae moderatio, ut non magis principem se esse, quam subesse principi, in tantoque fastigio posita; parum a privatis abesse, existimet. Hoc animo praemunita non erit carorum socia, non irrumpet in curam, nec augendi refigendive leges sibi vindicabit licentiam, a quibus omnibus eam ipsa gynaecei penetralia, ipse sexus pudor segregat (a). Equidem Theodoram, Justiniano non toti modo, sed et imperii consiliorumque sociam fuisse accepimus. Nec Liviam ab Augusti latere unquam se divelli passam esse, veteres canunt annales. Verum quam parum sibi laudis utraque ea sollertia peperit, vel inde intelligas, quod facti infamia in ipsos maritos redundarit. Et sane quis in mulieribus illis non dicam laude, sed excusatione dignam judicaret impotentem illam dominandi libidinem? Insidiabantur virorum adfectibus lege ac imperii fata non publica utilitate, sed sua libidine, metiebantur, modo liberis, modo

(a) Thesis: *principes feminae non debent sese ingerere sanctioribus maritorum consiliis;*

adulteris, modo vilissimis eunuchis ac gnathonibus consultare, omnia habebant venalia. Ut paucis me expediam, sanctioribus maritorum consiliis, majore fama, quam laude sua sese ingerebant (a). Quanto vero prudentius res suas composuit Plotina, digna Trajano conjux, digna saeculo illo femina, quae non alia ratione principem se probavit, quam quod castitate, modestia, sanctitateque morum omnibus saeculi sui feminis eminentiorem sese probaret (b)? Ita scilicet est natura comparatum, ut feminae, ingenio variae, animoque molles, ad obsequium magis, quam imperium factae, nec tam consiliis atque auctoritate, quam precibus sanctisque votis maritis prodesse posse videantur (c). Quare illae demum sapiunt maxime, quae majori sibi gloriae dicunt, maritum habere principem, quam principi veluti demisso ad servile obsequium cubiculario imperare (d).

(*a*) Illustratio ab exemplo contrario Theodorae et Liviae.

(*b*) Nova illustratio ab exemplo Plotinae.

(*c*) Æ iologia duplex. I. *Mulieres ad obsequium magis quam imperium factae*. II. *Principes feminae precibus potius, quam consiliis, bene de re publica merentur.*

(*d*) Conclusio seu repetitio theseos.

XI.

SYLLOGISMUS ORATORIUS.

ad part. I. cap. 3. §. 13. seq.

Nisi luctus et lacrumarum squalor omnem nobis aciem mentis perstringeret, neque homines, praesentium curiosi omnes rerum futurarum cogitationes temere abiicerent: illud profecto statuendum videretur, quod qui ex misera hac rerum humanarum caligine ad sempiternam beatitudinem migrarint, non tam luctu, quam congratulationibus sint a nobis prosequendi (a). Quum enim ita sit natura comparatum, ut illaetabile istud lacrumarum officium iis demum praestandum sit, quorum infelici casu non minus, ac nostro, adficimur: consequens profecto est, ut qui ad meliora transierunt, non lugendos, sed cum gratulatione dimittendos iudicemus (b). Ecqui quaeso unquam eorum conditioni illacrumavit, qui nondum in lucem prodierunt? Vel eo enim nomine luctus iste nobis videretur ridiculus, quod qui nondum sunt, ne miseri quidem esse possint. Siccine vero eos, qui miseri nondum sunt, non lugendos, hos

(a) Major propositio: *quicumque ex hac miseria ad meliora evolarunt, ii non sunt lugendi.*

(b) Ætiologia majoris propositionis prima: *luctus tantum debetur miseris.*

vero, qui miseri esse desierunt, et felicitate nunquam interitura fruuntur, deflendos gemituque prosequendos judicabimus (a)? Silenum saepe ajunt dicere solitum, non nasci optimum sibi videri, proximumque, citissime mori (b); eamdemque Thracum fuisse sententiam accepimus, qui natales suorum lacrimis atque ejulatu, funera tripudio laetitiisque omnibus prosequebantur, mortuisque triumphum magis decernebant, quam exsequias. Quod si gentes, ab omni humanitate alienae, suorum jacturam animo tam intrepido pertulerunt, quibus nonnisi vana quaedam immortalitatis spes illusit, quid nobis faciendum extimabimus, quibus certiora divinum numen pollicetur (c)? Nonne gratulabimur nostris, qui hoc vitae mortalis momentum cum aeternitate, et brevem lucis usuram cum beata illa ac sempiterna luce commutarunt (d)? Quicumque sane ex hac vita pie discedunt, procul ab hac rerum humanarum miseria constituti, perpetuo Dei conspectu perfruuntur. Non eos bellorum furor, non pestilens aliquod sidus, non ulla alia, quae nobis incum-

(a) Ætiologia secunda: *si eos non lugemus, qui nondum sunt, quo jure lugebimus eos, qui miseri esse desierunt?*

(b) Illustratio majoris ab apophthegmate Sileni.

(c) Illustratio ejus nova a consuetudine Thracum.

(d) Minor propositio: *atqui mortui ex hac*

bit, terret calamitas (a). Heu, quam jucunda erit illa patria! quam exoptata mutatio! sane quum Ulysses Ithacae suae saxum omnibus aliarum regionum deliciis antehabuerit: quid illos putatis facturos, qui post diuturnos errores veluti ad portum sempiternae felicitatis fausto sidere adpulerunt (b)? Quare si sapimus, non illacrumandum demortuorum sorti, sed felicitati illorum gratulandum putabimus, nosque ita potius comparabimus, ut eo, quo quemque deus jusserit, ordine, laeti sequamur (c).

XII.

EPISTOLA FAMILIARIS

ad part. II. cap. 1.

Rogasti me sententiam, cui potissimum academiae nomen a filio TUO dari velim. Verum cum non parere iniquum; tum parere ac sententiam dicere, temerarium videtur.

---

miseria ad meliora evolarunt.

(a) Ætiologia minoris per descriptionem sempiternae beatitudinis: *Dei conspectu fruuntur, nullamque calamitatem sentiunt.*

(b) Illustratio minoris ab exemplo Ulyssis, et similitudine a navigantibus desumpta.

(c) Conclusio. *Ergo mortui non sunt lugendi.*

Quemadmodum enim de pictoribus, sculptoribus ac poetis non nisi artifices judicant: ita non nisi sapientum, hoc est, non mei ordinis hominum, est perspicere sapientes. Quantum tamen video, Fridericiana academia vel eo nomine filio debebit esse commendatissima, quod in ea juris prudentiae studium tanta cura ac industria excolitur, ut in ea vel Berytum vel Bononiam, sed feliciore sidere, renata dixeris. Et quid diligentius quaeso tractari debet hoc aevo, quo ita ubique fervent lites, ut murices optent cordatiores; quibus fora et curiae sternantur? Nulli sane homines beatiores hodie videntur, quam qui vel maxime vacant litibus. Testis esse potest consobrinus tuus, qui quum annis, ut nosti, abhinc tribus caussas agere in vicinia nostra coeperit, tantam subito rem, tantumque corpus fecit, ut eum nuper obvium vix agnoscerem. Quod si hac via perrexerit, mox eum habebimus ~~non capite~~ censum aut proletarium, sed primi census advocatum, egregium, confidentem, loquacem, et qui vel nutu aere natu; non secus ac oraculum Amonium, omnia civium suorum fata temperabit. O egregium ac lautum in primis hominem! Utinam vero et Quincto meo liceret esse aeque felici. Is ex quo pertaesus rei rusticae, medicinam in urbe nostra facere coepit, nunquam Æsculapium habuit propitium. Omnes enim vel mori, quam ejus opera uti malunt. Nisi mature signum receptui dederit, illicet, actum est. Quinctum ego meum in Quincto

ipso amisi, Principem juventutis fatis tristissimis nuper interceptum esse, jam ex ipsa fama omniumque sermonibus intellexeris. Eam nobis jacturam nuper sarcivit serenissimae principis foecunditas, enixae filium tam lepidum, tam formosum, tam patri celsissimo similem, ut nihil supra. Nova jam tenes omnia, reliqua paene vetera sunt. Adderem equidem, me Te amare, ipsisque oculis habere cariorem, nisi et id vetus esset. Solum forsan illud novum ac tantum non inusitatum TIBI videbitur, quod ad TE propediem excurrere decrevi. Invitat me sudum, invitat tui amor, quo nihil mihi unquam erit antiquius. Tu fac, ut cellas habeas plenissimas. Integram enim famem non ad ova tantum, sed ad mala ipsa adferam. Ne vero mihi spes illa intercipiatur, cura, quaeso ut valeas (a).

(a) Habes hic epistolam miscellaneam. En propositiones:

I. *Suadeo, ut filium Halam mittas.*
II. *Consobrinus tuus caussas cum plausu agit.*
III. *Quinctus infeliciter artem medicam facit.*
IV. *Princeps juventutis decessit, ejusque in locum alius natus.*
V. *Mox ad te venturus sum.*

XIII.

EPISTOLA ELABORATIOR

ad part. II. cap. I.

Quum de futura arboris proceritate ex ipsa frutice liceat augurari: sane ego te jam inde a TUA pueritia suspexi, praedixique multis, talem Te futurum, qualem cognitum, ducto ex praeclara indole argumento, judicaveram. Id vero augurium Te meum exitu nunc comprobatum video, postquam consentientibus celsissimorum nutriorum suffragiis docendi TIBI munus in florentissima academia --- demandatum est (a). Quare non possum non utrique nostrum jure gratulari: TIBI, qui spartam nactus es, praeclara illa virtute TUA, ac parta tot vigiliis doctrina dignissimam; mihi vero; qui de futura felicitate dignitateque TUA tam vere conjeci (b). Professor es, optabile ac honorificum. Quaenam enim praeclariores, quaenam TE digniores curae esse possent, quam perpolire ingenia, exponere eruditionis thesauros, et quotidie expromere aliquid atque effingere, quod ad ornanda ho-

(*a*) Est hoc exordium proprium, ab ipsa scribendi occasione desumtum. Vid. *part. II. cap.* 1.

(*b*) Propositio primaria, quae per totam regnat epistolam. Vid. *part. II. cap.* 1.

nestarum artium studia pertineat? Quid praestantius illo munere, quo cum laude atque ex fide functus non uni alicui civitati, id quod in se honorificum est, sed toti provinciae atque universae Germaniae novas subinde doctissimorum juvenum colonias submittes? Habes profecto nunc, ALBERTE, campum, in quo TUA virtus atque inusitata eruditio excurrat. Pietatem praecipue colere, exemploque ostendere id, quod doces, posse fieri: excubare animo pro salute ac dignitate celeberrimae academiae: docendo disputandoque juvenes quotidie reddere doctiores: nihil omnino facere, nihil scribere, nihil cogitare, in quo statim decus non eluceat, hoc demum erit, mihi crede, TUUM officium, hic labor, hae illae praeclarae cogitationes, quae in eam, quam sustines, Spartam, ita cadunt, ut sine summo dedecore ab illa sejungi haud possint (a). Magna haec quidem sunt ac laboriosa, fateor, verum etiam tanto praeclariora, sempiternaque cum gloria conjuncta. Erit enim aliquando tempus, quo mille tibi decretas statuas non sine voluptate intelliges. Quotcumque enim TUIS auspiciis ad veram sapientiam ac doctrinam pervenerint, totidem TIBI ipse vivas ac spirantia gloriae TUÆ simulacra consecrabis. Atqui haec etiam tunc immortalem TE praestabunt, quum vitae hujus perfunctus munere cum beatissimo illo coelestium animorum

(a) Argumentum I. a muneris professorii praestantia.

coelo conjungeris. (a) Quapropter macte hac virtute, macte hoc animi impetu, TUque etiam in hoc vitae genere esto quam simillimus. Ego id unum exopto, ut qui TE in hac statione collocavit (collocavit autem summus rerum arbiter, Deus), idem faveat porro muneribus suis, novoque isti honori addat perpetuitatem (b). VALE.

AD

PERILLUSTREM JUVENEM

CAROLUM SIGFRID DE PLESSE

EPISTOLA

QUA

PART. II. CAP. I. PRAXIS

OSTENDITUR.

Si meo res ageretur arbitrio, haberentque vota, quo caderent: jam TEcum ipse essem, perillustris juvenis, TE, dulce decus meum, amplecterer, TUAM illam praeclaram facundiam, quae se jam veluti in publico quodam theatro profert, coram mirarer, denique mi-

(a) Argumentum *II. a gloria, e munere isto expectanda.*

(a) Conclusio *suasoria et votiva.*

xius adplaudentium turbae, fructum auribus oculisque caperem multo uberrimum. Sane jam vasa conclamaveram, jam iter meditabar, gestiebatque animus, et TE exosculari, et eximium istud Lipsiae TUÆ ornamentum JOANNEM JACOBUM MASCOVIUM, coram venerari, et ipsam a mam phyluream, in qua ante hos triginta quinque annos prima honestioris doctrinae veluti rudimenta posueram, cum incredibili voluptate, quam jam animo percipere mihi videbar, aliquando revisere. Sed ita se habent res mortalium, ut multa praeter opinionem eveniant, et quam te felicitatem pressis veluti manibus tenere putes, ea momento elabatur, et quanto majore antea spe animum impleverat, tanto tristius atque acerbius sui desiderium relinquat. Id quidem mihi jam accidit, perillustris juvenis. Dum enim diem, quo cathedram conscendere decreveris, constitutum mihi iri spero, interea ad petit tempus, quo scholae apud nos instaurandae, novaeque praelectiones hibernae auspicandae sunt, quo ita distringi solemus, quotquot Halae docendi munere fungimur, ut nulla nobis indulgeatur induciaria quies; sed dies noctesque propemodum de ornanda hac Sparta sit cogitandum. Quod itaque unum restabat spe illa dejecta solatium, ut publicis his litteris TE absentem compellarem; id mihi jam praetermittendum haud putavi. Unde vero initium capiam, perillustris A PLESSE, et quae verba satis idonea reperiam, ad incredibilem laetitiam, qua iam

TUI caussa perfundor, non dicam exprimendam; sed quodam modo saltim significandam? Equidem quum quarto ab hinc anno in Viadrinam ad me audiendum profectus, non modo contubernio, sed et convictu meo utereris: fieri non potuit, quin statim exoscularer ingenium rectum ac docile, animum virtutis studiosissimum, mores denique sub faustis illustrissimi patris penetralibus, ita formatos, ut nihil TIBI, nisi quod cum vera laude conjunctum esset, expetendum existimares. Hinc jam eo tempore TE, tamquam Viadrinae decus, non solum amare, sed et diligere, aliisque TUI ordinis adolescentibus, tamquam absolutissimum aliquod ejus virtutis, quae in illam aetatem cadit, exemplar proponere coepimus omnes, qui tum in academia illa regia docebamus. At ego potissimum, qui Te potiore veluti jure possidebam, et cui intra penates quotidiana erat in indolem istam TUAM penitus introspiciendi occasio, non solum TE incredibili amore complectebar, sed et saepe augurabar, ac praedicebam multis, talem TE futurum qualem jam pridem cognitum judicaram. Quamvis vero non adeo diuturna esset consuetudo nostra, et me Halam jussu potentissimi regis migrante, TEque Lipsiam eodem tempore profecto, praeter spem atque exspectationem divelleremur: non tamen aliquid de spe, quam semel de TE conceperam, deminutum est, maxime, quum et praeclara omnia de incredibili diligentia TUA nunciaret fama, et Te

duce uti scirem amicissimo mihi BUCHHOLZIO, quem qua religione munere suo fungitur, nihil reliqui facturum noveram, ut praeclarum illum, quem naturae TUÆ debes, ad quaevis laudanda impetum novis quotidie veluti igniculis inflammaret, et currenti, quod in proverbio est, calcar adderet; hoc vero augurium meum exitu jam quodam modo comprobante, non possum profecto, quin incredibilem capiam voluptatem, laetusque laetitiis omnibus veluti triumphem. Solet patribus familias vix ullum esse spectaculum jucundius, quam si arbus ulam, sua manu consitam, primo flore convestiri videant, quamvis haec nondum fundat fructus, sed eos sola spe, ex ipso laetiore flore concepta, tantum percipiat. Et mihi perinde, qui olim in TE formando aliquam operam consumsi, nihil jucundius accidere potest, quam praeclarum istud studiorum specimen, quod edidisti, ex quo tanta ad spem de TE jam pridem conceptam accessio facta est, ut vel ex eo flore de fructuum futurorum praestantia augurer, et jam non sperem, sed confidam, TE, uti adhuc alios TUI similes, ita in posterum TE ipsum superaturum. Quare facere non possum, quin has ingenii ac diligentiae academicae primitias et inclytae patriae, et illustrissimo parenti, et splendidissimae familiae, et denique TIBI mihique ex animo gratuler. Patriae TUÆ, Daniae, nisi me non obstrictissimum faterer, nae ego essem hominum ingratissimus. Sunt mihi ibi amici, quibus

olim in hac academia familiarissime usus sum; sicut cum in illustrissimo regii consilii consessu, tum extra illum patroni, qui mei caussa omnia volunt; quin, quod praefiscini dixerim, ipse rex potentissimus, quam inusitata clementia in me hominem peregrinum feratur, ante hoc triennium argumento fere stupendo ostendit, dum me lautisssimis, et splendidioribus, quam ulli mei ordinis homini, oblatas memini, conditionibus in regnum atque academiam suam evocarit. Et quamvis tum ita res disponeret Deus O. M. ut fructum ex inusitata illa regis incomparabilis clementia capere mihi non liceret: adeo tamen ex eo tempore animo meo insedit Daniae amor, ut eam veluti alteram patriam habuerim, et saepe ibi habitarit animus, quo me corpore venire prohibuit vis illa fatorum, qua rerum humanarum ordo seritur. Quum vero patriam quisque suam, civitatemque, in qua vel penates ac domicilium constituit, vel majoribus auctus est beneficiis, quam felicissimam esse optat: non possum profecto, quin Daniam beatam praedicem, cujus futurae quoque felicitati tot erectiora ingenia, quae in spem posteritatis quotidie adolescunt, praeludere veluti videntur. Non saue tam opum ac potentiae magnitudo florentes ac beatas reddit res publica, quam virorum regendi parendique arte bene atque adcurate institutorum copia. Haec vera sunt regum praesidia, haec rerum publicarum columnia, haec pignora felicitatis publicae, quibus sublatis, non po-

test non rerum omnium consequi perturbatio. Periisse Trojam ajunt, quum ea dii excessissent: at nos, qui Christiana pietate imbuti sumus, vanam illam fiduciam, a miseris hominibus in simulacri sensu carentibus collocatam, merito judicamus, et primum quidem Deum O. M. rerum publicarum praesidem, ac felicitatis omnis statorem, ab his proximos principes bonos et rei publicae amantes, denique juxta hos maxime viros praeclaros, et cum regnatrice illa sapientia, longoque rerum usu, tum virtute ac pietate eximios rei publicae ornamento ac praesidio esse, contendimus, atque ideo inde merito augurium capimus futurae felicitatis, si et horum suppetet copia, ut in eorum locum adolescentes eminentioris fortunae atque indolis feliciter quotidie succrescant. Itaque jure meritoque Daniae TUÆ TE, talem civem, gratulor, non modo in id omni studio atque industria incumbentem, ut aliquando de tam inclyta patria, prout occasio fuerit, bene mereri possis, sed etiam praesidia illa, quae ad beatitudinem rerum publicarum tuendam amplificandamque pertinere videntur, jam aliqua ex parte consequutum. Quam incredibili porro laetitia nunc Illustrissimum patrem TUUM perfundi credibile est, quum jam votis perfrui, et insignis illius curae ac sollicitudinis, qua egregiam filiorum trigam educavit, fructum capere coeperit? Nonne opinabile est, eum hac filii optimi virtute magnopere delectari, seque sibi veluti posteritati interesse videri? Quare et huic, quippe

de me optime merito, talem filium vehementer etiam atque etiam gratulor; Deumque veneror, ut faveat porro muneribus suis, tantoque bono, et incrementa addat, et, quod vel maxime ad solidam felicitatem pertinet, perpetuitatem. Quid vero dicam de splendida familia TUA? est ea ex flore isto delibatae nobilitatis Germanicae, qui se longe lateque diffudit per Europam, virosque protulit pace belloque magnos, et qui meritis in rem publicam immortalem sibi gloriam apud posteros pepererunt. Memoriae proditum est, Q. Maximum, P. Scipionem, et alios civitatis Romanae praeclaros viros, solitos ita dicere, quum majorum imagines intuerentur, vehementissime sibi animum ad virtutem accendi. Scilicet non ceram illam, neque figuram, tantam vim in se habere putabant, sed memoria rerum gestarum eam flammam egregiis viris in pectore crescere, neque prius sedari, quam virtus eorum famam atque gloriam adaequarit. Scio TIBI, perillustris A PLESSE, has majorum imagines non minus saepe somnum excussisse, quam Themistocli trophaea Miltiadis; neque dubito, quin identidem cogitaveris, non esse eam veram nobilitatem, quam quis a majoribus jure hereditario acceperit, sed cui accedat majorum exemplis excitata virtus, quaeque decus illud iisdem artibus ac facinoribus, quibus primum partum est, tueatur. Et sane quid respondebunt illi majoribus suis, qui nobilitatem suam opesque, majorum virtute par-

tas, incitamento sibi esse patiuntur ad luxum et inertiam? qui turpi otio transigunt vitam, veluti pecora, numerus tantum, et fruges consumere nati, qui denique tantum ignominiae reddunt majoribus, quantum ab his dignitatis veluti per manus traditum acceperunt? Noluisti autem TU, perillustris A PLESSE, iis TE similem praestare, sed majorum tuorum, ac domestico, maxime illustrissimi patris et patrui TUI exemplo excitatus, id egisti omni animi contentione, ut per eorum vestigia pleno gradu incederes, TEque dignum tam splendida familia, dignum illis majoribus, quos praestares. Quam ob rem uti mactum TE hac virtute esse jubeo, perillustris juvenis: ita et genti PLESSIÆ hoc novum decus etiam atque etiam gratulor, et ut ei in posterum maximo ornamento sis et opto, et fretus praeclara TUA indole, id futurum auguror. Non miraberis, tam tarde me ad praecipuum officium TIBI ipsi gratulandi, accingi. Non enim nostra sunt, quae nobis vel fortunae beneficio, vel studio nostro obtigerunt, bona: sed sibi praecipue ea cum Deus, bonorum omnium largitor, tum maxime patria, parentes, cognati, atque amici vindicant, nisi quis forte, in Epicuri hortulis institutus, omnia ad se referat, nihilque se, nisi sui caussa, facere debere existimet. Itaque prius illis gratulandum fuit, ad quos fructus vigiliarum TUARUM in posterum vel maxime pertinebit, nec esset, quod gratularer TIBI, si nihil utilitatis ex

nihil utilitatis ex bonis TUIS ad quemquam mortalium pertingeret. Dixisse olim ajunt philosophum, se, si a Deo id beneficii impetraret, ut caelestia illa corpora, eorumque motum concentumque suavissimum coram intueretur, parum tamen inde capturum esse voluptatis, si in haec inferiora remissus, neminem, quem harum rerum participem facere posset, reperiret. Perinde TIBI ipsi, qui non TIBI soli, sed patriae TUISque TE natum esse intelligis, parum jucunda futura essent omnia, quae TIBI tot vigiliis peperisti, decora nisi aliis perinde, ac TIBI ipsi, salutaria atque utilia essent. Quae quum ita sint, TIBI ego non tam doctrinam, quamvis et illa sit omni laude dignissima gratulor, quam eam mentem, qua omnia refers ad salutem rei publicae, nihilque discere vel infigere animo cupis, nisi quod patriae aliquando emolumento ornamentoque sit futurum. Faveat vero Deus et huic consilio TUO, occasionemque TIBI ostendat quam primum, praeclaras illas animi dotes literarumque severiorum praesidia in usum publicum proferendi. Denique et mihi gratularer, cui brevis illa opera, quam formando ingenio TUO impendi, tam feliciter cessit, nisi verendum esset, ne, quidquid de me dixero, paullo jactantius dixisse videar. Itaque hic abrumpam potius filum orationis, quam ut quidquam, quod cum mea laude conjunctum sit, attexam. Prius quam tamen id fiat, Deum O. M. precor veneror-

que, ut Te, confecto studiorum cursu, salvum ac sospitem patriae ac illustrissimi patris amplexibus restituat, meque eum diem videre patiatur, quo TE, illustri loco positum, colant amentque boni omnes, civem patria sua dignissimum, illustrissimi parentis delicium, gentis PLESSIÆ ornamentum, denique, si et hoc addere liceat, praesidium et dulce decus meum. Vale. Hal. XI. Kalend. Novembris cIↄIↄccxxxv.

INDEX I.

CAPITUM.

INDEX II.

AUCTORUM.

A

C

D

F

G

N

Q

R

T

INDEX III.

VERBORUM.

A

B

C

F

G

H

I

L

M

N

O.

P

Q

R

S

INDEX IV.

RERUM.

A.

D

E

I.

Q

R

S

FINIS.

